

JOHANNES HUS
EN
HIERONIMUS VAN PRAAG

VERDOEMD EN VERBRAND
VERLOST EN VERHEERLIJKT

Johannes Hus

Standbeeld van Johannes Hus op het Oudestadsplein in Praag

Waarop ook deze woorden: Hledaj pravdy, Slyš pravdu, Uč se pravdě, Miluj pravdu, Prav pravdu, Drž pravdu, Braň pravdy až do smrti

(Zoek de waarheid, luister naar de waarheid, leer de waarheid, houdt van de waarheid, spreek de waarheid, behoudt de waarheid, verdedig de waarheid tot de dood.)

STICHTING DE GIHONBRON

MIDDELBURG

2019

INHOUD

VOORWOORD

- 1. ALGEMEEN OVERZICHT JOHANNES HUS. Blz. 5**
- 2. CONCILIE VAN KONSTANZ. Blz. 10**
- 3. VERSLAG VAN POGGIUS OVER DE DAGVAARDIGING EN EXECUTIE VAN HUS. Blz. 12**
- 4. VERSLAG VAN MELLINUS OVER DE DAGVAARDIGING EN EXECUTIE VAN JOHANNES HUS. Blz. 6**
- 5. VERSLAG VAN MELLINUS OVER DE DAGVAARDIGING EN EXECUTIE VAN HIERONYMUS VAN PRAAG. Blz. 114**
- 6. Johannes Hus te Konstanz verbrand.
Overgenomen uit: ADRIAAN VAN HAAMSTEDDE. Blz. 125**
- 7. HIERONYMUS VAN PRAAG te Konstanz verbrand.
Overgenomen uit: ADRIAAN VAN HAAMSTEDDE. Blz. 148**
- 8. KERKGESCHIEDENIS VOOR EN NA DE TIJD VAN HUS. Blz. 152**

BIJLAGE 1. LEVENSSCHETS POGGIUS. Blz. 170

BIJLAGE 2. Boheemse en Moravische Broeders. Blz. 172

VOORWOORD

Wat is het toch een groot voorrecht in dit leven, wanneer men Christus mag volgen. Dat men Hem mag volgen in de kennis van een lijdende, stervende maar ook opgestane Zaligmaker, Die nu verheerlijkt is bij de Vader, maar dat wij Hem ook mogen volgen in een persoonlijke bevindelijke ervaring in ons eigen levensgangen. Voor vlees en bloed is die weg pijnlijk en niet begeerlijk. Maar de Heere wil er Zijn volk voor inwinnen. Dan worden ze gewillig gemaakt om hun kruis dagelijks op te nemen met vreugde; en de lijdende Borg na te wandelen. Evenwel met een oog op Hem op die de dood heeft verslonden tot eeuwige overwinning. Wij mogen niet alleen een opgestane Zaligmaker leren kennen, maar ook de Zaligmaker in Zijn wederkomst verwachten.

Na de opstanding van Jezus stonden de discipelen op de Olijfberg. Zij waren er getuige van dat Jezus opgenomen werd naar de hemel. Zij keken naar boven en toen kwamen er twee engelen die zeiden: *wat staat gij hier en kijkt op naar de hemel? Deze Jezus die gij hebt zien opvaren naar de hemel, zal alsoo wederkomen.*

Zij verwachtten de vervulling van de belofte van de Vader, die Jezus hen gegeven had, dat zij weer bij Hem zouden zijn. Dáár alleen ligt volkomen voldoening in. Jezus komt tot hen persoonlijk *opdat gij daar moogt zijn waar Ik ben.* Hij komt ook om Zijn onvervulde beloften te vervullen aan Jood en heidenvolken. En Hij komt op het einde van de wereld. Kom, ja kom, Heere Jezus!

Paulus schrijft aan de Filippenzen in hoofdstuk 3: *Maar onze wandel is in de hemel vanwaar wij ook onze Zaligmaker verwachten, die ons vernederd lichaam gelijkvormig zal maken aan Zijn verheerlijkt lichaam.* O, dat wonder, is zo onbeschrijfelijk groot, dat kan niemand bevatten. Een lichaam, wat hier ontvangen en geboren is in zonde en heel je leven anders niet gedaan hebt, en dan volmaakt in Christus eerst naar de ziel en in de Opstanding der rechtvaardigen naar ziel en lichaam beide; en dan volmaakt in Christus te zijn, ... het gaat onze begrippen zeer ver te boven. We kunnen ook geen gevoel ervan maken om er enigszins aan te beantwoorden. Er is geen gelovige op de wereld die beseft welke heerlijkheid hij tegemoet gaat. Als dat bovenlag, wat zou de levende Kerk er anders uitzien!

Paulus schrijft aan de Thessalonicenzen: *Van waar wij ook onze Zaligmaker verwachten, Die God uit de doden heeft opgewekt en Die ons verlost van de toekomstige toorn.* Een flauw gezicht en indruk dat een mens, ontvangen is in Adam, - de val van *de Mensheid* beter te noemen, - verwekt wordt onder Gods toorn, geboren, geleefd en gestorven is onder Gods toorn en in de dag der opstanding naar ziel en lichaam die onverdraaglijke rechtvaardige toorn van God eeuwig zal moet ondervinden, ... ach alle gedachten staan hierover stil en worden als het ware verslonden. We proberen erover te denken, maar er is geen einde aan, eeuwig, eeuwig, eeuwig onder de toorn van de almachtige God om eigen schuld.

Paulus spoort ons aan in de Filippenzenbrief: *jaagt naar de kennis van Christus als Onderpand van de Opstanding; naar de volmaaktheid om enigszins te komen tot de Wederopstanding der doden.* Dat is de volmaaktheid van ziel en lichaam; *daar jaag ik naar om het te grijpen, waartoe ik van Christus gegrepen ben.* Dat is het ware geloofsleven wat uitziet naar de Opstanding der rechtvaardigen om eeuwig volmaakt God Drie-enig te verheerlijken.

Weer een stuk wat zo diepgaand en veelomvattend is, dat er geen begin of einde aan komt. Hier is het Werk van de Drieënige God; en hier is de eenheid in de Drieheid: *daar zal God alles zijn en in allen.* En dit gaat samen met de volkomen vervulling van

het Hogepriesterlijk gebed waarin Jezus heeft gezegd: *Vader, dat zij allen één zijn, gelijk Gij, Vader in Mij en Ik in U, dat ook zij in Ons één zijn.* Ons geloof in dit leven kan niet verder gaan, maar kan wel dieper ingeleid worden in de verbolgheden die de Heere wil openbaren.

Deze zaken hebben de 2 kroongetuigen van Geest, Jan Huis en Hieronymus van Praag ondervonden in hun leven en niet minder naar de ziel in de eeuwige zaligheid. In de dag van hun opstanding zullen ze eeuwig triomferen over al hun vijanden; tegenstanders die hun dood hebben gewenst en niet rustten voordat ze hen verbrand hadden. En we mogen er wel bijvoegen, dat ze beiden en met name Jan Hus zo ernstig tot Christus hebben gebeden, evenals Stefanus: *Heere, reken hun deze zonde niet toe!* Wat zullen deze juwelen eeuwig schitteren en blinken aan de Middelaarskroon van Christus! *En hun werken volgen met hen.* Want de getuigenissen die ze hebben nagelaten hebben zeer veel uitgewerkt, niet alleen in hun tijd, maar ook in de Reformatie, waar men terug kon zien op wat zij de mensen geleerd hadden. Ze worden dikwijls genoemd *morgensterren* die de dag van de Reformatie voorafgingen waar de zon van het Evangelie in grotere mate en wijdere kring opging dan veel eeuwen van tevoren.

Och, dat de kerk van Christus in Europa, ja wereldwijd zulke getuigen mag ontvangen, totdat de Kerk het heerlijke licht van die zo zeer gewenste dag mag zien aanbreken.

*Gij zult opstaan, ons beschermen,
Over Sion U ontfermen;
Want de tijd, Uw stad voorspeld,
Aan haar leed ten perk gesteld,
Die zo lang gewenste dagen,
Van Uw gunstrijk welbehagen,
Zijn, o God, in 't eind geboren;
Gij, Gij zult haar klacht verhoren.*

Psalm 102 vers 7.

20 mei 2019
Willem Westerbeke

1. ALGEMEEN OVERZICHT JOHANNES HUS

Johannes Hus (Tsjechisch: *Jan Hus*; Nederlands *gans*) (Husinec, ca. 1369/1370 – Konstanz, 6 juli 1415) – hij noemde zich soms 'Gods Gansje' - was een Boheemse hoogleraar die geldt als een voorloper van de Reformatie. Hus werd priester en bleef dus ongetrouwd.

Hus werd geboren in het Boheemse gehucht Husinec aan de grens met Beieren. Hus ging naar een bescheiden boerenschooltje, maar ontpopte zich als wonderkind. Toen hij op 16-jarige leeftijd ging studeren in Praag, maakte hij een academische spoedcarrière. Op zijn 20e was hij meester in de letteren, op z'n 21e meester in de filosofie, op z'n 23e doctor in de letteren. Vier jaar later was Hus rector van de faculteit filosofie, en op z'n 29e werd hij rector magnificus van de universiteit van Praag.

In zijn academische carrière heeft Hus – naast het theologisch werk waarmee hij de meeste faam verwierf – een blijvend stempel gedrukt op de Tsjechische maatschappij. Hem komt de eer toe de háček te hebben geïntroduceerd in het Tsjechische alfabet. De reden daarvoor was waarschijnlijk een economische: Hus leefde in de periode voor de boekdrukkunst, en perkament was duur. Het scheelde ruimte en dus geld om š te kunnen schrijven in plaats van sh, of ě in plaats van dzj. In deze Tsjechische spelling heeft Hus een *volledige Bijbelvertaling* verzorgd.

Hus leeft ook voort als strijder van de Tsjechische zaak tegen de Duitsers. Hij is daarom een proto-nationalist genoemd. Vanaf 1200 vestigde een voortdurende stroom Duitstalige economische migranten zich in Bohemen, iets waartegen de oorspronkelijke Tsjechisch-sprekende bevolking steeds meer protesteerde. Hus was een prominent vertolker van dit gevoel. Hij was niet per se anti-Duits, maar waarschuwde tegen de germanisering van Bohemen. Zo vond hij bijvoorbeeld dat kinderen uit gemengde huwelijken Tsjechisch moesten spreken.

Als rector magnificus nationaliseerde hij de Universiteit van Praag. Sinds de stichting in 1348 was de universiteit onderverdeeld in vier secties, de "naties": de Beierse, Boheemse, Saksische en Poolse natie (een dwarsdoorsnede van het Duitse Rijk). Elke sectie had één stem in het bestuur, maar in 1409 wist Hus met steun van koning Wenceslaus de stemverhouding te kantelen: drie stemmen voor de Boheemse sectie, en één voor de rest. Het gevolg: de universiteit liep leeg omdat de woedende Duitse professoren vertrokken. Zij stichtten kort daarop de universiteiten van Leipzig en Erfurt.

Hus legde in 1398 de priestergelofte af en ging vanaf 1402 preken in de kapel van Bethlehem. Hij bleek een magnetiserende, charismatische persoonlijkheid, die hoog en laag wist te boeien, mede ook omdat hij er bewust voor koos om in het Tsjechisch te preken. Koningin Sophia, de tweede vrouw van Wenceslaus, ging wekelijks bij hem op de biecht en maakte hem hofkapelaan. Hus was kritisch op misstanden binnen de Katholieke Kerk. De belangrijkste grieven die Hus aan de kaak stelde, waren de wijdverbreide simonie (koop of uitruil van ambten), corruptie, de handel in relieken en aflaten.

Hus' kritiek op de toestand van de geestelijkheid in Bohemen kwam op een moment dat de Katholieke Kerk zich in zwaar weer bevond. De Romeinse Curie was in 1303 onder dwang van Rome naar Avignon verhuisd, en een heftige ruzie binnen het college van kardinalen mondde in 1378 uit in het grote Westers Schisma, toen

twee pausen werden gekozen, één in Rome en één in Avignon. De ene helft van Europa volgde Avignon (Frankrijk en enkele Duitse staten), de andere Rome (onder meer Engeland en Bohemen). Om geld te genereren voor kruistochten tegen elkaar, verkochten beide pausen ambten tegen de hoogst biedende, en aflaten aan het volk. De kritiek op de kerkelijke hiërarchie nam navenant toe. In Bohemen werd de paus vanaf de jaren 1370-1380 door volkspriesters als Jan Miličz Kroměříže regelmatig voor de antichrist uitgemaakt, de pauselijke Curie in Rome noemden zij de Synagoge van Satan. Maar ook uit academische kring kwam bijtende – en fundamentele – kritiek, in de eerste plaats verwoord door Hus.

De kritiek die Hus gedurende de periode 1400-1410 consistent leverde, was diepgaand beïnvloed door de Engelsman John Wyclif (1330-1384). Hus was waarschijnlijk de grootste autoriteit van Wyclifs werken in Europa, mede omdat hij Wyclif in zijn studentenjaren – als bijbaantje bij de Praagse universiteitsbibliotheek – integraal had moeten kopiëren op duur perkament. Wyclif was een professor en kerkhervormer die het primaat van de Bijbel in de geloofsbelijdenis predikte, en geloofde dat Gods woord het best in de volkstaal verkondigd kon worden. Centraal in Wyclifs theologie stond het geloof in een "heilige universele kerk" die los stond van de Katholieke Kerk, het geloof in predestinatie, de verwerping van het gezag van priesters (zeker als deze een doodzonde hadden begaan), en verwerping van de autoriteit van de paus – met name diens wereldlijke ambities (bijvoorbeeld de Inquisitie).

Bij het Tsjechische publiek sloegen de denkbelden van Wyclif aan en Hus speelde hierin de rol van popularisator. Hus was geen originele denker, maar wist als rector van de Praagse Universiteit het academische proza van Wyclif te vertalen naar krachtige, heldere boeken en preken. Door zijn grote populariteit en zijn machtige beschermheren (onder wie koningin Sophia) ontliet hij aanvankelijk excommunicatie. Daarbij speelde mee dat door de extreme verdeeldheid binnen de katholieke kerk gedurende het eerste decennium van de 15e eeuw een krachtdadige veroordeling lang uitbleef: tussen 1409 en 1414 betwistten drie pausen elkaar de bevoegdheid.

In 1409 werd Hus geëxcommuniceerd door aartsbisschop Zbynek [Sbynko] van Praag, maar ingrijpender was het Grote Anathema dat paus Johannes XXIII in 1412 uitsprak. Het Anathema was in feite een dwingende *banvloek*. Onder dreiging van excommunicatie werden bewoners van Praag en omstreken opgedragen om Hus overal te mijden, in openbare en besloten plekken, hem vlees en drinken te onthouden, niets van hem te kopen of aan hem te verkopen, hem alle gastvrijheid te weigeren. Na de 23e dag van het Grote Anathema zouden in alle kerken, kapellen en abdijen, op alle grote feestdagen en zondagen zijn naam als geëxcommuniceerde worden uitgesproken. De Heilige Mis moest achter gesloten deuren plaatsvinden, en de Hostie mocht alleen nog maar aan zieken worden uitgedeeld. Gelovigen mochten zijn vermoedelijke verblijfplaats met drie stenen treffen.

Het enige dat het Grote Anathema niet kon afdwingen was gevangenneming – iets dat koning Wenceslaus ook pertinent weigerde. Maar onder de omstandigheden kon Hus weinig anders doen dan Praag verlaten. Hij bleef prediken en kwam ook geregeld voor korte verblijven terug naar Praag. Maar de situatie moest op een hoger niveau worden uitgespeeld. De gelegenheid werd Hus aangereikt door Wenceslaus' broer Sigismund, Rooms koning en keizer van het Duitse Rijk, die Hus een vrijgeleide – de *salvus conductus* – beloofde als hij zou getuigen voor het Concilie van Konstanz.

Het **Concilie van Konstanz** (1414-1418) was een van de scharnierpunten uit de katholieke geschiedenis. De primaire doelstelling was om het Grote Schisma te beëindigen. Het proces tegen Hus was een bijzaak – maar geen trivialiteit. Hus kwam in oktober 1414 aan in Konstanz. Toen paus Johannes XXIII in november arriveerde, liet hij Hus – ondanks de vrijgeleide van keizer Sigismund – gevangenemen. Sigismund, die uit Aken naar Konstanz reisde, was woedend maar deed niets om Hus op vrije voeten te stellen. Wel liet Sigismund bij zijn aankomst in Konstanz paus Johannes XXIII gevangenzetten in een Franciscaner klooster, ironisch genoeg pal tegenover de cel van Jan Hus.

Gedurende de vele maanden die Hus gevangen zat, kwam het niet tot een discussie. Een tribunaal van godgeleerden bestudeerde nauwgezet alle geschriften van Hus, legde hem vervolgens een lijst met tientallen punten voor waarop hij zich aan ketterij schuldig zou maken. Hus bestreed elk punt van die lange lijst – maar de godgeleerden en bisschoppen wilden maar één ding horen: een volledige verwerping van zijn eigen geschriften.

Bij tussenpozen werd Hus uit zijn cel voor het college van kardinalen gebracht, die hem in subtiële en slopende disputen en kruisverhoren verwikkelden, die zijn ‘schuld’ aan het licht moesten brengen en aanleiding werden tot de steeds herhaalde eis om te herroepen. Daarbij speelde zijn oude, een maal Wycliffitisch gezinde medestander Stefan Paleč, die in 1412 zijn tegenstander geworden was, een Judasrol, zoals hij dat in de loop van het concilie nog eens zou doen tegen Hus' verdediger Hiëronymus van Praag. Het ergst waren de ‘getuigen’ die bij de verhoren optraden en vele van Hus' meningen theologisch wisten te verdraaien.

In de tussentijd broeide het in Bohemen. In april 1415 ontving keizer Sigismund een petitie, getekend door 50 Boheemse edelen, waarin de keizer aan zijn salvus conductus werd herinnerd. In mei kwam een nieuwe petitie, nu getekend door 250 prominenten uit Bohemen, Moravië en Polen, met dezelfde strekking en het verzoek om Hus onmiddellijk vrij te laten. Keizer Sigismund negeerde de oproep, en greep niet in toen het Concilie Jan Hus tot dood op de brandstapel veroordeelde – een vonnis dat op 6 juli 1415 in de Kathedraal van Konstanz werd voltrokken.

Jan Hus naar de brandstapel geleid. *Nationale Bibliotheek, Praag*. Bron Th. De Vries; Ketters

Op weg naar zijn brandstapel liep Hus – getooid met een papieren hoed waarop drie dansende helse duivels waren afgebeeld – nog langs Sigismund, keek hem recht in de ogen, en herinnerde hem aan zijn belofte. Sigismund kleurde vuurrood. Een uur later

werd het zwartgeblakerde skelet van Hus met ijzeren staven vermorzeld, waarna de as werd uitgestrooid in het meer van Konstanz. De laatste woorden die Hus op de brandstapel zou hebben uitgesproken: *Pravda vítězí* (de waarheid overwint).

Een andere verhaal over Hus' laatste lijden, luidt dat toen Hus op de brandstapel stond, hij hoofdschuddend "Sancta simplicitas" (*Heilige eenvoudigheid*) gezegd zou hebben tegen een oud man die met een takkenbos voor de brandstapel kwam aandragen.

De dood van Hus werd in Bohemen beschouwd als een grof schandaal. Toen koning Wenceslaus in 1419 stierf, viel het koningschap toe aan Sigismund. Vooral door diens verraad van Hus kwam een brede volksbeweging in opstand tegen de nieuwe koning. Een comité van wethouders die Sigismunds aankomst in Praag voorbereidden, werd door een woedende menigte uit de ramen van het stadhuis gegooid en opgevangen door speerpunten van de Hussieten, de zogenaamde *Eerste Defenestratie*.

In de jaren erna (1420 – 1436) lanceerde Sigismund zeven kruistochten tegen de Hussieten. Zijn leger van Duitse ridders werd zeven keer teruggeslagen, door het boerenleger onder leiding van een militair genie, de eenogige volksgeneraal Jan Žižka. Žižka en diens opvolger Prokop Holý moderniseerden de oorlogsvoering in die tijd door hun innovatieve gebruik van agrarische huifkarren die werden omgevormd tot rijdende strijdd kastelen, en nieuwe vuurwapens als de pištala en de hůfnice (pistool en houwitser). Zij hanteerden als banieren de Gans (hus is Tsjechisch voor gans) en de Kelk – dat stond voor de ketterij die Hussieten hadden aangehangen, waarbij gelovigen niet alleen het brood, maar ook de wijn tijdens de communie mochten ontvangen. Hus lijkt overigens geen actief pleitbezorger van dit zogenaamde calicisme te zijn geweest; van hem is slechts één brief over dit onderwerp bewaard gebleven, geschreven toen hij in Konstanz gevangen zat.

De Hussieten voerden ook veel onderlinge strijd. De theologie van Hus liet veel ruimte voor interpretatie, wat onder meer leidde tot afsplitsingen als Utraquisten, Taborieten en Horebieten. De Utraquisten wilden de Avondmaal bediening onder beide gedaanten (*sub utraque specie*); de Taborieten waren veel radicaler en verwierpen veel meer zaken als on-Bijbels dan Hus had gedaan.

Uiteindelijk werd in 1451 na een troebele periode met ook veel interne (godsdienst-)strijd een Hussitische koning uitgeroepen, George van Podiebrad (Jiří z Poděbrad, 1420-1471).

Op godsdienstig vlak was Hus' nalatenschap blijvend. Er zijn 16e-eeuwse prenten bekend die Wyclif afbeelden als degene die met de vuursteen een vonk maakt, die Hus in staat stelt de kaars aan te steken, waarmee Luther een louterend vreugdevuur ontbrandt. Het staat vast dat Luther een groot bewonderaar was van Hus. Niet alleen had Luther alle brieven en preken van Hus gelezen, hij had ze ook geannoteerd en voorzien van introducties waarin hij zijn grote schatplichtigheid betuigt. Net als Hus was Luther een prominent Bijbelvertaler. Net als Hus moest hij zich voor de Rijksdag in Worms van 1521 verantwoorden voor zijn ketterij – en net als Hus kreeg hij van de keizer een vrijgeleide. Toen de verzamelde geestelijkheid Karel V smeekte om Luther levend te verbranden, antwoordde Karel: "Ik zal niet blozen als Sigismund".

Na 300 jaar Habsburgse dominantie vond medio 19e eeuw een enorme herwaardering plaats van de Tsjechische taal, cultuur en geschiedenis. Hus werd het onderwerp van geschiedschrijvingen, toneelstukken en schilderijen (onder meer door Alfons Mucha). In 1914 waren in Praag 9 straten vernoemd naar Hus. Het monument op het Oudestadsplein nabij de Týnkerk dateert van 1903, een

groot gedenkbeeld volgde in 1915. Ook prominente Hussieten werden op soortgelijke wijze geëerd, Jan Žižka gaf zelfs zijn naam aan een wijk van Praag, Žižkov.

Toen in april 1918 de onafhankelijkheid werd uitgeroepen in de Smetanahal, werd de Hussitische hymne "*U die de soldaten Gods zijt*" aangeheven, en Tsjecho-Slowakijes eerste president, Tomáš Masaryk, riep 6 juli uit tot nationale feestdag: de dag van Jan Hus' martelaarsdood. In 1920 werd de oude Nicolaaskerk omgedoopt tot nationale Hussitische kerk, waarna een half miljoen Tsjechen de Katholieke Kerk verlieten. Het werd voor katholieke leraren verboden om middeleeuwse geschiedenis te geven op middelbare scholen. Het antikatholicisme dat de jaarlijkse Jan Husvieringen uitdroegen werd zo intensief, dat het Vaticaan uit protest in 1925 de pauselijke nuntius terugriep uit Praag. De relaties tussen de regering van Masaryk en het Vaticaan bleven de volgende jaren erg slecht. Pas op 17 december 1999 heeft Paus Johannes Paulus II zijn spijt betuigd over de dood van Jan Hus.

Het extreem Tsjechische karakter van Hus als boegbeeld was problematisch in het multinationale Tsjecho-Slowakije van na 1918. Hus was expliciet geen held van de overwegend katholieke Slowaken of de orthodoxe Roethenen, die geen historisch gevoel konden oproepen bij 6 juli als nationale feestdag. Zo werden in 1920 Hus' laatste woorden *pravda vítězí* op de presidentiële banier op de Praagse Burcht vervangen door de neutralere Latijnse versie *veritas vincit*, om Slowaaks sentiment te sparen (in het Slowaaks zou het motto *pravda vít'azí* hebben geluid – één klinker verschil).

Met wijzigingen overgenomen Wikipedia. Zie **Kurtz, dr. Johan Heinrich**. Beknopt leerboek der christelijke kerkgeschiedenis. Op deze site

2. CONCILIE VAN KONSTANZ

Het **Concilie van Konstanz** vond plaats in Konstanz van 1414 tot 1418.

... Een derde punt dat op het Concilie een rol speelde (en het eerste dat ook daadwerkelijk werd afgehandeld) betrof de Wyclifistische ketterij die werd aangehangen door de Boheemse theoloog Jan Hus. In Bohemen hadden Hus en zijn volgers al tien jaar lang gepreekt tegen bestaande misstanden in de katholieke kerk als simonie. Daarnaast stelden Hus en zijn volgers - daarbij geïnspireerd door de theologie van John Wyclif (1330-1384) - vraagtekens bij de pauselijke claims op wereldlijk gezag, vonden zij dat sacramenten toegediend door zondige priesters ongeldig waren, en geloofden zij in predestinatie. Jan Hus kwam vrijwillig naar Konstanz om zich te verdedigen tegen de aanklachten voor ketterij, mede omdat keizer Sigismund hem een vrijgeleide had gegeven, de *Salvus Conductus*.

Jan Hus kwam in oktober 1414 aan in Konstanz. Toen Johannes XXIII in november arriveerde, liet hij Hus – ondanks de *Salvus Conductus* – gelijk gevangennemen. Sigismund, die uit Aken naar Konstanz reisde, was woedend maar deed niets om Hus te bevrijden. Wel gooide Sigismund bij zijn aankomst in Konstanz paus Johannes XXIII – wegens zijn vele misdaden – in het cachot van een franciscaner klooster, ironisch genoeg pal tegenover de cel van Hus.

Gedurende de vele maanden die Hus gevangen zat, kwam het niet tot een discussie. Een tribunaal van godgeleerden onder leiding van Gerson¹ bestudeerde nauwgezet alle geschriften van Hus en legde hem vervolgens een lijst met tientallen punten voor waarop hij zich aan ketterij schuldig zou maken. Hus bestreed elk punt van die lange lijst – maar het Concilie wilde eigenlijk maar één ding horen: een volledige verwerping van zijn eigen geschriften. In de tussentijd broeide het in Bohemen. In april 1415 ontving Sigismund een petitie, getekend door 50 Boheemse edelen, waarin de keizer aan zijn *Salvus Conductus* werd herinnerd, met het verzoek om Hus onmiddellijk op vrije voeten te stellen. In mei kwam een nieuwe petitie met dezelfde strekking, nu getekend door 250 prominenten uit Bohemen, Moravië en Polen.

Keizer Sigismund negeerde de oproep, en greep niet in toen het Concilie Jan Hus tot dood op de brandstapel veroordeelde – een vonnis dat op 6 juli 1415 werd voltrokken. Op weg naar zijn brandstapel liep Hus – getooid met een papieren hoed waarop drie dansende duivels waren afgebeeld – nog langs Sigismund, keek hem recht in de ogen, en herinnerde hem aan zijn belofte. Sigismund kleurde vuurrood. Een uur later werd het zwartgeblakerde skelet van Jan Hus met een ijzeren pook vermorzeld, waarna de as werd uitgestrooid in het meer van Konstanz.

Kort voor de verbranding van Hus (op 5 mei 1415) had het Concilie ook geoordeeld dat alle boeken en preken van John Wyclif verbrand moesten worden. Wyclifs graf moest worden opengebroken, en diens resten verbrand. Dit geschiedde in 1427.

Voor de onderhandelingen over de machtsoverdracht van de drie huidige pausen zwol het stadje Konstanz (waar 6.000 mensen woonden) gedurende de vier jaar van het Concilie aan tot een bruisende metropool van 40.000 man.

Konstanz werd in die jaren bevolkt door marktkooplui, bedelaars, muzikanten, bakkers, goudsmiden, scribenten, geldwisselaars, straatmuzikanten, acrobaten, en

---

¹ Na het Concilie van Konstanz was het voor Gerson onmogelijk om naar Parijs terug te keren, als gevolg van de oorlog tussen de Armagnasen en de Bourgondië. Jan zonder Vrees had hem levenslang verbannen. Hij trok zich terug in Beieren

prostituees. Deze menigte bediende 33 kardinalen, 5 patriarchen, 47 aartsbisschoppen, 238 bisschoppen, 749 professoren uit 37 universiteiten, 83 afgezanten van koningen en prinses, 38 hertogen, 173 graven, 71 baronnen en meer dan 1.500 ridders.

Tijdens het Concilie zorgden niet alleen de wereldlijke vorsten, ook de kardinalen en bisschoppen voor veel vertoon vanwege het grote gevolg dat zij meebrachten. Het aantal bisschoppen en geestelijken met hun begeleiders bedroeg niet minder dan 18.000. Ook ontbrak het niet aan toneelspelers, ten getale van 346, en zelfs niet aan publieke vrouwen, van wie het aantal geschat werd op maar liefst 450. In totaal moeten er zo'n 150.000 mensen geweest zijn, met 30.000 paarden.

De meest eminente aanwezigen waren paus Johannes XXIII, koning Sigismund, hertog Ludwig van Beieren, de kardinalen d'Ailly en Zabarella, en de Parijse theoloog Jean Gerson.

De tijd waarin het Concilie plaatsvond, was de periode dat in Europa steeds meer zelfstandige staten ontstonden. Er was bij velen sprake van een steeds sterker wordend nationaal bewustzijn. Dit uitte zich in de manier waarop op het Concilie stemmen mochten worden uitgebracht.

Bij eerdere Concilies was het gebruikelijk dat iedere bisschop of kardinaal die aan het Concilie deelnam één stem mocht uitbrengen wanneer er besluiten genomen moesten worden. Verreweg de meeste deelnemers aan het Concilie kwamen echter uit Italië. Omdat de steun voor de verschillende pausen per land verschillend lag, waren bisschoppen van buiten Italië bang dat de besluiten met betrekking tot het pausdom al bij voorbaat vaststonden. Daarom werd besloten dat per natie gestemd zou worden. Elk van de vijf landen waarvan de bisschoppen deelnamen aan het Concilie mocht één stem uitbrengen (Italië, Duitsland, Frankrijk, Engeland en Spanje). Daarnaast kreeg het college van kardinalen een stem. Deze wijze van stemmen was uniek en is ook op latere Concilies niet meer toegepast.

Bron: Gedeeltelijk Wikipedia

3. VERSLAG VAN POGGIUS OVER DE DAGVAARDIGING EN EXECUTIE VAN HUS

Eerste brief van Poggius: zijn reis naar Praag en Konstanz

Ik, Poggius, prior van Sint-Nicolaas te Baden in Ergow, zend u, mijn beste Leonhard Nikolai, vele groeten.

Zoals u zich zult herinneren van mijn vorige brief, gedateerd op de dag van Sint-Clara 1414, ben ik opgeroepen om naar Praag in Bohemen te reizen, om de overal bekende aartsketter Johannes van Husinec bij Prachatice, te dagvaarden om te verschijnen voor het Concilie van Konstanz. Dat zal daar binnenkort samenkomen en daar zal hij zich voor de vaders van de kerk moeten verantwoorden over zijn lichtvaardig spreken, onderwijzen en preken.

Ik zal u nu laten weten, beste vriend, wat mij is overkomen op mijn pelgrimage en wat mijn ogen hier en daar hebben gezien en doorvorst. Want het is niet iedereen van onze stand gegeven dat hij zo ver kan of moet reizen. Maar verwacht geen fraaie woorden en schrijfstijl; alleen maar simpel nieuws en feitelijke gegevens.

Ik ging op reis, niet te voet, maar schrijlings zittend op een ezel. Dat was op 15 juni van genoemd jaar, nadat ik de vorige dag de dagvaarding voor Hus had ontvangen van Zijne Heiligheid paus Johannes XXIII, via kardinaal Goolvi.

Het was een nevelige morgen, maar al spoedig trok de mist op. En nog voordat ik een uur van huis gereden was, brak toch de zon door, tot mijn eigen plezier en dat van de ezel, die mij geduldig gedragen had, tot aan Gerstbach (Gernsbach) toe. Daar gebruikte ik alleen wat melk en vis, want het was juist een vastendag.

Terwijl ik at, schoot mij ineens te binnen dat ik vergeten had de dagvaarding mee te nemen; die had ik in mijn bidcel achtergelaten. Ik was dus genoodzaakt terug te rijden om haar op te halen. Tot verbazing van mijn medebroeders kwam ik omstreeks middernacht terug, pijnlijk van het zitten op de ezel en totaal uitgeblust. Twee dagen van rust en een vingerhoed vol talkpoeder hielpen mijn eeltige plekken weer genezen, zodat ik mij weer fit genoeg voelde om de reis te hervatten.

Maar deze keer steeg ik wat voorzichtiger op en ik nam weer dezelfde weg als tevoren, tot aan Lossenau en vandaar tot aan de abdij van Herrenalb. Daar zorgden de vrome broeders van de cisterciënzer orde uitstekend voor mij.

Twee dagen bleef ik in dat paleis in de wildernis, toen reisde ik verder naar de warme bronnen in de vallei van Wildbad.

Ik was ongeveer een uur lang onderweg geweest, toen een schrikbarend gewapende ridder het bospad versperde met zijn paard en mij de vraag stelde wiens bescherming ik eigenlijk genoot. 'Die van de gezegende maagd en haar Zoon', antwoordde ik onderworpen.

'Bracht die ezel u gisteren niet naar de abdij van Herrenalb, waar de heren van Eberstein sinds onheugelijke tijden de stichters en beschermers van zijn geweest en dat nog altijd zijn? Maar die luie albeschikkers in dat klooster hebben onze bescherming afgewezen en die van de prins van Württemberg gevraagd.'

'Ik ben de nederzetting binnengereden om onderdak voor de nacht te zoeken. Ik ben een boodschapper en ben vredelievend voor iedereen. Zo draag ik ook behoorlijk wat rantsoengeld met me mee, om niemand iets verschuldigd te zijn, waar ik ook mocht komen, voor onderdak en maaltijden.'

'Hebt u dus het eten en drinken, het onderdak en de zorg voor uw ezel afgerekend met de heren van Herrenalb?' vroeg de ridder van Eberstein.

'Dat niet!' zei ik terug, 'hij vond zijn voedsel in het veld, totdat ik weer vertrok.'

'Dan heeft uw langorige rijdier op mijn terrein lopen grazen.

Daarvoor eis ik van u 500 Hohlpfennig vreetgeld; en daarvoor zal ik u ook vrijgeleide geven tot de bronnen van Wildbad.'

'Mijnheer, dat kunt u toch niet menen! Zo'n bedrag heb ik niet bij me!'

'Geef me dan maar gewillig wat u bij u hebt! U kunt veel makkelijker zonder vracht naar uw bestemming lopen. Trouwens, uw ezel bevalt mij beter dan u! Wilt u maar van zijn rug afstappen?'

'Edele heer', smeekte ik, 'laat me mijn lastdrager houden, want ik word toegetakeld als ik op die stenige paden moet wandelen.'

'Laat dat zo zijn! Uw Meester heeft Zelf gezegd tot uw voorgangers: "Gaaf heen in de wereld!" maar niet: "Rijdt heen!"

En zo spottend tilde of gooide hij mij op de grond, pakte mijn tas met daarin het geld en ging er lachend met mijn ezel vandoor.

Ik moest dus helaas mijzelf op ruwe zolen voortslepen, tot de muren van Hirsau. Daar trof ik de bisschop van Sulzbach, die daar op bezoek was. Hij nam mij mee in zijn koets naar Stuttgart en naar Altenburg bij Cannstadt.

Wat is dat een heel ander land dan dat waar wij wonen, beste Nikolai! In plaats van de donkere wouden, waar rovers en wilde beesten in de struiken liggen, ziet men daar wijngaarden en fruitbomen. En ook Stuttgart, de zetel van de heren van Württemberg, is een prettige stad. De huizen zijn er met dakpannen gedekt en staan heel ordelijk in rijen, naast het kasteel dat er zo trots en goed beschermd oprijst en dat aan de adellijke heren toebehoort. Men zegt dat het een wijnkelder heeft zonder zijns gelijke in heel Duitsland.

Toch is het niet alleen de kelder die zo bijzonder is. Ook over de wijnen die daar volgens zeggen zijn, kan zo geroemd worden als bij geen enkele andere hofhouding, ook niet van een bisschop, in een gebied van het meer van Zwitserland af tot aan Keulen toe.

Zo wandelen er ook heel wat aardige jonge meisjes rond in Stuttgart, met rode wangen en lichtblond haar, met een vrij lang, statig figuur, en niet zulke halfwas als bij ons.

De mannen hebben een krijgshaftige houding en ik voel mij tussen hen niet erg op mijn gemak. Naar hun spreken te oordelen zijn zij meestal aanhangers van de Engelse ketter Wycliffe. Zij slaan geen kruisje en zij mompelen wat onvriendelijk als zij een priestergeraad zien.

Toch zou ik de nieuwe leer liever elders veroordelen dan in Stuttgart! Het vrouwvolk loopt hier namelijk heel zedig rond, eerbaar en zonder trots, zowel degenen die van stand zijn als de mindere mens. Als het avond wordt, vermaakt de jeugd zich op straat en maakt heerlijke muziek, zoals ik nog nooit ergens heb gehoord. Ze gebruiken daarvoor groene bladeren die ze opgerold tussen hun lippen steken. Zelfs 's morgens gaan zij zo van huis naar hun heuvels en velden. Zij dragen het zaaizaad en de oogst op hun rug en de vrouwen dragen het op hun hoofd. Dat vond ik eigenlijk maar onvoorzichtig en dom.

De markt wordt gehouden op een ongeplaveid plein vol modder, niet bij de fontein in het centrum, waar een houten leeuw op zit. Heel apart om te zien.

Men houdt in Stuttgart heel veel huisdieren. Dagelijks drijven de herders hun koeien, ganzen, geiten en varkens naar de weiden, terwijl ze op lange stierenhoorns blazen.

's Nachts lopen er wachters rond, die met hun sterke stemmen het uur omroepen en rijmpjes zingen.

Wat men zoal nodig heeft om te eten en voor de dagelijkse behoeften is allemaal bij elkaar ongelooflijk goedkoop. En mij werd verteld dat men al wegens een fatsoenlijke handdruk dikwijls door onbekenden uitgenodigd wordt om net zo veel wijn te komen drinken als men wil. Want men zegt dat er in Stuttgart veel meer wijn is dan zuiver water, hoewel ik daar toch óók niet weinig van gezien heb. Het water stroomt er door de stad, in de ruime grachten van het kasteel. En op sommige plekken ratelen molens die door een soort ijzeren buizen het water her en der verspreiden.

Nu kan ik u, beste Nikolai, over de stad niet méér vertellen. Maar als ik zo gelukkig ben om hier weer te komen, neem ik mij voor om meer te zien en daar aantekeningen van te maken.

Ik trok verder naar Esslingen, Gmünd, Elfwangen, Aalen, Bopfingen, Nördlingen, Waldmünchen, Radpuza en Pilsen, steeds zonder gevaar en ongemakken. Want als er tussen de verschillende stopplaatsen eigenlijk geen weg was, waren er wel bedienden uit de kloosters die mij zonder morren urenlang op hun schouders droegen.

Hoe anders werd het echter naarmate ik dichterbij Praag kwam, dat ketternest. Bespot door de kinderen, geminacht door de ouderen en door menigeen ondergespuwd, kon ik alleen nog maar onder bescherming verder reizen naar Praag. Want er lagen overal hussieten in hinderlaag te wachten om na te gaan waarheen mijn missie was.

Des te heerlijker was het dat ik veilig onderdak kreeg bij aartsbisschop van Praag, Sbynko, die opdracht had gegeven om meer dan 200 geschriften van Wycliffe, die door Hus waren verspreid, in zijn hof te laten verbranden. Hij was het ook die aan Hus had verboden in de Bethlehemskapel in het Boheems te preken. Maar die ketter gehoorzaamde hem niet eerder dan nadat mijn dagvaarding om voor het Concilie te Konstanz te verschijnen tot hem gebracht was.

Hij stemde daar blijmoedig in toe, des te meer omdat keizer Sigismund hem een veilig geleide had gegeven en omdat hem bovendien in mijn dagvaarding bescherming was beloofd door onze heilige vader Johannes XXIII.

Ook had koning Wenceslaus hem de ridder Johan van Chlum, Stolzoh en Bock als bewaker gegeven.

Op de 8e van de hooimaand verlieten wij Praag en op de eerste dag van de herfstmaand kwamen wij aan te Urach, een stad in het gebied van de vorsten van Württemberg, waar juist ene graaf Eberhard was gearriveerd.

Graaf Eberhard nodigde Hus en zijn metgezellen uit om met hem mee te reizen naar Stuttgart, om hen daar te kunnen vereren met het bijwonen van de festiviteiten, omdat het nu herfst was. Dat accepteerden zij met genoegen.

Zes dagen voor de dag van Sint-Gaul kwamen wij 's morgens vroeg bij de genoemde plaats aan.

Daar leek het er wel op alsof de kinderen Israëls bezig waren met hun uittocht naar het land Kanaän. Oud en jong trok massaal de velden in om de welgegroeide druiven te oogsten.

Toen wij in de buurt van de stadspoort kwamen, van een steile en gevaarlijke berg af, stond er een menigte mensen rondom onze koets. Want ze hadden nog nooit eerder zo'n wagenmakerskunststuk gezien.

In plaats van naar hun heuvels te gaan, keerden de mannen, vrouwen en kinderen weer om, om ons te volgen en om er zo achter te komen wie er in de koets zat.

Wij stopten bij de herberg Urban voor onderdak en kost. Binnen de kortste tijd was het huis omringd door nieuwsgierigen om te vragen wie daar was aangekomen. En toen de nieuwsgierige massa begreep dat de Bohemer Hus uit Praag op doorreis was, ging er een eindeloos gefluister door alle straten van de stad. Iedereen wilde de

Wycliffe-aanhanger Hus zien, die een nieuw Evangelie predikte, zonder vloek en angst.

Tal van mensen kwamen er naar de herberg om ons de hand te schudden en ons in hun huizen te nodigen.

Onder de uitstekende en welgeleerde heren was daar ook de heer Albrecht Widenmeyer, toegenaamd de Herrenberger, de prior van Stuttgart, die lange tijd bevriend was met de bisschop van Konstanz. Deze had verkondigd dat de monniken in zijn abdij op de vastendagen gerust kaas, melk en eieren mochten eten.

Tot diep in de nacht werden er bij open deuren discussies gevoerd, heel fatsoenlijk en zonder hatelijkheden, over fundamentele zaken, maar ook over minder belangrijke onderwerpen die de kerk betreffen; zaken die werden aangesneden door de prior of door de geestelijkheid, of ook door een aantal ontwikkelde leken.

Toen ik Hus hoorde spreken, moest ik onwillekeurig denken aan wat de Schrift zegt: 'En zij werden allen vervuld met de Heilige Geest.'

Niemand zat om woorden verlegen. En toch kon het spreken van iedereen werkelijk fatsoenlijk, knap en in alle opzichten uitstekend genoemd worden.

O, beste Nikolai, wat is het nu ineens anders in de binnenkamer van mijn hart!

In plaats van de duisternis van een dood geloof is er nu het licht van het verstaan van het Evangelie gekomen. In plaats van haat en boosheid over de aanhangers van Wycliffe en ander ketters volk, hebben vrede en vergeving mij in dat avonduur vervuld.

En nooit meer zal ik de officiële aanklager van de daden en fouten van mijn naaste kunnen zijn; zo zeker moge de maagd - gezegend van eeuwigheid tot eeuwigheid - mij helpen.

De nieuwe dag begon al te gloren toen de menigte eindelijk uiteenging. Men nodigde Hus uit de volgende middag na de heilige mis gedurende de looptijd van een uurglas of langer voor hen te preken.

Maar tegen dit plan kwam verzet van heel wat jongere en oudere priesters, van de monniken van de abdij en van de bedelmonniken. Zij noemden dit voornemen een vervloekte ketterij, een duivels verbond en Babylonische hoererij.

De burgers evenwel maakten zich niet erg druk om dat kattengejank dat op alle straten weerklonk. En niemand sloeg acht op de dreigementen.

Ja, een zekere Peter Blanken en ene Conrad Borghusen, die de vorige avond de toespraken van Rus bij de herberg van Urban hadden gehoord, grepen zelfs een passerende monnik bij zijn kleed, sleepten hem onder de pomp bij een fontein en pompten heel snel zo veel water over hem heen dat zijn laatste uur geslagen scheen.

Dat zou ook werkelijk gebeurd zijn als niet de heer Fünffer, een lid van de raad, die met twee stadssoldaten net voorbijkwam, hem uit handen van de dwaze menigte had gered en in veiligheid gebracht binnen de muren van de abdij.

Er werd gezegd dat het gepeupel hetzelfde voorhad met vier of vijf mannen van het klooster Sint-Leonard, omdat zij iedereen vervloekt hadden die vandaag door de binnenpoort de stad binnenkwam; zij vervloekten hun lichaam en ziel, hun wereldse bezittingen en hun eeuwig heil.

Maar die mannen van Sint-Leonard waren met het uitbraken van verwensingen en vloeken niet tevreden; zij lieten zelfs het hekwerk van de poort neer, zodat niemand de stad in of uit kon.

Naar ik hoorde zeggen en hier dus ook neerschrijf op grond van horen zeggen, lieten een zekere Philipp Kessler, ene Dionys Zillenhard en de jonge Binkusser het hier niet bij zitten. Vol moed bestormden zij de poort, joegen de mannen weg en haalden het hekwerk weer omhoog.

Twee mannen van Sint-Leonard werden door boze burgers in de Giessübel nabij de brug gesmeten; de anderen ontsnapten volgens zeggen via de gracht.

Geen enkele man, vrouw, kind, knecht of dienstmeid bleef binnenshuis. Iedereen met gezonde voeten probeerde snel bij de abdijkerk te komen, nieuwsgierig om te horen en te zien wat voor bijzonders daar aan de hand was; de meesten wisten trouwens niet eens waarom men zo massaal te hoop liep.

Daarom sloten de abdijbewoners de poorten voor de nieuwsgierige massa, die de nauwe straten geheel vulde en opstoppen op de smalle bruggetjes veroorzaakte.

De mensen tilden elkaar zelfs aan armen en schouders over de muren rond de kerk, zodat het kerkhof vol kwam te staan, zodat er vanbinnen en vanbuiten druk op de muur werd uitgeoefend. Plotseling barstte er een stuk muur van ongeveer 5 meter uit zijn voegen. Het brak af en viel naar beneden aan de kant van het kasteelplein. Verschillende mensen uit de massa kwamen om, terwijl van anderen de benen werden verbrijzeld door de stenen; weer anderen liepen kneuzingen op.

Toen graaf Eberhard van deze gebeurtenissen hoorde, kwam hij van zijn ziekbed af en beval dat de burgers zich rustig moesten houden. Wie niet gehoorzaamde, zou gekastijd worden en in ongenade vervallen. Hij veroordeelde de abdijbewoners wegens hun onbezonnen gedrag. Zij hadden het gelijk wel aan hun kant, maar hadden niet zo onvoorzichtig moeten optreden. En Hus met ridder Johan van Chlum en zijn metgezellen gingen met de graaf het kasteel binnen. Na een lange discussie kreeg de verbannen Boheemse priester uiteindelijk zelfs toestemming om op de binnenplaats voor alle mensen te preken, zoals hij meende dat het moest en naar zijn overtuiging.

Als uitgangspunt voor zijn betoog nam Hus de tekst uit de Heilige Schrift waarin de mensen, naar het voorbeeld van de barmhartige Samaritaan, de opdracht krijgen: 'Ga heen en doe gij desgelijks!' (Evangelie van Lukas, 10:37.)

Een tijdlang, mijn beste broeder Nikolai, heb ik, uw Poggius, mij afgevraagd of ik nu wel of niet naar het kasteel moest gaan om te luisteren naar de man die voor het Concilie van Konstanz was gedagvaard.

Afgemat door de elkaar tegensprekende stemmen in mijn binnenste, zette ik ten slotte toch maar de paar stappen tussen de kerk en het domein van de graaf; ik vond een plaatsje precies tegenover de hervormer. Die stond in het geheel zwarte gewaad van een boeteling op een verhoging, zodat alle ogen hem konden zien en alle oren hem konden horen.

Luid klonken de vurige woorden van Hus door tot ieders oor en hart: 'Heb uw naaste lief gelijk uzelf - en God boven alles!'

Meer bedreven en moediger zouden de lippen van een apostel zelfs niet kunnen spreken.

U zou daar, beste Nikolai, de uitlegging hebben gehoord van de gelijkenis van de trotse priester en de zelfingenomen leviet, die de man zo geslagen en gewond langs de weg lieten liggen, zonder dat iemand enige zorg aan hem besteedde of medelijden met hem had. Totdat een verachte volgeling van een andere religie zijn eigen geloof in praktijk bracht met de daad en niet met vrome schijn.

En u zou dan hebben opgemerkt hoe hij de daden van onze priesters een goddeloze afgoderij noemde, een luidende schel en een smakeloos zout, zolang zij niet anders dan haat en trots, twist en tweedracht en vervolging aan de dag legden, en zolang zij niet gewillig waren om ieders wonden, geestelijk of lichamelijk, kloek en zonder rancune te helen.

Zulk onderwijs is toch geen ketterij? Anders zou Christus Zelf in alle opzichten een ketter zijn!

Nadat Hus klaar was, stak graaf Eberhard van Württemberg hem de hand toe en nodigde hem met zijn gevolg in zijn vertrekken om met hem het avondeten te gebruiken.

De heren van de kerk keurden dat natuurlijk af. Maar door de luisterende burgers werd hij hogelijk geprezen. Zo werd het een feestelijke dag voor Stuttgart, die door iedereen gevierd werd met zoete wijn, stukken vlees en wittebrood.

Als wij gehoor gegeven zouden hebben aan alle welkome uitnodigingen, of alleen maar de helft ervan zouden hebben geaccepteerd, hadden we hier wel een jaar lang lui en dik kunnen blijven.

Wij bleven uiteindelijk acht dagen lang. Maar in die tijd waren wij ook getuige van veel treurige dingen.

Allereerst was er de begrafenis van de vier personen die onder het vallende stuk muur terecht waren gekomen. In plaats van hun een eervolle begrafenis te vergunnen, zoals toch niet meer dan billijk zou zijn geweest, protesteerden de priesters van de parochie. Zij sloten de poort van het kerkhof voor de lijkbaren - waarvoor zij naar mijn bescheiden mening helemaal geen opdracht hadden - en zij stonden niet toe dat de lichamen van deze ongelukkigen zouden rusten in gewijde aarde.

De priesters beweerden namelijk dat deze doden een welverdiend einde hadden gevonden, vanwege hun daden van geweld tegen de kerk en omdat zij zonder schuldbelijdenis en absolutie waren gestorven.

Een tijdlang riepen en smeekten de diepbedroefde nabestaanden om toch toe te staan dat hun doden neergelegd zouden worden naast hun broeders die rustten in de zalige verwachting van Christus' wederkomst. Tot zonsondergang hoopten zij nog dat hun verzoek zou worden ingewilligd, maar tevergeefs!

Het droeve nieuws verspreidde zich als een lopend vuurtje door de stad Stuttgart. En mijn eigen hart leek wel te barsten van verdriet over het gebeurde.

Vrouwen met hun kinderen kwamen smeken om ontferming over hun doden. Maar er werd geen enkele aandacht aan hen geschonken.

Toen kwamen de mannen van de wijngaarden en nog velen van de heuvels, die hoorden van het verzoek. Zoals de wind plotseling op kan steken, maakte een grimmige onrust zich van de almaar groeiende menigte meester. Binnen enkele ogenblikken werd de toegangspoort vernield en de baren met de lichamen van de omgekomenen werden naar binnen gedragen; zij werden te rusten gelegd bij alle andere overledenen die een eerbare begrafenis hadden gehad.

De kapelaan probeerde nog de inbreuk te verhinderen door de menigte dapper een crucifix voor te houden, maar hij werd desondanks gedwongen de begrafenisrituelen uit te voeren, omdat zelfs graaf Eberhard het hem verzocht.

De volgende dag werd de strikte order uitgevaardigd dat niemand, wie dan ook, hoog of laag, aristocraat of van lage stand, jong of oud, mocht spreken over de verschrikkelijke gebeurtenissen van de afgelopen dagen. Niet in herbergen noch in taveernen. Ook zou het nieuws niet aan het jonge volkje mogen worden doorverteld, niet door hen die bij de gebeurtenissen aanwezig waren geweest, en ook niet door hen die het van horen zeggen hadden. Overtreders stonden zware straffen en veroordeling te wachten.

Verder werd de ridder van Chlum en zijn metgezellen aangezegd dat zij Stuttgart dienden te verlaten en door te reizen naar hun uiteindelijke bestemming.

Dat hoefden ze deze eerbare mannen geen tweemaal te zeggen! Onmiddellijk gingen zij op weg. En zo bereikten wij op de 2e november Petershausen, dat tegenover Konstanz ligt.

Daar haastte ik mij om u, beste Nikolai, te omhelzen. Maar tot mijn spijt werd mij verteld dat u vanwege de pijnlijke jicht die u al zo lang gekweld heeft, voor een kuur was vertrokken naar Wildbad bij Hirsau. Daar zend ik dan ook deze brief voor u heen, met de bijlage, met de bedoeling u vertrouwelijk op de hoogte te stellen van alles wat er mogelijk zal gebeuren tijdens het ketterproces.

Zo veel durf ik al wel te voorspellen dat alle afgevaardigden, kardinalen, aartsbisschoppen en bisschoppen Hus niet zullen kunnen schaden dan alleen door hun macht en dan dus met een onrein hart. Dat zou geheel zondig en goddeloos zijn. De heilige Drie-eenheid, Wiens bescherming ik afbid voor u en heel de mensheid, moge dat verhoeden.

Geschreven op 3 november in het jaar onzes Heeren 1414.
Poggius, prior van Sint-Nicolaas.

Hus op het Concilie

Tweede brief van Poggius:

Hartelijk gegroet, mijn beste Leonhard Nikolai in Wildbad.

Wat ik beloofd heb, zal ik in deze tweede brief doen, namelijk verder vertellen over Hus, vanaf het punt waar ik gebleven was.

Toen het nieuws Konstanz bereikte: 'Hus, de aartsketter, is gearriveerd!', ontstond er een groot tumult en niemand kon nog wachten op de dag dat Hus openlijk door de straten van Konstanz naar het Concilie zou lopen.

Dit gebeurde dan voor het eerst op 25 november van dit jaar, toen Hus opgeroepen werd voor een kort verhoor door verschillende kardinalen.

Hij kon zich met zijn lange gestalte nauwelijks een weg banen door de massa's volk, zo opeengepakt stonden de nieuwsgierigen langs de weg. Intussen drukten sommigen hier en daar zijn hand met diepe bezorgdheid, sommigen heel bemoedigend, sommigen voelden zich gedrongen hem vragen te stellen over zijn nieuwe leer, waar hij zonder ook maar enigszins eigenwijs te doen, heel gepast op antwoordde.

Dat zette de vooringenomen rechters echter nog meer tegen hem op, omdat zij, gezien hun eigen zwakte, niet wilden dat het volk hem zou kennen en horen.

Daarom berispte de roomse legaat, monseigneur Zilliciri, hem fel, alsof hij een volksverleider en een boosaardige afvallige was, vol boosheid en huichelarij.

Hus verdedigde zich echter en zei: 'Waar heb ik toch zo zeer misdaan en overtreden, dat Uwe Genade mij zo kwaad berispt? Is het soms geen plicht als een blinde broeder in christelijke zachtmoedigheid mij vraagt: Waar is de weg?, dat ik hem dan de weg wijs als ik die weet? Opdat God ook mij niet zou straffen met blindheid, wat ik toch zeker zou verdienen als ik mij zo hard opstelde.

Daarom, zou ik niet mijn broeder de hand reiken, die mij de zijne zo vriendelijk en argeloos en zo vreedzaam tot goede werken aanbiedt? Zou ik door tegenzin nalaten te getuigen tegen ijdelheid en trots, tegen verachting en vijandschap en andere boze zaken? Alle heiligen mogen mij daarvoor bewaren! Want wij, als leraars en wachters, moeten openbare voorbeelden zijn in alles wat mooi en goed en rechtvaardig is, zoveel als onze zondigheid dat toelaat. Want geen mens is van zichzelf in staat om een rein offer aan God te brengen; en wij zijn toch allen van nature bedekt met melaatsheid en boze zweren. Ik schaam mij niet dat te bekennen op mijn pelgrimsreis. Uwe Genade vraagt mij te zwijgen op mijn reis hier, maar als de mensen zwijgen, zullen de stenen het weldra uitschreeuwen. Daarom geloof ik juist dat het heel goed is dat iemand zijn mond opent, als het spreken leidt tot onderwijs, tot wijsheid en tot verbetering, en als het niet verwordt tot onrein, ijdel geklets, tot schande en oneer van de Heilige Geest.'

Wij, de voornaamste wachters van de heilige Rooms-Katholieke Kerk, bevelen u van nu af aan, met de macht van ons gezag, rustig en stil te zijn. En wij geven u alleen permissie om bescheiden te antwoorden op onze vragen, zonder uitgebreide omschrijvingen en nutteloos gesnater.

'Hebt u dat gehoord, Johannes Hus, vervloekte aartsketter uit Bohemen?'

Deze woorden werden geuit door een luid schreeuwende en woedende kardinaal Goolvi; zodat ik, Poggius, die in de voorhal stond, plotseling bang werd. En inwendig

hoopte ik voor Hus dat hij maar zou gehoorzamen. Dan zou het misschien nog goed aflopen.

Maar in plaats van te gehoorzamen verhief hij onbevreesd nogmaals zijn stem en bracht ertegen in: 'Als ik de oorzaak ben van de vurige ijver en boosheid van Uwe Genade, dan spijt mij dat. En ik vraag u vergiffenis voor mijn manier van spreken, als het soms wat zonder de verschuldigde onderdanigheid was. Maar vergun mij dit, mijne heren, dat ik slechts spreek als mijn geweten mij daartoe dringt en dat ik steeds mijn woorden baseer op de apostel Paulus^o, [Petrus] die zo krachtig zegt: "Men moet Gode meer gehoorzaam zijn dan de mensen!"

Ik ben hier niet geroepen om te zwijgen, dunkt mij. En ik heb niet mijn vaderland verlaten om me in Konstanz te laten beledigen, zonder dat er respect getoond wordt voor degenen die mij gezonden hebben. Weet men mij te overtuigen van onfatsoenlijke gedrag, dan zal ik mij blijmoedig onderwerpen aan een straf die past bij zulke verkeerde handelingen. Ik ben mij van zoiets echter niet bewust, en daarom durf ik Uwe Genade vrijmoedig in de ogen te zien.'

De mensen hadden lang gewacht tot Hus zou terugkomen van het verhoor door de kardinalen.

En de avond kwam. Maar Hus niet!

Verbaasd en verwonderd keerde het volk ten slotte terug naar hun huizen. Een vreemde onrust greep Hus' volgelingen aan, maar vreugde en voldoening bezielde zijn tegenstanders.

De volgende morgen verspreidde zich wijd en zijd het gerucht dat Hus op verzoek van de legaat in de gevangenis geworpen was wegens onbetamelijk gedrag.

Zes weken en een aantal dagen gingen voorbij zonder dat er een woord over Hus vernomen werd.

De ridder van Chlum en de zijnen protesteerden dreigend en zeer verbolgen tegen de gevangenneming van Hus. Zij klopten overal aan waar zij maar hulp dachten te kunnen vinden om hun beschermeling te bevrijden, maar tevergeefs!

Telkens verging het hun als bij Springfields. Jammer:

'Peter, leih mir Speer und Schwert!

Mein Nachbar meine Hülff begehrt!' –

'Dummer Hans, was springst umher,

Du vor deinem Haus erst kehr!

Lug', dasz du drin sicher haust!

Härst nit, welcher Machtwind braust?'

Dat is: 'Peter, leen mij je speer en je zwaard, want mijn buurman heeft mijn hulp nodig.' Antwoord: 'Domme Hans, wat spring je rond; draai eerst maar eens rond voor je eigen huis! Kijk maar eens of je daar zelf wel veilig zit. Hoor je niet wat een sterke wind er loeit?'

Met andere woorden: Red jezelf maar!"

Twée van Hus' begeleiders vertrokken naar Bohemen om koning Wenceslaus op de hoogte te stellen van het ongemak dat hun landgenoot in Konstanz had getroffen.

In de loop van deze dagen, weken en maanden werd de vermeende aartsketter enkele keren overgebracht naar kleinere cellen, steeds zwaar bewaakt tegen bevrijdingspogingen. Dikwijls werd hij uit zijn hol gesleurd om hem te vragen of hij er niet toe te bewegen was om van gevoelen te veranderen.

Maar, net als de rotsen die Gods hand als bastions hoog boven de stranden van de zee laat uittorenen, zo stevig gegrond waren de inzichten van de Bohemer. Hij was er vast

van overtuigd dat hij niet op zandgrond had gebouwd, maar dat de leer die hij verbreidde ver boven alle twijfel verheven was.

En ik ook, beste Nikolai, ben dezelfde overtuiging toegedaan. Want Hus heeft het als volgt gezegd: Wat is het anders, gij kardinalen, bisschoppen en rechters, wat u van mij eist dan door onwaarheid en bedrog te zondigen tegen de Heilige Geest? Weet u wel wat er volgens het getuigenis van de apostel gebeurde met de man en de vrouw die logen over hun erfdeel? God strafte hen met een plotselinge dood, omdat zij tegen de Heilige Geest gelogen hadden. Hoeveel te meer zou mijn ziel zo'n vreselijk einde verdienen als ik het erfgoed dat u en ik hebben ontvangen, verloochen en er niet mee woeker tot eer van God?

U biedt mij goud aan en wilt daarmee een slot aan mijn lippen hangen. U wilt mij rijke inkomsten verschaffen, mij kleden met zachte klederen en mij heerlijk bereid voedsel schenken, zodat ik kan opgaan in alles wat dwaas is en werelds genot, wat leidt tot onheil en verdoemenis.

Ik zal u zeggen dat ik, wat ik met de Geest begonnen ben, niet wil doen eindigen in het vlees, zoals het weifelende volk van Galatië. Uw wet is een bedorven samenstel van regels, voor niemand goed. Het lijkt op stinkend, vies water, waarvan toch waarlijk een dorstig mens niet drinken kan; waarin allerlei nare beesten, nog erger dan slangen, kleine en grote salamanders stuntelig rondkruipen, beesten die zich thuis voelen in de blubber, bang zijn voor het licht en alle vlees opslokken dat er maar in hun vuil verdwaald raakt. En - beste predikers hier aanwezig - al die onreinheid is in hoge mate uw schuld!

Want omdat ik de moed heb om wat licht te laten vallen in deze woestenij, sluiten jullie mij op achter donkere muren, griezelige tralies en ijzeren deuren met zware balken en sloten. En voor mijn lichaam krijg ik van jullie nog minder vuil stro dan een moordenaar en doodslager. Ik heb al meer dan drie maanden geen frisse lucht meer ingeademd, alsof ik als een stuk dood aas al lig te verrotten.

En voor al deze misdaden tegen mij bent u verantwoordelijk, u die nog niet één keer welwillend naar mij hebt willen luisteren. Nog nooit hebt u mijn evangelisch onderwijs onverdraaid aangehoord, noch uit mijn eigen mond, noch uit de mond van anderen. En waarom wilt u er geen kennis van nemen? Alleen maar omdat u bang bent dat het u tot schade en schande zal zijn, vooral als uw huichelachtige geredeneer aan de orde zal komen.'

Dit soort uitspraken heb ik met mijn eigen oren gehoord.

O, dat ik nu juist het werktuig moest zijn om die man te helpen vervolgen, die toch zo waarheidsgetrouw en zonder enige mensenvrees spreekt!

Ja, Nikolai, dat vraag ik mijzelf nu af, met de hand op het hart. Ik had toch niet kunnen denken dat zij Hus zouden kwellen, en niet kunnen geloven dat hem kwaad zou worden berokkend?

Toen ik hem onlangs zou gaan bezoeken, omdat ik hoorde dat hij ziek was, vond ik hem in een kerkerhol. Wat schrok ik!

Stel u eens voor: de hoektoren boven de Rijnbrug, waar het water over de fundering stroomt. Tien span boven het water zit een kleine opening met dikke, ijzeren spijlen ervoor. Als het water hoog opspat, dringt er via die opening schuim en water binnen in de donkere ruimte waar Hus zit. Je moet wel dertig treden afdalen om er te komen, terwijl je weg drie keer versperd wordt door deuren met grendels.

Ten slotte kom je dan in een nauw vertrek, dat net zo lang en breed is als een man groot is. Er valt nauwelijks licht binnen door het trek gat aan de kant van het meer, waardoor regelmatig water naar binnen spat. Ik stond al een poos in dit vertrek

voordat ik de omtrekken kon onderscheiden. En toen zag ik de arme gevangene, die daar in het vuile stro aan mijn voeten neergesmeten lag.

Op een lat stond een kom pap met een zwarte, houten lepel. Daarnaast een aarden kruik met daarbij een korst brood. Als de gevangene ligt, raken zijn hoofd en voeten bijna de muren. Zijn kleding valt uit elkaar. En zijn behoeften moet hij doen boven een rond gat in de stenen vloer, waar een stank uit oprijst als van een beest, totdat hoog water de uitwerpselen vanonder het gewelf wegspoelt. Dat gebeurt meestal maar eens in de drie of vier weken.

Toen Hus twee schaduwen bij zich zag verschijnen, zei hij met een hese stem: 'Wachter, wie komt daar met u mee naar mijn gevangenis? Is het een boodschapper des doods, dan is zijn bezoek mij hoogst welkom, want ik verlang het huis van mijn Heere in vrede binnen te gaan!'

'Arme Jan', antwoordde ik, 'het is Poggius die u komt bezoeken. Ik heb tot mijn grote verdriet gehoord dat u in de gevangenis ziek geworden bent. Daarom dacht ik er goed aan te doen u op te zoeken, in de hoop dat u mij geen kwade gevoelens toedraagt omdat ik u heb moeten dagvaarden. Daardoor heb ik u in deze gevangenschap gebracht, die u zo veel leed berokkent.

Tegelijk zou ik u tóch in al deze ellende willen vragen of u zich echt niet bewust bent van enige valse lering of dwaling, nu u in deze stille eenzaamheid kunt nadenken over uw leerstellingen. Want wij zijn toch allemaal maar mensen en dus geneigd om fouten te maken in onze ijdelheid en trots, in onze zwakheid of andere onzuivere en domme hoedanigheden, die wij allemaal bij onze geboorte hebben meegekregen. Daarom hoeft niemand zich te schamen om tot oprecht berouw te komen; daar mag men niemand hard om vallen, wat men ook van hem denken moge. En allerm minst zoeken uw rechters, evenmin als uw Heere, uw dood. Want zij willen u juist van uw waanideeën afbrengen en ervoor zorgen dat u die niet blijft uitdragen. U zou er immers een oordeel mee over uw eigen ziel en over die van anderen halen, voor tijd en eeuwigheid. Laten wij daar dus eens rustig over praten, zodat ik goed van u zou kunnen spreken bij hen die naar goddelijke en menselijke wetten tot rechters over ons gesteld zijn.'

Terwijl ik sprak, kwam de aangesprokene langzaam overeind en leunde zwaar op mijn schouder. 'Uw bezoek betekent veel voor mij, eerwaarde prior, om de vriendelijkheid die u mij bewijst! Want ik ben er heel ellendig aan toe in deze kerker. Maar ik heb het u nooit kwalijk genomen dat u mij in uw onschuld die dagvaarding hebt gebracht. Ik heb daar heel argeloos gevolg aan gegeven. Op dat moment was ik gezond naar lichaam en ziel, maar nu lig ik te verteren in de duivelse klauwen van mijn vijanden.

Wat mijn leringen en uitspraken betreft, nooit heeft mijn tong een ijdel of trots woord gesproken, ook geen enkel woord dat ik betreurt. En nimmer zou ik mij ervoor schamen iets te herroepen, ingeval ik zou inzien dat ik gedwaald heb of dat mijn leringen niet volkomen in de Heilige Schrift geworteld waren.

Maar ik smee k u om eens met mijn rechters te willen spreken, zodat mij een beter onderdak wordt toegewezen dan dit waarin ik nu moet verblijven. Zo'n onderdak, dat ik nog weer eens de blauwe hemelboog kan zien, voordat ik sterf.

En als het u mogelijk zou zijn, wilt u dan zo vriendelijk zijn te bepleiten dat ik mij publiekelijk verdedigen mag voor de verzamelde vergadering? Om Godswil smee k ik het u, in alle ootmoed.'

Heel verdrietig verliet ik Hus en ik haastte mij onmiddellijk naar de kardinaal-afgevaardigde, Dominico. Maar deze was sterk gebeten op de gevangene en hij was juist blij dat hij in dat stinkende hol lag. Daarom ging ik bij hem vandaan naar de

hoofdmaarschalk van de stad Konstanz, om hem, omwille van de vijf wonden van Christus, te vragen om een beter onderkomen voor de zieke man.

Toen deze man mijn verzoek gehoord had, stond hij onmiddellijk op uit zijn gemakkelijke zetel, greep zijn maarschalksstaf en zei: 'Zo waar als mijn naam Stüssie is, zal mijn bewind niet meewerken aan misdadig gedrag jegens een arme vreemdeling. Een rechte overwinnaar zal immers zelfs een verslagen vijand nog eren.'

Korte tijd later werd Hus uit zijn kerker naar een fatsoenlijke kamer gebracht. Maar zijn voeten weigerden haast hem te dragen. Hij waggelde bij het lopen. Slap was hij, en zijn ogen waren het daglicht al helemaal ontnodig; zijn wangen waren doodsbleek en wat er van zijn tanden over was, zat los, nadat er in de vochtige kerker al zeven waren uitgevallen. Zijn vingernagels waren verschrikkelijk lang, omdat hij ze al wekenlang niet had kunnen knippen. Er zat 'een korst vuil op zijn huid, hij stonk dan ook verschrikkelijk. En zijn haar, dat van nature bruin was, viel nu in witte lokken over zijn rafelige en gescheurde kleren. Zijn schoenen hingen haast verrot aan zijn voeten en zijn hemd en ondergoed waren helemaal versleten. Zijn vel rimpelde op zijn botten. Hij was getekend door de ellende zonder weerga, zelfs onherkenbaar geworden voor wie hem tevoren gekend hadden.

Afschuw vervulde allen die hem zagen. Een paar mensen die medelijden met hem hadden, maakten een bad voor hem klaar, brachten hem kleren en versterkend voedsel. Alleen met ogen vol tranen kon hij hen bedanken.

Zo gingen de eerste drie dagen van juni dit jaar (1415) voorbij. De vaders van het lang verbeide Concilie waren intussen allen aangekomen. Er was bepaald dat op 5 juni de eerste algemene zitting zou worden gehouden. Dit besluit was onmiddellijk aan Hus doorgegeven, zodat hij zich kon voorbereiden op zijn verweer op de tegen hem ingebrachte aanklachten.

Hus vroeg om een Bijbel, om daaruit tijdens de verhoren het bewijs voor zijn leer te kunnen voorlezen. Maar zijn verzoek werd geweigerd en hij kreeg ook geen schrijfmateriaal om zijn toespraak of repliek voor te kunnen bereiden. Maar hij zei: Wat zou dat ook? Ik zal u zeggen, al verbrandden en vernietigden jullie de Heilige Schriften, dan zou ik ze nog uit het hoofd kunnen citeren, behalve de Kronieken. Ik ben blij dat ik nog goed bij mijn verstand ben. Al is mijn lichaam verzwakt door de eenzame opsluiting, mijn geest heeft nog jeugdige vlerken. Daarmee zal ik mij verheffen boven de hopen stof en de dreigementen van de beesten met hun scherpe tanden en hun bloeddorstige tongen.'

Zo brak dan de dag aan van het eerste verhoor door de Concilievaders.

Er was door de opeengepakte nieuwsgierige menigte geen steen meer zichtbaar op de weg van de gevangenis naar de kerk waar het verhoor zou plaatshebben.

Tegen de huizen waren steigers en ladders neergezet. Want er hadden zich wel meer dan 40.000 mensen verzameld, zowel voor- als tegenstanders van de aartsketter.

Driemaal werden de klokken geluid, vanwege het grote gewicht van deze dag; en overal werd het werk neergelegd.

De kardinaal-legaat had gezorgd voor trompetblazers, die vanuit zijn verblijf hun klanken over de stad lieten schallen. Hij liet voorlezen met welk doel de vaders vandaag bijeenkwamen, met de oproep dat iedere gelovige christen met gebogen knieën devoot de hemel zou smeken om een overwinning van de kerk over de poorten van de hel.

Michaël de Causis' [De pauselijke aanklager] reed op een sneeuwwit paard en uitte luidkeels en met onchristelijke woorden beschuldigingen aan het adres van Hus, zodat

de hoorders er kippenvel van kregen en hun haren te berge rezen. Er was geen twijfel aan dat wrok en haat de harten van de Concilievaarders vervulden.

Toen de klok acht sloeg kwam Hus in zijn gevangenis overeen. Hij wandelde zo recht op als hij maar kon naar de kerk, schaars gekleed, vergezeld door Wenceslaus van Duba en de ridder van Chlurn, en gevolgd door zijn bewaker.

In de kerk troffen zij zesenvijftig geestelijken aan, twee zaakgelastigden en enkele schrijvers, die aan speciale tafels zaten; bovendien elf getuigen, die al spoedig na Hus' aankomst beëdigd werden.

Terwijl de eden werden afgenomen, wilde een van de getuigen zich terugtrekken; hij kreeg last van zijn geweten. Hij verklaarde openlijk dat hij zich, omdat hij in geldnood zat, had laten omkopen om een vals getuigenis te geven. Onmiddellijk werd de berouwvolle getuige verwijderd. Zijn doodvonnis luidde: 'Hang een steen om de nek van deze meinedige en smijt hem op de diepste plek in het water, dus buiten de stad!' Snel werd de opdracht van de vaders uitgevoerd. De ongelukkige man werd de brug op gesleurd en over de leuning geworpen, zodat hij verdronk.

Vervolgens heerste er in de kerkvergadering een rust alsof er geen mensenleven te betreuren was, hoewel de mannen die het verschrikkelijke vonnis hadden voltrokken, trots en luidkeels door de kerk riepen: 'Dit ketterse beest is al ter helle gevaren, in de Rijn!'

Hus werd nu een priesterkleed aangetrokken, om hem duidelijk te maken dat hij alleen in dit kleed waardig was om aangesproken te worden. Toen moest hij op een speciaal ontworpen platform gaan staan, dat midden in het schip van de kerk was opgesteld.

Vóór alle dingen wenste de vervolgte priester zich tegenover zijn vijanden te beklagen, omdat zij hem acht maanden in de kerker hadden opgesloten, ondanks een keizerlijk vrijgeleide, een koninklijke belofte van vrijheid en een Boheems-Moravisch escorte van edelen. Maar de Concilievaarders en de kardinaal-legaat ontzegden hem krachtens hun ambt het recht om welke klacht dan ook in te dienen. Zij vroegen hem alleen maar met ja of nee te antwoorden op de vragen die volgens het Concilie aan de orde waren.

Aandachtig luisterde Hus naar de vragen en hij antwoordde 29 keer ontkennend. Op één vraag antwoordde hij echter bevestigend, heel overtuigd en met goed gekozen woorden.

Bij de vragen waren zulke onredelijke beschuldigingen, dat de beschuldigde ze kalm en mannelijk wist te weerleggen. Niettemin werd er aan de woorden van dubieuze getuigen uit verschillende landen meer geloof gehecht dan aan de Boheemse gevangene.

Er ontstond een geweldig tumult onder de vaders toen aan de orde kwam dat Hus, nadat hij vanwege de ban Praag verlaten had, tegen kardinaal De Columna, die hem bevolen had naar Rome te komen, gezegd zou hebben:

Wat voor gehoorzaamheid moet dat zijn, dat ik, een onbekend, vals beschuldigd persoon, een zeer gevaarlijke reis van 300 mijl zou moeten ondernemen om oog in oog te komen staan met mijn vijanden, die tegelijk zowel mijn rechters als mijn getuigen zullen zijn, en weet ik wat nog meer? Moet ik mij naar een zitting laten slepen, mijn geloof in God vergeten, mijn geduld laten varen en - als ik geen steekpenningen kan betalen - mij in een zeer rechtvaardige zaak schuldig laten verklaren? En wat méér is, moet ik, kruipend op mijn knieën, de paus als God aanbidden? Neen, ik zou die Romein op de stoel van Petrus liever zó'n draai om zijn oren geven dat hij het zich na honderd jaar nog herinnert!

En nog eens: 'Paus Johannes is een schaamteloos beest en daadwerkelijk de antichrist, want uit eigenbelang heeft hij een onrechtvaardige oorlog ontketend tegen koning

Ladislaus van Napels. Hij laat aflaten verkopen aan moordenaars, dieven, meinedigen en al degenen die hem ter wille zijn met hun bezit, hun bloed, hun geld of met huursoldaten.'

Tenslotte zou Hus ooit ook nog gezegd hebben: 'Voor dwalende kinderen is paus Johannes geen vertrooster, maar een schaamteloze moordenaar. Want op zijn bevel heeft de schurkachtige **aartsbisschop Sbynko in Praag**² de bloedige dood veroorzaakt van drie mensen, waarvoor God onmiddellijk Sbynko gestraft heeft, doordat een wild zwijn hem zodanig heeft opengereten dat zijn darmen eruit hingen en er geen enkele meer in zijn dikke buik achterbleef. En dat nog wel op het moment dat hij als kettervervolger op weg was naar een ontmoeting met keizer Sigismund over mijn geval en dat van de prediker Jacobus Misnensis.'

Dit soort beschuldigingen ontkende Hus absoluut niet. Maar hij trachtte aan te tonen wat hij al die keren precies had gezegd. Hij werd echter luidkeels uitgescholden, verwenst en vervloekt in vele talen. Verder spreken werd hem zo belet. Hij bleef zwijgend staan. Michaël de Causis sprong razend van opwinding vóór hem. Met opgeheven vuisten riep hij dreigend uit:

'Nu hebben we je in onze macht. Je niet zult ontsnappen voordat je met je laatste stuiver hebt betaald! En branden zul je, al hebben je magere botten ons nog zo veel geld gekost!'

Hus, die men op deze manier de mond had gesnoerd, moest het priesterkleed weer uittrekken. Daarna begonnen ze hem te bespotten. Ze scholden hem uit voor ganzenkop, omdat naar men meent 'hus' in de Boheemse taal 'gans' betekent.

Toen werd hij weer teruggebracht naar zijn gedwongen verblijfplaats. De oude kamerheer Erlo sloot zich bedroefd bij de stoet aan.

'Vriend', zei Erlo tegen Hus toen ze alleen waren, 'u ziet dat ik oud ben en dat mijn dagen geteld zijn; ik ben al 81 jaar. Luister nu naar mij en neem ter harte wat ik u in dit eenzame uur voorstel. Ik heb met zekerheid horen vertellen dat uw vijanden gezworen hebben u om te brengen. Dat zullen ze doen óf door vergif, indien de keizer - die hier morgen verwacht wordt - uw vrijlating weet te bewerkstelligen, óf door u op de brandstapel te brengen, ingeval u schuldig bevonden wordt.

Daarom zal ik u de berg aanwijzen vanwaar uw hulp komen zal. Zorg ervoor wakker te zijn als vannacht de klok één slaat en maak u gereed om te ontsnappen.

Onder uw bed zult u de kleren van een Oostenrijkse soldaat vinden. Trek die aan en hang de leren zak die erbij ligt, over uw schouder. Daar zit een brief in waaruit blijkt dat Wenen uw bestemming is. Vlak bij de weg met bomen erlangs bij de stadsmuur vindt u een snelle muilezel. Die is van bisschop Wollra van Praag, een man die op uw hand is. Op dat ezeltje kunt u snel wegvluchten, met Emizka, de u bekende Moravische edelman, die een dapper krijger is en een aanzienlijke hoeveelheid goud bij zich heeft. In zijn gezelschap kunt u zich veilig voelen, tot u bij uw koning komt. En die heeft aan de vaders geschreven dat hij zich op hen zal wreken indien ze zijn 'gans' kwaad aandoen, want die 'gans' moet doorgaan gouden eieren voor hem te leggen. Aarzel niet, maar wees voorzichtig!'

---

² **Zertsch**, de grijze priester van Wrallasch, werd naar Rome ontboden. Hij reisde erheen overtuigd van de rechtmatigheid van zijn bezwaren, maar hij is nooit meer teruggezien. Hij is verdwenen uit de gelederen van de levenden.

Drie anderen, die van hetzelfde gevoelen waren, werden onthoofd op last van aartsbisschop Sbynko. Hun lichamen werden verbrand en hun as uitgestrooid in de Moldau. Honderden werden er vervloekt en uitgesloten van de genade van de kerk. Duizenden mensen kregen vernederende straffen. Een afschuwelijk einde werd hun in het vooruitzicht gesteld: zij zouden nooit de hemelse vreugde genieten, maar hier op aarde reeds werd het onuitblusselijke helse vuur voor hen bereid. (Poggius)

'Maar wat zal er met u gebeuren, Erlo, als u de schuld krijgt dat u mij hielp ontsnappen?' vroeg Hus voorzichtig.

'Dat is mijn zorg! Wat heeft het te betekenen indien ze mij in uw plaats ombrengen? Ik ben toch voor niemand meer van nut; ik ben mijzelf bijna tot last. Ik zal in elk geval spoedig de grafdelver moeten betalen. Maar u bent nog geen 40 jaar, of anders bent u het nog maar net. U kunt nog in alle opzichten voor de mensheid van betekenis zijn. Ga nu dus slapen, zodat u uitgerust op pad kunt gaan.'

Hus heeft mij over het voorstel van de kamerheer Erlo in het diepste geheim verteld. Ik heb moeten beloven en zweren dat ik het niet verder zou brengen.

Maar wat gebeurde er die nacht?

Op het afgesproken uur ging Erlo naar de gevangene toe en sprak hem moed in voor de ontsnapping, want alles was in gereedheid. Hus zei echter: 'Het zij verre van mij dat ik uw grijze hoofd door mijn vlucht in gevaar zou brengen, beste Erlo! Ik zal de weg gaan die Gods vinger mij gewezen heeft. Ik zou het een grote zonde vinden om als een dief in de nacht weg te sluipen. Mijn vijanden zouden juichen en ik zou schande op mij laden. Neen, ik wil het écht niet! Wat kunnen mensen mij doen als Gods arm mij beschermt? En als Hij mij niet beschermt, dan zal de wraak van mijn vijanden mij vinden, al zou ik vluchten naar het verste strand.

Toen ik geordend werd, heb ik mij met een plechtige eed verbonden om de waarheid te spreken, ook al zou dat tot mijn eigen schade zijn. Niemand zal mij dit kunnen beletten. En ik weiger lafhartig weg te vluchten en mijzelf en mijn leer oneer aan te doen. God helpe mij! Wat heb je aan een soldaat die op de vlucht slaat zodra de vijand nadert? Wat voor lof verdient een schildwacht die samen met de anderen in slaap valt?'

'O, wees toch wijs! Ontsnap! Vlucht, nu het nog kan, nu de deur apenstaat en uw vrienden u opwachten!' drong de oude kamerheer aan. 'Niemand kan uw vlucht laf noemen. Het is volkomen terecht dat u vlucht, want uw rechters bezondigen zich aan u. Ze maken schaamteloos misbruik van hun macht en ontzeggen u een goede rechtsgang en verdediging. Kom dan toch! Vlucht, voordat de haan kraait!'

'Goede man, doe geen moeite meer. De hoeksteen van een huis dient niet als versiering, maar ter versteviging. Daarom ben ik ook niet bereid om uit enkel lijfsbehoud te wijken voor machtsmisbruik. Er is niets wat de Heere meer prijst in Zijn kinderen dan dat zij hun broeders helpen zonder dat zij daarvoor dank en geschenken verwachten.'

Nóg was de oude man niet overtuigd: 'Maar dit betekent uw dood voordat de zon nog drie keer zal zijn ondergegaan. Toe nu, gord uw kleed en volg mij! We hebben nog maar heel even. Als dat voorbij is, zal niemand het net dat over u geweven wordt, meer kunnen ontrafelen. Kom toch! Waarom treuzelt u nog? Hoort u niet dat de nachtwaker al halfdrie roept; en ziet u niet dat zijn toorts al bijna opgebrand is? Ik smeeke u met hete tranen, kom toch, om Jezus Christus' wil! Vlucht met mij uit uw kerker, waar het kwaad u ingesmeten heeft!'

Zo smeekte de oude man de treuzelaar. Hij greep hem vast en probeerde hem mee te trekken.

Inderdaad liep Hus nu met zijn bevrijder mee naar de uitgang van de gevangenis.

Toen stond hij stil en keek een ogenblik op naar de hemel, alsof hij wilde vragen: 'O Alwetende, is het geen zonde in de ogen van Uw Heilige Geest dat ik de weg verlaat die U voor mij hebt bepaald?'

Toen draaide hij zich om, gaf Erlo de hand en zei met een zucht: 'Trouwe vader, ik kan niet vluchten! Ik dank u hartelijk voor uw liefdewerk. Bid voor mij als ik moet sterven. Breng ook mijn vrienden mijn hartelijke dank over voor hun aanbod en vraag

hun mij mijn vasthoudendheid niet kwalijk te nemen. Ik zal op God vertrouwen en mijn uur afwachten!"

Vrijwillig deed Hus zo afstand van zijn vrijheid en keerde in vol vertrouwen terug naar zijn krappe gevangenis.

De kamerheer zocht zijn wachtende kameraad op om te zeggen dat het hem niet gelukt was Hus aan te zetten tot de vlucht. Maar die werd zó kwaad op de oude man - want hij dacht dat hij hem bedrogen had - dat hij met zijn dolk naar hem uithaalde, zodat hij viel.

Op hetzelfde ogenblik zong Hus in het Latijn de Ambrosiaanse lofzang, zo mooi en luid, dat enkele vijanden het hoorden. Vanaf dat moment beschouwden ze hem als een waarlijk godvruchtig man, voor wie ze, waar ze ook maar konden, in de bres sprongen.

De volgende morgen, de 6e juni, kwamen er nog twee vreemdelingen in Konstanz aan, de ene met veel pracht en praal, de andere zonder enige ophef.

De eerste was keizer Sigismund, echt een man van aanzien, met rood haar en een baard.

Een menigte mensen, beste Nikolai! Het leek wel alsof de aarde zich geopend had om mensen uit te spuwen, die op honderd manieren en in duizend kleuren de keizerlijke stoet bejubelden. Zangers, dansers, muzikanten, goochelaars, juweliers, koks en zelfs hoeren waren uit alle denkbare landen naar Konstanz gestroomd om munt te slaan uit de gebeurtenissen.

Ik dacht intussen: Moet dit nu een Concilie zijn waar met misstanden wordt afgerekend?

Arme Bohemer! Onder het gejoel van de mensen en het klinken van de drinkglazen van uw vijanden zult u moeten sterven, een schouwspel voor het verblinde gepeupel. En inderdaad, zoals ik mij dat indacht, zo zou het uiteindelijk ook gebeuren.

Met wedlopen, schermwedstrijden en spelen van allerlei aard werden de dagen gevuld. En tot diep in de nacht klonk het rumoer in de straten, alsof de watervallen van de Rijn zich bij de poorten bevonden.

Zo ver het oog reikte brandden er lantaarns in allerlei kleuren. En jong en oud liep rond in zijn beste kleren om te kijken naar de Joden met hun grimassen, de dansende Hongaren of de drinkpartijen van het landvolk van de Main, en om te luisteren naar hun ruwe liederen.

Er werden allerlei talen gesproken en tal van klederdrachten gezien. Uit vele landen waren er afgevaardigden gekomen: uit Spanje, Frankrijk, Oud Engeland, Holland, Denemarken, Pommeren, Pruisen, Polen, Saksen, Bohemen, Oostenrijk, Beieren, en uit verschillende vrije rijkssteden. Op elk uur stroomden er honderden door de poorten Konstanz binnen, te voet, te paard, in wagens. Vermoeid zochten ze een plaatsje op de grond of op de warme stenen, want de zon stond als een blakend vuur aan een wolkeloze hemel.

De keizer reed op een lenig paard met witte ogen, een vosbruine staart en rode manen. Het paardenlijf was bedekt met een scharlaken kleed. Daaraan hingen zilveren hangers aan zijden kwasten, met gouden pennen bevestigd. Op zijn hoofd droeg het paard een grote pluim en op zijn borst een kleed met daarin het wapen met de dubbele adelaar geweven. Het hoofdstel was gebreed van fraaie ringetjes, versierd met prachtige diepzeeschelpen. De keizer was getooid in een zwartfluwelen jas, met blauwe, zijden strepen langs de naden van zijn broekspijpen en witte, zijden kousen vanaf zijn knie tot aan zijn rode rijglaarzen. Als enig wapen droeg hij een lang, smal zwaard. Om zijn hals hing een gouden ketting, kunstig samengesteld uit diagonale schakels. Hij werd op zijn schouders met haakjes op zijn plaats gehouden en eindigde onder zijn

hartstreek in een grote, met parels bezette borstspeld. Op zijn hoofd een witte baret, afgezet met blauwe zijde. Daarop zat dan een kroontje, zo groot als een vuist, met een witte, golvende pluim op de punt.

Vóór hem reed een smal, slank persoon, blijkbaar een heraut die de weg voor zijn meester moest banen. Het gevolg van de keizer was uitgedost als voor het carnaval. Er liepen trommelslagers en trompetters mee in de stoet, en ook een aantal zwarte mensen uit Azië.

De tweede vreemdeling, die ik al even noemde, was **Hiëronymus van Praag**.

Zijn eigenlijke familienaam is **Faulfisch**. Hij heeft de graad van meester in de vrije kunsten en is aangesteld als hoogleraar in de theologie. Tevens is hij ridder van de Boheemse koning Wenceslaus en een toegewijd volgeling van Hus.

Hiëronymus heeft gestudeerd in Praag, Parijs, Keulen en Heidelberg.

Zo'n geleerd en welsprekend man als hij is er nauwelijks een tweede te vinden. Hij was naar Konstanz gekomen om zijn gekwelde vriend te verdedigen. Dat deed hij dan ook op een briljante manier. Maar daarmee bracht hij wel dood en verderf over zichzelf. Ik hoop u daar later verslag van te doen.

Zodra Hiëronymus was gearriveerd, zocht hij Hus op. Bij het weerzien moet Hus uitgeroepen hebben: 'Gode zij dank dat ik de moed niet heb opgegeven en dat mijn voeten niet die van een vluchteling zijn geworden, want nu komt mij een sterke held uit Juda bijstaan!'

Naar ik gehoord heb, hebben zij samen een meesterlijke brief geschreven, die ik echter nooit heb gelezen of horen voorlezen. Want de vaders hebben die brief niet willen accepteren en hem met minachtend geschreeuw terzijde gelegd.

Hiëronymus is een knappe verschijning, hoewel hij wat bleek is. Hij heeft koolzwarte ogen, dezelfde kleur als zijn krullende haar. Als hij spreekt heeft hij een vriendelijke trek om zijn mond en zijn rij mooie, witte tanden is dan helemaal zichtbaar. Hij spreekt ook heel duidelijk en is goed te verstaan, of hij nu Frans, Italiaans, Duits of Latijn spreekt. Aan zijn wijsvinger heeft hij een prachtige, gouden ring en hij gaat gekleed als een monnik, maar zonder gordel en zonder tonsuur.

Toen het nieuws van zijn aankomst bekend werd, wilde een groot aantal aartsbisschoppen, bisschoppen, prelaten en priesters, en zelfs prins Lodewijk, de keurvorst van de Palts, onmiddellijk bij Hiëronymus op bezoek, hoewel hem maar een klein vertrek ten dienste stond. Het huis waar hij zijn intrek had genomen heette 'Ahl Schleif' en het stond in de Zandstraat, even voorbij de Moordenaarsstraat.

Er is heel wat gebeurd in deze dagen, vooral op de dag toen de twee personen die ik zo-even beschreef, hier aankwamen.

Vele honderden mensen moesten worden behandeld voor kneuzingen, ademnood, gebroken ribben en allerlei verwondingen. Het was zo'n gedrang, dat zelfs de muren van de huizen ingedrukt werden en de houten lambrisering van verschillende benedenkamers stukbrak of naar beneden kwam vallen.

Een lederverkoper wilde een meiboom plaatsen op het dak van het stadhuis, maar hij stapte mis en viel naar beneden. Met de meiboom met de gekleurde slingers nog in zijn hand, kwam hij terecht op de hoofden van de vrolijk lachende massa beneden, die niet aan de kant kon. Toch raakte er niemand gewond. De man die neergeploft was, maakte zich uit de voeten, met in zijn oren de spottende opmerkingen van hen op wie hij geland was.

In zo'n sfeer brak in Konstanz de 7e juni 1415 aan, een dag die opnieuw een nieuwsgierige menigte mensen op de been bracht. Toen de klok acht uur had geslagen, begaf de stoet bisschoppen, kardinalen, vaders en afgevaardigden zich onder klokgelui

naar de kerk, waar al een zetel voor Hus was klaargezet. De zetels van de afgevaardigden waren daaromheen geplaatst.

Vooraan, dicht bij het koor, stond op een verhoging een zetel bedekt met een paars kleed, dat er heel kostbaar uitzag. Aan het klankbord boven deze zetel was een troonhemel bevestigd, die in brede plooien afhing en versierd was met gouden knopen, met stiften, kwasten en franjes.

De kerkelijke afgevaardigden waren getooid met al de tekenen en gewaden van hun waardigheid. Velen van hen reden op paarden of ezels en anderen werden in draagstoelen gedragen, zoals bijvoorbeeld de aartsbisschop van Sulzbach, een machtig heer. Achter hem kwam prins Lodewijk, de keurvorst van de Palts. Die had zijn gevolg meegebracht, niet omdat dat moest, maar uit achting voor de aartsbisschop, die zijn leermeester was geweest.

Toen alle zetels vooraan bezet waren, werden er nog veel meer mensen in de kerk toegelaten, allemaal mensen die graag wilden horen wat er verhandeld zou worden.

Daar werd Hus binnengebracht, weer als priester gekleed. Ze leidden hem naar een klein podium in het midden van de kerk, waarop zijn zetel was bevestigd. Het was een zetel zonder leuning, om duidelijk te maken dat er een beschuldigde op moest zitten.

Na enige tijd kondigde een koninklijk geklede trompetter vanuit het kerkportaal de komst van de keizer aan. Die schreed met opgeheven hoofd de kerk binnen, met in zijn gevolg vele edelen in kostbare kleding. Iedereen nam nu zijn zetel in, ook Sigismund.

Vervolgens stond de griffier op en las de 47 punten van de aanklacht tegen Hus voor. Hij legde bijzondere nadruk op de volgende zes belangrijke artikelen voorgelezen. En voornamelijk werd van hem verwacht dat hij zijn dwalingen zou herroepen en zich daar voor altijd van zou afkeren.

De beschuldigde gelooft niet in de transsubstantiatie.

Hij verwerpt het geloof in de onfeilbaarheid van de paus en de aanbidding van de heiligen.

Hij betwist de geldigheid van de absolutie¹⁶ door een (slechte) priester nadat de gelovige bij hem heeft gebiecht.

Hij verwerpt de absolute gehoorzaamheid aan aardse overheden. Hij verwerpt het huwelijksverbod voor priesters (het celibaat). Hij noemt de aflaat simonie, een zondigen tegen de Heilige Geest.

'Om deze en vele andere goddeloze leringen en uitspraken wordt Johannes Hus beschuldigd van aartsketterij. Hij wordt opgeroepen deze leringen ten overstaan van de keizer en de vaders der kerk te herroepen.'

Hus verhief zijn stem zodanig dat hij tot in de verste hoeken van de wijde ruimte kon worden gehoord en heel goed verstaan.

'Naar deze dag', zo zei Hus, 'heb ik met vurig verlangen uitgezien. Want op deze dag zal ik mij na lange gevangenschap moeten verweren tegen de valsheid waarmee tegen mij getuigd is; en ik zal moeten spreken over mijn leerstellingen, net zoals ik in mijn eigen land gedaan heb, zonder vrees en terughoudendheid.'

Zo begon hij dus. Maar onmiddellijk werd hem verboden verder te gaan. Hij zou alleen mogen antwoorden op wat hem zojuist was voorgelezen. En voornamelijk werd van hem verwacht dat hij zijn dwalingen zou herroepen en zich voor altijd daarvan zou afkeren.

'Allereerst', zo sprak de Bohemer nu, 'ben ik ervan beschuldigd dat ik niet zou geloven in de transsubstantiatie. En terecht, omdat ik die totaal niet kan begrijpen.'

Men kan toch moeilijk aannemen dat een stukje deeg, een mengsel van meel en water, dat in de zon gedroogd is, kan veranderen in een goddelijk lichaam, waar heilig bloed door stroomt; of dat de consecratie door een priester dit ervan kan maken; en dan te geloven dat het lichaam en bloed van Christus daarin daadwerkelijk aanwezig zijn en genoten worden tot vergeving van al onze tekortkomingen.

Die leer lijkt komt mij afstotelijk voor. De betrokken woorden kunnen toch alleen een symbolische betekenis hebben? Zo hebben velen die woorden "dit is Mijn lichaam en dit is Mijn bloed" opgevat, vooral omdat gedurende de afgelopen zeshonderd jaar tal van kerkvaders zich achter deze interpretatie hebben geschaard. Zij achtten die aannemelijk en terecht. Maar daarna heeft de primaat van Rome ons willen doen geloven dat hij en allen die uit zijn school voortkomen, beschikken over de macht om een dergelijke omzetting te bewerkstelligen.

Noch op het Concilie te Jeruzalem, noch op dat van Nicea, is er gesproken over de daadwerkelijke transsubstantiatie van de hostie; alleen maar over het gebruik ervan in plaats van ongedesemd brood. En net zoals niemand daadwerkelijk bloed kan maken uit water en wijn, zo kan niemand vlees maken uit een stukje deeg van meel. Zo'n aanmatiging van de kant van de priesters is zondig, goddeloos en verdoemelijk. Daar is nergens in de Heilige Schrift enige grond voor.

Zolang mij niet uit de Heilige Schrift kan worden aangetoond dat ik dwaal, blijf ik bij mijn mening. Want er staat geschreven: "En Hij nam het brood, en als Hij gedankt had, brak Hij het en gaf het Zijn discipelen ...; daarna nam Hij de drinkbeker, dankte en gaf hem Zijn discipelen", met de aansporing dat allen daaruit zouden drinken, enz.

Het is toch duidelijk dat Jezus' laatste avondmaal bediend werd onder twee gestalten²⁰ en niet onder één gestalte.²¹ Dat is bewezen door de evangelisten in Mattheüs 26, Markus 14 en Lukas 22, en door Paulus in zijn brief aan de Korinthiërs, hoofdstuk 11:23 en 24.

Wie het anders weet, moet dat maar bewijzen voor deze vergadering.'

'In de tweede plaats: Ik ben ervan beschuldigd dat ik niet geloof in de onfeilbaarheid van de paus in geloofszaken en dat ik weinig of geen troost vind in de aanbidding van de heiligen.

Ik bekennen dat dit in alle opzichten mijn leer is. Want hoe kan een mens, zelfs al is het de paus, onfeilbaar zijn, daar hij even zondig is als alle andere mensen van hun geboorte af aan? En het is toch ieders voornaamste zonde om te dwalen? Staat er dan niet geschreven in de Heilige Schrift: "Er is niemand volmaakt dan God alleen"? Welnu, onfeilbaar zijn betekent zoveel als volmaakt te zijn en nooit te dwalen. Maar omdat wij allemaal sterfelijk zijn, zijn wij allen geneigd tot dwaling, en dat moeten wij ook allen erkennen. Daarom is het een openbare en ernstige misleiding van alle christenen, een trotse en verwaande prediking, dat een mens, uit een vrouw geboren, aan de Heere gelijk en onfeilbaar zou zijn. Geen enkele daad van iemand die slechts een mens is, is zo volmaakt dat niets van wat hij vandaag gedaan heeft, hem morgen zou kunnen berouwen.

Verder is aan niemand de macht gegeven om iemand heilig te verklaren, hoe zuiver en vroom hij ook geleefd heeft, ook al hebben de pausen reeds sinds enige eeuwen geloofd dat zij daartoe het recht hebben. Er staat geschreven in de Heilige Schrift: "Er is niemand heilig, Ik alleen ben uw God!" en ook: "Niemand mag zichzelf een heilige noemen dan God alleen!" En al zou dat er niet geschreven staan, dan nog mag ieder mens zichzelf wel afvragen hoe ver het ervandaan is dat hij een heilige zou zijn. Er komen toch elke dag en ieder uur wel boze gedachten en verkeerde neigingen in zijn hart op? En is hij altijd in staat het kwaad ten onder te brengen?

Wie nederig en niet verwaand wil zijn, moet de hand op het hart leggen en zeggen: "Ik ben een groot zondaar!"

Zolang dit waar is, moet er geleerd en geloofd worden dat er geen heiligen voor God zijn en dat het aanbidden van hen geen waarde heeft, alleen maar gewauwel zonder inhoud is.

"God is een Geest, en die Hem aanbidden, moeten Hem aanbidden in geest en in waarheid."

Hoe kan ik Hem aanroepen in waarheid, als ik eerst iemand anders moet vragen om zijn tussenkomst? Hij is ons aller Vader en Zijn hart staat met dezelfde liefde voor ieder open. Hij is voor deze man niet dichterbij of verder weg dan voor iemand anders van ons. En voor Hem zullen wij aarden vaten zijn en blijven, die vandaag gevormd worden en morgen gebroken; vaten die geen enkele voorkeur kunnen eisen op grond van wie ze zijn. Dit zou zoiets betekenen als dit: Ik heb geen vrijmoedigheid genoeg om zelf tot de Vader te gaan, dus Sint-Benameter, doet u het maar altijd voor mij!

En ten slotte, wie zal de hoogste en de voornaamste of de laagste in de hemel zijn? Wie weet dat? Wie heeft er ooit iets waargenomen van zo'n voorrecht van de een boven de ander?

Ik herhaal het nog eens: Zolang wij allen zijn verwekt uit zondig zaad, kunnen er misschien wel oprechte mensen zijn, maar geen heiligen.

Zo zegt Paulus tot Timotheüs in het tweede hoofdstuk van de tweede brief: "En indien ook iemand strijdt, die wordt niet gekroond -zo hij niet wettelijk heeft gestreden." Wat betekent dat: wettelijk strijden, dus overeenkomstig de regels van de wet? Is dat misschien veel vasten en bidden en zelfkastijding? Maar niemand mag zich op zijn werken beroemen, zegt Paulus in Efëze 2. Zo staat er geschreven: "Eertijds hebt u gewandeld in de zonde, u bent kinderen der ongehoorzaamheid en hebt gezondigd."

Wie het anders verstaat, die bewijze het voor deze vergadering.'

'Ten derde: Mijn vijanden beschuldigen mij dat ik de biecht niet erken als een goddelijke instelling en dat ik de absolutie door een (slechte) priester verwerp.

Deze beschuldiging is waar en ik kan die hier niet herroepen. De roomse kerkleraars zeggen natuurlijk dat Christus heeft gezegd: "Ontvangt de Heilige Geest; zo gij iemands zonden vergeeft, die zijn ze vergeven; zo gij iemands zonden houdt, die zijn zij gehouden."

Maar u vraagt: Hoe kan een priester, die een getrouw discipel van Christus is, de zonden al of niet vergeven als hij ze niet kent?

Ik antwoord daarop - en zo leer ik het ook: dat kan hij door alle gewetens te doordringen van de straf en van de noodzaak tot verbetering, met een strenge waarschuwing om vroom te leven en alle kwaad te mijden, zonden en misdaden na te laten en verzoening met God en mensen te zoeken.

Overigens is er geschreven in de Heilige Schrift: "Niemand kan de zonden vergeven dan God alleen!" Wie vrijwillig de zonden van zijn ziel wenst te belijden aan anderen, kan daar wel bij varen. Maar wie dat niet kan, de banden der hel zullen hem niet omvangen. Zelfs Jezus heeft bij het laatste avondmaal de beker der verzoening niet geweigerd aan Zijn verrader Judas. Maar Hij liet het aan anderen over te oordelen of Judas al of niet goed gedaan had, hoewel Hij meer was dan een hogepriester.

En wat zal ik zeggen van de absolutie door een (slechte) priester, zoals er bij honderden in de biechthokjes zitten, met een hart dat doordrenkt is van ongerechtigheid en vol met slechte en heimelijke gedachten? Dat zijn priesters die 's morgens met slome tong de heilige mis lezen en vervolgens zichzelf zo volstoppen,

dat ze in een geheime plaats hun vuiligheid met weerzinwekkende krampen weer moeten uitkotsen.

Priesters die 's avonds wellustig achter hun volle drinkglazen zitten en dan met zware tong hun

'Ave Maria' stotteren? En als dat gebeurd is, maken ze gelijk hun vingertoppen nat, om des te beter hun speelkaarten te kunnen vasthouden, die even ongebruikt op tafel hadden gelegen.

Zij, die in een hoop mest zitten en met iedereen bekvechten, die vloeken en brassen als een troep soldatenvolk in het kamp van de vijand. Zulken die op kermissen viool of fluit spelen om een centje te vangen voor hun dansmuziek, alsof ze onvoldoende hebben om te leven en te weinig om dood te gaan. Zulken die wat rondhangen in lichte en donkere hoekjes, waar een bekoorlijk, mollig deerntje aan het schrobben of melken is of met iets anders bezig, dan een praatje beginnen en ze op onwelvoeglijke manier vastpakken; met begerige blikken genieten van vrouwelijk schoon, en waar ze maar de kans krijgen - ze vergeten dan alle eerbaarheid, goede naam, zedigheid, trouw en hun ambt - overspel plegen, alsof hun slachtoffers nooit een huwelijks- of ondertrouwgelofte hadden afgelegd. Zulken die uit pure luiheid niet weten hoe ze de dag moeten doorkomen, die er alle moeite voor doen om aan een jachtpartij te kunnen deelnemen, of aan eierzoeken, een hanengevecht, een Sint Jansvuur, of mee te smullen van een gebraden varkentje. Hoe ze daar komen? Op een paard of ezel, of gedragen door een boer of een gewillige deerne, want er lopen altijd wel zulke ijveraars bij de kloosters rond. Het zijn priesters die een degen onder hun kleding dragen. Kunnen zij het met de vuist niet af als gedupeerde of teleurgestelde mannen hun recht komen zoeken?

Dan zullen ze zich wel op een andere manier verdedigen, en ze zijn daarbij zichzelf tot wet. Geestelijken die maar al te vaak in een diepere geestelijke duisternis verkeren dan zij die komen biechten; en die nog minder van God en van het Evangelie weten dan de verblinde heidenen tegen wie zij overal tekeergaan en hel en verdoemenis uitroepen. De harten van deze priesters zijn harder dan ijzer en steen, en ze zijn minder verzoeningsgezind dan de bloeddorstige dieren uit het woud. Iedereen kan dit met eigen ogen waarnemen als hij ziet hoe ellendig het hun vergaat die deze priesters van replek dienen, hen om hun zonden bestraffen en geen enkel geloof hechten aan wat zij leren of verkondigen.

Het is welhaast schreeuwend noodzakelijk dat God opnieuw Zijn Zoon van de hemel naar de aarde zendt, opdat Hij hun nog weer eens Zijn Heilige Geest zou inblazen, om hen te verlichten en tot zelfkennis te brengen.

Evenmin als een blinde man een andere blinde de weg niet kan wijzen, is geen enkele priester in staat om zonden te vergeven die hij bij zichzelf in meerdere of mindere mate wél toelaat.

Christus zegt: "Zonder Mij kunt gij niets doen!" en: "Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven!" en: "Wie Mijn discipel wil zijn, moet ook Mijn kruis op zich nemen!"

Maar waar zijn de priesters die kijken met de ogen van Christus, in Wie zij niet geloven en Die zij niet in hun hart dragen?

Hun wegen zijn niet de Zijne; en niet de Waarheid, maar hun eigen boze gedachten en listigheid wijzen hun de weg waarop zij zelfgenoegzaam voortgaan. Ze schuwen het kruisdragen en laten anderen hun lasten dragen. Zij laten alles na waar ze geen zin in hebben. Ja, als het hun mogelijk was de dood af te wenden, zouden ze de zakken van hun habijt zó groot maken, dat ze er nog meer goud in konden stoppen, om eeuwig onbezorgd en vrolijk te leven.

Dat noem ik Baäl dienen en niet Jehovah. En omdat de priesters niet wedergeboren zijn en niet met een rein hart, eenvoudig en eerbaar in hun biechtstoelen zitten, daarom zal ik, overal waar ik de gelegenheid krijg, blijven prediken dat iedereen die zijn zonden voor God belijdt, zich moet bekeren van het kwaad en zijn behoud zoeken.

Als ik te veel gezegd heb, straf mij dan maar om vals getuigenis, u, vaders, hier in Concilievergadering bijeen!"

Er was gemompel te horen. Een aantal bisschoppen en oudsten was het duidelijk oneens met wat Hus gezegd had. Maar de keizer stak zijn hand op en gebaarde ermee tot het weer stil was.

En Hus sprak weer verder, nadat hij een slokje water genomen had.

"Ten vierde: Ik word veroordeeld en afgewezen omdat het mij niet mogelijk is absolute gehoorzaamheid aan aards gezag te bewijzen.

Ook deze beschuldiging aanvaard ik, en ik ben absoluut niet bereid te herroepen wat ik daarover heb geleerd. Hoewel ik weet dat volgens de Heilige Schriften gehoorzaamheid beter is dan offerande, kan deze tekst niet anders uitgelegd worden dan: "Vrees God en heb uw naaste lief, omdat u meer zult bereiken met het gehoorzamen aan Gods geboden dan met het brengen van een offer."

Maar dat ménselijke wetten zonder meer moeten worden gehoorzaamd, is een zinloze eis en is vernederend voor de mens, die 'hoog in aanzien staat; het is beneden zijn stand en zijn door God gegeven wijsheid, terwijl het niets baat. Zelfs de christenen van de vroegste tijden betoogden tegen hun overheden: "Men moet Gode meer gehoorzamen dan de mensen!"

Dat zeg ik ook, en ik vraag u, mijne heren: Is het terecht dat de primaten van Rome eisen dat hun wensen belangrijker geacht worden dan het welzijn van duizenden mensen in andere landen? Is het terecht dat de pausen hen vervloeken die met de kerk breken, en hen excommuniceren, en dat men vervolgens hen die de veroordeelden vermoorden weldoeners van de kerk noemt?

Is het terecht dat een priester zo'n vervloeking mag afkondigen van de kansel in een huis dat gewijd is aan de God van verzoening en dat hij de veroordeelde niet toestaat zich te verdedigen? En dat hij als dienaar van de kerk het zwaard mag wetten tegen zijn vriend en gif mag mengen bedoeld voor hem die hem verwekt heeft?

Is het terecht dat de kerkelijke overheden hun ondergeschikten bevelen ervoor te zorgen dat iedereen, gezond of ziek, maar in het bijzonder op het doodsbed, een laatste wilsbeschikking maakt ten voordele van de kerk of van een klooster, met verwaarlozing van de arme wezen, en dan willen dat deze regel geleerd wordt: "Hoe groter de gift, des te korter het verblijf in het graf!" en: "Hoe groter de bijdrage, des te betere plaats in de hemel!" en: "Hoe rijker de gaven, des te koeler het helse vuur!"

Is het terecht om jonge harten met geld te lokken, zoals Rome heeft verordend, zodat zij, tegen het gezond verstand en tegen de natuurwetten in, deze vrije en mooie wereld verlaten, al hun verplichtingen jegens verwanten, broers, zusters, ouders, en ook hun eigen geluk vergeten, en in een klooster treden, waarbij geloften moeten worden afgelegd waarvan - dat is inmiddels wel gebleken - iedereen in zijn hart spijt krijgt en die niet kunnen worden gehouden?

Is het terecht dat de pausen leren en dat de priesters dit aanmoedigen, dat alles wat aan de kerk geschonken wordt, zelfs gestolen goed, het eigendom van de kerk blijft en niet teruggegeven kan worden aan degene van wie het was gestolen?

Is het terecht dat de priester, die de biecht afneemt als een heilig en onschendbaar sacrament, de deuren van dit heiligdom openzet zodra er iets opgebiecht wordt wat de belangen van zijn meerderen zou kunnen schaden?

Is het terecht dat wij mensen van een ander geloof dienen te vervolgen, temeer omdat men in het geloof juist moet worden opgevoed? Het geloof is toch géén aangeboren zaak? De Heilige Geest is toch onder alle volkeren werkzaam?

Ik zal niet verder ingaan op verschillende zaken. Ieders geweten moet en zal hem vertellen dat de priester, als hij in alles blindelings zijn meerdere gehoorzaamt, zwaarder zal zondigen dan zijn schapen.

Is het terecht dat de priester een gedenkteken op moet richten en dat zegenen, nadat fanatieke ketterjagers, door Rome gestuurd, hier of daar iemand hebben gekruisigd, hem hebben doodgemarteld en verbrand op de plaats waar dat gedenkteken moet komen? Om de enkele reden dat de geestelijkheid, van het pauselijk purper af tot een slaafse broeder toe, niets van haar aanzien zou verliezen, geen greintje; en dat men maar ongehinderd in zonde en lust zou kunnen voortgaan?

Ik heb dan ook heel goed begrepen - en dat met droefheid - dat ik eerder tienduizend Joden op allerlei manieren zou mogen martelen en de dood indrijven dan te zeggen en te prediken wat ik gezegd en gepredikt heb tot alle mensen. Geen haar op mijn hoofd zou gekrenkt worden als ik zoiets zou doen. Maar omdat ik niet in de duisternis verspreid door het pausdom wil leven en weiger te gehoorzamen aan wat tegen mijn geweten indruist, loopt men, uit pure onkunde en in blinde gehoorzaamheid, tegen mij te hoop als tegen een monster. Wie kan mij verbieden zo te spreken? Omdat ik bij mijn wijding gezworen heb tegen iedereen de waarheid te spreken, en omdat 'iedereen' naar mijn mening zowel de paus als leken omvat, de keizer en de krijgsman, is het mij niet mogelijk om uit angst te zwijgen. Ik zal God meer gehoorzamen dan mensen. Hem heb ik bij mijn wijding immers tot een Getuige en Wreker aangeroepen.

Als ik tegen mijn eed gezondigd heb, dan vraag ik van deze vergadering, krachtens hetzelfde hoge bevel dat mij hier gebracht heeft, mij aan te tonen op welke punten mijn tong iets verkeerdts gesproken heeft.'

'Ten vijfde: Mij is tegengeworpen dat ik predik en leer tegen de gangbare simonie en de zogenoemde wanorde met betrekking tot aflaten.

Wat ik daarop tegen heb, lijkt mij geheel in overeenstemming met de leer van de apostelen en het Evangelie. En ik preek nergens krachtiger en bestraffender tegen dan tegen deze zondige handel. Temeer omdat niets mij goddelozer toeschijnt dan de vergeving der zonden te maken tot een zaak van koophandel, en arme en ellendige mensen te misleiden door ze te doen geloven dat ze voor een paar penningen de hemel kunnen kopen. En waarom wordt dat allemaal gedaan? Opdat de pausen van Rome kunnen zwelgen in pracht en praal.

Zes jaar geleden kreeg ik in Praag bezoek van Dionysius Nauclerius. Hij zag op mijn tafel een beeldje van de lijdende Christus. Ik zal kort samenvatten wat hij toen zei: "Voordat ik Rome bezocht, was mijn hart vol van vrome aanbidding bij het zien van een dergelijk beeld; en ik vereerde de plaatsvervanger van Jezus als even heilig als de gekruisigde Man van Nazareth. Maar toen ik mijn ogen de kost gaf in de stad van de kromstaf, werd mijn dwaze hart met verbazing vervuld. Ik had mij de hoofdvorst van de kerk altijd voorgesteld als een zachtmoedige, vaderlijke verschijning. Hier zag ik echter hoe vier mannen een jongeman droegen, getooid met purper, goud en diamanten. En dat zou dan de plaatsvervanger moeten zijn van Hem Die zelfs niets bezat om er Zijn hoofd op neer te leggen.

Hij keek onbeschaamd, uit de hoogte en met een gekweld gezicht op de mensen neer. Op zijn hoofd droeg hij een fluwelen hoed van drie lagen hoog (de zogenaamde tiara of drievuldige kroon). Zware gouden kruisen die aan zijn oren bungelden, misvormden die ledematen niet weinig. Al zijn vingers, van de duim tot en met de pink, waren bedekt met schitterende, gouden ringen. En de gesp waarmee de mantel om zijn hals sloot, leek op de zevenkleurige regenboog. Hij fonkelde van de robijnen, jaspissen, topazen, saffieren, smaragden, opalen en diamanten, een herinnering aan het heilige der heiligen in Jeruzalem, waarover geschreven is in het Oude Testament. Hij droeg hemelsblauwe, zijden kousen; en zijn sandalen waren uit gouddraad geweven en versierd met gouden gespen.

Zo uitgedost zag ik hem de volgende dag op een wit paard ook een plezierritje maken. En een paar dagen later zag ik hem op het balkon van zijn paleis in dezelfde pracht.

*Toen was hij getuige van **de onthoofding van een aantal ketters**, wier naakte lichamen vervolgens voor de wilde beesten werden geworpen.* Deze dieren toonden zich genadiger dan paus Johannes XXIII, die met instemming had staan kijken hoe het bloed van deze ongelukkigen vergoten werd. De dieren verscheurden hun slachtoffers niet, maar likten voorzichtig aan de afgehouden hoofden en de bloedende lichamen.

Naast de paus stond een jong meisje, mooier dan ik ooit had gezien, met wie de kerkvorst stond te schertsen terwijl die ongelukkigen naar hun dood werden geleid.

Waar de paus ook maar verschijnt, vallen de mensen op hun knieën en kruipen voor hem.

Maar niet alleen de paus is getooid met zulke kostbaarheden; dat geldt ook voor tal van andere kerkvorsten, met klinkende namen als: kardinalen, legaten, aartsbisschoppen, bisschoppen en priors.

Ze laten zich op schitterend gezadeld ezels van de ene braspartij naar de andere voeren, altijd vergezeld van knappe jongens en mooie meisjes. Een wellustiger leven kan geen mens zich indenken.

Ach, mijn Heiland! zo verzuchtte ik, zijn dit Uw discipelen, van wie U de voeten waste, als een teken van Uw nederigheid en zachtmoedigheid? Waar prediken deze verleiders het geloof dat U predikte? Waar beklimmen zij met U de Olijfberg? En waar bidden zij nog met U: 'Vader, indien het mogelijk is, laat deze drinkbeker van Mij voorbijgaan!' Maar in plaats van de drinkbeker der smarten drinken zij de honing van de wellust. In plaats van een pelgrimstocht naar Golgótha te maken om hun vlees te kruisigen, wandelen zij in de grazige weide van zinnelijk vermaak!

Zou dan iemand die in Rome, die poel van zonden, de werkelijkheid heeft gezien, nog verbaasd zijn als God deze stad zou bezoeken met een regen van vuur, zoals Hij met Sodom deed?"

Zo heeft Nauclerius dat aan mij, Johannes Hus, verteld. Dat was voor mij een reden om uit lindehout ook eens een beeldje te laten maken van de plaatsvervanger van de gekruisigde Verlosser op aarde, de paus, zoals die aan mij beschreven was. Ik nam de beide beeldjes mee naar de aula in de Praagse universiteit en ik stelde de aflaat onder kritiek door mijn leerlingen te confronteren met de waarheid en door aan iedereen te laten weten wat voor vreselijk monster de roomse geestelijkheid in werkelijkheid is. Hoe zij al het loon dat de mensen met hun arbeid verdienen, opslokken, en de hele wereld schaamteloos en goddeloos misleiden met hun aflaatbrieven.

Hoe kunnen zulke Baälpriesters nog door gebed of oplegging der handen aan iemand de Heilige Geest meedelen, zoals in de dagen van de apostelen? Het zijn net zulke Simons als die in Handelingen 8: "En toen Simon zag dat door de oplegging van de handen der apostelen de Heilige Geest gegeven werd, zo bood hij hun geld aan,

zeggende: Geeft ook mij deze macht, opdat zo wie ik de handen opleg, hij de Heilige Geest ontvang! Maar Petrus zeide tot hem: Uw geld zij met u ten verderve, omdat gij gemeend hebt dat de gave Gods door geld verkregen wordt. Gij hebt geen deel noch lot in dit woord, want uw hart is niet recht voor God. Bekeer u dan van deze uw boosheid en bid God of misschien u deze overlegging uws harten vergeven wierd. Want ik zie dat gij zijt in een gans bittere gal en samenknoping der ongerechtigheid."

"Ten zesde: Ik ben in verzekerde bewaring gesteld omdat ik tegen, het celibaat gepredikt heb en dit kerkelijke dogma niet als sacrament eerbiedig, maar het als tegennatuurlijk verwerp.

Wat ik daarover gezegd heb, durf ik hier gerust te herhalen, in overeenstemming met mijn gezond verstand.

Ik vraag ten eerste: Waarom leert de Rooms-Katholieke Kerk zeven sacramenten, waar echter niet alle katholieken recht op hebben? Is een sacrament niet een kracht tot behoud in dit leven en in het leven na de dood? Maar als iemand priester wordt, wordt één sacrament hem onttrokken, namelijk dat van het huwelijk, zodat er maar zes sacramenten als genademiddel voor hem overblijven. Anderzijds heeft iemand die géén priester is, ook maar zes van zulke genademiddelen, omdat hij niet gewijd is. Is dat op.. zichzelf al niet verwarrend en onlogisch: leren dat er zeven sacramenten zijn, en er maar zes aan alle mensen toe te staan?

Bovendien, er zijn vele eeuwen voorbijgegaan sedert het begin van het christendom, waarin bisschoppen en priesters mochten trouwen, in alle eer en deugd. Maar duizend jaar na de dood van Jezus de Nazarener kwamen enkele pausen, Gregorius VII (ook wel Hildebrand genoemd) en Innocentius III, op de gedachte het priesterhuwelijk te verbieden. Zij zouden dan niet de mogelijkheid hebben liefde te bewijzen aan een gezin, niet kunnen genieten van een eigen thuis, en genoodzaakt worden uitsluitend toevlucht te zoeken onder de vleugels van Rome, in de overtuiging dat alleen daar maar bescherming was te vinden tegen wereldse invloeden.

En wat zal ik zeggen van het onnatuurlijke van zo'n eis? Heeft God Zelf niet het huwelijk ingesteld, als een middel om het vurig verlangen naar liefde, dat leeft in alle mensen, zelfs in alle dieren, te bevredigen? Is degene die priester wordt soms niet een mens van vlees en bloed? Ook zijn hart staat toch niet onverschillig tegenover de natuur, waarin God alle schepselen in geplaatst heeft tot genieting; en Hij heeft ons toch verstand gegeven om verstandig te leven? Maar nu kan een priester geen opvolging geven aan de diepste drang die in ieder mens leeft.

Ik geloof zeker dat het celibaat de ene priester in grotere verzoeking brengt dan een andere. Maar het is ongetwijfeld ook waar dat niemand in staat is de strijd om de kuisheid te bewaren, godvruchtig vol kan houden! Dat is immers een strijd waarin aan de ene kant de reus Moeder Natuur en aan de andere kant de verbindende eed van het celibaat met elkaar in gevecht zijn.

Schrijft Paulus niet in 1 Timotheüs 3: "Een bisschop dan moet onberispelijk zijn, de man van één vrouw, wakker, matig, eerbaar, gaarne herbergende, bekwaam om te leren, niet genegen tot de wijn, geen smijter, maar bescheiden, geen vechter, niet geldgierig, die zijn eigen huis wél regeert, zijn kinderen in onderdanigheid houdende met alle stelligheid." En in 1 Kor. 7: "Het zou beter zijn als hij trouwt, niet uit bevel, maar om de eer van God en van Jezus Christus." En in 1 Tim. 4: "Want het zijn geveinsde leugensprekers, die hun eigen geweten als met een brandijzer hebben toegeschroeid, verbiedende te huwelijken, gebiedende van spijzen te onthouden die God geschapen heeft."

Dat een priester niet trouwt beschouw ik als het zaad van ongerechtigheid en de wortel van alle kwaad. God verlaat hem, omdat hij God verlaten heeft. Hij komt uiteindelijk in de vergetelheid terecht, omdat geen vrouw of kinderen hem huiselijk geluk brachten. Hij zoekt zijn zaligheid niet, maar de zwoele atmosfeer van een huis van ontucht. Hij gaat naar eet- en drinkgelagen en maakt zijn eigen verlangens tot zijn God. Hij is uit op de andere sekse, hij verlost getrouwde vrouwen en weduwen of simpele jonge meisjes. En doet hij dat niet, dan onteert hij zijn eigen lichaam zó, dat het kwijnt. Of hij pleegt ontucht met publieke hoeren, zodat zijn parochie de spot met hem drijft.

Alleen zij die vervuld zijn met de Geest van God, zijn Gods kinderen. En niet degenen die in zonde leven, doordat zij een menselijk gebod hoger achten dan Gods instellingen.

Zo heb ik gepredikt; en iedereen heeft mijn woorden kunnen wegeen en beoordelen.

Er is zó veel geklaagd en de geestelijkheid is op zó veel plaatsen tot verachting geworden, dat ik degene die zich niet uitspreekt tegen, het celibaat, wel een waardeloze huurling moet noemen. Evenzo degene die niet de eerlijke, welgemeende wens van de oude bisschop Paphnitijs van Nicéa tot de zijne maakt, namelijk dat onze kerk haar priesters niet een zwaardere last zou opleggen dan aan andere mensen.

Wie in staat is te bewijzen dat ik daarin fout ben, moge dat voor deze vergadering doen!

Toen konden de heren hoogwaardigheidsbekleders zich niet langer bedwingen.

Waanzinig van woede, en alsof de keizer niet in hun midden was en de preses zijn stem niet verhief, schreeuwden zij: 'Hus, die satan, is een ketter! Ja, een aartsketter, erger dan Ariël,²⁴ zoals er tot op heden nog nooit één uit de hel gekomen is. Werp hem uit in de buitenste duisternis, waar wening is en knersing der tanden. Laat hem daar betalen voor al zijn schulden en omkomen in het vuur. Verbrand hem, verbrand hem! Zó'n monster heeft de hel nog nooit eerder uitgebraakt. Alle christenen moeten hem verachten. Vervloekt is de man die hem verwekt heeft en de moeder die hem ter wereld gebracht heeft, de borsten die hem gezoogd hebben, de handen die voor hem gezorgd hebben en de armen die hem gedragen hebben! Vervloekt zijn de leraars die hem onderwezen hebben, de vrienden die om hem heen gestaan hebben en de oren die met instemming naar hem hebben geluisterd. Vervloekt is het land waar zijn thuis is en de lucht die hij ingeademd heeft!'

'Zwijg! jullie goddeloze kwaaddoeners!' zo bulderde de Bohemer ridder van Chlum, die vlak bij de voorzitter stond en dreigend het zwaard boven zijn hoofd zwaaide.

"De dood aan wie ook maar een haar op het hoofd van Hus, die onder mijn bescherming staat, durft krenken! Worden zó de waardigheid, het ambt, de macht en het vrijgeleide van de keizer door de pauselijke partij gehonoreerd? Hoe kunt u zó uitvaren en iemand vervloeken die rechtvaardiger is dan u allen? Christus heeft nooit Zijn tegenstanders met vervloeking bejegend, maar met zegeningen. Bent u zo woedend omdat hij u de mond gestopt heeft, Sadduceeën en Farizeeën? Bent u zo toornig omdat hij de vleugel heeft opgetild van hem die wellustig op de stoel van Petrus zit en u zo heeft laten zien wat voor vogel er schuilgaat onder die schitterende veren?

Is het een misdaad dat hij laat zien in wat voor stinkende modder de geestelijkheid zich al eeuwenlang thuis voelt, zonder zich daarvoor te schamen; hoe u lui achter uw kerk- en kloostermuren zit en hoe u feest zit te vieren op kosten van het loon van de werkende man; en hoe u de leringen van Christus vervalst en ze in uw eigen voordeel uitlegt?

Is het overdreven van Hus om de Heilige Bijbel voor u te openen en u erop te wijzen dat uw Meester wandelde in eenvoud en niet, zoals u, in pracht en praal, in zijde en goud? Hij gaf aan Petrus de sleutel om voor alle gelovige harten de hemel te openen, maar Hij gaf hem niet het zwaard om daarmee te doden, zoals u iedereen doodslaat die uw wereldse leerstellingen niet aanvaardt en daarvan afwijkt...!"

Maar de bezeten menigte was niet tot bedaren te brengen: "Houd u stil, ketter! Of wij vervloeken ook u en heel het land van Bohemen!" zo brulden ze. En in iedere vuist flikkerde een wapen.

"Maar keizer!" zo riep ridder Günther van de Palts, "hoe kunt u zulk een zonde voor uw ogen tolereren? Hebt u het zwaard ontvangen met de bedoeling dat het tegenover die zwartjassen in de schede blijft?"

"Trompetter, blaas de aanval!" schreeuwde de aartsbisschop van Mainz, "laat alle christenen zich verzamelen om de Heilige Kerk te beschermen tegen de poorten der hel!"

Keizer Sigismund was bleek geworden, hij beefde en stotterde als een gevangene. Maar toen verhief keurvorst Lodewijk zijn stem en riep, niet bepaald op zachte toon: "In de naam van het hoofd van het keizerlijke rijk, mijn neef Sigismund, die hier op zijn troon zit, beveel ik ogenblikkelijk stilte. Iedereen die niet gehoorzaamt, zal met zijn lijf en bezittingen hebben te boeten als een verstoorder van de rust van het land!"

Langzaam gingen de heren de één na de ander weer zitten en keerde de rust in het schip van de kerk terug. Het was er stikkend heet en het stoof er zó, dat men elkaar nauwelijks meer kon zien. Toen kondigde de voorzitter het einde van de zitting aan en bepaalde dat het Concilie 's avonds zou worden voortgezet.

Velen stond dat helemaal niet aan, in het bijzonder de pausgezinden uit Italië niet. Zij vroegen om een stemming, om te bepalen wat er met Hus moest gebeuren en wilden weten wat de keizer dacht van het verweer en de toespraak van de aartsketter. Maar Sigismund waarschuwde ernstig tegen het forceren van de zaak en tegen overhaasting; en hij beloofde heel gedwee dat hij een eerlijk antwoord zou geven.

De heren stonden vol rancune op van hun zetels en fluisterden elkaar toe dat men maar goed het oog moest houden op de Boheemse gans, zodat hij niet zou ontsnappen tot aanfluiting van het Concilie.

Mijn hart ging geweldig tekeer, beste Nikolai, toen ik opstond van het middagmaal om weer de stad in te gaan. Want ik had een naar voorgevoel over het lot van de Boheemse priester.

"Wee, wee, een drievoudig wee!" riep ik uit, terwijl ik door mijn grijze haren streek.

Hoe gaarne zou ik een oog verliezen of een hand afkappen, of, als dat nog geen straf genoeg was, mijn leven ervoor geven, om maar niet betrokken te zijn geweest bij Hus' komst naar Konstanz.

Naast God weet ook u, beste vriend, heel goed hoe het in mijn binnenste gesteld is. En daarom wil ik niet nalaten te zeggen dat alles wat Hus gesproken heeft en wat hij zo moedig en eerlijk betuigd heeft, mijn ziel diep getroffen heeft en als uit mijn hart gesproken is.

Daarom acht ik hem zo hoog en heb ik hem zo lief. Hij zette zijn licht niet onder een korenmaat, maar liet het schijnen in de duistere burchten van het ongeloof, waar ik zelf ook in gezeten had met mijn door onkunde verblinde ogen.

Velen die leefden volgens de voorgeschreven regels, hadden, net als ik, zich nooit eens afgevraagd: Waarom dit alles? Hat kwam wat mij betreft alleen maar doordat ik zo was opgevoed en vrome vaders tot voorbeeld had. Hoewel ik al de woorden van de grote Testamentmaker gelezen had, kneedde ik hetzelfde zuurdeeg dat mijn ouders in hun onwetendheid gekneet hadden. Ik leek op de blinde man die bij de weg zat en van Jezus hoorde, maar zijn ogen zagen Hem niet. Ja, meer nog, ik leek op die kreupele man, of liever gezegd, op die luie man, die Jezus zag en hoorde, maar hij was te onbewogen om Hem te volgen, op te staan van het bed waarop hij gewend was te liggen. Daarom zal ik, zo nam ik mij in mijn hart voor, vandaag God de eer geven en doen wat in mijn vermogen ligt om te voorkomen dat hij die mij en zo veel anderen de ogen heeft geopend, gekruisigd wordt.

Terwijl ik zo in de eenzaamheid van mijn kamertje in mijzelf zat te praten, werd er op mijn deur geklopt en de prior van de benedictijnen te Augsburg kwam binnen. Het was Xaverius Mäntlinus, een man van wiens heldere verstand u nog wel weet uit Corona.

Hij ging naast me zitten en zuchtte: "Beste collega! De inwoners van Augsburg, zowel van de wereldlijke als van de geestelijke stand, hebben mij de mantel van hun vertrouwen omgehangen en mij hierheen gezonden om te horen wat Hus predikt. Of hij wellicht iets goeds heeft te zeggen of adviezen kan geven om de oude, apostolische orde van de Kerk te herstellen.

Ik ben bijna 100 jaar oud, 98 om precies te zijn. Ik zal weldra sterven. En nu wens ik dat ik niet begraven zal worden als een meinedige, die iets anders heeft gezegd dan zijn hart hem ingaf.

Ik ben naar u toegekomen om te horen hoe u vandaag, voordat de dag ten einde neigt, zult stemmen: voor of tegen het leven van de Bohemer. Want gisteren heeft die onhebbelijke jeugdige legaat zo onchristelijk gezworen: "Ook al kwam de aartsengel Michaël aansnellen met zijn legerscharen, of Lucifer met zijn bende, of het Duitse gepeupel, om Hus bij te staan, dan zullen zij toch het genoeg niet smaken die aartsketter uit het vagevuur te houden of hem van mijn zwaard te redden!"

Vertel mij daarom eens openhartig wat voor stem u straks zult uitbrengen. U hoeft niet bang te zijn dat ik u zal verraden. Want ik wil u wel zeggen dat ikzelf nooit tegen hem zal stemmen, zelfs niet al moet ik daarvoor boeten, omdat hij een trouw discipel van Christus is.

Op grond van mijn leeftijd kan ik er aanspraak op maken om als eerste te stemmen'. Ik zal openlijk, voor de oren van alle hoorders, laten horen dat ik een blind en misleid mens ben geweest. Maar - de Heilige Drie-eenheid zij geprezen! - God heeft mij een lang leven gegeven, zodat ik nu nog de dageraad van heerlijker en betere dagen mag zien gloren voor onze Kerk, van haar altijddurende bevrijding van zo veel kwaad!!"

"O, mijn allerbeste Mäntlinus!" riep ik bewogen uit, "al maakten de mensen alle denkbare martelwerktuigen voor mij in gereedheid om mijn getuigenis ten gunste van Hus, ik zou dat nog liever verdragen dan dat ik,, al was het ook maar op één enkel punt, met de vijanden van Hus zou meedoen. Hij is toch de ster die ons veilig naar Bethlehem leidt. Hij is als het hanengekraai in onze oren, om iedereen wakker te schudden die het goede bedoelt, en dat ons bedroefd moet maken om ons verloochenen van de Heere, zoals eens Petrus bedroefd is; geweest."

We moesten onze gesprekken echter beëindigen, want het was inmiddels tijd om maar de kathedraal te gaan. Buiten hadden zich al veel nieuwsgierigen verzameld. Er was een groot gedrang, zodat wij moesten worstelen om vooruit te komen. Tot nog toe had ik mijn hoop voor Hus nog niet verloren, omdat er van de Duitse vaders zich nogal

wat tere gunste van Hus hadden uitgesproken en hem goedgezind waren. Onder het gebeier van de klokken bereikten wij via een smal pad, dat de soldaten openhielden, de ingang van de kerk, waarna wij onze zetels innamen.

Deze keer verscheen keizer Sigismund gekleed naar Spaanse snit, in diepzwart fluweel. Een kwaad teken! dacht ik bij mijzelf. Waarom nu ineens pikzwart en vanmorgen nog zo kleurrijk? Waarom staat er nu een zwarte tafel en vanmorgen nog een hemelsblauwe?

De voorzitter stond op en boog verschillende keren diep voor de keizer en voor de verzamelde vaders. Allereerst las hij de naam, de rang en de woonplaats van iedere stemgerechtigde op, alsook in welke kwaliteit ze waren afgevaardigd naar Konstanz: door een stad, een vorstendom, een graafschap of een keizerlijke kloostergemeenschap. Bij dit hoofdelijk appel bleek dat er naast de keizer afgevaardigden aanwezig waren. Er hadden er eigenlijk moeten zijn, maar de aartsbisschop van Kleef was overleden tijdens de verdediging die Hus met zo veel vrijmoedigheid had voorgelezen.

Zijn lichaam hadden ze met opzet niet verwijderd. Het leek nu alsof hij in zijn zetel achteroverleunde en klaar zat om zijn stem uit te brengen. Waarom dit gebeurde? De vijanden van de Bohemer wilden koste wat het kost deze dag hun doel bereiken. Het hout voor de brandstapel lag al klaar en was in pek gedrenkt. Dat was het werk van Ammon Weikhli uit Graubünden, die het een prachtig karweitje vond om alles voor het schouwspel klaar te maken.

De jaren, maanden en dagen van de leeftijd van de stemgerechtigden bepaalden de volgorde waarin de stemmen zouden worden uitgebracht.

Er moest met ja of neen geantwoord worden op de volgende drie vragen:

- Moet Johannes Hus van Husinec in Bohemen op grond van zijn hervormingsdaden en leerstellingen geacht worden een ketter te zijn?
- Hebben de vaders die hier in het Concilie van Konstanz bijeen zijn in de naam van de heilige vader en van de keizer, het recht en de macht om de kerkelijke straf voor Hus te bepalen?
- Welke straf moet er op Hus toegepast worden wegens zijn lastering van de paus en van de heilige sacramenten?

Op de eerste vraag gaven 55 afgevaardigden een bevestigend antwoord, evenals op de tweede, die meteen ook aan de orde werd gesteld.

Bij de derde vraag bleek dat 30 afgevaardigden Hus niet schuldig achtten; 11 stemden voor openbare excommunicatie; 45 afgevaardigden eisten de doodstraf als de beschuldigde niet zou herroepen.

Na de stemming werd Hus door de voorzitter opgeroepen om alles te herroepen wat hij jarenlang gepredikt en openlijk geleerd had, in strijd met de wetten van de kerk.

Maar hij ging rechtop staan en antwoordde met luide stem:

'Nooit kan ik de rechtmatigheid van mijn leer en van mijn geloof in het Evangelie van Jezus Christus loochenen. En zo God wil zal ik in deze belijdenis volharden, met alle kracht die in mij is, zolang mij niet uit de Bijbel bewezen wordt dat ik dwaal. Mocht iemand dat bewijs wél kunnen leveren, dan zal ik de leer van de kerk ten volle eerbiedigen, met al mijn krachten.'

Verschillende keren vroeg keizer Sigismund dringend en welmenend aan Hus om toch te herroepen. Waarop Hus op zijn knieën zonk en luid en eerbiedig tot God bad of Hij

zijn hart en zijn verstand wilde verlichten, hem de weg der waarheid te wijzen en hem te leiden, als hij mocht hebben gedwaald.

Nooit heb ik een gebed aangehoord dat met zó'n grote eerbied werd geuit. Het leek op de gebeden die wij kennen van de door God aangestelde hogepriester uit het Oude Testament, ja, op dat van Jezus in het Nieuwe Testament.

Maar vele afgevaardigden spotten ermee en eisten luidkeels het recht op om een stemverklaring te mogen afleggen.

Zelfs tegen de wil van de keizer veroorzaakten zij een groot tumult. De bidder stond op. Zwijgend hoorde hij aan wat er vervolgens nog tegen hem werd aangevoerd door de getuigen, die opnieuw waren opgeroepen.

Keizer Sigismund zuchtte telkens diep bezwaard. Zijn anders zo blozende gezicht was nu doodsbleek en zijn ogen gingen onrustig heen en weer, alsof hij iets zocht of iets ergs vreesde. Maar toen iedereen weer stil was, sprak Hus nogmaals: 'Ik heb mij neergebogen voor God en Hem gebeden om Zijn bijstand in mijn ellende. Welnu, ik ben niet van inzicht veranderd, zodat ik ook maar één enkele zin zou willen herroepen van wat ik heb geschreven en beweerd.

En dit weet en besef ik, dat alle getuigen een vals getuigenis tegen mij hebben ingebracht, in alles wat zij hebben gezegd en gehandhaafd. Hun eden zijn maar vuile valstrikken, want zij hebben zich ver van de waarheid verwijderd; God weet het!

Ik vind in elk geval troost bij de andere geloofshelden die ter dood gebracht zijn door de inbreng van valse getuigen. Niet omdat zij dwaze meningen hadden over de heilige sacramenten, over het gebruik ervan onder één of twee gestalten", en ook niet omdat zij gepredikt hebben tegen de verdorvenheid van de geestelijkheid, maar omdat zij gesproken en getuigd hebben tegen de bisschop van Rome: zijn ambt geeft hem geen hogere status dan zijn ambtsbroeders. Daarom zijn ze gemarteld en gedood, dezelfde straf die de inquisiteurs en blinde ketterjagers onder aandrang van Rome mij hebben toegemeten.'

Na deze verklaring ontstond er opnieuw een vreselijk tumult. Men schreeuwde om veroordeling van de ketter. En er werd een hoofdelijke stemming geëist, die dan ook onmiddellijk werd gehouden.

Eerst de keurvorsten of hun afgevaardigden, vervolgens de kardinalen, de aartsbisschoppen, de bisschoppen, dan de afgevaardigden van de graafschappen en de steden, allen op volgorde van leeftijd. Wie voor vrijlating van Hus was, stemde met JA, wie tegen vrijlating en dus voor de dood van Hus was, stemde met NEE.

De eerste stem werd uitgebracht door **keurvorst Lodewijk van de Palts**, daarna volgden de anderen. Ze lichtten hun stemgedrag als volgt toe:

Keurvorst Lodewijk:

'Ook al ben ik tegen allerlei veranderingen in kerkelijke zaken - ik tolereer ze niet en ik bevorder ze niet - ik ben al lange tijd op de hoogte van zo veel censurabele zaken met betrekking tot de geestelijkheid en de orde in de kerk, dat ik met een goed geweten Hus niet zou kunnen vergelijken met de duivel of hem ter dood veroordelen. Daarom ben ik bereid het goede dat hij geleerd heeft ook in mijn eigen land in praktijk te brengen, in de hoop dat dit leidt tot een goede oogst in de toekomst.

Mocht hij ook in enige zaken hebben gedwaald, dan geloof ik dat boetedoening daarvoor een voldoende straf is. Maar bespaar Hus in elk geval beroving van zijn vrijheid, zijn eer en zijn leven, omdat hij de aanklachten serieus genomen heeft en

zonder dralen hierheen gekomen is, in vertrouwen op een keizerlijk vrijgeleide en op een Duits erewoord.

Ook omdat hij zonder omwegen geantwoord heeft op alle vragen en zich bereid heeft verklaard te herroepen zodra hem uit de Heilige Schrift zou worden bewezen dat hij dwaalde.

Wat er tegen hem getuigd is, heeft hij nooit serieus genomen; hij heeft het beschouwd als louter leugens van huurlingen.

Daarom stem ik voor zijn vrijlating en een veilige terugkeer naar huis: Ja!

Von Einbecken, biechtvader van de keurvorst van Saksen, als afgevaardigde:

'Als priester betreur ik openlijk en nadrukkelijk wat er gebeurd is: het is immers bepaald niet verheffend te zien hoe Hus door ons als een ordinaire misdadiger in de kerker geworpen is. Hij is toch iemand die de wijding ontvangen heeft en bedienaar van het altaar is? Het is verboden zo iemand belediging aan te doen.

Het kan toch niet de bedoeling geweest zijn hier in Konstanz een spektakel te organiseren voor het oog van de hele wereld. Daar zou men zich voor moeten schamen!

We zagen hier priesters en leken die met hun wapens een man met de dood bedreigden die in hoge bescherming was aanbevolen; een man die zonder verdediging naar een vreemd land was gereisd. Deze man werd in een cel voor moordenaars gesmeten zonder verhoord te zijn, zonder enig recht. En men heeft hem uitgelachen om zijn gebed tot God om licht en wijsheid.

Zelfs een heiden zou zoiets niet doen, laat staan dat een christen iemand zo zou behandelen. Zoiets had ik nooit verwacht. En als ik thuiskom moet ik mijn gezicht met schaamte bedekken als ik bij mijn vorst verslag uitbreng over het eindresultaat dat wij bereikt hebben in ons Concilie en over de middelen die wij gebruikt hebben tot opbouw van de heilige kerk.

In plaats dat men de boodschapper van nieuwe leringen vrijuit liet spreken, heeft men hem de mond gesnoerd met lawaai en gestamp, om maar te verijdelen dat zijn bedoeling duidelijk werd en dat zijn argumenten eerlijk openbaar kwamen. Dit alles is het werk van een boosaardig gezinde meerderheid, die met deze bedoeling samenspande.

Daarom eis ik allereerst dat er meer tijd genomen wordt om te komen tot een vonnis tegen Hus. En ten tweede dat de Bohemer van schuld ontheven en vrijgesproken wordt, omdat hij geen misdadiger is, maar een zeer moedig man, een gerespecteerd geleerde, met een koninklijke aanbeveling. Bijgevolg vraag ik nadrukkelijk aandacht voor het feit dat enig leed dat berokkend wordt aan iemand die onder bescherming staat van een vreemde mogendheid, zal leiden tot ongedacht hevige kritiek, vergelding en ongemak voor de hele geestelijkheid.

Ik stem voor vrijheid, eer en leven: Ja!

Köngel, gedelegeerde van de keurvorst van Mainz

'Mijn overste, de prior van Mainz, beschouwt een afvallige van Rome, wat zijn dwalingen of fouten ook mogen zijn, als een verloren schaap, dat men met liefde en vriendelijk moet terugfluiten en roepen tot de kudde. Maar als het niet luistert, dan moet het gedwongen worden om terug te keren, allereerst door steentjes te werpen en vervolgens met het gooien van harde kluiten. Als ook dat niet helpt, moeten waakhonden de koppigheid van het dwalende schaap zien te breken, desnoods door het met hun scherpe tanden in het oor te bijten of het bij de keel te grijpen.

Hus is afgedwaald. Daarom heeft de schaapherder van Rome hem eerst geroepen, daarna steentjes naar hem geworpen. En toen pas heeft hij zijn toevlucht genomen tot pijnlijke bestraffing, in het belang van de rest van de kudde.

Als hij niets herroept, laat hem dan versmoren. Dus: Neen!'

Eutropius, gedelegeerde van de keurvorst van Trier:

'Het is al een heel oude wijsheid dat een schurftig schaap de hele kudde zal besmetten. De verstandige eigenaar van zo'n ziek dier zal het dus afzonderen. Als het echter ongeneeslijk blijkt te zijn, zal hij het afmaken. Anders zou hij tot armoede vervallen door een kwaad dat hij had kunnen voorkomen.

Hus is een giftig, muilziek dier, waar geen geneesmiddel voor is. Ik kan de vrees van de afgevaardigde uit Mainz dan ook niet delen, maar ik stel eenzame opsluiting voor Hus voor. En mocht dit milde vonnis geen resultaat hebben, of zouden zijn vrienden met zijn instemming proberen hem te bevrijden, laat hij alleen dan gedood worden.

Dus opdat nu zijn leven gespaard wordt, stem ik in de naam van mijn heer voor: Ja!'

De keurvorst van Keulen:

Wie niet horen wil, moet voelen! En als dat allebei niet helpt, zoals bij deze Bohemer, dan moet het hem vergaan als die ongelukkigen op de galeien, die met de zweep opgevoed moeten worden.

Dus: Neen!'

Richard Rudolf stadhouder van Frankenland, afgevaardigde voor zijn broer, de keurvorst van Brandenburg:

'Al de gebeden van alle priesters van de hele wereld zouden geen verzoening kunnen tweebrengen voor het vergieten van het onschuldig bloed van een broeder.

Na alles wat ik gehoord heb, durf ik te zeggen dat Hus geen beest is en geen schurftig schaap, maar dat hij een goede herder is en heel wat beter dan sommigen te Rome. En dat hij trouw zijn kudde leidt en ze drenkt aan frisse wateren. Dat blijkt wel uit het feit dat niet alleen geen blad dat van een boom valt zijn kudde kan verschrikken, maar dat zelfs geen boze wolf de kudde angst aanjaagt, omdat deze herder bereid blijkt zelfs zijn leven voor zijn schapen te riskeren.

Daarom zij het verre van mij dat ik een broeder van Kaïn zou worden, zodat ik tot het eind van mijn leven zou moeten zwerven en dolen op de aarde vanwege de wroeging over het bloed en de dood van Abel.

Ik stem voor vrijheid en leven: Ja!'

Ridder Johan van Chlum, namens de keurvorst van Bohemen en zijn koning Wenceslaus.

'Het is vandaag voor het eerst dat ik, net als papisten en vrouwen, met mijn tong moet vechten in plaats van met mijn zwaard, zoals een krijgsman gewend is. Dat is een zeker verlies, maar ik beschouw het nu juist als een voordeel.

Toen nu zes jaar geleden de primaat op de stoel van Petrus te Rome oorlog voerde tegen de koning van Hongarije en toen hij boodschappers naar Bohemen zond om hulp te vragen, zou het in onze macht gestaan hebben en juist ook in ons voordeel geweest zijn als wij onze zwaarden hadden getrokken om de Hongaarse kroonprins te steunen. Want het recht was aan zijn kant in de twist met Rome.

Wij besloten ons echter in te zetten voor vrede tussen de twee twistende partijen. Daarin zijn wij geslaagd, dankzij veel goud, en onze hoogste bisschop voer er wel bij.

Een jaar lang overlaadde Rome ons met mooie beloften en gunsten, totdat zich in onze landen een evangelisch-apostolische geest verbreidde, die gevoed werd door Johannes Misnensis [Dit moet zijn: Jacobus Misnensis, d.i. uit Meissen a/d Elbe (vgl. Mellinus, fol. 519); prediker in de kerk van Sint-Michaël te Praag., Johannes Hus, Anton Zertsch en Hiëronymus van Praag.]

Duizenden en nog eens duizenden harten leenden het oor aan deze beweging, want de hele geestelijkheid was verworpen tot een verachtelijke massa van ontuchtige en domme lieden, die van hun buik hun god maakten en die nog minder van een godzalig leven hielden dan een varken van een spiegel.

Wij hebben lange tijd onze bezwaren tegen deze misstanden kenbaar gemaakt bij de opperherder te Rome. Maar in plaats dat er een verandering ten goede kwam, is het nog erger geworden. En de aflaten zijn juist nog veelomvattender en dus duurder geworden. Bovendien, terwijl de opvolger van Petrus zich schuldig maakte aan een onrechtvaardige oorlog tegen de koning van Napels, stuurde hij een groot leger van bedelmonniken naar alle christelijke landen, ook naar Bohemen, met het recht en de macht om de zonden te vergeven aan allen die hem met hun geld of goederen of met hun bloed wilden steunen tegen zijn vijand; een vergeving niet alleen voor begane zonden, maar ook voor de toekomstige, ja voor alle tijden.

Daarom brak er onrust uit onder het meer verstandige volk. Zij verbrandden de aflaten; en de bedelmonniken die het land overspoelden, werden weggejaagd.

Dat veroorzaakte een geweldig gejammer onder de papisten, alsof hun een groot onrecht werd aangedaan. Wie het niet eens geweest was met deze aflaathandel, zou op de knieën om vergeving moeten komen smeken, leek het wel.

Zertsch, de grijze priester van Wrallasch, werd naar Rome ontboden. Hij reisde erheen overtuigd van de rechtmatigheid van zijn bezwaren, maar hij is nooit meer teruggezien. Hij is verdwenen uit de gelederen van de levenden.

Drie anderen, die van hetzelfde gevoelen waren, werden onthoofd op last van aartsbisschop Sbynko.

Hun lichamen werden verbrand en hun as uitgestrooid in de Moldau. Honderden werden er vervloekt en uitgesloten van de genade van de kerk. Duizenden mensen kregen vernederende straffen. Een afschuwelijk einde werd hun in het vooruitzicht gesteld: zij zouden nooit de hemelse vreugde genieten, maar hier op aarde reeds werd het onuitblusselijke helse vuur voor hen bereid.

Tegen zulke toestanden verhief Hus zijn stem. Maar ook hij moest in Rome verschijnen. Natuurlijk ging hij niet, om gegronde redenen.

Daarom werd hij overreed om naar Konstanz te komen en zich hier vrijelijk tegenover de vaders uit te spreken.

Maar wat gebeurde er? Direct na aankomst werd hij in de gevangenis gesmeten, ondanks een keizerlijke brief met belofte van vrijgeleide en veiligheid. Verdediging werd hem niet toegestaan en hij werd gekweld met ondervragingen. Door de aanwezigheid van ons onbekende getuigen liep het verhoor uit op een veroordeling, zijn inzichten werden vandaag vervloekt.

Dat is nu het resultaat van een schijnproces, waardoor het leven van deze wijze man op het spel werd gezet, tot eeuwige schande en oneer voor elke Duitser en voor de hele geestelijkheid.

Maar dit beloof ik u - en ik leg er een eed op af in de naam van mijn koning en van alle Bohemers:

Als Hus nog langer wordt gekweld en met zijn leven moet betalen, zal het volk van Bohemen zich verschrikkelijk wreken op kerken en kloosters en wulpse papisten. Zij zullen Hus' dood duizendvoudig vergelden, zoals zijn vijanden dat dan ook verdienen.¹⁰

De vrede is thans verstoord, voor het oog van God en mensen. En de Boheemse gans zal zijn veren schoonwassen in het bloed van de aanhangers van Rome. Wie oren heeft om te horen, die hore!

Leven en vrijheid voor Hus: Ja!

De aartsbisschop van Nijmegen:

'Ik wens alle mensen leven en vrijheid toe, in het bijzonder hun die arbeiden om zielen te bevrijden van zonde en kwaad en erop aandringen dat men zich tot God zou bekeren.

Dat dit de bedoeling is van Hus, is duidelijk. En hij bewijst het met zijn leer en met zijn voorbeeldig leven. Ook al had hij het dak van het huis der zonde misschien wat voorzichtiger kunnen oplichten, hij heeft geen daad gepleegd die de doodstraf rechtvaardigt. Dat hebben juist zij wel die de ramen hebben gesloten voor het licht en die het hebben verduisterd. Hus moet leven!

Inderdaad: Ja!

Aartsbisschop Celc uit Hongarije:

Wie op aarde engelen zoekt, moet naar de hemel gestuurd worden! Hus zoekt engelen. Wel, bewijs hem dan de gunst dat hij daarheen gestuurd wordt waar hij ze kan vinden. Laat hem sterven, vandaag nog!

Aartsbisschop Styrum uit Wenen:

'Het lijkt mij toe dat wij ons in de duistere nacht bevinden, waarin wij liggen te snurken. Als iedereen verstandig was, zou men dan niet moeten toegeven dat sommigen van ons zouden moeten waken als anderen slapen, zoals de discipelen in Gethsémané sliepen?

Als wij het licht van zulke wachters als Hus zouden uitblussen, zouden wij dan niet zijn als de dwaze maagden, bij wie de olie opraakte en bij wie, toen zij wakker werden, de lampen uitgingen? Laat het zo bij ons niet zijn!

Of Hus al dan niet ketterij heeft bedreven, is nog niet eens bewezen. En al zou hij die kwaal in zijn lichaam omdragen, laten de dokters dan aan de hand van zijn ziekte te weten komen hoe zij hem genezen moeten.

Ik stem voor zijn leven: Ja!

De aartsbisschop van Reims:

'Als God behagen heeft in een nieuw geloof, laat Hij dan nu een wonder doen. Zo niet, laat de Boheemse komeet dan sterven.

Ik stem voor zijn dood!

De aartsbisschop van Londen:

'Al had die Boheemse langnek tien levens, dan zou ik hem er zeven ontnemen voor zijn spreken tegen de heilige sacramenten. Allereerst omdat hij de meester op de stoel van Petrus gelasterd heeft; ten tweede omdat hij de geestelijkheid ontkleed heeft en hun niet meer dan een lapje overgelaten heeft om hun naaktheid te bedekken; ten derde omdat hij veel onwetend volk, dat niet in staat is zich een juiste mening te vormen, heeft misleid. Dat volk zou toch beter af zijn als het dat licht niet zag en bij zijn eenvoudig geloof bleef.

Laat de Bohemer sterven!

De bisschop van Bamberg:

'Voordat de storm losbreekt en de golven het schip doen schudden, zal een voorzichtig bootzman trachten de zeilen te reven en de touwen op te rollen. Het is immers in zijn belang om dat te doen als hij tegenstroom krijgt en de gevaren vat op het schip dreigen te krijgen.

Zo noopt de voorzichtigheid ons, die als het ware aan het stuurrad staan, om dwars tegen de bruisende rusteloze wateren in te varen, zodat wij niet overspoeld worden.

Zo alleen kunnen wij tegenstuur bieden aan de draaikolk die Hus met zijn medestanders veroorzaakt heeft om het schip van Petrus te laten zinken. Het is beter dat er één of enkelen sterven dan dat de hele bemanning omkomt.

Hij moge verdrinken in de poel die hij tot een draaikolk gemaakt heeft.

Geen vrijheid, geen excommunicatie. Ik stem voor de dood!

De bisschop van Brigg:

'Het is niets bijzonders als er een gans wordt geplukt en gebraden. *Wij zijn begonnen hem te plukken, laat hem nu ook maar gebraden worden.*

Vandaag nog!'

De bisschop van Basel:

'Oog om oog en tand om tand. Hus zal branden!'

De bisschop van Chur:

'Ik stem voor vrijheid, eer en leven!

Want het is toch zo, dat als je de gans braadt, een geweldige storm zijn veren in alle landen zal laten neerdwarrelen. En die zullen hier en daar en overal gretig verzameld worden.

Tot nu toe hebben de vindere die ganzenveren alleen nog maar in de zwarte inkt gedoopt, om artikelen te schrijven tot verdediging van Hus. Maar als u het bloed van de gans vergiet, zullen de ganzenveren in het bloed gedoopt worden en dat rode schrift zal vlammender zijn dan de bliksem. Die vurige letters zullen door de zwartste nacht niet verduisterd kunnen worden en ze zullen leesbaar blijven, zelfs voor ongeoeffende ogen.

Als ik dit alles en nog veel meer overweeg, adviseer ik christelijke barmhartigheid te betrachten. Want de ondervinding van ons allen zal ons toch geleerd hebben dat al te haastige stappen meer onheil dan voordeel brengen. De steen die wij nu naar de wolken willen smijten, zou gemakkelijk op ons hoofd kunnen vallen.'

De bisschop van Eichstatt:

'Als wij vandaag onze stemmen uitbrengen, moeten wij letten op verleden, heden en toekomst. Vragen wij onszelf eens af, wat hebben die bloedige banvloeken, die uitgesproken zijn sinds de kerk macht kreeg, nu eigenlijk uitgewerkt bij ketters, afvalligen en heidenen? Immers niets! En zulken zijn er vandaag nu juist in groten getale.

Maar het milde optreden van Winfried = Bonifatius, Chrysostomus en Stefanus [koning Stefanus van Hongarije?] heeft meer zielen tot Rome gebracht dan alle zwaarden en spiesen van machthebbers.

Passen wij het voorbeeld van het verleden toe op het heden, dan moet ons antwoord zijn: Ga altijd met zachtmoedigheid te werk!

Nu de leer van Hus onze aandacht vereist, vind ik dat wij eerst eens onderzoek moeten doen naar de fouten en gebreken van de geestelijke stand in de kerk. En mocht het dan blijken dat er inderdaad zulke gebreken zijn als men zegt, dan zou het toch verstandig

zijn om bij wijze van spreken een nieuw kleed te kopen, waarin de geestelijkheid zich eerbaar kan vertonen. Laten we niet doen zoals de dwazen die de scheuren in hun haveloze kleding dichtnaaien met nieuwe lappen; dat is zinloos, want over een paar maanden zal er dan toch weer een nieuw kleed nodig zijn, dat op zijn minst goed genoeg is om voorlopig storm en wind te weren. En op zo'n dwaze manier hebben wij nu gekeken naar verleden, heden en toekomst. Daarom zal ik zeker niet stemmen voor Hus' dood, maar te allen tijde pleiten voor zijn bescherming, zoals het erewoord van een Duitser vereist.'

De bisschop van Freising:

Wij hebben onszelf niet te houden voor meesters en leraars in zaken die aan God toekomen, noch iemand anders daarvoor te houden, alleen maar om hem naar de mond te spreken. Maar wij moeten onszelf stellen onder de heerschappij van Christus en van Zijn onderwijs. En vóór alle dingen moeten wij Hem vragen om Zijn licht en leiding.

Zo houd ik mijzelf ook niet voor een rabbi. Ik ben in Gods ogen maar een arme leerling, die zich van zijn zwakheid, onkunde en zonden heel goed bewust is. Hoe zou ik dan zo dwaas kunnen zijn mijn naaste anders te behandelen dan mijzelf?

Daarom: eer en vrijheid voor Johannes in de woestijn!'

De bisschop van Fulda:

'Wij moeten er heel goed op toezien dat opstandige personen die ertoe neigen de kant van Hus te kiezen, niet de overhand krijgen. Niet omdat wij nadeel voor onszelf hoeven te vrezen, maar omdat iedereen weet dat sektariërs, ook al zit er soms veel goeds in hun inzichten, in zichzelf vaak heel trotse, eigenwijze en moeilijke mensen zijn. Zij willen dat anderen hen tolereren, maar zelf tolereren zij anderen niet.

Mijn advies is om aan Hus een geschikte plaats ter beschikking te stellen waar hij nog eens goed kan nadenken over zijn leer. Bovendien zal hij zijn verweer op schrift moeten stellen. Ook zal hij moeten aanvaarden dat zijn boeken en geschriften door zijn meerderen worden gecontroleerd. En voor zover die goede punten bevatten, moeten ze aangewend worden ten goede van alle christenen, zoals dat gebeurde met Johannes in zijn ballingschap op Padmos.

Als we zo handelen, zullen de volgelingen van Hus niet verder opgehitst worden, zal een machtige koning niet beledigd worden en zal het vrijgeleide van de keizer niet geschonden worden. De Duitse eer zal worden gered, de paus geëerd en de geestelijkheid bewaard voor bloedschuld.

Zonder barmhartigheid kan de eenheid van de kerk niet bewaard worden; zeker niet als wij bloedige rechters worden, wat God verhoede.

Daarom kies ik voor verbanning naar een Boheems klooster!'

De bisschop van Hildesheim:

'Er is geen mens onvervangbaar als hij zou sterven. Daarom is niemands dood een onvervangbaar verlies voor de wereld. Maar wel kan het leven van een enkeling een gevaar worden voor de orde in de wereld; en in zo'n geval is het een weldaad voor een samenleving om hem op te offeren. Ik ben ervan overtuigd dat er zó met Hus gehandeld moet worden.

Ik stem voor zijn dood!'

De bisschop van Osnabrück:

'Talloze mensen zijn er gestorven voor ons geloof. Laat nu eerst Hus met tal van zijn volgelingen maar sterven vanwege zijn leer, Daarna zullen we opnieuw samenkomen om ons te beraden op wat ons verder te doen staat.

Laat hem sterven in het vuur!'

De bisschop van Paderborn:

'Mozes predikte de hoop, Christus het geloof en de paus de gehoorzaamheid. De Bohemer wenst niet te gehoorzamen. Laat hem daarom sterven!'

De bisschop van Luik:

'Wie zijn hand uitstrekt naar de kroon van de paus of naar de buik van een papist is een onbeschaamde spotter. Maar wie de Bijbel voorhoudt aan het gepeupel, werpt paarden voor de zwijnen en zondigt zodoende tegen de Heilige Geest. En omdat Hus zijn paarden niet terugeist door te herroepen, is mijn oordeel over hem: aan de staak!

De bisschop van Passau:

Wie het licht uitblaast, houdt vooral van de nacht en van de slaap. Beschouw Hus als een licht, dat weldadig is in de lange winternacht van onze kerk. Ik vind dat zo'n helder licht niet met geweld moet worden uitgeblust, temeer omdat jong en oud al te zeer liggen te slapen.

Ik stem voor eer, leven en vrijheid: Ja!'

De bisschop van Salzburg:

'Het is mij niet allemaal zo duidelijk. Er is iets in het vonnis van vandaag wat ik niet vertrouw. Onze gesprekken ademden maar weinig de geest van de apostelen. Want, eerlijk gezegd, zolang wij niet ons oude kleed afleggen en een nieuw aandoen, was het maar een bedeksel voor de leugen en niet de waarheid. En wij allen moeten toch de waarheid betrachten tegenover onze naaste, omdat wij allen broeders in Christus zijn.

Daarom zal ik mijn broeder niet veroordelen. Want wie van ons is er zonder zonde? De Heere heeft de trotsaards voor Zijn aangezicht niet lief, maar voor de reinen van hart bouwt Hij Zijn tempel.

Eer, vrijheid en leven voor de beschuldigde, te allen tijde!'

De bisschop van Spiers:

'Een Concilie van de vaders van de kerk staat in hoger aanzien dan het leven van de bisschop in Rome, laat staan het leven van een ongehoorzame priester.

Maar omdat het in mijn ogen niet verkeerd is als een man God en zijn geweten meer gehoorzaamt dan de mensen, noem ik Hus' standvastigheid een deugd. En die zou ik beslist niet willen bezoedelen met het vuil uit de stinkende klieren van vervolgers.

Ik stem voor leven en vrijheid: Ja!'

De bisschop van Konstanz:

'De zon heeft zes keer zijn baan gelopen sinds de laatste ketter op de meent van Konstanz is verbrand. Als Hus hier morgen niet wordt geroosterd, zal het volk ons morgen allemaal roosteren, ja, allen die hier aanwezig zijn.

Laat hem sterven!'

Clemens Rohan, coadjutor van de bisschop van Straatsburg:

'Al het water van de Rijn zou de smaad van het vergieten van Hus' bloed niet van onze geestelijkheid kunnen afwassen. Ja, al dat water zou de schande van zulk een onrecht naar vreemde landen overzee doen stromen.

Wat voor goed zouden onze kleinkinderen van ons erven als wij het vertrouwen beschamen van iemand die kon rekenen op onze bescherming?
Laat de beschuldigde heengaan in vrede, want hij gehoorzaamt Gode meer dan de mensen!'

De bisschop van Trente:

'Al zou de Bohemer mijn grootvader zijn, ik zou hem laten verbranden!'

De abt van Stavelot en Malmédy:

'Een klein vogeltje zou een lawine kunnen veroorzaken door neer te strijken op een door sneeuw gebogen tak boven de helling van een steile berg; een lawine waardoor duizenden mensen worden bedolven en die een zee van ellende veroorzaakt.

Welnu, Hus en zijn medestanders hebben genoeg hun tongen geroerd; en de helpers van zijn helpers hebben het slachtblok ver genoeg het land in gedragen. Dus als we hen niet spoedig verpletteren, zullen ze ons op het blok brengen en ons afslachten, met veel ophef en spot.

Daarom stem ik voor zijn dood.'

Gedelegeerde Mergentheim van de Oostenrijkse Orde van de Hoogduitse Meesters:

'Halve maatregelen stellen niets voor en de geschikte tijd voor de kerk gaat snel voorbij.

Laat hem sterven!'

De gedelegeerde van de **grootmeester van Malta:**

'Romes boodschappers van het heil hebben niet door moerassen

gewaad, de zeeën doorkruist, door woestijnen gezworven, bergen beklommen, wilde horden getemd en tegen de wilde beesten gevochten om het Evangelie van Christus te verbreiden en de macht van de stoel van Petrus te bevestigen, met de bedoeling dat een nietig monnikje uit een duister land van barbaren zou spreken tot bespottung van al die werkers en zou trachten het huis af te breken waar eeuwenlang met ijver aan gebouwd was; en om de rots, waarop het gegrond was, te verbrijzelen tot stof.

Neen, dat mag toch het lot niet zijn van de moeder aan wier borsten duizenden zo gelukkig hebben gerust en zijn gevoed.

Hus zal branden en sterven!'

De ridder-abt van Corvey:

'Ik heb mij nog nooit zo ellendig gevoeld als nu, nu ik zitting heb in dit gericht in Konstanz.

Ik ben ooit jong geweest en ben nu oud geworden. Ik heb veel gezien en gehoord. Ik heb mijzelf ook vaak gewenteld in de zinnelijke modder van de ontucht en heb in mijn jonge jaren verkeer met velen die een onrein hart omdroegen. Maar nooit ben ik in aanraking gekomen met zo veel ongerechtigheid als hier nu bedreven wordt jegens een rechtvaardig mens.

Ik vraag allereerst: Wie van u heeft er nu eigenlijk ook maar één punt van Hus' leerstellingen weerlegd? U kunt toch niet veel eer behalen door te vloeken als een krijgszuchtige bende en uw tanden te laten zien als wolven aan een opgejaagde hinde? Is het werkelijk leugen en bedrog wat die Bohemer zegt, vooral over de sacramenten, over de onfeilbaarheid van de primaat van Rome, over het misbruik van de biecht en het venten met aflaten? En heeft uw geschreeuw om verdoemenis tegen Hus de woestijn van de geestelijkheid vruchtbaar gemaakt en veranderd in een hof?

Is niet de klaagzang van Crispin, die als een heilige vereerd wordt, ook die van Hus, als hij voor alle mensen zingt: "Het leven van de grote lichten in de kerk is een poel van ongerechtigheden, en zelfs de waarheid wordt er in twijfel getrokken!"

Ik heb op mijn reizen gezien hoe degenen die preken vanaf de kansel, in strijd met Gods geboden leven, in strijd met orde en wet en menselijke gewoonten; hoe zij feesten en drinken, braspartijen houden en net zo weinig van de Schriften weten als een ezel die ergens blijft steken.

In hun omgang met de mensen zijn zij huichelaars, vleiers en clowns met twee aangezichten. In plaats van de zonden van de voorname stand te bestraffen, zijn ze bang voor hen en kruipen ze voor hen als een hondje. Zij houden God niet in erkenntenis en kunnen niets anders dan stelen van wat de mensen offeren, en dan ook nog rustig gaan slapen. En dan denken ze dat ze het die dag weer goed gedaan hebben. Ze houden hun mond dicht; en als ze die opendoen, is het om te blaffen tegen arme zielen, die het hun hele leven nog nooit goed gehad hebben en die hun dagen eindigen onder een zware last van boetedoeningen.

Grote heersers, raadsliden, edelen en heren worden vriendelijk door hen ondervraagd over hun misdaden en krijgen dan een lichte boete opgelegd en vergeving van zonden. En op hun graven zingen zij als valse huurlingen de litanie. Zij verheerlijken hun walgelijke levenswandel, alsof de overledenen niets anders hadden gedaan dan een sinaasappel of een granaatappel schillen.

Dit is mijn eigen ondervinding. En moet Hus nu juist daarom gestraft worden omdat hij zo'n levenswijze bestraft en aan de kaak stelt? Hoe kunt u zo'n handelwijze rechtvaardigen voor God en voor de wereld? Nooit! Zolang als er een wakend geweten is in mijn hart en in dat van alle mensen, kan ik niet toestaan dat wij zulk onrecht plegen jegens deze werkelijk achtenswaardige Bohemer.

Ik stem voor zijn eer en leven!"

De ridder-abt van Kempten:

'Het zwaard in mijn hand tegen de hele wereld betekent voor mij meer dan de sleutel van de kerk op de bodem van de Tiber.

De dood aan elke ketter, in het bijzonder aan de ketter uit Bohemen!'

De prior van Ellwangen:

'Ik ben helemaal niet iemand die altijd stemt zoals de meerderheid doet. Ik heb het licht en de waarheid lief. Maar ik ben er nog niet zo zeker van dat zulk zaad als Hus uitstrooit geen vergiftige vrucht oplevert, zoals in het verleden is bewezen. Er is toch geen twijfel aan dat wij geroepen zijn om onkruid te bestrijden. Wij hebben de boom verzorgd en uitgezien naar goede vruchten, maar onze hoop is vergaan. We hebben hem nog een jaar laten staan, maar opnieuw konden we slechts bedorven vruchten oogsten.

Daarom moet hij omgehakt en in het vuur geworpen worden, zo mogelijk vandaag nog!'

Müntlinus, afgevaardigde van Augsburg:

'Toen ik kennisnam van de leerstellingen van Hus, zei ik, net als Zacharias³⁶ in de tempel: "O, Heere, laat nu Uw dienstknecht gaan in vrede, want mijn ogen hebben de Zaligmaker van de Kerk gezien!"

Tot mijn spijt bemerk ik dat veel van de vaders die hier bijeen zijn, mijn vreugde niet delen, maar de leer van Hus verwerpen.

Zelfs al zou ik mijn 98 jaar in gevaar brengen en mijn aardse loopbaan moeten beëindigen door vuur en zwaard, dan nog zal ik geen slot op mijn lippen aanbrengen, zodat later niet van mij gezegd kan worden: De afgevaardigde van Augsburg is medeverantwoordelijk voor de dood van de onschuldige Hus, doordat hij een negatieve stem heeft uitgebracht.

Ik zit hier als de oudste. Mijn lange leven heeft mij veel verdriet gebracht, maar het meest heb ik toch geleden onder de kerkelijke wetten.

Mijn vader handelde in granaatstenen. Hij was ijverig, eerlijk en spaarzaam, trouw aan zijn geloof, hoewel er toch veel twijfelachtige meningen in omloop waren in mijn geboortestad.

Van mijn moeder zei men dat zij een knap meisje was van nauwelijks 19 jaar toen mijn vader met haar trouwde.

Samen bezaten zij een aanzienlijk kapitaal, waarmee zij woekerden met gewettigde ijver en zuinigheid. Maar toen kwam mijn groot-. moeder op haar sterfbed te liggen. Aan de priester die haar de biecht afnam vertrouwde zij toe dat ze gerust en in vrede met God zou kunnen sterven, ware het niet dat zij destijds een eed gebroken had, door Agnes, mijn moeder dus, te laten trouwen. Mijn grootmoeder had namelijk, toen zij mijn moeder nog onder haar hart droeg, beloofd dat het kind voor de kerk bestemd zou zijn. De biechtvader legde vast wat mijn grootmoeder bij haar sterven opbiechtte en liet het door getuigen ondertekenen.

Zodra nu mijn grootmoeder gestorven was, eiste de kerk mijn moeder op, inclusief al haar bezittingen. Mijn vader weigerde te gehoorzamen, omdat hij zijn vrouw inniger liefhad dan zichzelf, want zij was mooi en deugdzaam en zij had hem een zoon geschonken; dat was ikzelf.

Drie jaar lang streed mijn vader tegen de kerk voor zijn recht.

Maar toen hij als pelgrim in Rome aankwam, kreeg hij daar als definitief vonnis te horen dat hij in het ongelijk gesteld was en dat het klooster met recht volledig aanspraak kon maken op mijn moeder en al haar bezittingen.

Mijn vader werd geëxcommuniceerd omdat hij halsstarrig was. Mijn moeder werd wreed van hem gescheiden. En door vonnissen die gelijktijdig thuis, in Rome, in Wenen en door keizer Lodewijk V werden uitgesproken, werd hij beroofd van al zijn aardse goederen.

Door al zijn vrienden in de steek gelaten, omdat hij uit de kerk geworpen was, heeft hij zichzelf ten slotte opgehangen aan de poort van het ursulinenklooster, waarachter, naar hij wist, mijn moeder zat opgesloten. Zijn lichaam werd in het openbaar verbrand. Dezelfde biechtvader die de schuld van alles was, nam mij, een vijfjarig jongetje, mee om het schouwspel aan te zien. Ik heb mijn moeder nooit weergezien. Mijn lot werd het armenhuis en de parochieschool, waar ik moest vasten en lijden. Terwijl de prior en de monniken het heerlijkste eten verzwoegen, moest ik achter de tafel blijven wachten, op warme dagen naakt en op koudere dagen schaars gekleed.

Heel vaak moest ik naakt voor hen gaan staan, omdat ze het leuk vonden daarnaar te kijken.

Er kwam een overvloed aan wijn uit Zwaben, zoals vandaag nog steeds. En het geld om dat te betalen kwam uit de kerkcollecten en uit de bezittingen die aan de kerk waren vermaakt.

Als er priesters op bezoek kwamen en zij waren vol van de wijn, dan schonden zij het geheim van de biecht en verhaalden zij spottend, met wellustige bewoordingen, hoe hun vlees had gezondigd tegen God.

Met zulke voorbeelden voor ogen groeide ik natuurlijk niet op zoals een beschaafd kind zou moeten; en ik deed maar wat mijn hart begeerde.

Hoewel ik priester was en de eed van kuisheid had afgelegd, hield ik er zonder vrees of schaamte concubines op na, omdat anderen mij daarin zelfs nog overtroffen. Niemand had moed genoeg om die mesthoop op te ruimen.

Zo leefde ik tot mijn 40e jaar. Een beschikking van de keurvorst van Beieren verschaftte mij een reden voor een reis naar Rome. Vol berouw over mijn zonden viel ik op mijn knieën en bad tot God en tot de heilige maagd om mij mijn zonden te vergeven. Zo reisde ik naar mijn doel.

Ik stelde mij dat voor als een heilig en goddelijk Jeruzalem, waar mensen met een onrein hart naar lichaam en ziel gestraft werden. Maar hoe werden mijn verwachtingen teleurgesteld. Babylon kon niet goddelozer geweest zijn, Sodom niet wellustiger en het prachtige Jeruzalem niet trotser dan Rome. Zo ook werd de schitterende majesteit van het hof van Salomo in het niet gesteld bij de pracht van de stoel van Petrus, waar Benedictus toen op troonde.

Alles wat maar te lezen is in het boek van de zonde en ongerechtigheid van de wereld, werd bedreven door al degenen die purperen kleding of een monnikspij droegen. Zo is het trouwens nog altijd. Mijn zonden vielen in het niet bij wat ik in Rome zag.

Ik verbleef daar gedurende dertig dagen in een geriefelijke en voornamelijk omgeving, nadat ik meer dan een halve ton goud aan de heilige vader had uitgekeerd. Met de beelden van al dat zondigen nog in mijn hoofd, keerde ik huiswaarts.

Sinds die tijd zijn er vijftig jaren voorbijgegaan. Maar almaar meer neigt de geestelijkheid tot het kwaad, zodat de beker van Rome's, zonden overvloed, tot ontzetting van allen die rein gezind zijn.

Luister daarom naar de stem van Hus, een stem in de woestijn, opdat het oog des Heeren niet tevergeefs zal zoeken naar één rechtvaardige, en er geen vuur van de hemel zal vallen om ons allen te verdelgen. Geef acht op de stem van uw geweten, luister naar de waarheid en eer de Heere, de heilige maagd en al de heiligen door gehoor te geven aan de Bohemer.

Luister naar zijn woorden en sta op uit het verderf voordat de wateren der vergelding u boven het hoofd rijzen.

Eer, vrijheid en leven voor de beschuldigde: Ja!"

Poggius:

Nadat de gedelegeerde van Augsburg gestemd had ten gunste van Hus, volgden er nog 21 stemmen voor zijn dood, hoofdzakelijk uitgebracht door gedelegeerden uit Zwitserland, Frankrijk, Italië en Engeland, totdat ook mijn naam werd genoemd.

Ik heb het volgende gezegd, beste Nikolai:

'Het is voor mij een zeer nare zaak, eerwaarde vaders, dat ik de boodschapper moest zijn om Hus te dagvaarden.

In mijn blindheid dacht ook ik eerst dat hij een gevaarlijk man was. Ik ben daarom ook hard tegen hem opgetreden. Maar nadat ik hem heb horen spreken, en de waarheid van zijn woorden moest erkennen; nadat ik ook gehoord heb van zijn ellende en die aan het licht gebracht heb, heeft hij door de standvastigheid waarmee hij zijn straf en opsluiting heeft verdragen, een plaatsje in mijn hart veroverd. En ik beklaag hem dat hij naar hier gelokt is en van zijn vrijheid beroofd en veroordeeld vanwege de verbreiding van het Evangelie van Christus.

In alles wat hij tot hiertoe gezegd heeft en in al zijn antwoorden op de gestelde vragen heb ik niets verkeerd kunnen ontdekken. Daarom was ik mijn handen in onschuld over het bloed van deze rechtvaardige man, als u dat vergiet ter wille van uw aardse voordeel en omdat u niet wilt dat de ongerechtigheid van de geestelijkheid door hem

voor de hele wereld aan de kaak gesteld wordt. Hoe lang duurt aards genot? Slechts een ogenblik! Maar een goede naam duurt tot in eeuwigheid, en die wens ik te behouden voor het volk waartoe ik behoor.

Ik stem voor vrijheid, eer en leven: Ja!

Vincent Ferrerius:

Ferrerius was de laatste die zich uitsprak voor vrijheid voor de edele Bohemer, hoewel hij de vroegere biechtvader van paus Benedictus was geweest.

Zonder aarzelen zei hij het volgende over Hus:

'Deze priester uit het land van Bohemen is vanwege liefde tot de waarheid, in vertrouwen op het erewoord van een mens en door dorst naar wijsheid, naar Konstanz gebracht, naar het Concilie van mensen van zijn eigen stand. Maar zelfs al was hij gekomen om het evangelie van Lucifer, de overste der duivelen, te verbreiden, dan nog zou ik niet dulden dat hij werd verraden. Verraad is immers nog slechter dan alle andere zonden bij elkaar. Hoeveel temeer moet ik het dan voor hem opnemen nu Gods Woord voor hem getuigt.

Wie onder ons heeft zich niet te schamen voor de zonden van zijn jonkheid? Toch nauwelijks iemand! Alleen diegene die voor ieders oog de rechte paden bewandeld heeft, is te vergelijken met Hus; dus niemand van ons heeft het recht een steen op hem te werpen. Ik heb hier nu al wekenlang gezeten, maar behalve al die lege praat en al dat geklets heb ik geen enkele beschuldiging tegen Hus gehoord die hij niet grondig kon weerleggen. Geen enkele beschuldiging was van dat gewicht dat men hem met recht kon gevangenzetten en zijn leven kan laten eindigen op de brandstapel. Dat is eerloos en beschamend. Heel uw gedrag en handelwijze met deze bijzondere man dringen mij alleen maar om met afkeer te spuwen en uit te roepen:

Driedubbele schande! Als men zoiets doet aan het groene hout, wat zal er dan met het dorre geschieden?

Waarlijk, u bent blinder dan een blindgeborene en hardleerser dan een heiden, als u gelooft dat u door het verbranden van de tong van deze Johannes de Doper ook het frisse groen van zijn onderwijs kunt laten verdorren. Geenszins, dat verzeker ik u. Ook al zou het groenende koren door uw vuur verzengd worden, dan zullen de stenen haast roepen. En al zouden de stenen versmelten door de hitte van uw vuur, dan zouden ze in glas veranderen en in duizend kleuren de fakkel weerspiegelen die de naam Hus draagt.

Of gelooft u soms dat u met het lichaam ook de ziel kunt vernietigen? Zo ja, dan verkeert u toch wel in een treurige duisternis! U zou de wilde beesten nog benijden, het ongedierte dat aan uw voeten in het stof kruipt. En u zou geen hoop op verlossing meer hebben als uw stoffige kaartenhuis in elkaar zou vallen en verontreinigd worden door zwerfhonden die er hun behoeften op doen. Nee, nee! U zult altijd moeten geloven, of u nu wilt of niet, in een vergelding hierna. Als u zelf niet in praktijk brengt wat u tot het volk preekt, dan zult u geen troost genieten in dit leven en geen hemel na de dood.

Ga daarom wat zachtmoedig om met uw vijanden. Jezus zei: "Zalig zijn de reinen van hart, want zij zullen God zien!" Maar als u broedermoordenaars wilt worden, hoe kunt u dan nog bij het altaar of in uw cel tot God bidden: "Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren!"?

Als u Hus veroordeelt, zou u dan niet uzelf veroordelen voor Hem Die de harten doorgrondt en Die een rechtvaardig Rechter is? Zou u uzelf niet veroordelen als u het Gebed des Heeren bidt, als u dat tenminste nog bidt? U zou luchthartig de troost van

de vergeving der zonden wegwerpen en vroeger of later uw dagen eindigen als degenen die geen hoop hebben.

En ten slotte, vreest u niet de wraak van Hus' volgelingen als u hem nog langer blijft kwellen en hem ten slotte zult doden? Ik zeg u, dan zullen er stromen van onschuldig bloed vloeien voor zijn zaak, omdat u de zonde en de ongerechtigheid meer liefhebt dan waarheid, recht, vrede en deugd.

Wee de paus, wee u allen die de rots van Petrus zoekt met uw misselijke gelach!

In de naam van alles wat heilig, rechtvaardig en eerlijk is, eis ik vrijheid, eer en leven voor de beschuldigde: Ja en nog eens ja!

Helaas was het gevolg van Ferrerius' woorden dat het bloed van de vijanden nog heviger begon te koken tegen Hus. Want al degenen die na Ferrerius werden opgeroepen om te stemmen, spraken zich op bittere toon uit voor de dood van Hus.

Ten slotte werden de stemmen geteld: 45 voor de dood, niet meegerekend de stemmen van de legaat van Rome en van de keizer.

Toen de keizer de definitieve uitslag hoorde, werd hij doodsbleek en begon van benauwdheid te beven, alsof hij zijn eigen doodvonnis moest afkondigen. Hij wist immers wel dat Hus' vrijheid en leven van hem afhingen.

De kardinaal die als legaat door de paus van Rome was afgevaardigd, bracht zijn stem niet uit, omdat er ook zonder zijn hulp inmiddels genoeg brandhout was verzameld.

Er hing een akelige stilte in de kerk nadat de laatste woordvoerder gesproken had.

De voorzitter richtte zich nu tot keizer Sigismund met de volgende vraag:

'Machtigste keizer! Wat is uw gevoel over de leer van Hus? Houdt u hem voor een ketter, die de dood verdient? Wenst u hem pardon te verlenen of niet?'

Daarop antwoordde de keizer met trillende stem: 'Ik geloof dat Hus een ketter is en dat hij, als hij niet herroept, de dood op de brandstapel verdient; gebonden door mijn ambtseed, kan ik hem niet van de vuurdood redden. Ik ben ook van plan om zijn aanhangers in mijn rijk streng te straffen.'

Vervolgens stond hij op en wilde vertrekken. Het zweet stond in grote druppels op zijn voorhoofd. Maar de pauselijke legaat, Michaël de Causis, ging naar hem toe en vroeg Sigismund een ogenblik te wachten, totdat het vonnis op schrift gesteld was en klaargemaakt om ondertekend te worden met zijn doorluchtige, keizerlijke naam.

Intussen was ook Hus gaan staan. Het vonnis had hem merkbaar aangegrepen, naar lichaam en ziel. Toen deed hij een stap in de richting van de keizer en sprak luid:

'*Machtigste keizer Sigismund!* Hoe kunt u toch zo uw kroon en de Duitse adel onteren door het vrijgeleide te minachten dat u mij, voorzien van uw zegel, hebt doen toekomen; en door uw gezalfde hoofd te belasten met de vloek wegens ontrouw?

Ik ben niet bezorgd over mijn leven, maar wél over het verlies van uw reputatie en van uw terecht hoge aanzien. Die zult u levend begraven als u mijn dood wenst, alleen maar uit bange vrees om mijn goddeloze rechters te mishagen!'

Hierop verdedigde de keizer zichzelf door te zeggen:

'Ik heb u, ketter, alleen maar een vrijgeleide tot aan Konstanz toegezegd en dat hebt u ook gekregen. Ik heb u geen veilige terugkeer beloofd" en daar is mij ook niet om gevraagd. Wat hebt u dan over mij te klagen? Uw meerderen hebben u bij grote meerderheid veroordeeld.'

Het was nu duidelijk te zien dat Hus de moed liet zinken.

De ridder van Chlum troostte en bemoedigde hem met vrome woorden. En toen De Causis het bloedige vonnis ter tekening aan de keizer voorlegde, riep de ridder de keizer toe:

'Keizer, doe zoiets niet! U onteert de naam van uw volk en u bezoedelt een oneindig groot leger van christelijke harten. Doe het niet, doe het niet, smee ik u in de Naam van de heilige Drieeenheid! Keizer, keizer, schrijf uw naam niet met bloed!'

Maar de keizer hield zich doof. En zijn oren werden nog verder toegestopt door de kardinalen, bisschoppen en priesters die om hem heen drongen, de zoom van zijn gewaad kusten en zijn naam prezen toen hij de ganzenveer greep en zijn naam schreef. Toen de keizer was opgestaan, nam de scriba, een monnik met de naam Casprici, het document, hield het omhoog en las het voor met luide stem:

'Op verzoek van de machtige keizer Sigismund en bij de gratie van paus Johannes XXIII, is een Concilie van kerkvaders bijeengeroepen om, vergaderd in Konstanz aan de oevers van het meer van Zwitserland, de leerstellingen te onderzoeken van een zekere Bohemer, genaamd Johannes Hus van Husinec, die alle leringen van de duivel en aartsketterij bevonden zijn.

De Concilievaders hebben op milde wijze de Boheemse priester zijn dwalingen duidelijk gemaakt, alsook het verkeerde van zijn optreden, en hem herhaaldelijk opgeroepen zijn ketterij te herroepen.

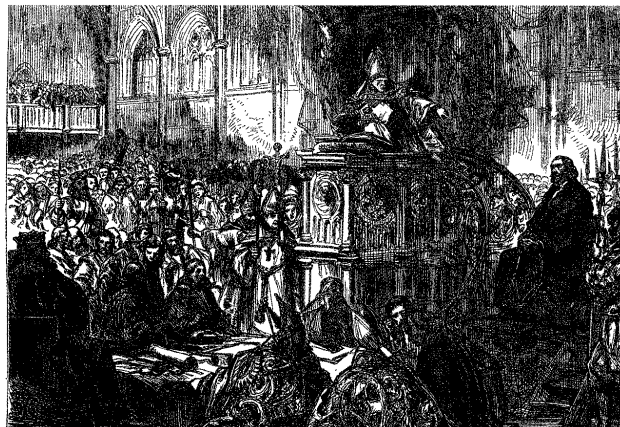
Zij hebben Hus een jaar bedenktijd gegeven. En aangezien hij niet wilde herroepen, is bovengenoemde priester door de meerderheid van de vaders bevonden een halsstarrige aartsketter te zijn. Hij is schuldig bevonden aan smadelijke lastering van de zeven heilbrengende sacramenten van de heilige Rooms-Katholieke Kerk en is veroordeeld tot verbranding op de brandstapel, voor het geval hij blijft weigeren te herroepen.

Voor dit vonnis is gestemd door 45 vaders, wettig aangewezen door de kardinaal-legaat, en het is door keizer Sigismund met zijn eigen handtekening bekrachtigd in het vijfde jaar van zijn regering en het 1415e jaar van onze Heere Jezus Christus. Amen. Konstanz, 5 juli.'

Na de lezing van het document ontstond er tussen de vijanden van Hus en de anderen een luidruchtige discussie over Gods gerichten.

De bisschop van Londen was degene die het meest kleinerend sprak. Hij teemde tot Sigismund:

'O, keizer, u komt lof toe uit de mond van zuigelingen en jonge kinderkens. Eeuwig zult u geprezen worden omdat u de vijanden van het ware geloof uitroeit, alsook hun zaad. Alle vroegere en toekomstige zonden zullen u vergeven worden, alle misdaden en fouten, welke die ook mogen zijn. Uw naam zij overal geprezen!'

De aartsbisschop van Londen bij de veroordeling van Hus

Daarop schreeuwden velen naar de papisten: 'Huichelaars, bloedhonden, vuile schepselen zijn jullie, die de Naam van God misbruiken om u in de stinkende modder te kunnen wentelen!'

Stoelen werden kapotgeslagen en de stukken rondgeslingerd. Maar te midden van het tumult maakte de keizer zich uit de voeten, wat Hus zonder gevaar ook makkelijk had kunnen doen. Maar hij kon nog steeds niet geloven dat men hem ter dood zou brengen. Vertrouwend op God ging hij zonder rancune gewillig terug naar zijn gevangenis.

Het lichaam van de bisschop van Kleef, die tijdens het Concilie gestorven was, werd onherkenbaar vertrapt terwijl de schare uiteenging.

Plotseling - de kerk was inmiddels helemaal leeg gestroomd - werd Hus vermist, tot ontsteltenis van zijn vijanden. Zij maakten een groot kabaal en haastten zich naar de stadspoorten om hem tegen te houden, terwijl de klokken werden geluid. Maar toen zij terugkwamen van hun zoektocht, vonden ze hem op zijn knieën in zijn vertrek, ootmoedig biddend om moed en kracht. Zij deden zijn deur niet op slot, maar toonden eerbied voor zijn edele ziel.

Nadat Hus zijn gebed beëindigd had, schreef hij de volgende afscheidsbrief aan zijn vrienden in Bohemen:

'Hartelijk geliefde vrienden! De weinige minuten die ik nog heb te leven, zal ik nuttig besteden door u een vaarwel toe te wensen, want meer kan ik niet doen.

Ik heb u vijftien maanden geleden verlaten om voor de vaders op het Concilie van Konstanz te gaan verdedigen wat ik u heb geleerd. Helaas is mij dat niet gelukt, doordat ik niet vrijuit mocht spreken en al mijn argumenten en bewijzen zijn weggehoond door grimmige tegenstanders uit vreemde landen, van Latijnse of Duitse spraak.

Ik was hier twee dagen toen het bevel kwam dat ik voor de verzamelde kardinalen moest verschijnen om door hen verhoord te worden. Zonder argwaan gaf ik gehoor aan de dagvaarding.

Aanvankelijk stelden zij zich vriendelijk op en toonden zij zich tevreden met de manier en de inhoud van mijn antwoorden, totdat ze uitgevraagd waren. Daarna begonnen zij mij op milde toon te berispen. Ik werd officieel gemaand niet langer de nieuwe leringen te prediken. Het gewone volk was immers tevreden onder de huidige omstandigheden. En degenen die goed onderlegd waren in het geloof, zouden geen aanstoot nemen aan de geestelijkheid. Voor de geestelijken zou binnenkort een edict met bepalingen voor een zuiverder levenswijze worden uitgevaardigd.

Zou ik nu toestaan dat alles bleef zoals het was? Dan zou volgens hen de wens van mijn hart vervuld worden. En terwijl zij mijn wijsheid prezen en erkenden, zouden zij waken tegen mijn leer, om de redenen die zij al hadden genoemd.

Omdat ik echter mijn geweten niet wilde laten toeschroeien door de zoete woorden van deze kardinalen, veranderden zij hun tactiek. Zij gingen mij dreigen met gevangenschap, honger en dorst. En die dreigementen voerden zij spoedig ook uit. Ik mocht niet terug naar mijn verblijfplaats, maar ik werd naar een gevangeniscel gebracht, ver van het stadscentrum, op een hoge muur. Daar werd ik opgesloten, terwijl een soldaat twaalf dagen lang de wacht hield. Daarna werd ik weer ondervraagd en kreeg ik te horen dat herroepen voor mij de vrijheid zou betekenen. Maar ik kon niet herroepen zonder mij schuldig te voelen. En de beloofde rijkdommen konden mijn overtuiging niet veranderen. Wat gebeurde er toen? Hoewel ik krachtig

protesteerde tegen de overmacht en de willekeur waarmee ik werd behandeld, wierpen ze mij voor tachtig dagen in een vochtig hol in de toren, zonder dat ik verder verhoord werd. Mijn voedsel bestond uit dikke, zoutige pap, ik kreeg een klein beetje water te drinken en er was nauwelijks daglicht.

Vervolgens werd mij opnieuw gevraagd of ik al van mening was veranderd. En mijn tegenstanders probeerden mij vleierend over te halen om in het openbaar te herroepen. Daarvoor schaamde ik mij echter, want dan zou ik ingaan tegen het Woord van God en tegen mijn geweten, en zo denk ik er nog steeds over.

Toen werd ik in een nog kleinere gevangenis geworpen, waar de golven van het meer door het luchtgat van mijn cel spatten en het stro van mijn leger nat maakten, zodat het vies en rottig werd onder mijn lichaam. Ik moest mijn behoefte doen in een kuil in de bodem van mijn cel; en het duurde soms weken voordat hoogwater het wegspoelde, zodat ik haast zou stikken van de vreselijke stank. De koorts joeg door mijn leden en mijn huid werd aangetast door een bijtende uitslag. Op mijn tong verschenen stekende blaren, waarvan de pijn nog werd verscherpt door het zoute voedsel dat ik kreeg. Slikken werd nu heel erg pijnlijk. Mijn tanden vielen uit en belandden in het vieze stro. Mijn kracht verviel en het licht van mijn ogen verzwakte. De nagels van mijn vingers groeiden krom omdat ik ze niet kon afbijten en mijn baard zat vol ongedierte, dat mij aanhoudend kwelde, zich in mijn huid boorde en zich vermenigvuldigde in de zweren in mijn lichaam. Mijn kleren rotten weg en konden in deze zes maanden gevangenschap mijn naaktheid niet langer bedekken.

Na die zes maanden werd ik weer opgehaald en vroeg men mij nogmaals te herroepen, ten aanhoren van vriend en vijand. En o, hoe graag zou ik het nu volgende willen verzwijgen! Daar ik door al het doorstane lijden welhaast mijn kracht verloren had, kwam ik ertoe, geliefde en toegewijde vrienden, alles te herroepen wat ik u onderwezen had, tegenover degenen die mij dwongen. En zo bereikte ik dat ik een betere cel kreeg.

Maar toen ik mij daar neerlegde om te slapen, grepen berouw en zielsangsten mij aan, omdat ik ontrouw was geweest jegens God en mijn geweten. Ik geloofde dat ik niet langer een dienstknecht van God kon zijn als ik niet terugkeerde tot mijn geloof en tot de Heilige Geest en Zijn Evangelie.

Zodra het licht werd, liet ik mijn vijanden weten dat ik mijn herroeping betreurde. En terstond wierpen zij mij knarsetandend en met wraakgierige vloeken terug in mijn hol. Tot voor enkele weken moest ik daar verder lijden.

Enkele vrienden hadden uit liefde voor mij een kans om te ontsnappen bedacht. Maar mijn geweten belette mij van hun hulp gebruik te maken, hoewel ik besepte dat die weigering niet veel goeds zou opleveren.

Ik ben zo ziek en zwak geworden, dat ik niet meer vrees voor mijn einde. Het enige wat mij nog zeer doet, is dat ik jullie in deze wereld niet meer kan ontmoeten en dat ik de eer van God en het Evangelie van Zijn Zoon niet meer kan verkondigen. Wees niet bedroefd, geliefde vrienden. Gods voorzienigheid heeft een andere weg voor mij beschikt. Hoewel dat een weg vol doornen en stenen is, hoop ik toch dat die zal leiden tot een heerlijke overwinning, van twijfel tot geloof en van wankeling tot standvastigheid.

Ook pijnigt het mij zo dat de dienaren van de heilige kerk ze, diep gezonken zijn in zonde en ongerechtigheid, dat zij niet eens meer de zwarteheid van hun ziel en hun verdorvenheid beseffen en dat zij niet de moed hebben om van hun kwaad terug te keren. Liever proberen zij die mogelijkheid uit hun gedachten te bannen, dan dat ze op hun schreden terugkeren en luisteren naar rede. Ik kan niet zwijgen over dit kwaad en over de zonden die de meerderheid van de pausgezinden tegen mij heeft bedreven;

hoe ze mij hebben vervloekt en bespot; hoe ze valse getuigenis gaven over mijn levenswandel en hoe ze met opzet verdraaiden wat ik gezegd heb; hoe ze mij een duivelse schrijver toegewezen hebben, een monnik uit Einsiedeln, die kwaadwillig alles verdraaide en metterdaad valsheid in geschrifte pleegde. Mijn lichaam is vermagerd en afgemat, mijn huid vervuild, mijn ogen zijn verzwakt, alles door die onverdiende gevangenschap, die zelfs voor moordenaars, meinedigen en echtbrekers niet gepast is.

Mijn geschriften in de Boheemse taal zijn verbrand, hoewel ze er geen woord van konden lezen. Ja, hun wraak ging zelfs zo ver, dat zij in Konstanz een fontein vernield hebben, omdat ik na een lang verhoor daar mijn dorst uit gelest heb.

Ik schrijf dit alles aan jullie, geliefde vrienden, opdat jullie zullen weten hoe God mij krachtig heeft bijgestaan in al mijn ellende. Hij heeft mij zo gesterkt dat ik morgen kloekmoedig zal kunnen sterven. Ik hoop dat de verbranding van mijn lichaam de bezegeling van mijn werk zal vormen. Als ik zal heengegaan zijn, zal de eerste gedachte van mijn ziel jullie gelden, geliefde vrienden. Wreek mijn dood niet op iemand. Er kan immers niets geschieden buiten Gods wil. Bewaar de vrede, zonder wrok. Laat uw zwaard in de schede, opdat u niet zelf door het zwaard vergaat. Vermijd zonde en ongerechtigheid. Dat is de eerste christenplicht. En zwijg maar als de tongen van trouweloze vijanden u lasteren.

Uw kinderen, uw vrouwen en personeel, alsook het land Bohemen, ja de hele wereld beveel ik aan de heilige Drie-eenheid aan. Mogen Gods engelen u bewaren voor beproevingen van de kant van mijn vijanden. Laat het gelovig vertrouwen waarin ik u heb onderwezen, niet wankelen. Ook al zijn uw gebeden tot God voor mij niet verhoord, twijfel er niet aan dat de dag van de grote oogst komt, juist in een donkere tijd. Geve God een wijs hart aan mijn koning Wenceslaus, opdat hij met wijsheid zal regeren en gezegend worden in al zijn levensdagen hier op aarde. Moge mijn overleden koningin zielenvreugd bij God genieten. Ik was haar biechtvader. God geve ook een lang leven, rust en geluk aan mijn beschermer, de heer van Prachatice, en een gelukzalig stervensuur.

U allen die het goed met mij voorhad, zend ik mijn zegenwensen. Gaarne vergeef ik degenen die mij thuis en in den vreemde iets misdaan hebben. Bid voor mij, zoals ik bid voor u en voor de hele wereld. Blijf aan mij terugdenken met een rein hart; en leer aan uw kinderen wat ik u heb onderwezen, namelijk uw naaste lief te hebben en vreedzaam en matig te zijn. Dan zal het u welgaan, nu en in eeuwigheid.

Vaarwel, en treur niet te veel over mij, want weldra zal mijn beker vol zijn. De ridder van Chlum zal u wel vertellen hoe ik gesterkt ben tijdens mijn laatste gang en hoe godvruchtig mijn einde is geweest. Amen!

Ik zou om jullie wel kunnen schreien, maar een dienaar van God, die ik de eer heb te zijn, moet nu eenmaal om Zijmentwil en om Christus' wil verlaten zijn vrouw, kind, broeder, zuster, huis, bezittingen en alles wat hem dierbaar is. Daarom zal ik mijn tranen drogen en buigen onder de hand des Heeren. Amen!

Geschreven te Konstanz in mijn laatste nacht, op 5 juli 1415, precies de dag waarop ik de leeftijd van 42 jaar bereikte.

Rustig legde Hus zich te slapen na een eerbiedig gebed en nadat hij bovengenoemde brief had overhandigd aan zijn vriend, de **ridder van Chlum**.

Het gerucht verspreidde zich dat er een ontsnappingsmogelijkheid aan de gevangene was aangeboden, maar dat hij van dat aanbod geen gebruik had gemaakt omdat zijn geweten zich daartegen verzette. De deur van zijn cel was opengelaten en zijn

vrienden hadden hem op hun sterke armen tot aan de straat gedragen. Maar hij weigerde verder te gaan, hetzij omdat hij geloofde dat Gods hand hem voor aller ogen zou bevrijden, hetzij omdat hij vreesde dat hij door zijn ontsnapping schade zou doen aan heel de heilige zaak die hij diende, tot oneer ook voor zijn eigen naam, waar zo velen al maandenlang hun hoop op hadden gesteld. Hoe het ook zij, op 6 juli 's morgens stond Hus vroeg op en zong verschillende psalmen. Daarna vroeg hij om een beetje wijn en wat zoet brood.

Toen hij dat kreeg, vroeg hij nog even alleen te mogen zijn. Hij viel op zijn knieën en bad luid en snikkend tot God. Hij dankte Hem voor zijn leven, voor de vreugden en de beproevingen, van zijn kindsheid af tot deze dag toe. Voorts beledigde hij aan God zijn zonden, bad om zegen voor zijn vrienden en om vergeving voor zijn vijanden. Hij zegende het brood waar hij om gevraagd had en nam het, terwijl hij de woorden sprak van de instelling van het laatste avondmaal. Zo deed hij ook met de wijn voordat hij die dronk. Na dit alles bad hij opnieuw met grote eerbied.

Toen wandelde hij wat door zijn cel, totdat zijn vrienden kwamen om afscheid te nemen.

Ook ik, beste Nikolai, bezocht hem weer en vroeg hoe het nu met hem was; ik begreep dat hij mild gestemd was en vrede had met de wereld om hem heen.

Toen ik hem vroeg of hij geen boosheid tegen mij koesterde **omdat ik hem de dagvaarding had doen toekomen** die hem uiteindelijk op deze jammerlijke plaats had gebracht, antwoordde hij zachtmoedig:

'God verhoede dat er boosheid in mijn hart tegen iemand zou zijn omdat hij geen Jonathan voor mij geweest is! Geeft God bij de goede dagen ook geen kwade, zodat men niet kan zien wat de toekomst brengen zal?

U hebt mij veel liefde bewezen door de stem die u voor mij hebt uitgebracht en door uw medelijden. Daarom, beste Poggius, zeg ik u dank voor de dienst die u mij hebt bewezen door het bevel van de roomse heer op de stoel van Petrus te gehoorzamen. Want dat heeft mij in staat gesteld een getuige voor de Waarheid te zijn voor alle mensen. Dat is een zegen voor mijn ziel en dat zal het blijven tot mijn laatste uur, dat vandaag zal slaan door toedoen van mijn vijanden.

Vandaag precies 42 jaar geleden heeft de grote Ontfermer mij voortgebracht uit de schoot van mijn moeder en Hij heeft mij bewaard tot op deze dag. Hij, Die mij de adem gaf en mij die weer ontnemt, zij geprezen tot in alle eeuwigheid.'

Nu riepen de klokken ons op naar de kerk waar Hus heengebracht werd. Ik en vele anderen begeleidden hem onder hete tranen. Het was alweer een heel gedrang, vooral in de kerk.

De bisschop van Londen hield een lange preek over Aristoteles. Zijn tekst was Romeinen 6: 39 Hij riep de keizer op dat hij Hus, de aartsketter, moest verbranden. Het scheen echter dat Sigismund er spijt van had dat hij zijn handtekening gezet had, waarmee hij alleen toestemming gegeven had voor het ombrengen van Hus 'voor het geval hij niet zou herroepen'. Daarom drong hij bij Hus nog eens aan op herroeping van zijn meningen en dwalingen, die door een dikbuikige monnik publiekelijk voorgelezen werden aan de veroordeelde.

Hus stond in priesterkleding, voor iedereen zichtbaar, op een platform. Toen de monnik klaar was, vroeg de kardinaal-legaat uit Rome nog eens aan de beschuldigde of hij wilde herroepen. Maar Hus antwoordde fier en met de grote moed van een apostel:

'Ik sta hier voor het oog van God; en wat u van mij vraagt, kan ik nooit doen zonder Hem te lasteren en mijn geweten te bezoedelen.'

Na deze verklaring werd zijn bloedig vonnis opnieuw voorgelezen.

Intussen vluchtte de keizer weg, alsof hij een misdadiger was geworden en alsof de vogelen des hemels om wraak riepen.

Nu kwamen de aartsbisschop van Londen en die van Reims op Hus toe en gaven hem in zijn rechterhand een lege kelk, met het bevel daaruit te drinken, zoals de priester dat bij de communie doet.

Toen sprak Hus:

'Hoewel deze kelk geen wijn bevat, zal hij voor het oog van alle mensen gevuld worden met vergeving der zonden! En hoewel ik door de tegenstand van mijn vijanden geen brood heb, zal de Heere Jezus Christus, mijn God, mij van manna voorzien!'

Dies Kelchlein, obgleich sonder Wein,
Soll doch vor allein Volk
Gefüllt mit Sühne sein!
Und mangelt mir das Brot,
Durch Widersacher Spott,
So schenkt doch Manna mir
Herr Jesu Christ, meira Gott.

Deze woorden wekten veel medelijden op voor de vrome priester, zelfs bij enkelen van zijn tegenstanders.

Maar toen zijn aartsvijanden dit merkten, sprongen zij op hem toe en rukten hem de kelk uit zijn rechterhand en vertrapten die onder hun voeten. Ze hieven hun vuisten tegen hem op en vervloekten hem zoals soldaten vloeken kunnen. Ze lachten hem uit en spuwden hem in zijn gezicht.

Intussen schreeuwde de Engelsman:

'O, vervloekte Judas, die het Koninkrijk des vredes hebt verlaten en zich verbonden hebt met de Joden! Zie, wij ontnemen u deze kelk en plaatsen u buiten de genade en het heil van de kerk! Vervloekt zij de dag van uw priesterwijding, vervloekt het uur waarop uw kruin werd geschoren en u gezalfd werd met heilige olie. U moge verdorren als een gevelde boom, die kaal blijft ondanks alle zorg en aandacht. Vervloekt zij de plek waarop u gestaan hebt en waar u opgegroeid bent. Mogen uw takken branden, hier en overal, in de eeuwige oven van de duivel, o gij nutteloze doornenbos! Wij stoten u uit de priesterlijke broederschap en leveren u over aan de beul om met u af te rekenen, kwaad schepsel, verwant aan de giftige slang; en hij zal uw valse giftanden onschadelijk maken voor de levenden. Moge de zon zich bedroeven over elke dag waarop nog gezegd kan worden dat Hus, dat monster, over de aarde kruipt!'

'Ach!' riep de gesmade man, 'sleep mijn arme geraamte maar naar de dood; dan kunt u tenminste niet langer zondigen tegen een onschuldig slachtoffer. Laat de straf of de genade maar over aan Hem Die een rechtvaardig Rechter is en niet zo'n ongelukkige verblinde zoals jullie. Mijn vertrouwen is op de almachtige God en in Jezus Christus, Die mij verlost heeft en mij geroepen heeft om tot mijn laatste ademtucht Zijn Evangelie te prediken. Ik hoop vast en zeker dat Hij mij genade zal bewijzen en mij in gunst zal aannemen; dat Hij mij de beker der verlossing voor eeuwig zal toereiken en

nimmermeer afnemen. Zo geloof ik ook waarlijk dat Hij mij deze beker vandáág nog zal toereiken. Daaruit zal ik het heil drinken en mijn eeuwige zaligheid. Zijn gezegende Naam zij door iedereen geprezen!"

Een groot geschreeuw deed de edele martelaar zwijgen.

Zij rukten hem het priesterkleed van zijn lichaam en scheurden het in stukken. Die bonden zij aan hun eigen kleding, als teken van overwinning over Hus.

Daarna twistten zij hevig met elkaar over de vraag of zij zijn hoofd oneer zouden aandoen door het met scharen of messen te bewerken. Ten slotte namen zij een schaar, drukten zijn hoofd naar beneden en knipten eenste in zijn haar, terwijl zij hem uitlachten.

Daar ergerden velen zich echter aan, die dan ook begonnen te protesteren. Maar een grote massa vond het juist vermakelijk en nam daarom de wapens op tegen Hus' beschermers.

Er waren maar een paar Bohemers in de kerk. Het was hun verboden hun wapens mee te brengen. Zij werden dan ook bij de ingang onderzocht.

De Boheemse ridder van Meneczsch had een lange dolk verborgen in de schacht van zijn laars en bevond zich midden tussen de menigte. Toen hij de benauwdheid van zijn vriend zag, trok hij plotseling zijn dolk en stak hem tussen de ribben van de man die Hus' hoofd vasthield, zodat deze zonder een klap te geven in elkaar zakte.

Onmiddellijk vlogen Hus' vijanden op Meneczsch af met hun messen en trachtten hem te doden. Maar hij was een dapper man. Hij verdedigde zich geweldig en wist zelfs, zonder ook maar een schrammetje op te lopen, te ontsnappen door een klein deurtje in het koor. Hus echter schreide, vouwde zijn handen boven zijn geschoren hoofd en smeekte God om een goede afloop.

Toen Hus zo geschoren voor zijn vijanden stond, barstte de spot opnieuw los. Zij smeten aardkluiten in zijn richting, waarop ze eerst gespogen hadden, en hadden de grootste schik als ze hem in zijn gezicht raakten. Ondanks deze spot werd de arme man niet agressief. Hij vertroostte zich met de gedachte aan zijn Verlosser, Die stil-zwijgend de geseling en de vuisten van Zijn vijanden had verdragen.

'Waarom bespot u mij eigenlijk? Uw geschreeuw kan toch de triomf van mijn hart niet verdrijven! Ik hoor zoete klanken boven de heuvel Golgótha en ik hoor het gezang van een vrolijk Hallelujah, zodat het dwaze krijgsgeschreeuw van Jeruzalem mij totaal geen leed kan doen!'

Zulke heerlijke woorden sprak Hus, terwijl ze hem halfnaakt uit de tempel des Heeren wierpen. Buiten de kerk zette de bisschop van Konstanz een papieren muts op zijn hoofd, waar drie lelijke duivels op geschilderd waren, onder het uitspreken van de woorden:

'Thans leveren wij u over aan het wereldlijke gericht, en uw ziel geven wij over aan de duivel en zijn trawanten!'

Als antwoord op deze vreselijke vervloeking vouwde Hus zijn handen samen en bad:

'O, Heere Jezus Christus, in Uw handen beveel ik mijn geest, die Gij hebt vrijgekocht door Uw bloed. Hemelse Vader, reken hun de zonden niet toe die mijn vijanden tegen mij bedrijven! Laat mijn ogen hen in Uw zaligheid weerzien, als hun zielen na een zachte dood opstijgen tot Uw troon! O, Heilige Geest, verlicht hun misleide harten, zodat de waarheid van het heilig Evangelie hun de ogen zal openen en Zijn lof overal verbreid zal worden, tot in alle eeuwigheid. Amen!'

Johannes Hus ontwijd

De stadssoldaten hadden een wijde kring gevormd vooraan in het kerkportaal, waar de uitgestotene naartoe werd geleid. Er brandde een klein vuurtje; daar werden verschillende boeken van Wycliffe en Hus onder veel geschreeuw in geworpen.

Een in het rood geklede nar hield het vuur met een lange pook brandend. Daarbij maakte hij malle sprongen boven het vuur, zodat zijn veren staart vlam vatte. En schreeuwend om water rende hij in geveinsde paniek rond. Deze schandelijke vertoning duurde ongeveer een uur.

Intussen schampten de natte veren van die staart telkens het lichaam van Hus.

De brandende zon stond hoog aan de hemel en maakte het verschrikkelijk warm. Tal van mensen kregen dorst en dronken ongeremd van de wijn die vrijelijk werd uitgedeeld. Zij dronken zo veel dat ze nauwelijks meer op hun benen konden staan. Uitgelaten begonnen ze te zingen, als barbaren, zonder enige deernis met de ellende van Hus.

Door deze gebeurtenissen werd de dood van de ongelukkige priester urenlang uitgesteld. Er werd kermis gehouden en iedereen at en dronk er lustig op los. Allemaal keken ze reikhalzend uit naar het schouwspel dat deze avond vertoond zou worden: jong en oud, jongens en meisjes, en vooral de papisten uit Rome, van wie verschillende nog nooit eerder het verbranden van een ketter hadden gezien. Ondertussen werd de houten staak van de brandstapel opgetuigd met een bont geheel van linten, vlaggen, sterren en andere waardeloze versiersels. Heel wat vrouwen dachten er goed aan te doen om stukken van hun onder- en bovenkleding tegelijk met de veroordeelde te laten verbranden, om zo verzoening te verkrijgen voor hun zonden of voor de zonden van hen die al brandden in het vagevuur.

Hus vroeg aan zijn bewaker: 'Geef mij eens wat water te drinken om mijn tong te verkwikken; anders zou ik nog omkomen van dorst en dan zouden jullie het plezier missen van mij aan de staak te zien. Dat zou ik jammer vinden voor al die mensen die gekomen zijn om mij te zien branden en die daar zo veel geld voor hebben uitgegeven.'

Een soldaat kreeg medelijden en bood Hus zijn volle beker wijn aan. Maar daar wilde Hus niet van drinken. Hij vroeg om zuiver water en dat kreeg hij ook direct.

Deze vrome eenvoud van Hus greep de bewaker geweldig aan. Hij stond op, ging naar zijn commandant en bood zijn ontslag aan met deze woorden:

'Ik heb in mijn leven in heel wat oorlogen gevochten en ik heb heel wat dappere mannen zien sterven, te Nâfels in het gebied van Glarus, te Büngen, Niedau, Unterfern en in het gebied van Appenzell, maar mijn oude ogen hebben nog nooit zó'n moed en onverschrokkenheid gezien in het aangezicht van een zekere dood.

Daarom geloof ik dat deze Bohemer een rechtvaardig mens is, die onschuldig lijdt. En ik wens geen meesters te dienen die de zwakken vervolgen maar de onzedelijke pausgezinden beschermen. Neemt u mijn speer en mijn zwaard maar in, want ik ga vandaag nog weg uit Konstanz, voordat de rook opstijgt waarin Hus zal stikken en voordat de vlammen oplaaien die zijn gebeente zullen verteren.'

En zo werd het vijf uur in de middag.

Toen startte de processie waarin Hus richting Brühlpoort zou worden gevoerd. Daar was aan de linkerkant een brandstapel in gereedheid gebracht en prachtig versierd. Voorop reden drie trompetters op zwarte paarden. Met hun luid schallende

instrumenten riepen zij het volk van alle kanten samen; en alle mensen kwamen uit hun huizen om buiten op de vensterbanken plaats te nemen.

Er waren maar weinig straten in Konstanz waarlangs de processie zich niet voortbewoog. Het duurde zo wel meer dan twee uur.

Velen liepen te schreien, velen hadden plezier, maar ook velen baden voor Hus.

Hij zong de lof van God in Latijnse gezangen. Verschillende keren riep hij uit met de beproefde Job: 'Mijn harp is tot een rouwklage geworden en mijn orgel tot een stem der wenenden. Ziet Hij niet mijn wegen en telt Hij niet al mijn treden? Zo ik met ijdelheid omgegaan heb en mijn voet gesneld heeft tot bedriegerij; zo mijn gang uit de weg geweken is en mijn hart mijn ogen nagevolgd is en aan mijn handen iets aankleeft; zo ik blijde ben geweest omdat mijn vermogen groot was en omdat mijn hand geweldig veel verkregen had; en mijn hart verlost is geweest in het verborgen, dat mijn hand mijn mond gekust heeft; dat ware ook een misdaad bij de rechter, want ik zou de God van boven verzaakt hebben. En ook: 'Ik zal vrolijk zijn als een held, hoewel ik mijn dood tegemoet ga.

Vervolgens zong hij vanaf een papier in zijn hand met opgetogen stem uit een berijming van de 31e Psalm: 'Op U, o HEERE, betrouw ik, laat mij niet beschaamd worden in eeuwigheid; help mij door Uw gerechtigheid. Neig Uw oor tot mij, red mij haastelijk, wees mij tot een sterke Rotssteen, tot een zeer vast Huis, om mij te behouden.'

Onder het bidden van zulke christelijke gebeden bereikte Hus de brandstapel. Zonder vrees keek hij ernaar. Twee dienaren van de beul trokken hem zijn kleren uit en deden hem een hemd aan dat in pek gedrenkt was. Toen beklom hij de brandstapel.

Op dit moment kwam keurvorst **Lodewijk van de Palts** aanrijden. Deze smeekte Hus dringend om nog te herroepen, opdat hem de dood in de vlammen bespaard mocht blijven. Maar Hus antwoordde hierop: ***'Vandaag zult u een magere gans braden, maar over honderd jaar zult u een zwaan horen zingen, die u niet zult kunnen braden en die zich met geen val of net door u laat vangen!'***

Vol medelijden en verbazing verwijderde de keurvorst zich weer.

Toen nam de beul vochtige touwen en bond de handen en voeten van het slachtoffer vast aan de staak achter hem. Hij drukte in olie gedrenkte stro tussen zijn lichaam en de staak en goot zo veel olie over zijn hoofd dat deze van zijn baard af droop.

Men hoorde hem bidden: *'Heere Zebaoth! Vergeef hun deze zonde!'*

Toen werden de takkenbossen aangestoken, wel op zes of meer plaatsen, maar ze wilden niet branden, omdat er te veel wol tussen zat. Er was ook geen zuchtje wind, zodat de afgematte man nog wel een halfuur in doodsrees moest verkeren voordat de rook hem begon te omvatten.

Een oude man van bijna tachtig jaar nam een takkenbos, stak die aan en legde hem aan Hus' voeten, met de woorden: 'Aartsketter, dit breng ik hier opdat u des te eerder in de hel bent!' Waarop Hus uitriep: 'O, heilige onschuld!'

Toen walmden er een dikke, stinkende rook om de ongelukkige, in het zwart geklede man heen. Tot driemaal toe hoorde men hem uit de rook nog roepen: 'Jezus Christus, Gij Zoon van de levende God, ontferm U over mij!'

Daarna werd het stil. De rook ging liggen en Hus was weer voor iedereen zichtbaar. Maar zijn hoofd was op zijn borst gezonken; hij was al gestorven nog voordat één vlam hem had bereikt. Twee uur later was zijn lichaam verteerd. De as werd bij elkaar geveegd in een stierenvel en ten slotte onder gejuich in de Rijn geworpen.

Beste Nikolai, ik wilde u deze kettergeschiedenis niet onthouden, opdat u zou weten hoe veel geloofskracht Hus aan zijn vijanden heeft getoond en hoe zalig deze man in zijn geloof is heengegaan.

Waarlijk, ik zeg u, hij was te goed voor deze wereld!

Moge de heilige Drie-eenheid u behoeden en bewaren. Dat is de wens van uw toegenegen Poggius.

Geschreven op de dag van Sint-Calixtus, in oktober 1415.

p.s.

'Vandaag zult u een magere gans braden, maar over honderd jaar zult u een zwaan horen zingen, die u niet zult kunnen braden en die zich met geen val of net door u laat vangen!'

Di is vervuld in dr. Maarten Luther. De zwaan is het symbool van de Lutherse kerken geworden. Dat deze profetische uitspraak, hier weergegeven door Poggius, inderdaad door Hus gedaan is, is later ook bevestigd door de rector van de universiteit van Wittenberg, Michaël Slavata, vrijheer van Chlum (een nazaat van ridder Johannes van Chlum), in een oratie die hij gehouden heeft voor Luther en Melanchthon. De historieschrijver Joachim Camerarius zegt in zijn geschiedenis van Bohemen dat het gezegde van Hus wel verschillend wordt aangehaald, maar dat men zeker weet dat hij inderdaad in die geest iets gezegd heeft (zie Mellinus).

Door enige moderne schrijvers wordt deze uitspraak van Hus als een anekdote beschouwd. Men beweert dat John Foxe de auteur van het Engels Martelaarsboek dit voor het eerst gepubliceerd heeft. Echter, Foxe was geen man om verzinsels te publiceren. Hij leefde enkele jaren later dan Luther, terwijl Luther en zijn volgelingen een Zwaan als symbool reeds hadden uitgekozen. Zie verder de opmerkingen van Mellines.

4. VERSLAG OVER JOHANNIS HUS, ZIJN DAGVAARDIGING, GEVANGENNEMING, VERHOREN EN VERBRANDING

Door Abraham Philips Mellinus

Mellinus schreef: *Een groot rechtgevoelende Christen Martelaarsboek, algenoegzaam vervattende een kerkelijke geschiedenis van de opgang, voortgang en ondergang der vervolgingen, enz., alles uit de H. Oudvaders en getrouwe kerkelijke historieschrijvers bijeenvergaderd en in orde gesteld.* 1e deel. Te Dordrecht 1619. In folio. Gangbare titel is: **GROOT MARTELAARSBOEK**. Bestaat uit 2 delen, totaal 632 foliobladen elk van 4 brede kolommen.

Mellinus maakt volgens overlevering gebruik van de historie van Joachin Camerarius.

Verslag van Joh Hus komt ook voor in **Batavia Illustrata; de Hollandse Chronyk door H. S. V. Leeuwen**

De Waarheid in de Rooms-katholieke kerk te Praag

Praag is bekend geworden in de historie door het getuigenis van Jan Hus en Hieronymus van Praag, die de Evangelische waarheid beleden, gepredikt hebben en daarvoor veroordeeld werden om verbrand te worden.

In dezelfde 14e eeuw waren er meer getuigen van Jezus Christus voor de waarheid van Zijn Woord en tegen de misbruiken van de Rooms-Katholieke kerk.

Hoe groot het verval in de Roomse kerk ook was, langzamerhand traden er mannen op die ten volle doordrongen waren van de verbastering van de leer van Gods Woord. Deze deden alle moeite om een hervorming of Reformatie te bewerken. In de Roomse kerk heeft deze hoop tot Reformatie geleid tot enkele conciliën zoals de Pisa en te Konstanz.

Onder hen die in Bohemen gewerkt hebben tot Reformatie was: **Coenraad, Hickna, Johan Militcz** [Militzius] **en Matthias van Janou**. Dezen ijverden tegen de wereldlijke heerschappij van de geestelijkheid, tegen de galerij van de monniken en met name tegen de aanmatiging en van de roomse pausen die zijn als een uiting van de antichrist zagen.

Millenius, Fol 488 kolom 3

Men leest in een zekere bul van de paus Gregorius de 11e, geschreven aan de aartsbisschop van Praag waarin hij hen belatst, dat hij zou excommuniceren en vervolgen een Militzius en al zijn toehoorders. Deze bul vertelt dat Militzius eerst was geweest een kanunnik van Praag maar dat hij daarna zijn kanunnik dienst verlaten had en begon te prediken in het jaar 1366.

Hij leerde ik dat de Antichrist nu reeds gekomen was. Daarom werd hij door Johannes de aartsbisschop van Praag in de kerker geworpen, maar hij werd kort daarna weer door hem losgelaten. Hij volhardde daarna in zijn vorige arbeid. En overal openlijk predikte hij, wie men voor de antichrist behoorde te houden. Hij verklaarde ronduit dat de antichrist voor het oog zichtbaar regeerde in de paus en zijn kardinalen,

bisschoppen en prelaten, papen en monniken en allerlei kerkelijke personen, omdat zij de rechte weg der Waarheid niet leerden, gelijk hij deed. En dat door hun geldgierigheid en nalatigheid van degene die de herders van de kerk behoorden te wezen, de kerk woest gelaten was; wel vervuld met tijdelijke rijkdom, maar beroofd van alle geestelijke gaven; opdat het woord van het Evangelie vervuld zou worden uit Mattheus 24 vers 12; *en omdat de ongerechtigheid vermenigvuldigd zal worden, zou de liefde in velen verkouden.* Te weten door de Mammon der ongerechtigheid.

Hij zei ook, dat er in de kerk van Christus afgoden waren die de oorzaak geweest waren van de ondergang van Jeruzalem en van de verwoesting van de tempel; dat is van de Kerke Gods. Maar dat de geestelijkheid van het pausdom al hun gebreken, zonden en schanden zeer meesterlijk weten te bedekken met de dekmantel van hun huichelarij en geveinsdheid. Hij beweerde ook, dat er zeer velen waren die de Geest verloochenden omdat ze zwegen als stomme honden en de waarheid die in Christus is, voor de mensen niet durfden erkennen. Zodat de waarheid en de gerechtigheid Gods door onwaarheid en in ongerechtigheid ten onder werd gehouden.

Opdat ik terugkeer tot de woorden van de bul, hij heeft openlijk verklaard dat bij de paus en zijn kardinalen, alle bisschoppen en prelaten, papen en monniken gans geen waarheid in hun monden was en dat ze de weg der waarheid niet leerden. Maar dat hij alleen met de zijnen de rechte Weg ter zaligheid aanwees.

Verder, zoals uit die bul blijkt, hij had zeer vele discipelen en aanhangers van zijn leer, zowel hoge als lager standen; ja zelfs enige hoeren die van hem bekeerd zijnde daarna van hun zondig en vorig schandelijk leven afgestaan waren en leefden voortaan Godzalig. Zodat hij veel meer van hén placht te houden als van Allerheilige maagden, nonnen en begijnen van het pausdom.

Jakobus Misnensis, schrijft in zijn boek van *de komst van de antichrist* van deze Militzius: onder andere dingen die hij redelijk lang uit zijn geschriften verhaalt, dat die Godzalige Militzius verklaart, hoe hij tegen zijn wil van de Heilige Geest daartoe gedreven werd, om uit te Heilige Schrift de komst van de antichrist te onderzoeken. En dat hij bevonden heeft, dat hij nu te zijner tijd gekomen was en dat hij door de Geest van God gedwongen werd zulks openlijk zelfs te Rome te gaan prediken. En dat daar voor de inquisiteur te bekennen, namelijk dat die grote antichrist waarvan de Heilige Schrift geprofeteerd heeft, nu reeds gekomen was.

Hoe het met deze Militie is gegaan is en welk einde hij genomen heeft kan men niet goed weten. En of hij zijn eigen dood gestorven is of niet. Het is wel zeker dat hij niet alleen van Johannes aartsbisschop van Praag gevangen, maar ook daarna van de paus Gregorius de 11e in de ban geslagen werd met een expres gebod aan de aartsbisschop van Praag dat men Militzius met al zijn toehoorders zou vervolgen; zoals uit de voorzegde bul van de paus gebleken is.

Van deze in Jacobo of Jacobello van Meyssen en van Petro van Dresden zal na Jan Hus meer volgen.

Folio 519, 3e:.

Door welke middelen de ogen van Hus geopend werden voor de leer van het Heilig Avondmaal.

Omtrent het jaar 1405 heeft zeker machtig, rijk burger van Praag van de koning verzocht en verkregen met toelating van de bisschop zelf en de Raad van de stad op Praag, de macht om een kerk te bouwen waarin men in de *Boheemse taal* predicaties zou doen. Deze kerk is de naam gegeven van Bethlehem onder de bescherming van de

zalige apostelen Matthias en Mattheus. Dit is tot zulk een inzicht van deze rijke man geschied, omdat de Hoog-Duitsers bijna al de voornaamste kerken ingenomen hadden. Zodat de Bohemers tot hun vergadering om predicaties te horen bijna geen plaats vergund werd dan in enige hoeken en winkels.

Dezelfde rijke burger, die men vindt dat Mulheim heette, heeft tot onderhoud van de godsdienst zoveel jaarlijkse renten aan deze kerk geschonken dat daar 2 predikanten bekwaam op konden leven. De ene van deze 2 was onze **Johannes Hus**.

Maar als de aartsbisschop hem verbood, dat hij zodanige predicaties niet meer zou doen, noch Wicklefs leer onder het volk bekend zou maken, heeft hij geantwoord: dat hij niets leerde hetwelk strijdt tegen het gevoelen van de algemene, rechtgevoelende kerk.

Maar dit protest mocht hem niet helpen, want Hus werd evenwel van de aartsbisschop verhinderd dat hij in die tijd daar niet meer zo mocht preken. Doch hiervan zal hierna op het jaar 1408 -1410 meer gehandeld worden.

Laat ons nu onderzoeken wie degene geweest zijn die Jan Hus in deze beginselen van de waarheid wel het meest aangespoord hebben tot de Reformatie van het Avondmaal des Heeren.

Petrus van Dresden, een stad in Meyssen aan de Elbe gelegen bevond men dat hij een Waldenzer was. Daarom werd hij uit zijn kerk en uit zijn vaderland verjaagd en trok weer naar Praag, waar hij niet lang van tevoren met enige Hoge Duitsers gekomen was en heeft daar een school opgericht.

In diezelfde tijd was te Praag ook een zeer geleerd en Godzalig predikant in de kerk van St. Michiel met name Jakobus of Jacobellus uit de stad van Meyssen. Zodat deze twee omdat ze dezelfde landslieden waren, een grote kennis aan elkaar kregen. Zo heeft Petrus Dresden, deze Jakobus Misnemsen met deze woorden aangesproken: dat hij zeer verwonderd was, daar hij zo'n geleerd en Godzalig man was, die Gods Woord het volk verklaarde, dat hij nooit gelet had op die dwaling van de gemeenschap der heiligen in het sacrament van de Dankzegging; te weten dat men het volk niet meer als onder één gestalte het brood, het lichaam des Heeren bediende. Daar nochtans bij de Heilige Evangelist en apostel Johannes onze Zaligmaker gebiedt, dat men de beide gedaante van *brood en wijn* zal ontvangen; en heeft gezegd: *tenzij dat gijlieden eet het vlees des Zoons des mensen en Zijn bloed drinkt, zo hebt gij geen leven in uzelfen*.

Jacob werd hierdoor in zijn gemoed beroerd en heeft de boeken van de heilige auteurs of oudvaders doorzocht, bijzonder Dionysius en Cyprianus. Als hij daarin gevonden had dat die oudvaders de gemeenschap van de kerk zeer aanprezen en hij tot versterking van dit gevoelen hun autoriteit bijbracht, beweerde hij dat het een grove dwaling was van de Roomse kerk dat men de leken de kelk onttrok, omdat het Evangelie zelf en de oude vaders tegelijk getuigen *dat men de leken onder beide gedaanten het Avondmaal des Heeren behoorde uit te richten*.

Hierop werd Jakobello verboden niet meer in de kapel van St. Michiel te preken. Maar daar hij de grote Kerk van St. Maarten gekregen heeft, heeft hij openlijk al het volk beginnen te bewegen, dat ze voortaan geenszins verzuimen zouden *de gemeenschap van de Drinkbeker als zonder welke niemand kon zalig worden*.

Dit artikel zegt Eneas Sylvius hebben hem alle "ketteren" toegestaan, zeer blij zijnde dat ze nu ten laatste een artikel gevonden hadden die in de Evangelische wet gefundeerd was. Waardoor zij óf de onwetendheid óf de kwaadwilligheid en afgunstig van de Roomse Stoel moesten bestraffen. Onder deze ketteren verstaat Eneas Sylvius bijzonder Johannes Hus en al degenen die hem aanhingen. Alhoewel Illyrius meent

dat Jan Hus dit gevoel niet van Petro van Dresden of Jacobellus, zegt Cochleus, maar van Wicklef zelf ontvangen heeft.

Deze in Jakobellus, zegt Cochleus hierover vermaand zijnde heeft een zeer scherpzinnig boek geschreven over het gevoel van het Avondmaal des Heeren *onder beide de gestalten van brood en wijn uit te delen*. Hetwelk hij onder degenen die van zijn gevoelens waren uitgestrooid heeft. Die dit nieuwe gevoel begerig aannemen de het wijd en zijd onder het volk verstrooit hebben en daarmee de gemeente tegen de Klerken zeer opgehitst heeft, alsof zij door afgunstigheid en uit verachting het andere deel van het sacrament van de leken onttrokken en haar het gehele sacrament van het bloed en het lichaam van Christus niet gegeven had. Welk gevoel nog ten huidige dage zeer veel gemoederen van de Bohemers ingenomen heeft.

Maar het is ons genoeg, zegt hij dat deze nieuwe opinie onlangs daarna van de generale Concilie te Konstanz openlijk voor ketters verdoemd is en daarna wederom van het Concilie van Basel.

Waarvan wij hier naar elk op zijn behoorlijke tijd zullen schrijven.

De voornoemde Jakobus Misnensis heeft omtrent deze tijd mede geschreven, een zeer groot boek van de komst van de antichrist, gelijk we hierboven van Melitzius aangewezen hebben.

Hierna zal mede volgen hoe Jan Hus de ogen geopend werden om de gruwelijke en tirannie van het pausdom in de zien door de indulgenties, de crusades en aflaten van de pausen waardoor hij hoe langer hoe moediger geworden is om zich tegen de paus en de ganse geestelijkheid op te werpen.

Folio 495, kol. 32

Hoe de leer van Wicklef in Bohemen kwam

De paus en zijn suppoosten meenden hun dingen zeer wel gedaan te hebben dat zij zoveel als in hun vermogen was de sprake van de Waarheid die de Heere door John Wickle in Engeland aangestoken had, ten enenmale uitgeblust had.

Maar de voorzienigheid Gods heeft deze zaak heel anders gekeerd. Want God heeft uit zo een kleine sprank een zó groot licht ontstoken waardoor eindelijk de gehele wereld verlicht is geworden. Het middel dat God gebruikt heeft is als volgt geweest.

In de Universiteit van Oxfort in Engeland lag een student ter school, die in Bohemen van zeer edelen huize afkomstig was. Deze werd in de wandeling genoemd Verrotte Vis. Deze student onvoorziens een boek van John Wicklef - welkers opschrift was *Universalis* - in handen krijgende, heeft er zo'n groot vermaak in gekregen dat hij veel kopieën van dit boek als een grote schat in zijn vaderland bracht. Hij leende deze boeken in bijzonder uit aan de Bohemers die toentertijd tegen de Hoog-Duitsers kwalijk gezind waren, omdat ze ten spijt van de Bohemers de hogeschool van Praag regeerden. Onder deze die de boeken van Wicklef lazen, was wel de voornaamste, alhoewel van een geringe afkomst, Jan Huis - dat betekent gans - die hier van geboorte afkomstig was. Deze Jan Hus was zeer levendig en scherpzinnig van verstand en was zeer welsprekend. Hij omhelsde daar allereerst de leer van Wicklef en begon de Duitse meesters en doktoren zo zeer met disputeren te kwellen dat ze van schaamte hun plaatsen of professies moesten laten varen. Hierboven verkregen de Bohemers dit privilege van de koning Wenceslaus, dat voortaan de universiteit van Praag zou geregeerd worden naar de wijze van de universiteit van Parijs. Dat is, dat het alleen Bohemers moesten zijn die de universiteit zouden gouverneren. Hiermee hadden de

Hoog-Duitsers daar afgedaan, waardoor zij zeer verstoord zijnde en elkaar in een eed gezworen hebben, zodat meer als 2000 studenten vandaar met hun professoren vertrokken en richten 3 dagreizen van Praag te Leipzig in Mieussen een universiteit op.

De Bohemers richten dan hun eigen school alleen naar hun wil, waaronder Jan Hus welke de voornaamste was. Hij was een zeer geleerd en welsprekend man en daarboven zeer Godzalig van leven en eerlijk van handel en wandel. Hij kwam in groot aanzien en men bevond dat men hem alles goeds kon toevertrouwen. Zo heeft hij begonnen aan de dag te brengen hetgeen hem van de Waarheid op het hart lag.

Er was ook te bracht een zeker rijk burger die een voortreffelijke kerk op zijn eigen kosten had laten bouwen onder de naam van Sint Mattheus en St. Mathias welke kerk hij liet noemen *Bethlehem*. Hij begiftigde haar met genoegzame jaarlijkse inkomsten waar 2 predikanten op konden leven. Maar hij besprak dat zij het woord Gods in hun moedertaal, de Boheemse taal zouden preken zowel op feestdagen als een andere gewone dagen. Jan Hus werd verkoren om een van die 2 te zijn; welke ziende dat het volk hem gaarne hoorde begon vele dingen uit de boeken van Wicklef voor te stellen en te verklaren, dat er niets dan enkele louter waarheid in stond. Ja, hij zei menigmaal, dat hij wel wenste dat zijn ziel na zijn dood mocht komen op de plaats daar Wicklefs ziel is. Zo zeker hield hij het dat Wicklef een Godzalig man was geweest. Bijna al de studenten hingen Jan Hus aan met vele anderen, die voor de geleerdste gehouden werden; en de meeste deel van de Adel. Welke de oorzaak is geweest dat de paus met de gehele vergadering van het Concilie van Konstanz hem voor de keizer Sigismund hebben doen ontbieden, die hem ook zijn paspoort of vrijgeleide zond opdat hij te vrijmoediger naar Konstanz zou reizen, gelijk wij hierna een plaats zullen geven.

Van de 44 of 45 artikelen in het Concilie van Konstanz veroordeeld.

Hierboven hebben wij een besluitrede van Wicklef gelezen die in het 'Concilie van de aardbeving' veroordeeld waren, maar omdat de lasteringen van de vijanden van de waarheid deze Godzalige man meer en meer bezwaren zullen we ook zijn 45 artikelen in het Concilie van Konstanz overgeleverd en veroordeeld voorstellen. Zie Foxe in Wiclef.

Maar omdat de meeste van zijn tegenpartij en kwaadwilligen hier en daar uit zijn boeken en schriften uitgeknijpt zijn, moet de lezer gewaarschuwd zijn, dat zij niet allen even getrouw uitgeschreven zijn, maar enigen zeer verdraaid en op het ergst verduisterd werden. Daar is ook verschil in de orde en het getal van deze artikelen dat de 14e, 15e en 17e artikelen anders van Jan Hus als van anderen worden gesteld. En enige maar 44 artikelen hebben, andere 45, want zovelen zijn er in het Concilie van Konstanz overgeleverd. Wij zullen uit de kopie van Keulen 44 optellen.

Dan volgen de bewuste 45 artikelen.

Folio 496, kol. 3

Sententie van de verdoemenis der leer en 45 artikelen van John Wicklef alsook tegen zijn persoon of doodsbeenderen.

De heilige generale vergadering van het Concilie van Konstanz representerende gehele katholieke kerk, tot uitroeien van de tegenwoordige scheuring, dwalingen en ketterijen daaruit ontstaan, tot verlichting en Reformatie der kerk, ter eeuwige gedachtenis: in de Naam van de Heilige Geest wettelijk vergaderd.

Dat het katholieke geloof zonder hetwelk, gelijk de apostel zegt, het onmogelijk is Gode te behagen, ten allen tijde van de valse arbeiders, - ja het geloof verkeren de bestrijders die door hovaardige curieusheid wijzer begeren te zijn dan het betaamt, daardoor trachtende naar de eer dezer wereld, - dikwijls bestreden is geweest; maar dat hetzelfde geloof tegen de zodanige van de getrouwe geestelijke voorvechters der kerk door het schild des geloofs verdedigd is geworden, zo worden wij uit de geschriften en handelingen der heilige vaders genoegzaam onderwezen.

Want deze soort van geestelijke oorlogen zijn tevoren betekenend geweest, door de lichamelijke oorlogen die men tegen de heidense afgodendienaars gevoerd heeft. Van de geestelijke oorlogen dan, heeft de heilige katholieke kerk door de kracht van het geloof en de voorzienigheid Gods verlicht zijnde, door de stralen van het hemelse licht dat ten allen tijde onbesmet blijvende, de duisternis in der dwalingen als hun vijanden, in de vlucht geslagen hebbende, heeft heerlijk getriomfeerd. Maar te dezen onze tijd heeft die oude en onreine vijand nieuwe strijd verwekt, opdat de beproefden of goeden die te dezen tijde nog overig zijn openbaar mochten worden.

Welke leidsman en overste eertijds geweest is John Wicklef, een vals christen, die bij zijn leven tegen de christelijke religie en het katholieke geloof vele artikelen heftig gedreven en geleerd heeft. Deze John Wicklef heeft onder andere 2 boeken geschreven: het ene dialoog of een samenspraak van tweeën; en het andere een dialoog of samensprekingen van 3 genoemden en heeft nog meer andere traktaten, geschriften en werken gemaakt. Waarin hij de voorschreven en meer andere schadelijke artikelen gestrooid en geleerd heeft. Welke boeken hij tot verbreiding van zijn verkeerde leer uitgegeven en in 't licht gebracht heeft. Waaruit hier en boven vele ergernissen en schaden der zielen en grote gevaren in verscheidene landen, maar inzonderheid in de koninkrijken van Engeland en Bohemen gevolgd of ontstaan zijn. Tegen welke de Meesters en doctoren van de universiteiten van Oxford en Praag zichzelf voor de waarheid Gods ten arbeid stellende de voorzegde artikelen overlang in hun scholen hebben veroordeeld. Insgelijks hebben de eerwaardige aartsbisschoppen en bisschoppen van Cantelberg (Canterburg) en York voor die tijd gezanten van de Apostolische stoel in Engeland en de aartsbisschop van Praag in Bohemen dezelve verdoemd. De voorzegde aartsbisschop van Praag, commissaris van de Apostolische stoel heeft ook in deze zeer wel geoordeeld dat men de boeken van John Wicklef zou verbranden en dat men die er nog overgebleven zouden zijn, zou verbieden om gelezen te worden.

Deze dingen dan wederom tot kennis van de Apostolische stoel en het algemene Concilie gebracht zijnde, heeft de paus van Rome in het laatst gehouden Concilie of vergadering der kardinalen en bisschoppen te Rome de voorzegde boeken, traktaten en geschriften verdoemd, gebiedend deze openlijk te verbranden. Met een streng verbod dat geen christenen zichzelf zou vorderen enige van deze voorzegde geschriften, boeken en traktaten of werken te lezen, te verklaren of te hebben; of enigszins te gebruiken of dezelfde heimelijke of openbaar te allegeren of bij te brengen, tenzij tot hun verwerping of wederlegging.

En opdat die schadelijke en schandelijke leer uit het midden van de kerk ten enenmale uitgeroeid worde heeft de paus geboden dat alle ordinaire rechters van elke plaats, deze boeken, geschriften, traktaten en werken naarstig zou opzoeken en gevonden zijnde, verbranden met zodanige Apostolische macht door de kerkelijke straffen; en zo het van node was mocht men de bedreiging daarbij doen dat men tegen de ongehoorzamen zou procederen als men tegen favorieten van ketters en ketterijen verplicht te doen. Enzovoort,

... waarover zij – [het Concilie] hem ten enenmale verdoemt en vervloekt zij zijn gedachtenis tot in eeuwigheid. Besluit en ordineert mits dezen, dat zijn lichaam een beenderen, - bij en in zover deze van andere lichamen der gelovigen onderscheiden kunnen worden, weer opgegraven en ver van de kerkelijk begraven geworpen zullen worden. Enzovoort

Wat hiertegen gedaan is

Tegen deze ongefundeerde procedure heeft de universiteit van Oxfort voorschreven attestatie of getuigenisbrief dat dit niet mogen gelden. Want het was alreeds te Rome besloten hetgeen te Konstanz maar uitgevoerd werd. Tegen het veroordelen van de voorschreven artikelen te Praag in het raadhuis van de doctoren geschied, heeft zich ook de gehele universiteit van Praag opgezet en geprotesteerd. Maar wat heeft het mogen baten?

Johannes Hus heeft dezelve niet alleen met zijn levende stem en geschriften verdedigd maar ook met zijn bloed bezegeld. En alzo is het meest alle gegaan die een goed woord voor Wicklef spraken. *Want het was toentertijd nog hun ure en ze volbrachten de macht der duisternis.* Ziet men niet dat het even dezelfde handel is, die de farizeeën, Schriftgeleerden, overpriesters en oversten van het Joodse volk met Christus gehouden hebben? Of die dit niet ziet moet gewis blind zijn als een mol.

Want wat reden wordt toch in deze gehele acte van condemnatie [veroordeeling] bespeurd dan deze: de aartsbisschoppen van Canterburg etc. hebben de artikelen van Wicklef veroordeeld en zijn geschriften verbrand. Desgelijks heeft ook de paus van Rome geoordeeld: 'daarom verdoemen wij hem met zijn geschriften mede om verbrand en zijn memorie in der eeuwigheid uitgeroeid te worden, omdat het de paus en ons alzo geliefd'.

Hierom waren de rector of gouverneur, de meesters, en de doctoren, alsook de studenten van de universiteit van Praag wel gefundeerd, dat ze niet toestaan wilden dat zo'n ongefundeerde condemnatie van het Concilie aldaar in het werk gelegd zou worden, voor en alleer dat de doctoren, - die deze akte van condemnatie in het Raadhuis na het houden van het Concilie van Konstanz geaprobeerd hadden, - uit Gods Woord en autoriteit van oude Vaders en waarachtige reden, elk een van die 45 artikelen onwedersprekelijk zouden weerlegd hebben; en alzo de valsheid van diezelfde bevonden zijnde, zouden ze dan eerst toestaan dat men daarmee wettelijk zou voortgaan.

Maar laat ons tegen deze sententie van condemnatie stellen de akte en het getuigenis van Johannes Hus die van Wicklef rekenschap gevende alzo getuigd heeft. Welk getuigenis voor God in de dag des oordeels meer gelden zal als het gehele Concilie's vloek en verdoemenis.

Jan Hus zijn beoordeling van John Wicklef

Ik geloof niet, en kan geenszins toestaan dat Meester John Wicklef een ketter zou zijn. Ik loochenen het ook niet, maar hoop dat hij geen ketter is, omdat ik, naar de aard der liefde, het beste van mijn evennaaste moeten oordelen, inzonderheid in verborgen dingen. Zo hoop en vertrouw ik dan, dat Mmeester John Wicklef is onder het getal dergenen die zalig worden. Hiertoevermaand mij het woord van Christus in Mattheus 7: *Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordt.* En Lukas 6. *Verdoemd niet, opdat gij niet verdoemd wordt.* En het woord van de apostel in 1 Korinthe 4: *Oordeelt niet voor de tijd, totdat de Heere komt, Die ook in het licht zal brengen dat in de duisterheid verborgen is en de raad des harten zal openbaren.*

Ten 2e, de beweegt mij hiertoe, de liefde die ik mijn evennaaste moet toedragen als mijzelf, Lukas 10.

Ten 3e, beweegt mij in zijn goede naam en faam die hij nog heeft van de goede priesters in de universiteit van Oxford en in het algemeen bij al het volk, hoewel niet bij de kwaadwillige, gierigen, eergierigen en overdadige prelaten en priesters.

Ten 4e bewegen mij om dit vertrouwen van hem te hebben, zijn geschriften waarin hij poogt met alle macht, alle mensen tot de Wet en de gehoorzaamheid van Christus te brengen. Maar inzonderheid de klerken of geestelijke personen, dat ze verlaten de grootheid en de heerschappij van deze wereld, en met de apostelen een christelijk leven zouden leiden.

Ten 5e, zijn eigen protestaties die hij menigmaal doet in het voorstellen van zijn gevoelens.

Ten 6e, beweegt mij zijn eigen genegenheid die hij tot de Wet van Christus heeft gehad in het verdedigen van de waarheid Desgenen die niet in de minste letter, noch tittel ons heeft kunnen bedriegen of zelfs bedrogen worden. Daarom heeft hij zelf een boek geschreven van de waarheid der Heilige Schrift waarin hij de waarheid van de Goddelijke Wet tot het einde toe beweert, enzovoort.

Mellinus vervolgt vanaf folio 543 de 3^e kolom:

Wij hebben hierboven in het voorbeeld van John Wicklef gelezen hoe God het vuur en helderschijnend licht van Zijn Evangelie in Engeland opnieuw en allereerst ontstoken heeft met geen ander doel dan opdat het branden zal in de harten van de ware gelovigen. En opdat het klare en ware licht van het Goddelijk woord niet langer, zoals voor dezen onder het zachte bed en koornmaat van de menselijke inzettingen bedekt bleef, maar op een lichter en preekstoel der waarheid voor heel de wereld voor de dag gebracht mocht worden....

Onder degenen die de boeken van John Wicklef deelachtig werden, was ook Jan Hus wel een gering persoon voor de ogen van mensen, zijnde een boer geboren in een dorp genaamd Hus of Husynetz, wat betekent een *gans*; maar een uitverkoren instrument des Heeren om door heel het koninkrijk van Bohémen en vandaar door Duitsland Zijn Evangelie te verbreiden. Van zijn persoon en ambt hebben wij hierboven in Wicklef en in de draad van deze historie meer geschreven, waar wij de historie verhaald hebben hoe het vuur van de Reformatie van Engeland in Bohémen gekomen is.

Wij zullen nu zijn historie beginnen met de onderhandeling van het Concilie waartoe hij gedagvaard werd en op het vrijgeleide van de keizer gekomen was.

Johannes Hus een man, zeer levendig van geest, scherpzinnig van verstand en in uitwendige gaven zeer welsprekend, maar bovenal zeer Godzalig van leven, is door zijn geleerdheid en Godzaligheid zeer bevorderd geworden; zodat hij niet alleen de voornaamste professor in de Hogeschool van Praag is geworden, maar ook in de Kerk tot een bijzonder dienaar en predikant verkoren werd, om de gehele dienst en al zijn predicates op allerlei dagen, zowel in hoge als een lage kringen, in de Duitse of Boheemse taal te doen. Waardoor het is geschied dat hem niet alleen de studenten samen, maar ook de meesten van het volk zeer lief hadden, omdat hij Gods woord oprecht en gezuiverd van alle pauselijke superstitie's en tradities aan het volk voordroeg.

Maar het is geschied, dat de duivel niet kunnende verdragen dat in dit rijk van Bohémen zijn vlerken ook gekort zou worden, heeft kwaadwillige mensen tegen Hus opgestookt die zij aan 's duivels eerstgeboren zoon, de Paus van Rome Johannes

XXIII van die naam, gingen beklagen van ketterij. De Paus heeft die gehele zaak aan de kardinaal Columna overgegeven die beschuldiging tegen Hus gedaan heeft en hem gedaagd voor het geestelijke hof van Rome zich te komen verontschuldigen. Hetwelk Wenceslaum de koning van Rome en Bohémen bewogen, heeft op het verzoek en aanhouden van zijn huisvrouw Sophia en van de ganse adel van Bohémen daartoe ook gekomen is, het voor spreken, smeken en bidden van de gehele stad en Universiteit van Praag, zijn ambassadeurs naar Rome te zenden om van de paus te verbidden dat Jan Hus van dat oordeel van dagvaarding ontslagen mocht worden, omdat hij door haat en nijd van enige kwaadwilligen beschuldigd werd. En dat hij ook niet zonder gevaar op de weg naar Rome zichzelf zou begeven, omdat zijn vijanden op de weg op hem loerden, om hem onderweg om te brengen eer hij te Rome zou komen.

Jan Hus heeft ook zelf voor de bestemde dag bekwame procureurs met de wettelijke procuratie's naar het Roomse Hof gezonden, door welke hij zijn onschuld met zeer bondige reden verweerd heeft. Waarop hij steunde en hoopte dat hij wellicht zou verwerven, dat hij in eigen persoon vanwege het gevaar op de gezette dag, niet zou gedwongen worden te verschijnen.

Maar omdat de **kardinaal Columna** aan wiens oordeel en volgens de gehele zaak van Jan Hus van de paus Johannes XXIII overgegeven was, de verdedigers van Jan Hus gans geen gehoor geven wilde, zo zijn de procureurs van Jan Hus genoodzaakt zichzelf op de paus zelf te beroepen. Alhoewel dat deze uiterste uitvlucht zoveel bij de kardinaal De Columna niet heeft mogen gelden, dat hij Jan Hus zou verschoond hebben. Maar hij heeft hem als een wederspannige ketter in de ban gedaan, omdat hij op de bestemde dag te Rome niet gekomen was. Nochtans omdat zijn procureurs van hun meesterswege zichzelf op de paus hadden beroepen, zijn haar van de paus andere rechters, te weten de kardinaal van Aguileja en de kardinaal van Venetië met enige anderen vergund om hun verontschuldiging te verhoren. Deze heeft het proces een 1 1/2 jaar lang gesleept, en zijn ten laatste op het oordeel en vonnis van de kardinaal van Columna. Dezen de sententie versterkt hebbend, met hun oordeel hebben zij de procureurs van Jan Hus wel ernstig geboden, dat ze zouden ophouden zijn proces nog te bepleiten, want ze zouden het niet gedaan krijgen.

Maar als de procureurs en voorspraak van Jan Hus niet aflieten, zijn enige van hen in de gevangenis geworpen en daar wel zwaar geslagen; de anderen keerden terug naar Bohemen zonder iets uit te richten we.

Als nu de goede zaak van Jan Hus zo tegengewerkt werd bij de mensen, namelijk dat hij van het Hof van de paus tot tweemaal toe verbannen werd, zijn voorspraken geselsd en andere gevlucht waren, en geen menselijke hulp meer voorhanden was, heeft hij van de mensen op God, en van de paus en zijn Hof, tot onze opperste Paus en Zijn Hof, Jezus Christus en Zijn rechterstoel in de dag des oordeels zich beroepen en geappelleerd. Maar hij is te Rome niet gekomen.

Ten laatste als het Concilie van Konstanz door een verdrag van de paus van Rome met Sigismundo, Rooms en Hongaars koning, en andere voornoemde koningen gelegd was in het jaar 1414, daartoe uit alle landen gezanten, zowel geestelijke als wereldlijken gezonden zijnde, daar bij de anderen vergaderd zijn in het jaar 1414 om de 2 voornoemde oorzaken, namelijk om de twist van de paus bij te leggen en de doorbrekende waarheid in haar voornaamste voorstanders te onderdrukken. De twist van de paus dán door de autoriteit van de keizer en het Concilie uit de weg gelegd zijnde, zoals te voren gezegd is, zijn de vaders van het Concilie voort gegaan tot het verdoemen van de persoon van John Wiclef in leer en leven als een vervloekt ketter.

Zo werd hij opgegraven om met zijn boeken tot pulver toe te verbranden. Hier hadden zij het geheel en al voor de wind, want een dode kan zich niet verweren.

En gelijk wij te voren een Wiclef gelezen hebben, werd er niemand gevonden die voor de dode kon verantwoorden dan alleen deze Jan Hus. Die zij met geweld niet hebben durven halen, vrezende de macht van de Bohemers die zijn beschermheren waren.

Toen bedachten ze een loze raad om door bedrog hem in het net van hun bloedraad te krijgen, namelijk dat zij naar Spiers tot Sigismundo enigen uit hun vergadering aanwijzen zouden om door des keizers bevel en vrijgeleide hem tot hun Concilie te ontbieden. Zo heeft dan de keizer enige edellieden van Bohemen opdracht gegeven om Jan Hus van Praag te Konstanz te brengen opdat hij daar hém en zijn gehele rijk zou verdedigen en bevrijden van die kwade naam, daar hij door verdenking van *ketterse leer te dulden*, in vervallen was. Hetwelk opdat hij het te vrijer en te geruster zou mogen doen, heeft de koning diezelfde edellieden brieven van vrijgeleide meegegeven uit de naam en het gebod van de koning, in het Latijn en Hoog-Duits beschreven. De vrijgeleide brief luidt aldus:

Vrijgeleide van de keizer Sigismund

Sigismondus door Gods genade Rooms Keizer, altijd vermeerderende het rijk, en de koning van Hongarije, Dalmatië, Kroatië, etc.

Alle en een iegelijk kerkelijk en wereldlijk Prinsen, Vorsten, Hertogen, Marktgraven, graven, baronnen, edelen, veldoverste, soldaten, onderdanen, etc. Tot welke deze tegenwoordige [bekendmaking] zullen komen, wenst zijn Koninklijke genade, heil en alles goeds.

Eerwaardige, doorluchtige, edele en de getrouwe vrienden.

De eerzame Mr. Jan Hus baccularie in de Heilige Godgeleerdheid en Meester in de kunsten der wetenschap, toonder van deze tegenwoordige, uit het koninkrijk van Bohemen, tot het algemeen Concilie, in de stad Konstanz te houden, reizende; die wij ook in onze en des Heiligen Rijks bescherming nemen, recommanderen wij u allen en een iegelijk van ganser harte, wensend gij hem als hij tot ulieden zal gekomen zijn dankbaar ontvangt, gunstig trakteert en in die dingen die tot voorspoed en gerustheid van zijn reis mogen strekken, zowel te water als te lande, bevorderlijk zijt, hem met zijn gezelschap, knechten, paarden en bagage door alle wegen, havens, bruggen, en al onze landen, heerschappij, jurisdictie, grote en kleine steden, kastelen, dorpen en andere plaatsen, zonder dat hij gehouden worde enige schatting of tol, of enige lasten te betalen. Dat hij geoorloofd zij zonder enige verhindering te gaan, staan, verblijven en wederom te komen. En zo het van node was dat gij hem ook vrijgeleide doet, ter eer en eerbiediging van onze Majesteit.

Gegeven te Spier, 1414, de 18e oktober in het jaar 33 van ons koninkrijk van Hongarije in het 5e jaar onzes Rooms Koninkrijk.

Behalve dit vrijgeleide van de Roomse koning Sigismund is hem volle zekerheid gedaan van de paus en het gehele Concilie; en sterke, ja heilig beloofd dat hij onvervaard wederom te huis besteld zou worden. Want anders zouden ze hem nooit uit Praag nog uit Bohémen niet gekregen hebben, indien de edellieden en de Heren van het rijk die hem in hun bescherming hadden genomen, in het minst daarvoor gevreesd hadden.

Jan Het is aldus dubbel en viervoudig verzekerd zijnde, zo hij meende, maakte zichzelf zonder achterdocht op reis. Maar eer hij uit Praag scheiden, heeft hij over al geschreven, brieven in 3 talen, Latijn, Hoog-Duits en Boheems en die laten aanslaan aan alle publieke plaatsen aan de deuren van de kerken etc., dat hij naar het Concilie zou reizen opdat zo iemand zijn leer verdacht hield, dat ze hetzelfde de heer Coenraad, aartsbisschop van Praag zouden te kennen geven. Of indien zij dat liever hadden te doen, voor het Concilie hem zouden komen verklagen, daar zou hij rekenschap van zijn geloof en leer geven.

Terzelfder tijd heeft Jan Hus gezonden aan de **bisschop van Nazareth**, keldermeester van de Roomse Stoel, gesteld over de stad en het gebied van Praag en hem doen vragen, indien hij enige dwaling in hem had bevonden, dat hij zulks voor het Concilie openlijk zou te kennen geven.

Maar deze bisschop heeft geantwoord dat hij menigmaal met Jan Hus gesproken had, maar dat hij nooit aan hem iets bevond dat een godzalig en gelovig man niet zou betamen. Dit zijn getuigenis heeft hij met een expressie getuigenisbrief versterkt, geschreven in het jaar 1414 de laatste augustus.

Hierna als al de baronnen en vrijheren van Bohémen vergaderd waren in het **klooster van St. Jacob** over landszaken, daar de aartsbisschop van Praag mede tegenwoordig was, zo is hij, Jan Hus daar ook verschenen, presenterende het rekwest waarin hij de vrijheren van het rijk ootmoedig bad dat ze voor hem zoveel bij de aartsbisschop wilden doen, dat indien hij hem van enige ketterij of dwaling verdacht hield, dat hij zulks aldaar voor hen openlijk wilde verklaren; en dat hij bereid was van hem daarover gestraft te worden naar behoren. Maar als hij niets op hem wist te zeggen, dat hij hem daarvan toch attestatie wilde geven, opdat hij daar mee bewaard zijnde, des te vrijer naar Konstanz mocht gaan.

De aartsbisschop de bekende openbaar voor de gehele vergadering van de Vrijheren, dat hij niets wist dat Hus ergens aan schuldig was; en dat hij anders niet wist waarom hij naar Konstanz zou gaan, dan opdat hij zich zou verontschuldigen tegen de ban van de paus. Dit getuigenis van de aartsbisschop blijkt uit de brieven die de Vrijheren van het rijk van Bohemen met Jan Hus zonden aan de keizer Sigismond in de stad van Konstanz.

Ten laatste vergaderden te Praag al de bisschoppen en de genadige geestelijkheid in het paleis van de aartsbisschop. Hier gaf Jan Hus wederom een rekwest over, dat men hem of zijn procureur wilde toelaten van de bisschoppen en geestelijkheid te mogen verzoeken, te weten of er iemand onder hen was die hem enige dwaling ten laste wist te leggen. Maar hij mocht daar geen gehoor verkrijgen.

Vertrek naar Konstanz

Op de 15e dag van oktober in het jaar 1414 is Jan Hus uit Praag vertrokken met 2 voortreffelijke edellieden Wenceslaus van Duta en Johan van Chlum, vergezelschapte zijnde, om naar Konstanz te reizen. In de steden daar hij doortrok inzonderheid die wat beroemd waren, daar gaf hij in zijn tegenwoordigheid met openlijk aangeslagen geschriften te kennen, van dusdanige inhoud:

Jan Hus trekt naar Konstanz om aldaar zijn geloof dat hij tot nog toe gehouden heeft en door de genade van Christus tot de dood toe behouden zal, te verdedigen. En gelijk hij voor dezen door geheel het koninkrijk van Bohemen de wete heeft gedaan en er rekwesten had gepresenteerd, aan generale vergaderingen van het Hof van de Aartsbisschop, om voor dezelve rekenschap van zijn geloof te geven; en voor zijn

vertrek elkeen die wat tegen hem mocht hebben, genoeg te doen; dat hij alzo in deze voortreffelijke keizerlijke stad elkeen en ieder bekend maakt, indien hem iemand van enige ketterij of dwaling wist te beschuldigen, dat hij met hem voor het Concilie zou komen.

Dit was hij ook van mening te doen in de stad van Konstanz gelijk hierna zal blijken. In alle steden daar hij door kwam, maar inzonderheid als hij in Duitsland gekomen was, is er overal veel volk tot hem gekomen, hem welkom te heten. En bijzonder is hij van de Waarden in alle steden van Duitsland, van de burgers en menigmaal ook van de Parochiepapen zelf, zeer vriendelijk en liberaal ontvangen en getrakteerd. Alzo dat Jan Hus zelf in een brief bekend, dat hij nergens meer partijschap tegen hem gevonden heeft als in zijn vaderland Bohemen.

En als het van de ene stad in de ruchtbaar geworden was dat Jan Hus kwam, waren al de wegen en straten daar hij door of voorbij passeren moest met menigte volk bezet. Want een ieder wilde hem zien en welkom heten. Maar inzonderheid te Neurenberg, daar de kooplieden die vooruit gereisd waren, de burgers van zijn komst gewaarschuwd hadden. Als in deze stad enige Parochiepapen verzochten in het heimelijke met hem van zijn gevoelen te spreken, heeft hij hen geantwoord dat hij liever openlijk voor heel de wereld zijn gevoelen wilde verklaren; maar dat hij niet het minste wilde verbergen. Zo heeft hij dan van de middag af tot de nacht toe voor de raadsheren van de stad en vele andere voortreffelijke burgers met de Papen tot grote verwondering van allen gesproken. Alzo dat er maar een Carthuizer monnik, een doctor in de Godgeleerdheid en één Parochiepaap van St. Schald was, zo ze meenden, die wat daartegen hadden.

De 20e dag nadat hij uit Praag gescheiden was, dat is op de 3e dag van de maand november is hij te Konstanz binnengekomen; ten herberg liggende bij een zeer beschaafde weduwe in de straat van St. Galle. 's Anderen daags is heer Jan van Chlum en heer Hendrik Latzembog, naar de paus van Rome gegaan, hem vooreerst aan zeggende dat Jan Hus gekomen was, die zij op trouwe en vrijeleide van de koning van Rome [Sigismund] en van Hongarije te Konstanz tot het Concilie hadden gebracht. Daarna begeerden zij ook ootmoedig van de paus dat hij daarin wilde voorzien ter eer van de Roomse Koning, dat Jan Hus zonder bewaring, vrij zeker en onverhinderd buiten alle zorg en gevaar te Konstanz mocht zijn en blijven.

Waarop hen de paus toentertijd dit antwoord gaf: 'Al had Jan Hus zijn natuurlijke broeder doodgeslagen, zo zou hij nochtans voor zoveel als het in zijn macht en vermogen waren, geenszins toelaten dat hem enige versmaadheid of ongelijk zou geschieden, zolang als hij te Konstanz zou blijven'.

Hus bedrogen

Ondertussen is de ergste vijand en bitterste partij van Jan Hus te Konstanz gekomen te weten Meester Stefanus Paletz, een Bohemer wiens metgezel namelijk Stanislaus van Znoyma, nauwelijks uit de landpalen van Bohemers getreden was, van de pijn van een apostemie, of gezwel op de weg gestorven. Deze Paletz dan zo haast als hij te Konstanz gearriveerd was heeft hij zich gevoegd bij Michiel de Causis, de eerst en bitterste beschuldiger van Jan Hus. En opdat ik dit niet voorbijga, *Paletz zelf was te voren van der jonkheid aan een zeer goede vriend van Jan Hus geweest.* Maar als de bul van de paus Johannes XXIII tegen de Koning van Apulië [Z.O. Italië] binnen Praag gebracht werd, zo heeft Jan Hus bemerken dat ze onbillijk was, zichzelf

daartegen gesteld. Paletz dan nog, - niettegenstaande dat hij zelf in een maaltijd ten aanhore van Jan Hus openbaarlijk verklaard had, dat die dubbel tegen alle billijkheid streed, nochtans omdat hij aan de paus vanwege enige weldaden die hij van hem ontvangen had, verbonden was, - heeft deze bul tegen Jan Hus verdedigd. Dit is de oorzaak van het verschil geweest tussen hen beiden.

Maar de andere Michael de Causis had weleer parochiepaap in Nieuw-Praag geweest, maar op hoop van meerder buit, heeft hij een nieuwe vond bedacht. Want hij heeft zichzelf laten verleiden, dat hij een middel had gevonden waardoor die Goudmijnen die vergaan en verloren waren, weer gevonden en hersteld zouden kunnen worden. Zo heeft hem dan de koning Wenceslaus een grote som geld in handen gesteld om in het werk te leggen hetgeen hij beloofd had. Maar deze goede man als hij weinig dagen, doch tevergeefs daarin gewerkt had, heeft hij de moed verloren en zichzelf met al het geld uit Bohemen naar het Roomse Hof begeven, in welk nest hij een waarde en aangename vogel is geworden. Deze kwant heeft dan zeer lichtvaardig van de partijen die van Jan Hus met geld zichzelf laten omkopen om hen met al zijn macht te helpen, gelijk hij ook getrouw heeft gedaan.

Deze 2 geformaliseerde partijen van Hus te weten Stefanus Paletz en Michael de Clausis hebben onder hen beiden enige artikelen tegen Jan Hus bij geschrift opgesteld waarvan ze zeiden, die uit zijn geschriften samengeraapt te hebben. En daar liepen ze mee van de ene kardinaal, aartsbisschop en bisschop tot de andere; toonde ze ook alle papen en monniken en de gehele geschoren hoop, ja lieten er niemand gebrek van hebben, zeiden dat ze nog veel groter zwarigheden hadden ten last gelegd van Jan Hus; daar hij zichzelf tegen de ordinantie van de paus en de Kerk ook verlopen had; die zij zo het nodig was, in het Concilie zelf zouden voorstellen.

Met deze en zodanige brandrokende fakkels hebben ze de gemoederen van degene die van zichzelf genoeg tegen Jan Hus gebeten waren, nog meer en meer ontstoken om eendrachtig met elkaar zich te beraden, hoe ze deze Godzalige man het best zouden bevatten.

Hus gevangen

De 26e dag nadat Jan Hus te Konstanz gekomen was, welke tijd Hus ondertussen met particuliere aanspraken van zijn de vrienden en met lezen en schrijven doorgebracht had, hebben ze ten laatste de 28e daaraan, de kardinalen die toen ter tijd te Konstanz waren - door het aanhouden van Paletz en Causis, 2 bisschoppen de een van Cugsburch, de andere van Trente, met de burgemeester van de stad van Konstanz en een Ridder - tot hem gezonden in zijn herberg, juist op de middag om hem aan te zeggen, dat zij uit last van de paus en de kardinalen naar hem gestuurd waren; om, daar hij zelf menigmaal naar verlangd had, voor hen rekenschap te kunnen geven van zijn leer; dat ze nu bereid waren om hem te horen.

Toen antwoordde Jan Hus: 'Dat hij niet gekomen was om voor de paus en de kardinalen alleen zijn zaak te bepleiten, want dat hij daar nooit naar verlangd had, maar om voor de gehele vergadering van het Concilie te verschijnen en alsdan, zei hij, zal ik tot mijn verdediging voortbrengen hetgeen bij de Heere in het hart geven zal. Daar zal ik op alle stukken die men mij afvragen zal, zonder haperen openlijk antwoorden. Zo weiger ik dat ook niet - omdat gij zulks van mij begeerd - tot de kardinaal zelf terstond te komen, die al was het dat ze met mij kwalijk handelden, alzo vertrouw ik nochtans op mijn Heere Jezus Christus, dat Hij mij versterke zal, liever voor Zijn eer te willen sterven, dan dat ik Zijn, mij uit de heilige Schriftuur bekend gemaakte waarheid, zou verloochenen.

En daar de bisschoppen zeer aanhielden en geen teken van wreedheid te kennen gaven, hoewel dat ze ettelijke dagen lang van tevoren veel gewapende soldaten heimelijk omtrent zijn herberg op wacht gesteld hadden, is Johannes Hus op een klein paard dat hij bij zich had, met de heer Jan van Chlum, de bisschoppen opgevolgd tot het Hof van de paus en de kardinalen toe.

Als hij daar gekomen was en de kardinalen vriendelijke gegroet had, spraken ze hem aan en zeiden: 'Meester Jan Hus, wij hebben zeer veel van u gehoord, hetwelk geenszins te verdragen is, indien het waar is, dat men van u zegt. Want men zegt van u dat gij veel zware en gewichtige dwalingen tegen de leer van de heilige Kerk geleerd en door het gehele koninkrijk van Bohemen verstrooid hebt. En daarom hebben we u hier voor ons ontboden opdat wij uit uw mond weten mogen of het zo is als men zegt, of niet'.

Hierop antwoordde Jan Hus met korte woorden en zei: 'Eerwaarde Vaders, uw E. E. zal gelieven te weten, dat ik also gezind ben, dat ik liever zou willen sterven dan dat ik mezelf enige, ik laat staan vele dwalingen gelijk gij zegt willens en wetens schuldig zal kennen. En daarom ben ik hoop des te liever tot het generale Concilie gekomen omdat ik bereid ben indien ik van enige dwalingen overtuigd mocht worden, die ik niet weet, van harte daarover gestraft en verbeterd te worden'.

Daarop antwoordde kardinalen: reden staat ons wel aan. En gingen zo daarmee weg en lieten Johannes Hus met de Heer van Chlum onder de bewaring van de gewapende krijgsknechten staan.

En terstond hebben ze een erge linkert van een Minnebroeder uitgemaakt, die Jan Hus met zware en twistachtige vragen zolang zou ophouden totdat ze wederom tot het hof van de paus zouden bijeenkomen, om te beraadslagen wat ze met Jan Hus zouden doen.

De voorzegde monnik hield zichzelf alsof hij slecht [=eenvoudig] was en die niet veel wist; deze had Jan Hus gaarne deze belijdenis uit de nek gehaald, alsof hij niet wel gevoelde en geleerd had: als men het brood geheiligd en de 5 woorden daarover gesproken had in het sacrament van het heilig Altaar, of dan nar de consecratie het brood niet nóg brood blijft.

Jan Hus antwoordde dat men hen belogen dat hij also niet van gevoelen was.

De monnik zichzelf niet latende vergenoegen met dit antwoord stelde hem dezelfde vraag tot driemaal toe.

De heer Jan Hus, ziende de onbeschaamdheid en stouthed van deze monnik heeft zichzelf niet kunnen onthouden hem zijn onbeschaamdheid met harde woorden te verwijten.

Deze snode monnik protesterende van zijn slechtheid en onwetendheid, heeft nog een andere vraag te berde gebracht, namelijk: hoedanig de vereniging is van de Godheid en de mensheid van Jezus Christus in één Persoon.

Hetwelk Jan Hus horende keerde zich tot de Heer van Clum en zei tot hem in zijn Boheemse taal: 'voorwaar deze monnik is zo slecht niet als hem de kap wel staat, of zoals hij zich gedraagt, want hij stelt mij een zware vraag voor'.

Daarna keerde hij zichzelf naar de minnebroeder en zei hem: broeder, gij zegt dat gij slecht zijt, maar nadat ik van u hoor bemerk ik dat gij wel dubbel doortrapt bent en niet eenvoudig slecht zijt.

Ik ben dat toch niet, zei de gekapte monnik.

Hus antwoordde hem, 'ik zal u bewijzen dat het zo is. Want tot de eenvoudigheid, slechtheid en oprechtheid van een mens, zeker in het stuk van de burgerlijke zeden is het van node, dat deze dingen te weten, dan ook de geest of het gemoed en het verstand en het hart met deze woorden en de mond overeenkomen. En ik bevind dit

niet in u. Daar is wel een samblant of veinzing van eenvoud in uw mond, die wel zegt dat gij in slecht gezelschap zou zijn. Maar gij bewijst openlijk metterdaad dat er een subtiel en zeer levendig verstand in u steekt, omdat gij mij een zeer zware vraag voorhoudt'. Evenwel, nochtans ten laatste had Jan Hus geantwoord naar zijn gevoelens over deze kwestie en liet alzo de hypocriet gaan.

Daarna zeiden hem de gewapende krijgsknechten dat het meester Didacus was, de meeste en de subtielste theoloog van geheel Lombardije.

O, had ik dat geweten zei Jan Hus, ik zou hem wel anders doorgenomen hebben.

Zo werd Jan Hus met de Heer van Chlum daar in de bewaring van de krijgsknechten gelaten tot 4 uur na de middag.

Hierna vergaderden de kardinalen wederom op het hoofd van de paus, om te beramen wat ze met Jan Hus zouden doen. Zij hielden dan Steven Paletz en Michiel de Causis het enige andere die zij tot zich genomen hadden, zeer aan bei de kardinalen dat ze toch Jan Hus nadat ze hem in hun handen hadden niet zouden laten gaan of ontslaan. En steunende op het faveur van de voorzegde rechters hebben ze als een razende mensen met Jan Hus gelachen en hem bespot. Ze zeiden: *nu hebben wij u in onze macht en geweld en gij zult ook niet hieruit geraken voordat ge laatste kwadrantpenning betaald zult hebben.*

Als het nu nacht begon te worden werd de hofmeester van de paus aan de Heer van Chlum gezonden, hem aan te zeggen dat hij wel wederom naar zijn herberg mocht gaan. Maar dat ze met Jan Hus wat anders voor hadden te doen. De Heer van Chlum in deze tijding horende speet het hem zeer, dat men alzo die goede man in het net gebracht had met zoveel schone woorden.

Hij ging op staande voet naar de paus, hem biddende dat hij wilde indachtig wezen hetgeen hij hem met de heer Henrich Latzenbog beloofd had, en dat hij niet behoorde toe te laten dat de autoriteit van het vrijgeleide van de keizer zo roekeloos zou geschonden worden.

Maar de paus loochende, dat door zijn bevel iets zulks voorgenomen was en keerde zich tot de Heer van Chlum en zei: wat? wilt gij mij de schuld geven, daar gij wel weet dat ikzelf in der bisschoppen en kardinalen geweld ben?

Want omdat de paus zelf vreesde voor hetgeen hem naderhand wedervaren is, te weten dat hij van zijn pauselijke waardigheid afgezet zou worden, heeft hij die kardinalen en bisschoppen met deze dienst van Hus te verraden, aan zich willen verbinden.

Zo is dan de goede heer Johan van Chlum zeer treurig weggegaan en heeft, doch tevergeefs, menige dag daarna zichzelf openlijk en heimelijk beklagd over het ongeluk, de ontrouw en ongerechtigheid van de paus, dat hij tegen zijn eigen en de trouw en belofte van de Roomse koning, de vrome Jan Hus zo listig had laten gevangen nemen.

Daarna is Jan Hus van de officiers en trawanten gebracht ten huize van de voorzanger of opperste Zangmeester van de grote Munster kerk van Konstanz waar hij 8 dagen lang gevangen gehouden werd. Vandaar werd zijn gevangenis verzwaaard en in het Jakobiner klooster gelegen aan de Rijn verplaatst. En in de kerker van dat Prekebroeders klooster geworpen, waar omtrent een grote heimelijkheid [toiletten] zeer vreselijk stonk. Nadat hij een tijdlang daarin had geweest, heeft hij van de stank een zware koorts en gebrek van kamergang gekregen en is zó ziek geworden dat men hem geen leven meer gaf. Maar opdat hij in de kerker geen gewone dood zou sterven, heeft de paus enige doctoren in de medicijnen tot hem gezonden, die hem zouden

genezen. In het midden van zijn ziekte hebben ondertussen zijn beschuldigers bij de voornaamsten van het Concilie zeer aangedrongen dat Jan Hus mocht veroordeeld worden en hebben deze onderschreven artikelen, op geschrift overgeleverd. Folio 545/3

Artikelen die Michiel de Clausis aan de paus Johannes XXIII tegen Hus overgeleverd heeft.

1. Vooreerst dwaalt hij in de sacramenten der heilige Kerk en bijzonder van het lichaam van Christus. Want hij heeft openlijk voor het volk geleerd, dat men het volk onder beide gedaanten, van het lichaam en het bloed des Heeren behoort uit te delen. Deze artikel blijkt klaar omdat zijn discipelen te Praag het zo onder beide de gedaanten bedienen. Insgelijks wordt hem van velen nagegeven dat hij in de hogescholen en in de kerken geleerd heeft of tenminste dat hij gevoeld, dat na de woorden van de consecratie aan het altaar uitgesproken, in het sacrament van het Altaar, het materieel of wezenlijke brood nóg overblijft. Dit artikel zal uit zijn examen of onderzoek blijken.

Ten 2e dwaalt hij ook in het stuk van de dienaren der kerk, omdat hij zegt, dat ze nóch offeren, noch Sacramenten bedienen mogen, als zij in een dodelijke zonde steken. Dit artikel zal insgelijks uit zijn examen blijken. Alhoewel het ook uit zijn geschriften van de kerk die wij hier bij de hand hebben, goed gedaan kan worden. Indien hij loochent, laat daartoe enige meesters in de Godgeleerdheid en de anderen gesteld worden, die zijn schriften van de kerk visiteren.

Ten 3e dwaalt hij ook omtrent het stuk van de kerk zelf, omdat hij geenszins toelaat wil, dat de kerk zou betekenen: de paus, kardinalen, aartsbisschoppen, bisschoppen en de gehele geestelijkheid die onder hen staat. En zegt, dat die betekenis van de schooldoctoren getrokken en ontleend is, en dat men die geenszins behoort te houden. Deze dwaling blijkt openlijk uit zijn voorzegde traktaat van de kerk.

Ten andere dwaalt hij ook tegen de kerk, omdat hij zegt, dat de kerk geen tijdelijke goederen bezitten mag, ja dat de wereldlijke overheden dezelve vrij aan de kerk en de Klerken onttrekken mogen. Deze zijn dwalingen blijkt bij de ervarenheid zelf. Want door zijn leer en wijsmakingen zijn er alreeds vele kerken in het koninkrijk van Bohemen en in de stad van Praag dadelijk van vele goederen beroofd. Hij zegt ook dat Constantijn en andere prinsen verkeerd gedaan hebben, dat ze de kerken en kloosters zo rijkelijk begiftigd en begaafd hebben. Dit artikel blijkt uit de rechtvoorgaande.

Ten 4e dwaalt hij ook in het stuk van de kerk, dat hij zegt, dat alle priesters of dienaren der gemeente gelijke macht behoren te hebben. En dat de pauselijke en bisschoppelijke vervallen, zoals de wijdingen, verordeningen van de geestelijkheid, alleen tot begeerlijkheid en eergierigheid van de groten te verzadigen, uitgevonden en bedacht zijn. Dit artikel blijkt wel enigszins uit hetgeen te voren gezegd is, maar zal uit zijn onderzoeken nog klaarder bewezen worden.

Na dezen hebben zij nog meer andere artikelen die alle ook daar op uitkomen, aan de paus overgegeven, die ten enenmale met de artikelen van de Wicklef overeenkomen, die hierna op de rechte plaats zullen volgen.

Maar op de 4 voortzegde artikelen heeft *Michael de Causis dusdanige oratie* voor de paus tegen Jan Hus gedaan; als volgt.

"Opdat dan de voorzegde Jan Hus, een grijpende wolf zijnde, doch met schaapskleren bekleed, uit zijn werken recht gekend mag worden, moet ik uw vaderlijke zorg daarvan wat nader informeren en onderwijzen.

Dat hij overlang in de zin hebbende zijn dwalingen te verbreiden, gelijk hij daarna een gedaan heeft; en wetende dat de Hoog-Duitse meesters en doctoren in de universiteit van Praag hem in zijn gevoelen zo zeer als ze konden tegenstonden, omdat zij, te weten de Hoog-Duitse natie 3 stemmen in het kapittel had, hij daarentegen met de zijnen maar één stem, heeft hij zoveel teweeggebracht bij de koning dat hij met de Boheemse natie 3 stemmen zou hebben. Maar de Duitsers alleen één stem. Het welk als de Hoog-Duitse zagen, - liever dan zij van hun recht hetwelk zij hadden in de meerderheid van stemmen willen wijken, of in gevaar van hun personen zou komen, hetwelk zeer nabij was, - zo hebben zij zeg, ik liever gehad eendrachtig uit Praag te scheiden. En hierdoor is de universiteit van Praag ten enenmale vervallen, dewelke vele geleerde mannen in alle faculteiten pleegt voort te brengen. Zie dit is de eerste vrucht van Jan Hus dat hij die heilige universiteit gescheiden heeft. Want daar wordt geen druif van doornen nog vijgen van distelen gelezen.

Insgelijks daarna, als er geschil gerezen was tussen de meesters in de Godgeleerdheid in de universiteit van Praag, over de 45 artikelen van Jan Hus, en als zij in de vergadering allen eendrachtig besloten hadden, te weten de theologanten van de Boheemse natie - want de Duitsers waren nu alreeds vertrokken - dat er een van de voorzegde artikelen ketters of ergerlijk of dwaalachtig was. Zo heeft hij alleen daartegen besloten dat geen van diezelfde artikelen ketters, ergerlijk, of de dwaalachtig waren. Gelijk hij naderhand openlijk in de hogeschool te Praag gedisputeerd, staande gehouden en geleerd heeft. Waaruit genoegzaam af te nemen is, dat hij gevoeld, dat dezelve antichristisch en ketters zijn, zowel in Engeland als de gehele kerk die Wicklefs artikelen verdoemd hebben.

Ten 3e niettegenstaande hem van de aartsbisschop verboden was niet meer te preken, welk verbod nog daarenboven van de apostolische stoel versterkt werd, heeft hij nochtans met zijn consorten schandelijk de ordonnantie van onze lieve moeder de heilige Kerk veracht en zeer ontheilgd en degene die zich daartegen stelden van hun diensten en preuen [bewijzen] beroofd. Ja om zijnentwil zijn er vele, zowel priesters als leken te Praag en door het gehele Rijk van Bohemen zwaar vervolgd omdat ze zijn leer niet toestonden.

Ten laatste heeft hij ook aan zijn koord alle ketters die de kerkelijke censuur en de straffen verachten en de autoriteit van de roomse kerk haten; hetwelk nog meer en meer zal geschieden tenzij dat men in tijd mannelijk zich tegen hem stelt. Want indien hij uit de handen van het Concilie geraakt, zal hij en zijn aanhangers zeggen, dat zij leer goed is en door de autoriteit van de gehele Concilie is gebillijkt. En al zijn tegenpartijders zullen voor onrechtvaardig en kwaad gehouden worden. Ja, indien men Hus weer laat gaan, men zal haast door geheel Bohemen een grote beroerte vernemen en dit kwaad zal terstond door geheel Duitsland voortlopen en veel zielen zullen door Hus' venijn vergeven worden. En van de tijd van Constantijn de Grote af tot op de deze tijd toe zal er nooit groter ketter zo'n groot kwaad gedaan hebben als dezen.

Derhalve gij heilige vader - de paus aansprekende - heb acht op uzelf en over de gehele kudde daar u de Heilige Geest over gesteld heeft, dat gij Christus' kerk zou regeren, die Hij met Zijn bloed heeft gekocht en voorziet in dit kwaad, dewijl het nog tijd is, zowel ten aanzien van degenen die de kerke Gods alzo beroert en besmet, als ten aanzien van de gelegenheden die daartoe eens trekken; te weten omdat de bisschoppen en de prelaten zelf de censuur en de censuren en de straffen der kerk verachten, en omdat ze zowel de prelaten als hun onderdanen, de ordinantiën die hen

van God en de kerk ingesteld en bevolen zijn, niet onderhouden. Waardoor het geschiedde, als zij zelf buiten de band springen, dat de gehele kudde van het gemene volk verloren zal gaan. Zodra laat dan van de paus en het Concilie daartoe commissarissen gedebuteerd worden, die in de tegenwoordigheid van degene die van de zaak weten, Jan Hus op de voorgeschreven artikelen geëxamineerd worden.

Dat er ook enige doctoren en meesters in de leer der Godgeleerdheid gecommitteerd worden, die zijn boeken die hij geschreven heeft onderzoeken, waarvan wij enige daar tegenwoordig hebben, opdat also de kerk intijds van die dwalingen die daarin zijn, gezuiverd mag worden.

546 kolom 1

Commissarissen of rechters gedeputeerd

Zo zijn dan op hun verzoek commissarissen tot rechters vergund. De patriarch van Constantinopel, de bisschop van Castella en de bisschop van Libus. Die de beschuldigingen en de getuigenissen van enige papen van Praag zelfs met eed versterkt, verwoorden. Die zij naderhand Jan Hus in de gevangenis, als hem de pijnen en de smarten van de koorts op het hart drukte, voorgelezen hebben. Als Jan Hus een advocaat en voorspraak verzocht te mogen hebben, om hem tegen die beschuldigingen te verdedigen, is hem dit plat afgeslagen omdat dit, onder andere dingen, wel uitdrukkelijk in de Pauselijke rechter verboden is: *dat niemand degenen die van enig ketterij verdachte is, mag verdedigen of in een proces pleiten*. Hetwelk zeer gemakkelijk te doen was geweest. Want al de beschuldigingen, maar inzonderheid de getuigenissen die tegen Hus belegd werden, waren zo ijdel en ongefundeerd, dat ze zonder grote moeite weerlegd konden worden; tenware dat degene die zijn beschuldigers waren meteen ook zijn er rechters zijn geweest.

Hierna zullen wij enige opening geven van deze beschuldigingen en getuigenissen, als wij tot het gerechtelijk proces komen.

Nadat Hus uit zijn ziekte een weinig was bekomen, werden hem door een gebod van de voorzegde 3 rechters, in de gevangenis veel artikelen bij geschrift gepresenteerd, die zij zeiden, dat ze uit zijn boek wat hij van de Kerk geschreven had, bijeengeraapt waren. Waarvan nochtans enige van Paletz verzonnen en zeer verminkt waren. Die zullen wij ook tot de historie van zijn laatste vonnis uitstellen.

Maar eerst willen wij andere dingen die ondertussen voorgevallen zijn verklaren.

Tot woensdag voor Palmzondag³ was Jan Hus in de gevangenis van het Minderbroedersklooster, waar men hem zeer nauwkeurig met wachten bewaarde. Daar hij ondertussen om zijn tijd te vergeten enige boeken geschreven heeft, zoals van de 10 geboden, van de liefde en de kennis van God; van de huwelijke staat; van de boetvaardigheid; van de drie gezworen vijanden van de mensen; van het gebed des Heeren; van het Avondmaal des Heeren, en dergelijke meer.

Op welke dag de paus van Rome Johannes XXIII zijn klederen veranderd heeft en heimelijk uit Konstanz is gevlucht, vrezende het oordeel te verwachten dat na zijn vlucht vanwege zijn grote schelmstukken tegen hem geveld werd. Namelijk, dat hij van zijn pauselijke waardigheid afgezet werd.

Dit was ook de oorzaak waarom Jan Hus weer in een andere gevangenis gebracht werd. Want de dienaren van de paus die Hus in de gevangenis bewaakt hadden,

---

³ De zondag vóór Pasen

verstonden dat hun meester gevlucht was, de sleutels van de gevangenis aan de koning Sigismund en de kardinalen overgegeven had; deze zijn terstond hun meester gevolgd. Hierom is naar het oordeel van het Concilie Jan Hus in de macht en de bewaring van de bisschop van Konstanz gesteld. Deze heeft hem met zijn krijgsknechten over de Rijn, niet ver van Konstanz in een kasteel overgebracht daar hij in een toren van het kasteel overdag geboeid moest gaan. En bij nacht met ijzeren boeien gebonden daarmee omtrent zijn bed in een muur vastgemaakt, mocht hij slapen zo goed hij kon. Ondertussen hebben enige Boheemse en Poolse edellieden hun best gedaan om Jan Hus uit de gevangenis te verlossen en om hem en de goede naam van het gehele rijk - die nu niet weinig verzwakt was door een deel rabauwen - weer te herstellen. Want het was met Jan Hus te Konstanz zo ver gekomen, dat al degenen in die daar enigszins te kennen gaven, dat zij hem niet haten, werden van allen, zelfs van het gewone volk uitgelachen en bespot.

Rekwest van de heren van Duba en Chlum

Daarom hebben de voorgenoemde edellieden met elkaar raad gehouden en besloten hun verzoek schriftelijk aan het Concilie te doen, of tenminste aan degenen die van die 4 naties: Hoog-Duitsland, Italië, Frankrijk en Engeland gedeputeerd en uitgezonden waren.

Dit rekwest was een verzoek dat Jan Hus vrijgelaten mocht worden. Dit hebben zij in het Concilie van Konstanz gepresenteerd de **14e mei anno 1415**. De inhoud was deze: "Dat de voornoemde edellieden van Bohemen en Polen in haar rekwest demonstreerden dat de keizer Sigismund, die de kroon van Bohemen moest erven, verstaan hebbende de verschillen die in het koninkrijk waren, gezonden hadden de heer van Duba en van Chlum naar Jan Hus om hem te bewegen op het Concilie te komen. En dat hem de keizer daartoe zijn vrijgeleide had gegeven, hem in zijn bescherming nemende; zowel van zijn koninklijke majesteit zelf als van zijn gehele rijk. Opdat hij voor allen openlijke rekenschap van zijn geloof zou geven. En opdat hij zichzelf voor heel de wereld zou verdedigen tegen de lasteringen waar men hem mee bezwaarde. Hetwelk de voornoemde heer van Duba en van Chlum op het gebod van de keizer bij Jan Hus ook teweeg gebracht hebben.

Maar hoewel Jan Hus op zulke zekerheid tot het Concilie is gekomen, dat hij nochtans onverhoord in de gevangenis werd geworpen en zeer wreed in de boeien gelegd, met honger en dorst gedrukt eer dat hij overtuigd of veroordeeld, ja zelfs eer dat hij gehoord was. Ja dat meer is, eer dat er enige ambassadeur van enig koning of keurvorst, of van de universiteit nog gekomen was. En vertoonde daarbij dat de keizer zelf volgens de inhoud van zijn vrijgeleide brief uitdrukkelijk had verzocht, dat men op zijn eer zou acht nemen en dat derhalve Jan Hus openlijk zou mogen gehoord worden, wanneer hij zou komen om er rekenschap van zijn geloof te geven. En indien men bevond dat hij hardnekkig enige dwaling of ketterij staande hield tegen de waarheid van de Heilige Schrift, dat hij zijn schuld bekennen en dragen zal, naar dat het Concilie zou besluiten. Hetwelk men hem nochtans tot nog toe niet heeft willen toelaten. In het kort, het oogmerk van hun rekwest strekt daartoe, dat ze op de eer van de keizer zouden acht nemen, die Jan Hus op zijn vrijgeleide van Bohemen tot het Concilie van Konstanz getrokken had; en dat men de billijkheid zelf plaats gegeven werd opdat Jan Hus openlijk gehoord mocht worden om zijn onschuld te verdedigen.

Als dit rekwest in de volle vergadering van het Concilie opgelezen werd en onder andere dingen de edellieden daarin verklaarden dat het koninkrijk van Bohemen ten onrechte door enige valse overbrengers gediscrimineerd en onteerd was, is er een

bisschop van Luthomisten gevoelende dat hij geraakt werd, opgestaan. Hij zei: 'eerwaarde vaders; ik versta zeer wel dat de laatste woorden van dit rekwes mij en de mijnen raken alsof het koninkrijk van Bohemen door ons gelasterd is geweest. Derhalve verzoek ik tijd om mij te beraden en van zodanige lastering te bevrijden'.

Zo hebben dan degene die van het koninkrijk daartoe geordineerd waren de dag bestemd op de **17e mei** op welke dag de Boheemse heren tegenwoordig zouden zijn om aan te horen het antwoord van het Concilie en bovendien de onschuld van de bisschop van Luthomisten. Hetwelk ook zo geschied is.

Want de 17e mei is het Concilie weer vergaderd en daar heeft tenminste een bisschop in de naam van de het Concilie de Boheemse edellieden mondeling geantwoord. Doch hoedanig dit antwoord mag geweest zijn, kan men uit de remonstrantie van de edellieden zelf lichtelijk afnemen.

Maar laat ons toch vooral zien hoe zich de bisschop van Luthomisten tegen de vorige remonstrantie verdedigd heeft; alhoewel dit de moeite niet waard zou zijn hierbij gebracht te worden, ten ware dat men daaruit kon bespeuren de beestachtige wreedheid die ze tegen deze Godzalige man geoeffend hebben.

Rede van de bisschop van Luthomisten

Deze eerwaardige bisschop deed een voortreffelijke oratie voor de vaders van het Concilie demonstreerde dat een notaris genoemd Pieter van Niladon Yewits, Bachelor in de goede kunsten, uit naam van enige edellieden van Bohemen bij geschrift had gesteld. Namelijk, dat enigen gerapporteerd hadden dat men in Bohemen het bloed van onze Heere Jezus Christus in tonnen droeg en dat de schoonmakers en de schoenlappers de biecht hoorden en het lichaam van onze Heere Jezus Christus uitrekten. Welk rapport gekomen was voor de oren van de eerwaarde vaders van het Concilie. Dat hij derhalve met meer andere doctoren van Bohemen altijd met grote ijver en naarstigheid verzocht hadden, dat de sekten van de Wiclefisten die reeds in dat koninkrijk vrij diep geworteld waren, ten enenmale uitgeroeid moesten worden. En dat hij derhalve naar de eis van zijn ambt en roeping, zulks voor de vergadering voorgesteld had, niet tot nadeel van de eer van het koninkrijk, maar grotelijks tot bevordering van haar eer, omdat er in datzelfde koninkrijk een grote ergernis opgerezen was. Dat degene die deze sekte navolgden onder *beide de gedaante van brood en van wijn* en gemeenschap hielden in veel steden, dorpen van Bohemen en leerden dat het betamelijk was dat allen, zonder onderscheid zó het avondmaal moesten houden; en dat ze daarin zeer obstinaat waren.

Hij stelde ook de vergadering voor, dat hij door een lopend gerucht verstaan had, dat men het bloed des Heeren een ongewijde vaten droeg. Bovendien dat hij de lieden van aanzien die zeer geloofwaardig waren had woorden zeggen, dat een zekere vrouw die deze sekte is toegedaan, met geweld het lichaam des Heeren bij een priester uit zijn hand gerukt had en het zelf had opgegeten en gezegd: dat men zo doen moest als de Paap de gemeenschap zou weigeren.

Deze en dergelijke dromen en grillen bracht hij nog meer op de baan. Hierover verzocht hij aan de vaders van het Concilie dat men in het Engels door behoorlijke middelen daarin mocht voorzien opdat zo'n voortreffelijk koninkrijk als Bohémen niet meer en meer door zulke schandelijke sekten onteerd mocht worden.

's Daags voor Pinksteren hebben de edellieden van Polen en Bohemen in het lange en breed pertinent geantwoord op deze schone remonstrantie. Onder andere edellieden heeft de heer van Chlum verklaard, dat men het vrijgeleide van de keizer gebroken had, daarmee dat men Hus tegen alle billijkheid gevangen hield; en hij beloofde dit

voor alle (tegen)partijen van Hus te bewijzen, dat vele voortreffelijke personen, graven, vrijheren, Ridders en andere aanzienlijke burgers van de stad van Konstanz dit vrijgeleide van de keizer hadden gezien en gelezen. Zij verzochten ook een zeer billijke conditie dat Hus tenminste mocht genieten zodanige vrijheid als eertijds genoten hadden de ketters in het Concilie van Pisa, zelfs nadat ze voor ketters verwezen waren; die men ook toeliet vrij weer naar huis te gaan. Veel meer behoorde men dit Jan Hus ook toe te laten omdat hij om een andere oorzaak zo gewillig tot het Concilie was gekomen, opdat hij zichzelf daar openlijk zou verklaren in het stuk van zijn geloof. En was het zo, dat hem aangewezen kon worden dat hij tegen het Woord Gods of tegen de eenheid der kerk bevonden werd te strijden, dat hij anders niets verzocht dan daarmee weer verenigd te mogen worden. Niet alleen dit maar hij beloofde ook anderen die hem toegedaan waren, daartoe over te brengen om insgelijks te doen, gelijk men wel wist, dat het meeste deel van die in het koninkrijk van Bohemen woonden.

Hierboven hebben zij het Concilie voorgedragen een publieke attestatie van de gehele **universiteit van Praag**. Waarvan de inhoud kort aldus luidt:

"Dat Jan Hus in de volle vergadering voor de rector van de universiteit en alle doctoren, meesters en studenten openlijk zijn geloof beleden had. Hij heeft gezegd: ik geloof uit een rein hart en dat ganselijk, dat Jezus Christus onze Heere, wáár God en mens is. En dat Zijn gehele leer bevat een zo vaste waarheid dat niet het minste titel daarvan kan liegen noch bedriegen. Dat ook Zijn heilige Kerk zo vast op die onbeweeglijke Steen gefundeerd is, dat de poorten der hel daarentegen gans niets vermogen. En ben bereid op het vertrouwen dat ik heb op het Hoofd van diezelfde kerk hetwelk is Jezus Christus, te verdragen allerlei wrede tormenten van de dood, liever dan ik zou willen zeggen of staande houden iets wat tegen Zijn wil zou strijden."

In ditzelfde getuigenis van de universiteit waren vervat enkele zeer redelijk excuses waarmee de universiteit Jan Hus verontschuldigde. Zowel tegenover de ban van de paus als tegen andere lasteringen daar hij mee bezwaard werd. En de belijdenis die Hus gedaan had voor de universiteit van Praag was met zijn eigen hand geschreven en verzocht, dat er mocht geregistreerd en met het zegel van de universiteit door de Rector op gouverneur verzegeld worde. Die dit verzoek in deliberatie heeft gelegd met de doctoren en regenten; en werd Jan Hus zijn verzoek ingewilligd.

Dit getuigenis brief heeft Jan Hus in het jaar 1411 de 1e dag van september aan de voorzegde Johannes Paus van Rome gezonden tot een getuigenis van zijn gezond geloof en onschuld; en alzo tot een teken van zijn goedwilligheid tot alle behoorlijke gehoorzaamheid en onderdanigheid heeft hij zijn eigen brieven van protest daarbij gedaan.

Maar als de voornoemde Boheemse edellieden ettelijke dagen lang op hun overgeleverde schriften geen antwoord kregen hebben ze goedgevonden op de laatste dag van **31 mei 1415** weer aan de Opperste van het Concilie te rekwestreren en gaande houden dat Jan Hus uit de gevangenis vrijgelaten en toegelaten moesten worden zichzelf openlijk voor het gehele Concilie te defenderen en verdedigen. Meteen presenteerden zij de attestatie die Nicolaas de bisschop van Nazareth kettermeester van het gehele bisdom en de stad van Praag van Jan Hus zelf schriftelijk gesteld had. Ook verzochten zij dat men wel zou letten op hun voorgaande rekwest en dat ze toch allereerst daarop antwoord en bescheid mochten krijgen. Ze verklaarden ook dat Hus zo menigmaal voor de gehele gemeente in Bohemen had geprotesteerd.

Niet alleen in de hogescholen maar ook in de predicatie. In welke protestatie hij menigmaal verklaard had, indien men hem enige punten of artikelen in zijn leer kon aanwijzen die ergerlijk, dwalend, oproerig of zelfs ketters mochten zijn, dat hij zichzelf gaarne ter verbetering of straf wilde onderwerpen, mits dat hem zijn valsheid uit de waarheid van het Evangelie klaar aangewezen zou worden.

Het besluit van hun remonstrantie was, dat Hus niet veroordeeld zou worden eer dat hij gehoord werd, daar nochtans zijn tegenpartijen het enkel op toeleghden. Ten andere omdat hij zo onmenselijk in de gevangenis niet weer getrakteerd zou worden maar dat hij nu weer enige sterkte gekregen hebbende, andermaal van de gecommitteerden gelegener tijd mocht krijgen en naarstig onderzocht en ondervraagd worden. En daartoe verzochten zij dat Jan Hus in plaats van die strenge gevangenis een liberder en vrijer bewaring mocht vergund worden en gesteld in de hand van enige bisschoppen; en dat alle vrijheren en edellieden van Bohemen tot meerdere zekerheid van de goede bewaring van zijn persoon; presenteerden genoegzame cautie en borg te stellen, totdat zijn proces zou geëindigd wezen. En opdat niemand zou menen dat zij een onbillijke zaak geëist hadden, verzochten ze op de vergadering van het Concilie dat hun billijk verzoek door de notaris publiek bij geschrifte gesteld mocht worden.

Antwoord van de patriarch van Antiochië

Nadat hun remonstrantie voor de gedeputeerden van de 4 voornoemde naties opgelezen was, heeft de patriarch van Antiochië uit aller naam op elk hoofdstuk van dien geantwoord, maar kortelijk.

Eerst aangaande de openlijke protestatie in de school en de kerk van Hus gedaan; of die waar zijn of niet dat zou daarna in de procedure en verdere bevinding van zijn zaak blijken.

Ten andere wat aangaat dat ze zeiden, dat Hus zijn tegenpartijen enige artikelen verkeerd uit zijn boeken getrokken en verdraaid zouden hebben, dat zou ook in het vervolg van het proces zichzelf wel openbaren. En indien dan bevonden werd dat Hus ten onrechte beschuldigd werd, dat zijn vijanden als dan een eeuwige schande op zichzelf zouden geladen hebben.

Maar wat de borgen aangaat, al was het dat er 1000 voor Hus gegeven werden, dat nochtans de gedeputeerden van het Concilie met goede consciëntie geen ervan mogen aannemen in de zaak van zodanige personen die men geenszins mocht betrouwen.

Hij beloofde evenwel dat zij zoveel zouden teweegbrengen dat Jan Hus weer binnen Konstanz zou gebracht worden op de **15e juni** en dat hij vrijheid zou vergund worden om openlijk voor het Concilie te mogen spreken. En dat men hem genadig gehoor zou geven.

Maar de zaak zelf en de uitkomst van de handelingen met Hus gehouden, heeft deze belofte leugenachtig gemaakt gelijk wij hierna zullen bevinden.

Remonstrantie aan de keizer Sigismund

Op dezelfde laatste mei van het jaar 1415 hebben deze baronnen en edellieden van Bohemen een korte remonstrantie aan de keizer Sigismund overgeleverd. Deze luidt alzo:

Doorluchtige prins en genadigste heer,

Wij geven uwe doorluchtigheid ootmoedig te kennen, dat wij eendrachtig en eenstemmig deze onze onderschrevene [verzoek] redelijk, rechtvaardig en verhorenswaardige begeerte, de eerwaardige vaders in Christus en Heren gedeputeerden van de 4 naties en de gehele vergadering van het Concilie van Konstanz overgeleverd hebben.

Ten aanzien van welke redelijke en billijke begeerte aan de voorzegde heren gedaan, wij aan uw koninklijke majesteit mede ootmoedig verzoeken dat gij uit liefde tot de gerechtigheid en van de goede naam van dat voortreffelijk koninkrijk van Bohemen, waarvan wij erkennen dat gij zonder twijfel heer en erfgenaam worden zult, maar inzonderheid lettende op de vrijheid van uw vrijgeleide, uw autoriteit leggen wilt tussen de E.E. Vaders of heren van het Concilie en ons, dat zij ons billijk verzoek dat wij hen hadden gesteld, dadelijk verhoren.

Maar opdat de vijand van de eer en goede naam van dat voortreffelijk koninkrijk van Bohemen en de faamrovers van onze eigen eer hiernamaals de mond gestopt mogen worden, opdat ze niet voorwenden dat wij iets onbillijks en onordelijks van de eerwaardige heren verzocht hebben, daarom hebben wij authentieke kopie geëist van de notaris, geschreven en ondertekend."

Men heeft tot nog toe niet kunnen weten welk antwoord koning hierop gegeven heeft. Maar uit de handelingen en het vonnis tegen Jan Hus gestreken, kan klaar afgenomen worden dat die goede heer door het gedurig aanhouden en moeilijk vallen van de kardinalen en de bisschoppen, zichzelf heeft laten overreden en overwinnen dat hij zijn trouw en belofte van vrijgeleide aan Jan Hus gegeven, gebroken heeft.

De reden van prestatie die ze bij de keizer gebruikt hebben is deze geweest: dat men een notoir ketter naar de ordonnantie van de pauselijke rechten geen geloof noch trouw, hetzij door vrijgeleide of anderszins houden mag.

Maar hierna zal men uit de brieven van Jan Hus licht kunnen oordelen van de sententie of het vonnis van de koning. Dan zal hier in deze handelingen ook nadere opening van gegeven worden.

Vergadering 5 juni 1414

Op de 5e juni zijn de kardinalen, bisschoppen en de gehele geestelijkheid te Konstanz in het Minnebroeders klooster weer vergaderd, waar besloten werd, dat eer Jan Hus ontbonden werd, tevoren de attestaties en artikelen uit zijn boeken getrokken, opgelezen moesten worden. Welke die artikelen zijn en wat Jan Hus daarop heeft geantwoord zal hierna volgen.

Het gebeurde dat er een zekere notaris in de vergadering was die Jan Hus zeer toegedaan was genoemd Pieter Mladon Yewits. Deze zo haast als hij bemerkte dat de kardinalen en de bisschoppen alreeds besloten hadden Jan Hus te veroordelen in zijn afwijzing, op de voorzegde artikelen, is in de meeste haast uit de vergadering tot de voorzegde heren Van Duba en van Chlum gelopen en heeft hen de zaak te kennen gegeven. Dezen zijn op staande voet naar de keizer gegaan om hem dit aan te zeggen. De keizer heeft dadelijk de Palts graven van Heidelberg en de Burggraaf van Norenberg tot de presidenten van de vergadering gezonden, dat zij in de zaak van Hus niets te vorderen of te besluiten hebben voor en aler dat hij openlijk zou gehoord worden. En dat men al de artikelen die vals of kettters bevonden mochten worden, de keizer Sigismund eerst toezenden zou, opdat hij die van geleerde en vrome mannen mocht laten examineren en onderzoeken.

Zo werd het vonnis van degene die in het Concilie presideerden op het gelieven van de keizer uitgesteld en opgeschort totdat Hus zelf daar tegenwoordig zou zijn. Ondertussen hebben de voorzegde heren van Duba en van Chlum, de 2 vorsten die van de keizer tot de vergadering gezonden waren, zekere traktaatjes die Jan Hus gemaakt had, daar de kwaadwilligen die artikelen tegen hem uitgetrokken hadden, in handen gegeven om die zelf te representeren aan degenen die in het Concilie

presideerden. Nochtans onder conditie, dat als men ze weer eisen zou, zij die dan weder geven zouden. Het oogmerk van de voornoemde vrijheren in dit opzicht was op dat door dit middel de wederpartijders van Jan Hus die met een kwade consciëntie de enige artikelen uitgeraapt hadden, des te gemakkelijker weerlegd en beschaamd gemaakt konden worden.

Deze boeken en geschriften werden de kardinalen en bisschoppen overgeleverd, en zo zijn de prinsen die van de keizer gezonden waren weer weggegaan.

En Jan Hus is hierop terstond ontboden en de boeken zijn hem voor de neus gelegd die hij openlijk voor de volle vergadering bekende geschreven te hebben en dat hij bereid was zijn fouten te verbeteren indien er enige uit zijn geschriften hem bewezen werden.

Opperste verwarring

Maar let eens, onpartijdige lezer, op de partijdige procedure van deze eerwaardige vaders van het Concilie. Want nauwelijks had men een artikel opgelezen en weinig getuigenissen tegen hetzelfde voortgebracht, zo haast als Jan Hus zijn mond open zou doen om te antwoorden, is hij terstond van de gehele menigte zo overvallen met roepen en tieren dat hij niet een woord spreken mocht.

Zo groot was deze verwarring en zo geweldig deze beroerte, dat men zou gezegd hebben, dat het geen getier van mensen maar van wilde beesten was geweest. Zover was het vandaar dat men zou hebben kunnen denken dat er een vergadering was van zodanige die als rechters zouden zitten over zo een zware en gewichtige zaak.

Als er soms enige stilte was, dat Hus te woord mocht komen en dat hij dan iets voortbracht uit de heilige Schrift of uit de oude doctoren, riepen ze van stonde aan: *het dient tot de zaak niet!* Hierop volgden scheldwoorden van de ene en de spotternij van de anderen kant tegenover Hus. Zodat hij bemerkte dat hij door het onmenselijk getier overvallen werd en met spreken niets kon winnen.

Ten laatste nam hij voor stil te zwijgen en zijn zaak Gode te bevelen. Als hij nu ophield te spreken, meenden al zijn vijanden dat hun haan koning was. Zo verhieven ze opnieuw eendrachtig hun stem en riepen: *hij is stom gemaakt! Zie, hij zwijgt nu, hetwelk ons een teken genoeg is dat hij zijn dwalingen toestaat en bekent!*

Ten laatste is hij zover gekomen dat enigen onder hen die de verstandigste en zachtmoedigsten waren, en zonder twijfel zichzelf vanwege deze verwarring schaamden, geraden hebben, dat men niet verder in deze handeling treden moest maar die uit moest stellen tot op een andere tijd.

De vergadering dan van de bisschoppen en de gehele voornoemde beestachtigheid gescheiden zijnde, is de Rechtsdag tot overmorgen daaraan, uitgesteld geworden en is hij zo lang in het voornoemde Minnebroeders klooster bewaard geworden.

Vervolg rechtszitting 7 juni

Zo zijn dan op de bestemde dag - welke was de 7e juni 1415 omtrent 7 uur of recht tevoren, een verschrikkelijke **eclips in de zon** gezien; hebben ze wederom vergaderd in de eetzaal of refter van het Minnebroeders klooster. Daar zij ook Jan Hus met vele gewapende mannen voor zich hebben doen brengen. De keizer heeft zich hier ook laten vinden met wie de goede heren Wencelaus van Duba en de heer Johan van Chlum met de voorzeide notaris Pieter, die grote vrienden van Hus waren, nagevolgd om te zien hoe het toch met hem aflopen zou. Daar gekomen zijnde hebben ze gehoord dat men uit de beschuldiging van Michael de Causis deze woorden op las.

'Jan Hus heeft in de kapel van Bethlehem en in meer andere plaatsen van de stad Praag voor het volk openbaar vele dwalingen geleerd ten dele uit de boeken van

Wiclef, ten dele ook die hij uit zijn eigen hoofd versierd heeft en hij heeft die zeer hardnekkig staande gehouden.

Ten eerste, dat ná de consecratie en vijf woorden daarover gesproken in het Avondmaal des Heeren het natuurlijke wezenlijke brood daar nog overblijft en overwezend wordt in het lichaam des Heeren. En dit werd bewezen met het getuigenis van Jan Potiwa, parochieprediker te St. Clement binnen Praag; en Jan Peclo prediker te Sint-Gillis aldaar en van Benesius prediker op het kasteel van Praag; Andries Broda kanunnik te Praag en van nog enige andere papen en monniken.

Hierop heeft Jan Hus geantwoord, heilig zwerende, dat hij het nooit gezegd had. Maar dat hij dit graag bekende als de aartsbisschop van Praag ten enenmale verboden had, het woord *brood* in het Avondmaal geenszins te gebruiken, dat hij dan dat gebod van de aartsbisschop niet voor goed heeft kunnen kennen; omdat Christus zelf in het 6e hoofdstuk van Johannes tot elf maal toe Zichzelf *het Brood der Engelen dat van de hemel is gekomen om de gehele wereld het leven te geven*, heeft genoemd.

De kardinaal van Kamerik en enige anderen bestonden Jan Hus met Sofistische argumenten te bevechten. Maar inzonderheid de Engelsen onder wie was een dapper Sofist met name Stokes.

Anderen zochten valse getuigenis tegen hem in te brengen, maar die hadden ook niet veel om het lijf. Onder andere is dit artikel ook verhaald in de beschuldiging, dat de veroordeling van de 45 artikelen van Wiclef onredelijk en onbillijk was en dat de oorzaken die de doctoren voorgewend hadden, - te weten omdat geen derzelve katholiek maar dat zij allen óf ketters óf dwalenden óf ergerlijk waren, - ongefundeerd was.

Antwoord: "In mijn boeken heb ik aldus geschreven: de 45 artikelen zijn daarom veroordeeld omdat geen van die voor katholiek, maar elk een van die of ketters of dwalende, of ergerlijk is. Ook doctor, waar is uw bewijs? Gij versiert een oorzaak die gij niet bewijst dat", enzovoort.

Toen zei de kardinaal Cameracensis: Jan Hus gij hebt immers gezegd dat gij geen van de dwalingen van Wiclef wilde verdedigen en nu blijkt het immers uit uw boeken dat gij zijn artikelen openlijk verdedigd hebt.

Hus antwoordde: "Eerwaarde vader, ik zeg nog even hetzelfde hetgeen ik weleer gezegd heb, dat ik noch John Wiclef noch iemand anders' dwalingen bekeer te verdedigen, omdat het mij dacht dat ik vanwege mijn consciëntie niet simpel toegestaan kon, dat ze zouden veroordeeld worden, zonder uit Gods Woord weerlegd te zijn. Daarom heb ik niet willen toestemmen dat ze zo ongefundeerd veroordeeld zouden worden.

Folio 548, 1^e kolom

Toen had de kardinaal van Kamerik een briefke in zijn hand 't welk hij zei 's daags tevoren ontvangen te hebben, daaruit maakte hij een argument tegen Hus. Daarna stonden ook 2 Engelsen op tegen hem, maar die werden ook zeer haast met hun argumenten neergezet; die wij hier niet verhalen omdat ze zo slecht en beuzelachtig zijn dat ze niet waard zijn dat men de oren of ogen van de lezer daarmee zou bezoedelen.

Na dezen kwam er een andere Engelsman op de baan, die zei, dat Hus alleen met de mond beleed, maar dat hij in zijn hart wel anders gevoelde.

Waarop Hus protesteerde, dat hij niet op de tong had wat hij niet meteen in zijn hart lag.

Ten laatste was een van deze Engelsen in zijn hart overtuigd om te zeggen: dat Hus een goed en oprecht gevoelen had van het sacrament van het Altaar; zoals zij het noemen; dat is van het Avondmaal des Heeren. Er werden nog veel meer andere beuzelingen tegen Hus voortgebracht die niet waardig zijn dat men ze zou verhalen.

Zo zijn ze dan teruggekomen tot de getuigenissen van de voornoemden die elk met ede zich versterkten. Onder welke de parochie paap van St. Clemens te Praag, Jo Paltiva die Jan Hus mede beschuldigde dat hij Gregorius' autoriteit verworpen en veracht had als zijn getuigenissen tegen hem ingebracht werden.

Daarop antwoordde Jan Hus, dat hij hem ongelijk deed. Omdat hij altijd Gregorius voor een zeer heilige doctor, dat is leraar der kerk of oudvader gehouden had.

Deze twistige disputeren een weinig gesteld zijnde, keerde zich de kardinaal van Florencie naar Hus en zeide tot hem: 'Meester Jan Hus, gij weet immers wel dat alle woord bestaat in de mond van 2 of 3 getuigen. Maar nu ziet gij immers dat er bij de 20 getuigen tegen u opstaan, lieden van aanzien en geloofwaardig, onder welke enigen zelfs hebben horen lezen, de andere verhalen het van horen zeggen, dat in het algemeen deze roep naar u gaat dat hij alzo leert. En door den band brengen ze alle meest sterke redenen voort in hun bewijs tegen u. Zodat de wij ze genoodzaakt zijn te geloven. En voorwaar wat mij betreft, ik zie niet hoe gij uw zaak tegen zoveel voortreffelijke personen kunt staande houden.'

Deze heeft Hus aldus beantwoord: "Ik neem God en mijn consciëntie tot getuigen dat ik nooit geleerd, noch gedacht heb te leren, gelijk deze tegen mij durft getuigen. En al waren zij nog veel meer in getal, dan ze nu zijn, nochtans houd ik oneindig meer van het getuigenis van mijn God en mijn consciëntie als van al die getuigenissen van al mijn wederpartijders, waar ik mij geenszins onder wil gevangen geven."

Toen zei de kardinaal daarop: 'Het is ons niet geoorloofd naar iemands consciëntie te oordelen maar wij kunnen niet nalaten te steunen op de getuigenissen van dezen die zo bondig en klaar zijn. Want het is niet uit lucht, haat of vijandschap die ze tegen u dragen, dat ze deze dingen tegen u inbrengen, gelijk gij zegt; maar zij geven zulke reden van hun getuigenissen dat er niemand enige haat in bespeuren kan. Ja alzo, dat wij er geenszins aan kunnen twifelen.

Want dat gij zegt dat Mr. Steven Paletz uw suspect is en dat hij bedrieglijk enige artikelen uit uw boeken getroffen heeft om die namaals te voorschijn te brengen,- hij denkt dat hij hem daarin ongelijk doet. Want de kerk heeft zo getrouw in deze zaak gehandeld, naar mijn oordeel, dat hij veel artikelen met zachtere woorden voorgesteld heeft dan ze in uw boeken zelf staan. Ik versta ook, dat gij nog op enige andere treffelijke personen even gelijk een kwaad oog hebt. Ja zelfs hebt gij gezegd, dat mijn heer de kanselier van Parijs - deze was Gerson - uw verdachte is en nochtans is er onder alle christenen niemand voortreffelijker dan hij.'

Hierna las men een artikel van beschuldiging op, daarin staat zoals tevoren, dat Hus hardnekkig in Bohemen geleerd en beweerd had enige van Wcklefs artikelen.

Daarop antwoordde Hus: "Dat hij gans geen dwalingen van Wicklef nog van iemand anders geleerd had. En indien dat Wicklef enige dwalingen of ketterij in Engeland gestrooid had, dat het de Engelsen toestand daarin te voorzien."

Maar tot versterking van dit punt van beschuldiging werd Hus voor geworpen, dat hij zichzelf gesteld had tegen het veroordelen van Wicklefs artikelen gelijk zulks te Rome en daarna ook te Praag geschied was.

Waarop hij weer antwoordde, dat hij gaarne bekende, dat er gewis onder Wicklefs artikelen enigen waren die hij van consciëntiewege niet durfde verdoemen; zoals deze: dat de keizer Constantijn en de paus Sylvester zeer kwalijk gedaan hadden dat zij de Kerk zo grotelijks begiftigd hadden.

Er waren nog enige andere artikels waarvan Hus openbaar voor allen betoonde dat ze alzó in zijn boeken niet stonden gelijk ze nu aangebracht werden. Insgelijks stond er een aartsbisschop van Engeland op die wilde bewijzen, dat de tienden geen aalmoezen waren.

Maar hem werd van Hus haast de mond gestopt. En als Hus zijn antwoorden wat nader wilde verklaren, heeft men hem het zwijgen opgelegd.

Hoe en waarom Wicklefs boeken te Praag verbrand werden.

Hus gaf nog andere redenen waarom hij in goede consciëntie het verdoemen van de Wicklefs artikelen niet had kunnen toestaan.

"Maar hoe het zij, Hus verklaarde openlijk, dat hij nooit een van deze voorzegde artikelen hardnekkig staande gehouden had, maar dat hij alleen niet had kunnen toestemmen dat men Wicklefs artikelen zonder de reden uit Gods Woord daartegen ingebracht te hebben, zo plotseling zou verdoemen. Hij deed ook daarbij, dat er nog vele meer, ja de meeste deel van de doctoren en meesters en professoren te Praag van hetzelfde advies met hem waren. Want als de aartsbisschop van Praag genoemd Suvincus Hazenberg al de boeken van Wicklef in de stad van Praag had laten opzoeken en bij zich brengen, ging ik zelf, - zei Hus - de aartsbisschop enige boeken van Wicklef die ik had, brengen en van hem begeren indien hij er enige dwalingen in vond, dat hij ze wilde aantekenen en dat ik er dan openlijk bekentenis van zou doen. Maar de aartsbisschop verbrandde de boeken die ik en anderen hem gebracht hadden zonder enige dwalingen daarin aan te tonen, hoewel hij daartoe geen opdracht had van de paus die toentertijd Alexander V heette. Maar hij had door een loze trek uit handen van de paus, - ik weet niet wat voor een bul gekregen, door middel van een bisschop uit de orde van St. Franciscus, die ze hem gebracht hadden, - dat men de boeken van Wicklef uit de handen der mensen zou rukken om veler dwalingen wil die daarin vervat waren, zonder nochtans een van allen te noemen. De aartsbisschop steunende op de autoriteit van deze bul, meende dat hij van de koning en de Rijksheren gemakkelijk zou verkrijgen een consent en macht om de boeken van Wicklef te mogen veroordelen om verbrand te worden. Maar hij heeft zichzelf in zijn eigen goeddunken bedrogen. Evenwel liet hij niet na enige doctoren in de Godgeleerdheid bij zich te roepen en belastte hen de boeken van Wicklef te censureren en daartegen te procederen naar de definitieve sententie, of het vanouds gestrekte vonnis van de pauselijke rechten. Alzo hebben dan deze heren en meesters eendrachtig deze veroordeeld om verbrand te worden.

Hiertegen hebben al de doctoren, meesters, regenten en studenten van de gehele universiteit - uitgenomen alleen degenen die de aartsbisschop tewerkgesteld had om Wicklefs boeken te verdoemen - een swink⁴ hiervan gehoord hebbende, eenstemmig besloten een rekwesit aan de koning te presenteren om dit voornemen van de aartsbisschop te stuiten.

De koning hun billijk verzoek inwilligende heeft enige personen aan de aartsbisschop gezonden om te vernemen wat hij daarin gedaan had.

Hij antwoordde geheel benauwd zijnde, dat hij zich wel wachten zou iets tegen de boeken van Wicklef te durven doen, voor en aler dat hij van de wil van de koning

---

⁴ Swink, iets, een gedeelte

zou verzekerd zijn. Alhoewel hij dan voorgenomen had de andere dag de boeken te verbranden, is nochtans de zaak in surseance gehouden en uit vrees van de koning uitgesteld; en hij heeft nog een tijd laten wachten, eer dat hij ze verband heeft.

Maar een tijd lang daarna, is de dood van de paus Alexander daartussen gekomen. En daarom vreesde hij dat zijn bul die hij van Alexander had na zijn dood niet meer zou gelden, en dat hem derhalve de boeken van Wicklef van hogerhand af handig gemaakt zouden worden, heeft hij heimelijk al zijn hofgezinden binnengeroepen en deed zeer nauw al de poorten van zijn paleis of hof toesluiten en bezetten van alle kanten met gewapende soldaten om goed bewaakt te wezen, en heeft zo in het heimelijke Wicklefs boeken doen verbranden.

Ik dan, zei Hus, zulke overlast, kracht uitgewerkt ziende, mitsgaders dat die zelfde aartsbisschop nog een ander even onverdraaglijk stuk had begaan zo haast als hij die beul van de paus Alexander V ontvangen had, liet hij een verbod afkondigde op straffe van de ban, dat niemand meer in de kapel zou preken. Ik heb hier tegen mijzelf beroepen en geappelleerd op de paus Alexander. Na wiens dood ik ditzelfde deed bij zijn opvolger Johannes XXIII. Maar er verliepen 2 jaar dat ik van mijn procureurs geen gehoor mocht verkrijgen om mijn zaak te verdedigen. En daarom beriep ik mijzelf op onze andere opperste Rechter Jezus Christus."

Als Hus dit gesproken had, vroegen hem of hij absolutie van de paus gekregen had?

Hij antwoordde: nee.

Hierboven vroegen ze hem: of het hem ook geoorloofd was van de paus op Christus te appelleren?

Hus antwoordde opnieuw: *"Hierop verklaar ik met waarheid voor u allen, dat er geen rechtvaardiger appel is nog krachtiger als hetgeen men op de Heere Jezus Christus doet. Omdat appelleren anders niets is dan van het ongelijk dat iemand van een mindere rechter aangedaan wordt, zichzelf te beroepen en hulp te zoeken aan een Rechter die hoger is. Is er dan enig Rechter die hoger is dan Jezus Christus? Is er ook iemand die iets in het stuk van Justitie wat recht of onrecht is, beter kan verstaan omdat Hij noch bedriegen kan, noch bedrogen kan worden? En wie is er die de armen en bedrukten lichter en genadiger helpen kan dan Jezus Christus?"*

Dit was hetgeen die Godzalige man zo heilig remonstreerde. En niettegenstaande dat hij zo Godzalig protesteerde, werd hij nochtans ondertussen van een iegelijk uitgelachen en bespot terwijl hij deze woorden sprak.

Nieuwe beschuldigingen

Er werd ook nog een ander artikel tot zijn last opgelezen, 'dat hij het volk geraden had dat ze naar het voorbeeld van Mozes de wapenen in de hand zouden nemen en met geweld zich zouden opstellen tegen degene die zijn leer tegenstond; en dat men des anderen daags nadat hij zulks geleerd had, velen daarop bevond, die de een de ander al ging waarschuwen dat zij haar zij hun geweren bij zich zouden dragen en dat de ene broeder de andere niet zou verschonen.'

Hierop antwoordde Jan Hus dat hem zulks ten onrechte van zijn partijen werd verweten, dat hij wel het volk naarstig vermaand en onderwezen had zichzelf te wapenen met het zwaard van het Goddelijk Woord en met de helm der zaligheid naar de waarschuwing van de apostel Paulus; en dat ze elk zo gewapend zijnde de waarheid zouden verdedigen. Maar dat hij van geen tijdelijk zwaard dan alleen van het geestelijk zwaard van Gods woord, om de lastering te ontgaan, had gesproken.

Men beschuldigde hem ook, 'dat zijn leer veel ergernis verwekt had, ten eerste dat daarin onenigheid en tweedracht gezaaid werd tussen de burgerlijke en de kerkelijke Staat waarop gevolgd is, dat men de bisschoppen en de gehele geestelijkheid vervolgd en van hun goederen beroofd heeft. Hierboven dat de universiteit van Praag door zijn toedoen door tweedracht was gescheurd.'

Jan Hus antwoordde hierop kort, dat geen van al deze beroerten door zijn schuld gekomen was. En aangaande het eerste geschil, dat er tussen de kerkelijke personen en de wereldlijken gerezen was, daarvan zei hij dat de oorzaak als volgt was:

Paus Gregorius de 12e van die naam, had in zijn verkiezing beloofd, dat hij van zijn pauselijke waardigheid afstaan zou als het de kardinalen zouden believen. Want hij was op die conditie aangenomen. Deze paus kroonde Lodewijk hertog van Beieren, tot keizer in spijt van Wenceslaus koning van Bohemen de die toen mede rooms Koning was. Weinig jaren daarna als de paus op het verzoek van de kardinalen, zijn pausdom niet afleggen wilde, hoezeer hem ook de kardinalen sommeerden en daagden, heeft het college van kardinalen brieven gezonden aan de koning van Bohemen waarin zij hem baden dat hij met hun wil houden tegen de paus; en dat hij toch de paus Gregorius die hem dat voorzegde spijt had gedaan, geen gehoorzaamheid zou betonen. Want dat door zulk middel het wel zou kunnen gebeuren dat hij door de autoriteit van een nieuwe paus tot zijn keizerlijke waardigheid best zou geraken. Om deze oorzaken wil, bewilligde de koning van Bohemen in het verzoek van de kardinalen, zichzelf noch onder de paus van Rome Gregorius de 12^e, noch onder de paus van Avignon Benedictus - die zichzelf ook tot paus opgeworpen had, gelijk in de kronieken van de pausen kunnen lezen - zou begeven.

Subincus die toentertijd aartsbisschop van Praag was gemaakt, heeft zichzelf hiertegen gesteld met zijn gehele geestelijkheid en uit spijt van de meesten deel onder hem hebben ze geweigerd de godsdienst te doen; maar velen gingen uit de stad. En omdat deze aartsbisschop voor dezen het graf van St. Wenseslaus beroofd en de boeken van Wicklef tegen de wil van de koning had doen verbranden, heeft de koning lichtelijk toegelaten, dat men de goederen van hen die zo moedwillig weggelopen waren en hun dienst verlaten hadden, aanslagen zouden. Hieruit kon men dan licht verstaan dat Jan Hus ten onrechte beschuldigd werd."

Er stond een **Naso** onder hen op en zei: 'de priesters verlieten de dienst niet, omdat ze het met de koning niet hadden willen houden, maar omdat ze van hun goederen waren beroofd.'

Maar de kardinalen van Camerik die een van die rechters van de zaak van Hus was, begon te zeggen: 'Ik moet ook in deze zaak spreken hetgeen mij daarvan in de zin komt. Toen ik eens uit Rome zou gaan zijn mij enige bisschoppen van Bohemen op de weg als in de schoot tegengekomen en vroeg wat nieuws dat er in hun land was? Zo antwoordde ze mij, dat er een ondragelijk schelmstuk gebeurd was, namelijk dat de gehele geestelijkheid van haar goederen beroofd en onmenselijk mishandeld was.'

Toen heeft **Jan Hus** weer verklaard, dat het om diezelfde oorzaak geschied was, gelijk hij verhaald had.

En hij ging zo verder tot beantwoording van het 2e deel der beschuldiging.

Hij zei: 'Dat zulks ook door zijn schuld niet gekomen was namelijk dat die van de Duitse natie uit de universiteit van Praag vertrokken waren. Maar omdat de koning van Bohemen volgens de eerste grondlegging van die universiteit, van zijn vader Karel de 4e had gezorgd, dat hij aan de Boheemse natie 3 stemmen gegeven en vergund had. Daarentegen maar 1 stem aan de Hoog-Duitse natie. De Hoog-Duitsers

bevindend dat hun 2 stemmen die zij ten onrechte bezeten hadden, benomen en de Bohemers werden gegeven, hebben uit spijt van dien elkander opgemaakt om vandaar te vertrekken; en met een eed elkaar verbonden op straffe van oneerlijk geacht te worden en een grote som geld te verbeuren, zo wie weer terug naar de stad en de universiteit van Praag zou keren.

Ondertussen zei Hus, wil ik wel hebben dat men mij nageeft dat ik de daad van de koning die ik alle gehoorzaamheid schuldig was voor goed erkende. Alsook omdat dit strekt tot voordeel van mijn landgenoten. En opdat gij niet meent dat ik lieg, Albrecht Warentrap is hier tegenwoordig, die toentertijd Deken was van de faculteit van de vrije kunsten die mede gezworen had en de andere Duitsers te vertrekken. Indien hij de waarheid wil bekennen zou hij mij licht mij van deze suspicie kunnen bevrijden. Want hij weet dat ik niet lieg."

Albrecht wilde zijn mond opendoen om te spreken maar hij werd niet gehoord.

Hiertegen stond een ander op, verzoekende gehoord te mogen worden, deze heet **Naso**. Audiëntie verkregen hebbende zei hij: 'Dat hem die gehele handel ten enenmale wel bekend was; want zei hij, ik was toentertijd in het hof des Konings als deze dingen omgingen. Ik zag de 3 naties van de Hoog-Duitsers, die van Beieren, van Saksen, en van Silezië - waaronder de Polen behoorden, - bij de koning komen, het rekest presenteren. Hun verzoek strekt daartoe, dat het de koning zal gelieven niet toe te laten dat het recht van de meerderheid der stemmen hun benomen zou worden. En de koning beloofde toentertijd dat hij er in zou voorzien. Maar dat zij Hus en Hieronymus van Praag en enige anderen de koning overreden hebben dat hij niet zou doen. Hoewel de koning zich eerst vergramde tegen Jan Hus en dat hij hem heftig bestrafte en dat hij en Hieronymus hem veel moeite en verdriet aandeden en grote beroering onder het volk aanrichten, zodat hij hen dreigde te willen doen verbranden indien degene die zulks toestaan of aangaat, - dat is het Concilie of de geestelijkheid zelf, - daarin niet voorzagen.

Zo weet dan zeer eerwaardige vaders, dat de koning van Bohemen nooit dit volk⁵ toegedaan is geweest nog enige faveur van harte toegedragen heeft, die zo vermetel en hoogdravende zijn dat ze zichzelf niet ontzien met mij kwalijk te behandelen. Niettegenstaande dat ik in de bescherming van de koning was.'

Na dezen sprak **Paletz** en zei: 'Eerwaarde vaders. Er is nogal meer van te zeggen want niet alleen van de Duitse natie maar ook van de Bohemers zelf, zijn er vele geleerde mannen uit dat land door Jan Hus en zijn aanslagen verstoten. Waaronder ook enigen uit het land van Moravië gebannen zijn.

Daarop diende **Jan Hus** zeggende: hoe is het mogelijk dat zulks waar zou zijn, want ik was te dien tijd binnen Praag niet; en was als zij daar waren weggegaan?

Deze dingen werden op de voorzegde dag verhandeld waarop hij aan de bisschop van Rige in bewaring werd gegeven onder wiens geweld ook Hieronymus van Praag gevangen lag. Nochtans eer dat men hem wegleidde sprak hem de kardinaal van **Camerik** in de tegenwoordigheid van de keizer alzo aan:

Jan Hus, ik heb verstaan dat gij gezegd zou hebben ten ware dat gij zelf gewillig geweest had te komen tot het Concilie te Konstanz, dat noch de keizer zelf, noch de koning van Bohemen u daartoe zou hebben kunnen dwingen.

---

⁵ Dit volk, Hus en zijn aanhangers

Jan Hus antwoordde: "Eerwaarde heer, houdt het mij ten goede, ik heb die woorden niet gebruikt. Maar dit heb ik gezegd, dat er zoveel voortreffelijke edellieden en grote heren in het land van Bohemen mij toegedaan zijn, die mij hartelijke liefde en gunst toedragen, dat ze mij licht in enige zekere plaatsen hadden kunnen bewaren, zodat ik niet gedwongen zou op het gelieven van de keizer of van de koning van Bohemen te Konstanz te komen."

De kardinaal van **Camerik** begon zijn kleur te veranderen en zei van spijt: *zie hoe onbeschaamd is deze mens!?*

En omdat men van de ene kant tot de andere de hoofden samen stak, begon de heer van **Chlum** de reden van Hus te versterken en zei:

"Hus heeft dat met de waarheid gezegd. Want zoveel als mij aangaat in vergelijk van andere heren, heb ik zeer kleine macht in het koninkrijk van Bohemen. Nochtans hoeveel dat het is, indien ik het mijzelf onderwonden had, ik zou hem licht een jaar lang verdedigd en bewaard hebben, zelfs tegen al de machten van die 2 grote koningen; hoeveel te meer zou dan zulks kunnen doen die veel sterker en machtiger zijn dan ik; en zoveel sterker kastelen en forten hebben dan ik?"

Maar zo haast als de heer van Chlum dit gezegd had, zeide kardinaal van **Camerik**: laat ons dit voorstel laten varen. En hij keerde zich tot Jan Hus en zeide: 'Jan Hus ik raad u, dat ge uzelf onderwerpt onder het oordeel van het Concilie gelijk gij in de gevangenis belooft heb. En als gij dat doet, zult u veel beter doen voor uw eer en profijt.'

De keizer sprak deze woorden: Hoewel dat er enige zijn die zeggen dat de 15e dag nadat gij gevangen gelegd zijt, gij eerst van ons de brieven van vrijgeleide gekregen hebt; nochtans kan ik bewijzen door het getuigenis van vele prins en grote heren dat eer gij uit Praag gescheiden zijt, het vrijgeleide van ons al verworven was door de heren van Duba en van Chlum onder welkers bescherming ik u ontboden heb, tot zulk einde opdat men u geen overlast deed maar dat gij volle macht en vrijheid hebben zou voor het Concilie te spreken, en verantwoorden van uw geloof en leer. En dat hebben u de eerwaarde heren kardinalen en bisschoppen, etc, vergund en toegelaten dat wij grote oorzaak hebben om hen daarover te bedanken. Hoewel enigen zeggen dat wij van rechtswege niemand mogen voorstaan, die óf ketter óf van enige ketterse verdenking is. Zo raad ik u dan hetzelfde dat u mijnheer de kardinaal van Camerik geraden heeft, dat gij u niet obstinaat verdedigd, maar dat gij in al die dingen die tegen u ingebracht worden en met geloofwaardige getuigenissen versterkt, uzelf met zodanige gehoorzaamheid en de autoriteit van het heilig Concilie onderwerpt als gij schuldig zijt.

Indien gij zulks doet, zo zullen wij ook ons best doen dat gij om onzentwil en om onze broeders en het gehele koninkrijk van Bohemen wil, van het Concilie in vrede, doch met de lijdelijke penitentie en satisfactie⁶ vrijgelaten zult worden. Maar indien gij hardnekkig blijft zullen de presidenten van het Concilie lichtelijk tegen u te erger kunnen besluiten.

En wat ons aangaat, gij moet weten dat wij uw dwalingen en hardnekkigheid nimmer zullen voorstaan. Ja, ik wilde liever met deze onze eigen handen het vuur aansteken om u te verbranden, dan dat wij langer zouden toestaan, dat gij zo hardnekkig zult

---

⁶ penitentie en satisfactie= boetedoening en voldoening

voortgaan in uw dwaling en ketterse opinies te verdedigen. Zo is dan onze raad dat gij uzelf onder het oordeel van het Concilie gevangen geeft.

Hierop antwoordde Jan Hus de keizer:

Zeer doorluchtige koning, ik weet uw genade op het hoogste dank voor uw brief van vrijgeleide.

Maar als hij zichzelf niet verontschuldigde van de aanklacht van hardnekkigheid bracht de heer Johan van Chlum zijn propoost en vermaande hem dat hij zulks zou doen.

Toen zei Jan Hus: Aller-genadigste keizer, ik neem God Zelf tot Getuige dat ik nooit voor mij genomen heb, dat ik halsstarrig iets zou zoeken te verdedigen. En verklaar dat ik vrijwillig tot zulk einde op het Concilie gekomen ben. En indien mij iemand beter wist te onderrichten, dat ik zonder uitstel mijn gevoelens gaarne om een beter geven zou.

Als hij deze woorden gesproken had werd hij van de sergeanten weg geleid.

8 juli, 39 artikelen

De andere dag te weten 8 juli waren wederom dezelfde die 's daags tevoren over de handelingen van Jan Hus gezeten hadden in hetzelfde klooster van de Minderbroeders bijeen vergaderd. Hier zijn ook bijgekomen de vrienden van Jan Hus, Wenceslaus van Duba en Johan van Chlum en Petrus, een voornoemde notaris. Waar, als Jan Hus weer ingebracht werd, zijn er omtrent 39 artikelen voor hem opgelezen die ze zeiden, dat uit zijn boeken getrokken waren. Degenen dan die ter goede trouw uit zijn geschriften genomen waren, welke zeer weinige waren, heeft Hus voor de zijne erkend. Maar de anderen waren óf ten enenmale van zijn wederpartijders verzonnen en bijzonder van zijn volslagen vijand Steven Paletz en zijn onder zijn geschriften niet gevonden. Daar zijn nochtans zeiden, dat ze daaruit getrokken waren. Of indien ze nog enigszins daarin stonden, waren ze met lasteringen bezoedeld gelijk hierna uit de artikelen zelf en de beantwoording van dien blijken zal.

En deze artikelen van Paletz zijn meest even dezelfde daar wij hier tevoren van gesproken hebben die zij Jan Hus allereerst in de gevangenis overgeleverd hadden. Maar deze worden hier een weinig bij een in orde verhaald.

Bovendien zijn er ook nog andere bijgedaan. En het schijnt dat er ook nog enige anderen bijgetrokken zijn. Maar hier zullen wij beiden de soorten artikelen met elkander vergelijken en meteen wat Jan Hus openlijk voor hen allen én wat hij schriftelijk in de kerker daarop geantwoord heeft.

Maar hij heeft in de gevangenis kortelijk deze antwoordden met zijn eigen hand geschreven, nagelaten luidende aldus:

"Ik Jan Hus in de hoop een priester of dienaar van Jezus Christus, hoewel onwaardig zijnde, meester in de kunsten der filosofie en baccalaureus in de heilige Theologie, bekent geschreven te hebben een zeker boek van de Kerk waarvan mij de kopie voor notarissen overgegeven is door 3 commissarissen, de patriarch van Constantinopel en de bisschop van Castelle en de bisschop van Libuss. Welke commissarissen tot bewijs dat ze dat boek niet voor goed konden erkennen, mij meteen enige artikelen gepresenteerd hebben, zeggende: dat ze uit hetzelfde boek getrokken waren en daarin geschreven stonden."

Fol 549 4^e kol

INTERMEZZO

39 Artikelen daar Hus in de gevangenis schriftelijk en voor het Concilie mondeling op geantwoord heeft.

Ten 1e er is niet meer dan een heilige katholieke of algemene Kerk, welke is de gemeenschap van al de gepredestineerden, dat is van al de gelovigen en uitverkorenen kinderen Gods.

Ik beken, zegt Jan Hus, dat dit mijn eigen propositie is en wordt bevestigd door de zalige oudvader Augustinus in zijn verklaring van het Evangelie van Johannes.

2. De apostel Paulus heeft nooit een lidmaat van de duivel geweest, niettegenstaande dat hij enige akten begaan heeft, die zeer gelijk zijn aan de daden van de kerk der boosaardigen. Insgelijks ook de apostel Petrus, van welke de Heere toegelaten heeft in die zware zonden van afval en verloochening van zijn meester te vervallen, tot zulk einde opdat hij daarna te kloeker en voorzichtiger zou wezen, nadat hij weer opgestaan en van Christus versterkt werd.

Antwoord: dit wordt klaar genoeg bewezen in het voornoemde boek zelf.. Want gelijk Augustinus zegt: het is voor de uitverkorenen profijtelijk in zodanige zonden te vervallen. En hieruit blijkt dat er tweërlei scheiding is van de heilige Kerk.

Enigen zijn voor altoos en eeuwig van de kerke Gods ten enenmale afgescheiden gelijk al de verworpenen.

De anderen zijn door hun dodelijke zonden, zoals de ketters door hun ketterijen, zó van de kerk afgescheiden, dat ze nochtans door de genade Gods door de schaapskooi van onze Heere Jezus Christus wederkeren kunnen, van welke Christus Zelf zegt in Johannes 10: *Ik heb nog andere schapen die van deze weide niet zijn*, enzovoort.

Vanaf folio 549, 4^e kolom tot folio 552 1^e kolom volgen eerst de 39 artikelen, zoals boven beschreven.

Daarna worden 7 artikelen beschreven waarvan men zei, dat Hus deze geschreven had tegen Steven Paletz. Deze gaan vooral over de Paus.

Vanaf: 553 kolom 1 volgen nog 6 andere artikelen beschreven die Hus in zijn leven had geschreven tegen Stanislaum van Znoma.

Vanaf: 553 kolom 3 volgen nog 19 artikelen die ze aan hem in de keker overgeleverd hebben, met zijn antwoorden die hij daarop gemaakt heeft.

Folio 555 kolom 2 volgen artikelen die men gevonden heeft in Hus zijn boek van de kerk, volgende de leer van Wiclef.

Daarna volgt een lange beschrijving over de mening van de gedeputeerden over de "dwalende artikelen" van Hus. Eerst beschuldigde Jean Gerson de kanselier van Parijs hem. Daarna de kardinaal van Camerik, de keizer, de kardinaal van Florentie, de keizer, andere Papen, dan over de boeken van Wiclef, dan Steven Paletz, en vervolgens heeft de keizer het Concilie weer toegesproken. Tenslotte werd de bisschop van Rige belast Hus weg te brengen naar de gevangenis.

Nadat Huis weg geleid werd tot de gevangenis heeft de keizer de president van het concilie in zodanige woorden beginnen te vermanen: gij hebt gehoord dat er-Veen en zeer zware beschuldigingen tegen Jan huis ingebracht zijn en deze niet alleen

met vaste getuigenis bewezen, maar ook van hemzelf bekend zijn van welke naar mijn oordeel elkeen en iedereen ervan de doodstraf waardig zijn.

... Het einde van zijn toespraak luidt ten laatste, indien hier de Konstanz enige gevonden worden die van J Huis familiair vrienden zijn, zal men deze ook straffen, naar behoorlijke gestrengheid, doch inzonderheid zijn discipelen Hieronymus van Praag.

Maar anderen riepen de keizer toe: wij hopen dat deze zijn discipel terstond beterkoop zal geven, nadat zijn meester zal gestraft wezen.

folio 556, 1^e kolom.

De andere dag - een dag voor de condemnatie [veroordeling] - op **6 juli 1415** heeft de keizer Sigmund weer 4 bisschoppen en met hen Wenste Ladan van Duma en Johannes van Glim tot Huizen gezonden om van hem te vernemen wat hij besloten had te doen. Nadat Jan Huis uit de gevangenis voor hem gebracht was, heeft hij Heere Johan van Klem allereerst beginnen aan te spreken: meester Jan huis, ik ben een ongeleerden mens en weet u niet veel te raden, omdat gij zelf in geleerd man zijt. Maar nochtans begeerlijk om van u, indien gij uzelf enige dwalingen de rest zijt, van degenen die openlijk voor het concilie tegen u zijn ingebracht, dat gij uzelf niet ontziet, vreest, noch schaamt uw gevoelen te veranderen, naar de wil van het concilie. Maar indien gij uzelfrijk kent, zo wil ik u geenszins aanraden, dat ge iets tegen uw consciëntie zou doen. Maar dat gij liever allerlei straf zou verdragen, dan dat gij de waarheid die gij eenmaal bekend hebt, zou verloochenen.

Hierop heeft huis met een bewogen hart geantwoord, zodat hij de tranen over de ogen schoten: voorwaar, gelijk ik menigmaal voor dezen gedaan hebt, zo neem ik wederom de almachtige en genadig stuk God tot Getuigen, dat ik van ganser harte bereid ben, indien het concilie mij beter weet te leren uit de getuigenissen van de Heilige Schrift, mijn gevoelen dadelijk te veranderen en het opende met ede te verklaren, dat ik tevoren gedwaald heb.

Als hierop een van de bisschoppen die daarbij stond, beter gezegd had dat hij nimmermeer zo groots en laatlunkend zou willen wezen, dat hij zijn gevoelen zou willen stellen boven het oordeel van het gehele concilie. Daarop antwoordde huis: dat is ook mijn gevoelen, want indien de allermiste die op dit concilie mag zijn, mij van enige dwalingen kan overtuigen, zal ik goedsmoeds doen, alles wat het concilie van mij zal begeren.

Zie, zijn de bisschoppen hierop, hoe hardnekkigen dat hij in zijn dwalingen volhard.

Nadat gezegde belasten zij de wachters dat ze hem weer in de gevangenis zouden doen en zijn zoon teruggekeerd naar de keizer om hem rapport uit te brengen van hun wedervaren.

In de nacht van 5 juli [Mellinus schrijft dus 7 juli] heeft Hus zijn afscheidsbrief geschreven aan zijn vrienden, die dit slot heeft:

... U allen die het goed met mij voorhad, zend ik mijn zegenwensen. Gaarne vergeef ik degenen die mij thuis en in den vreemde iets misdagen hebben. Bid voor mij, zoals ik bid voor u en voor de hele wereld. Blijf aan mij terugdenken met een rein hart; en leer aan uw kinderen wat ik u heb onderwezen, namelijk uw naaste lief te hebben en vreedzaam en matig te zijn. Dan zal het u welgaan, nu en in eeuwigheid.

Vaarwel, en treur niet te veel over mij, want weldra zal mijn beker vol zijn. De ridder van Chlum zal u wel vertellen hoe ik gesterkt ben tijdens mijn laatste gang en hoe godvruchtig mijn einde is geweest. Amen!

Ik zou om jullie wel kunnen schreien, maar een dienaar van God, die ik de eer heb te zijn, moet nu eenmaal om Zijntwil en om Christus' wil verlaten zijn vrouw, kind, broeder, zuster, huis, bezittingen en alles wat hem dierbaar is. Daarom zal ik mijn tranen drogen en buigen onder de hand des Heeren. Amen!

Geschreven te Konstanz in mijn *laatste nacht, op 5 juli 1415*, precies de dag waarop ik de leeftijd van 42 jaar bereikte.

De volgende dag, 7 juli,⁷ welke was de rechtvoorgaande⁸ zaterdag voor het feest van visitatie Maria en de 8^e dag na het feest van de zalige apostel Petrus en Paulus werd een generale zitdag gehouden van alle prins en heren, geestelijke en wereldlijke standen in de **Opperste kerk van de stad Konstanz**,⁹ waar de keizer Sigmund in zijn kerkelijk gewaad zelf gepresideerd heeft. In het midden van die vergadering was er een verheven plaats gemaakt, bovenop als de breedte van een tafel, en daarbij een houten blok waarop de priesterlijke klederen gelegd waren, met dat doel dat Jan Huis daar openlijk ontwijd zou worden van zijn priesterlijk gewaad, eer hij de wereldlijke macht overgeleverd mocht worden.

Jan Hus is dan ingebracht en voor die verheven plaats op zijn knieën gevallen en heeft een lang gebed gedaan.

Ondertussen is de bisschop van Londen op de predikstoel gegaan en heeft voor allen een sermoen gedaan uit Romeinen 6, *opdat het lichaam der zonde teniet gedaan worde*.

In deze predicatie zijn bijzonder deze 2 dingen waar te nemen.

Ten 1e dat hij bekend dat de pauselijke scheuring nu reeds 40 jaar lang geduurd had, waardoor het St. Pieters' scheepje bijna te gronde gegaan was.

Ten 2e heeft hij de keizer Sigismund tegen Jan Huis opgezet om hem ter dood te brengen.

Voorts is er in deze gehele operatie niet veel, dat te betekenen heeft, waarom wij deze van woord tot woord zouden neerzetten. Wij willen dan voortgaan tot de navolgende handel tegen Huis gehouden.

Nadat deze preek geëindigd was, stond Henricus is de procureur van het concilie op en hield zeer aan bij de vaders van het concilie, dat zij Jan Hus zijn proces zouden maken en voortgaan tot de definitieve sententie van condemnatie tegen hem uit te spreken.

Daarna is er een zekere bisschop die een van de rechters was, naar de lessenaar gegaan en heeft daar het gehele proces van Hus eertijds in het Roomse hof en daarna ook te Praag tussen Hus en de oud bisschop met de andere prelaten gehouden, van woord tot woord opgelezen.

Kort daarna hebben zij ook hun eigen procedures met de vorm van condemnatie tegen hem voortgebracht. Daar werden ook verhaald dezelfde artikelen die wij tevoren al

⁷ Het feest van Maria visitatie werd gevierd op 2 juni; feest van de zalige apostel Petrus en Paulus op 29 juni. De datum die Poggius aanhoudt is dus de juiste.

⁸ Deze datum bevreemd, want dan zou de dag van executie op zondag vallen.

⁹ Dit is wellicht de **De Munster** van Konstanz of de Onze-Lieve-Vrouwemunster is een basilica minor in Konstanz aan de Bodensee. In de brief van Poggius beschrijft hij het proces tegen Hus vanaf 7 juni 1414 tot 5 juli, ca 1 maand lang in een stijl alsof alles op 5 juli heeft plaats gevonden in de Hoofdkerk. De datering bij Poggius en Mellinus verschillen 2 dagen.

beschreven hebben. Waaronder, boven de voorgezegde, hij dit artikel ook daarin gezet had: dat Jan Hus zou geleerd hebben, *dat de twee naturen der Goddelijke en de menselijke natuur één Christus zijn.*

Daar werd ook in deze vergadering opgelezen al de lasteringen en beschuldigingen die de valse getuigen zowel te Praag als te Konstanz tegen hem ingebracht hadden; en veel meer andere dingen, die hij in de gevangenis met zijn eigen hand had geschreven en zijn broeders in het geloof toegezonden had, opdat zij het bedrog van zijn rechters daaruit zouden verstaan en weten wat zij op de leugens en versierde lasteringen zouden mogen antwoorden.

Vooreerst, wat onder andere naar hun oordeel en een van de zwaarste beschuldigingen geacht werd, dat hij geleerd had: *dat er niet meer dan een heilige algemene Kerk is, dewelke de gemeenschap of het gezelschap aller gelovigen is, tot zaligheid van de gepredestineerden, dat is uitverkorenen kinderen Gods.* Want dit artikel hield deze schone synode voor een ketterij.

Zo heeft Huis met luide stem daarop geantwoord: *'Voorwaar ik twijfel niet of er is een algemene Kerk, die de vergadering is alle uitverkorenen; zowel degenen die nog leven alles de doden en de hemelse schepselen; dat is de Engelen.'*

Alzo heeft Jan Huis op alles kort en met een woord of twee geantwoord.

Maar als hij dit poogde te doen, zei de kardinaal van Camerik: zwijg nu! Daarna zult gij op alles tegelijk antwoorden!

Jan Hus zei: 'Verbied gij mij nu op elkeen en ieder deel in het bijzonder te antwoorden, hoe zal ik daarna op alles tegelijk kunnen antwoorden? Omdat ik al de lasteringen niet kan onthouden die tegen mij ingebracht worden.'

Als hij weer op de navolgende dingen wilde spreken heeft hem de kardinaal van Florence zijn doen zwijgen en opstaande zei hij: *Zwijg! Gij verstoort ons zodat we niet kunnen horen. Wij hebben u voor dezen genoeg gehoord!*

Maar als Jan Hus evenwel niet zweegen, heeft hij de bodem of deurwaarders tot hem gezonden om hem te doen zwijgen. Zo begon Jan Hus te bidden, te smeken en te protesteren, dat hij toch gehoor mocht krijgen opdat degene die daar tegenwoordig waren zouden geloven dat het waar was wat hij zeide.

Maar als hij daarmee op hen niets kon winnen noch gehoor verkrijgen, heeft hij zijn knieën ter aarde gebogen en zijn hand en ogen ten hemel opheffende, God en de Heere Jezus Christus als de rechtvaardige Rechter zijn gehele zaak aanbevolen. Want hij vertrouwde vast, dat hij daar licht zou verwerven hetgeen hij begeerde.

Nadat de bovengemeld artikelen die zij uit zijn boeken bijeengeraapt hadden, opgelezen waren, volgden de andere artikelen van de beschuldiging en lastering die met getuigen versierd waren. Weliswaar zó dat de naam van de getuigen verzwegen werden alleen hun ambt en waardigheid werd opgesteld. Als bijvoorbeeld op elk en ieder beschuldiging werden de namen van de getuigen aldus voorgesteld: van dit vergrijp of beschuldiging zijn getuigen, 2 kanunniken van Praag en 2 parochiepriesters, 3 die de Tafel daar bedienen en een doctor. En dit is de arglistigste praktijk geweest die deze eerwaardige vaders van het concilie gebruikt hebben in het optekenen van de getuigenissen en getuigen. Onder andere is er een schadelijke lastering Hus verweten dat hij zou gezegd hebben: *dat hij de 4e persoon in de Godheid zou worden*, wat een zekere doctor zelf uit zijn mond gehoord had.

Maar als Hus begeerde dat men hem zou noemen, antwoordde de bisschop die het artikel luid gesproken had,: het is niet nodig dat men hem zou noemen.

Hierop zei Jan Hus: *wee mij, ellendig mens, dat ik gedwongen wordt zulke lasterlijke stemmen te moeten horen.*

Daarna is het artikel verhaalt van Jan Hus zijn appél op Christus. Deze werkd bij name voor ketters aldus verklaard.

Waarop Jan Hus zeide: *O Jezus Christus, wiens woord van dit concilie gedurig verdoemd wordt, ik appelleer op U en beroep mij wederom op U, dewijl als Gij van uw vijanden mishandeld werd, Gij zelf tot God Uw Vader Uzelf beroepende, Uw zaken die Gij de aller rechtvaardigst Rechter bevolen hebt, opdat wij naar Uw voorbeeld insgelijks ten onrechte onderdrukt zijnde, onze toevlucht tot U zouden nemen.*

En aller-laast is ook het artikel opgelezen waarin Jan Huis bezwaard werd dat hij de excommunicatie of ban van de paus veracht had.

Waarop Jan Hus geantwoord heeft als tevoren, dat hij door zijn advocaten in het roomse hof zijn excuus had laten doen; waarom hij gedagvaard werd, maar niet gekomen was en dat uit de akte zelf bewezen kon worden, dat de excommunicatie niet bondig was geweest.

Nadat hij dit gezegd had, is er een van de gedeputeerden opgestaan, die een Italiaan was, een zeer aanzienlijk oud man, die als rechter de sententie van condemnatie tegen Hus opgelezen heeft.

Fol 557, 4^e kolom

Die aldus luidt:

Sententie van condemnatie tegen Jan Hus, uitgesproken in het concilie van Konstanz.

Het heilige algemene concilie van Konstanz in de Name Gods vergaderd zijnde en representerende de algemene Kerk, heeft dit instrument gemaakt tot een eeuwige gedachtenis van deze daad.

De waarheid getuigt dat een kwade boom gewoonlijk kwade vruchten voortbrengt. Hierop is het dat is John Wiclef - gedode memorie - door zijn dodelijke lering, niet in Christus door het Evangelie, als eertijds de heilige Oudvaders gelovige kinderen gegenereerd hebben, maar tegen het zaligmakend geloof van Christus als een venijnige wortel, vele pestilentieuze kinderen heeft gegenereerd, die hij tot zijn navolgers nagelaten heeft van zijn schadelijke leer.

Zo heeft nochtans Jan Hus een discipel van Wiclef, Enzovoort

Fol 558,1.

In folio 558, 2^e kolom volgt de ontwijding van Jan Hus die Mellinus als volgt beschrijft:

Terwijl de sententie en het vonnis werd opgelezen heeft Jan Hus niettegenstaande het hem verboden werd, nochtans soms daartussen gesproken. En inzonderheid als hij beschuldigd werd, dat hij vele jaren lang in zijn hardnekkigheid volhard had. Toen riep hij met luide stem: "Dat ontken ik, want ik ben nooit halsstarrig geweest maar zoals ik voor dezen altijd gewenst ben, zo begeer ik nog uit de Schriftuur nader onderwezen te worden. En verklaar dat ik zo zeer tot de waarheid genegen ben, dat ik geen gevaar zou weigeren te ondergaan, als ik maar met een woord alle dwalingen van alle ketters teniet kon maken."

Of zoals andere deze woorden verhalen: *en och, of mij tenminste een woord uit de Heilige Schriften werd gegeven of voorgesteld, hetwelk al deze dwalingen weg kon nemen en overtuigen.*

Ook werden in deze zelfde sententie van veroordeling zijn boeken veroordeeld die het opschrift voeren van de Kerk en alle andere boeken die hij in de Latijnse of Boheemse taal geschreven had, of in enige andere taal overgezet waren, zoals te Konstanz en doorgaans elders, dat die door de bisschoppen in alle landen opgezocht en verbrand moesten worden.

Toen heeft Hus daarop geantwoord: "Met welk recht kunt gij mijn schriften verdoemen, daar gij nooit met enige argumenten het tegendeel het bewezen, dat ze niet overeenkomen met Gods woord, of met de artikelen des geloofs? En daar gij ze nooit met enige vaste argumenten, wat ik altijd van u verzocht heb, en nóg verzoek, dezelve weerlegt, noch van enige dwalingen hebt overtuigd. Daarna, wat oorzaak hebt gij toch gehad om mijn boeken die in de Boheemse taal geschreven of in een andere taal overgezet zijn, die gij nooit gezien hebt; en of gij ze al had zien nooit verstaan hebt; waarvan gij geheel onwetende zijt om die in de Boheemse taal, te verdoemen, om verbrand worden? Dit is immers het meeste ongelijk der wereld."

Nadat Jan Hus in zodanige op zich tegen deze sententie en veroordeling geprotesteerd en geklaagd had en verder aanhoorde de andere delen van de criminele beschuldigingen in dezelve veroordeling tegen hem opgerezen, heeft hij dikwijls zijn ogen opwaarts naar de hemel geslagen en ootmoedig zijn knieën gebogen hebbende, God aanbeden. Maar ten laatste de sententie van veroordeling geëindigd zijnde, heeft Jan Hus met gebogen knieën en gevouwen handen met luide stem voor zijn vijanden aldus gebeden: *Heere Jezus Christus, vergeef het mijn vijanden waarvan Gij weet dat ik zulke ongelijke beschuldigd ben en dat zij valse getuigen en lasteringen tegen mij gebruikt hebben. Vergeef het hun, zeg ik, door Uw grondeloze barmhartigheid.*

Dit gebed hebben de meesten van de oudste priesters en bijzonder de bisschoppen met een stuurs gelaat hem aanziende, uitgelachen en hem zeer verachtelijk bespot.

De Munster van Konstanz of de Onze-Lieve-Vrouwemunster is een basilica minor in Konstanz

Ontwijding van Jan Hus.

Ten laatste hebben deze bisschoppen die daartoe van het Concilie gedebuteerd waren om Jan Hus van zijn priesterschap te beroven hem geboden dat hij de priesterlijke klederen zou aantrekken evenals of hij de mis zou gaan doen; en ten eerste als hij de Albe of het witte kleed zou aantrekken zei hij: *Mijn Heere Jezus Christus, als Hij van Herodus tot Pilatus werd gezonden, is met een wit kleed bespot geworden.*

Insgelijks heeft hij zich ook met het voorbeeld van Christus vertroost – wat kon hij beter doen – terwijl hij ook al de andere kleren, de een na de andere aantrok. Daarna als hij het gehele priesterlijk gewaad aangetrokken had, vermaande hem de bisschoppen dat hij toch, daar hij nog tijd had, zijn gevoelens met ede wilde herroepen en zo zijn eer en leven zou behouden. Maar als Jan Hus na deze gewoontelijke ceremoniën op die verheven plaats stond, daar hij bekleed werd en weer ontkleed zou worden, heeft hij zijn aangezicht naar het volk gekeerd en al schreiende zijn klacht voor de schare gedaan.

Hij zei: "Zie toch deze heren bisschoppen vermanen mij, dat ik voor u allen zou bekennen dat ik gedwaald heb en mijn dwalingen zou herroepen. Maar ik ontzie mij zulks te doen opdat ik niet in dien Dag voor het aangezicht Gods van leugentaal overtuigd worde, indien ik zou bekennen dat ik schuldig ben aan zodanige dwalingen, daar ik mezelf nooit van bewust ben, dat ik ze ooit geleerd zou hebben; en derhalve opdat ik niet tegelijk mijn eigen consciëntie en de Goddelijke waarheid zou kwetsen, mag ik zulks niet doen, terwijl ik die dwalingen nooit beweerd heb, maar ze worden mij ten onrechte door valse getuigen opgedrongen daar ik nochtans regelrecht daartegen geschreven en geleerd heb.

Indien de vermaning van de bisschoppen zodanig waren dat er niet meer als een mens door beledigd zou worden, zo zouden ze mij misschien lichter daartoe kunnen overtuigen. Maar omdat ik hier nu als voor het aangezicht Gods mijn Heere sta, zonder Wiens uiterste schande, en kwetsing van mijn consciëntie ik geenszins kan doen hetgeen ze van mij begeren. Want ik weet niet dat ik ooit iets geleerd heb van al die dingen die ze vals tegen mij ingebracht hebben. Maar ik heb altijd het tegendeel ervan gevoeld, geleerd, geschreven en gepredikt.

Ten laatste, hoe zou ik mijn ogen ten hemel durven opslaan, hoe zou ik diegene die ik geleerd heb welke een grote menigte is, durven aanzien, indien ik hun wankelbaar maakt in die dingen waar ze tot nu toe in verzekerd en versterkt zijn geweest? Zou ik door mijn eigen voorbeeld zoveel zielen, zoveel consistenties die door de sterkste getuigenissen van de Heilige Schrift en het Evangelie van onzen Heere Jezus Christus zuiver geleerd en tegen allerlei aanval van de satan versterkt zijn, durven beroeren? Want door deze mijn afval zouden al de gemoederen van zo grote menigte waarvoor ik tot nog toe gepredikt heb geërgerd zijnde, van de waarheid afgescheurd worden. En ook de gemoederen van anderen die nu getrouwe bedienaars zijn van Gods heilig woord. Dit zal ik geenszins doen, noch toelaten dat ik dit lichaam, hetwelk toch tot de dood geëigend is, meer zou schijnen te achten, dan hun aller zaligheid."

Op deze zeer heilige rede heeft hij weer van de bisschoppen moeten horen dat hij hardnekkig en moedwillig in zijn schadelijke dwalingen voortging. Ze zeiden: nu hebben wij te langen laatste gezien hoe halsstarrig dat hij is in zijn opgezette boosheid en hoe vast hij aan zijn ketterij vasthoudt. En meteen belasten deze bisschoppen van

Hus dat hij van die verheven plaats zou afgaan om ter executie van de sententie te komen en hem zijn priesterschap te ontnemen.

In het afgaan van die voorgenoemde bisschoppen werd vooreerst de kelk, hem uit de handen genomen en gezegd: "O, vervloekte Judas waarom hebt gij de raad des vredes verlaten en het met de Joden beraadslaagd? Zie, hiermee benemen wij u de kelk der verlossing in welke het bloed van Jezus Christus opgeofferd wordt tot verlossing der wereld."

Op deze vloek heeft Jan Hus met luide stem geantwoord: *"Maar ik vertrouw op God de Almachtige Vader en mijn heer Jezus Christus voor Wiens Naam ik deze versmaadheid draagt, dat Hij de kerk Zijn de verlossing van mij niet zouden weren; en stel ten enenmale mijn hoop vast op Hem, dat ik door Zijn hulp bewaard zijnde, deze kennelijk heden in Zijn koninkrijk drinken zal."*

Daarna zijn er ook andere bisschoppen gevolgd die ordelijk Jan Hus al de kleren, de ene voor de andere na uitgetrokken hebben en op elk ervan hun vloek erbij gedaan. Waarop Jan Hus antwoordde: *dat hij die lasteringen en bespottingen voor de Naam en waardigheid van onze Heere Jezus Christus goedsmoeds verdroeg gaarne aannam.*

Ten laatste ook gekomen zijnde tot de schending van zijn geschoren kruin, konden de bisschoppen met elkaar niet overeenkomen hoe ze dit zouden doen; of ze hem de kruin met een scheermes, dan of zij die met een schaar uitscheren zouden.

Terwijl dat ze hierover met elkaar twisten, keerde hij zich naar de keizer en zei: 'zie deze bisschoppen kunnen het met elkaar niet eens zijn, hetwelk voorwaar grotelijks te verwonderen is, daar ze toch allen even wreed zijn, dat ze nochtans in de manier van hun wreedheid uit te voeren, niet kunnen overeenkomen.'

Ten laatste hebben ze goedgevonden, dat men zulks met een schaar zou doen en dat men het haar aan 4 kanten naar de vorm van een kruis afgeschoren zijnde, de geschoren kruin alzo ten enenmale teniet zou maken.

Terwijl dat ze dit deden hebben ze deze woorden gesproken: 'Nu heeft dit heilig Concilie van Konstanz Jan Hus van al zijn priesterlijke orden en treffelijke ambt daar hij tot nog toe mee versierd is geweest, beroofd.'

Daarmee verklarende dat de Tempel en de Kerke Gods deze mens van zich afgewezen en al haar privilege in benomen heeft. Nu blijft er niets anders over dan dat hij van alle kerkelijke hulp verlaten zijnde, aan de wereldlijke arm [=macht] overgeleverd wordt.

Maar eer dat geschiede, hebben zij een papieren hoed of kroon doen maken, piramide-gewijs, ongevaarlijk, een kubiet¹⁰ hoog daar drie duivels zeer schrikkelijk van gedaante opgeschilderd stonden en meteen daarop geschreven met grote letters: Haeresiarcha dat is aardsketter, of: déze is de aardsketter. Zo haast Jan Hus die hoed zag heeft hij gezegd: *'Mijn Heere Jezus Christus heeft om Mijnentwil een veel scherper en zwaarder doornenkroon tot Zijn onschuld gedragen tot de versmadelijkste dood van het kruis, waarom zou ik ellendig zondaar deze veel lichtere kroon hoewel tot mijn versmaadheid, wederom om Zijnentwil niet gaarne dragen?'*

Als deze kroon, of papieren hoed op zijn hoofd gezet werd, zeiden de bisschoppen: *hiermee bevelen wij uw ziel aan de duivel.*

Maar Jan Hus zijn handen samen leggende en opwaarts ziende naar de hemel zei daarentegen: *Maar ik beveel dezelfde aan mijn goedertieren Heere Jezus Christus die ze verlost heeft. Heere, in Uw handen beveel ik mijn geest.*

¹⁰ Cubitus is een lengtemaat, een elleboog lang

Toen deze hoon en spot geëindigd was keerden zich de bisschoppen tot de keizer en zeiden: 'Deze heilige Synode van Konstanz geeft Jan Hus ten enenmale over tot het oordeel van de burgerlijke macht omdat hij nu voortaan geen ambt tot bediening meer heeft in de kerke Gods.'

Hierop heeft de keizer, Lodewijk de hertog van Beieren belast, die toentertijd voor de keizer stond in zijn gewaad, houdende de gouden appel met een figuur van het Kruis in zijn hand, dat hij Jan Hus van de bisschoppen ontvangen hebbende, aan de rakkers (beulen) overleveren zou. Deze Lodewijk zijn hertogskleren afgelegd hebbende, heeft Jan Hus genomen en de burgers en zijn gezanten in handen gegeven en is zelf met hem gegaan tot de gerechtsplaats toe. Terwijl Jan Hus uit de kerk geleid werd, werden voor de kerkdeuren zijn boeken verbrand omdat hij dit ziende, zichzelf daarover zou bedroeven. Maar Jan Hus dit ziende, heeft daarover gelachen. Onderweg heeft hij al degenen die hij voorbijging vermaand, dat ze niet zouden menen dat hij om enige ketterij, maar uit enkele haat en moedwilligheid van zijn tegenpartijen die hem met valse beschuldigingen beladen hadden, moest sterven. 'Want ik heb altijd van hen begeerd dat ze mij uit de Schrift beter zouden onderwijzen en mij van dwalingen overtuigen, hetwelk zij tot nog toe niet hebben gedaan. Maar ze hebben mij met valse getuigen onderdrukt, die mijn meest geslagen vijanden waren; en mijn tegenpartijen zijn zelfs de rechters geweest.

Meest alle burgers waren in de wapenen en volgden hem tot de gerechtsplaats buiten de poort, waar men naar het kasteel van Godleben gaat, waar Jan Hus weleer gevangen had gelegen.¹¹ Op deze plaats aangekomen zijnde, op een weide tussen de hoven en de poort van de voorstad, heeft hij zijn knieën gebogen en zijn handen en ogen naar de hemel opheffen de zeer vurig tot God gebeden, enige Psalmen van David, bijzonder de 51e en de 31e gezongen, menigmaal met een blij gelaat aanhalende de woorden die in de 31e Psalm staan: *Heere, in Uw handen beveel ik mijn geest; Gij hebt mij verlost, Heere Gij getrouwe God*. Wat de omstanders, die leken of ongeleerde mensen waren hoorden, zeiden: wat hij tevoren gedaan, geleerd of gepredikt heeft weten wij niet, maar nu zien en horen wij dat hij heilig bidt en spreekt. Anderen wensten dat men hem een biechtvader mocht geven om voor zijn dood te biechten.

Daarop antwoordde een zeker priester die op een paard zat en kostbaar in zijde en stamet¹² gekleed was: hij is niet waard dat men hem de biecht zou horen, omdat hij een ketterij is.

Nochtans was hij in de gevangenis van een Doctor, die een monnik was, niet alleen gebiecht, maar ook ge-absolveerd¹³, gelijk Jan Hus zelf bekend in een zekere brief die hij in de gevangenis aan zijn vrienden heeft geschreven; 'want Christus ook heimelijk en onbekend in de wereld regeert, zelfs in het midden van Zijn vijanden'. Anderen schrijven dat hij van Ulrich Schorand, een kapelaan gevraagd zijnde of hij biechten wilde, maar geantwoord heeft: 'het is niet nodig dat ik voor de mensen biecht'. Ondertussen, toen hij bad is die papieren hoed of kroon van zijn hoofd afgevallen terwijl hij opwaarts naar de hemel zag. Toen zeiden enige van de soldaten die rondom hem stonden: *laat ons die weer op het hoofd zetten opdat hij tegelijk met zijn heer de duivelen die hij gediend heeft, verbrand mag worden*.

¹¹ Op de grote markt, nabij de Tynkerk te Constantz Praag, stierf Hus op de brandstapel. Nu staat er een groot monument, met zijn liggende beeltenis, op de plaats waar het schavot eertijds stond.

¹² Wollen stof

¹³ Vergeving van zonden gegeven

Meteen gebod de beul met zijn karakters hem van het gebed op te staan om de sententie aan hem te volbrengen. Toen begon hij Jan Hus overluid te bidden, zodat hij van al de omstanders gemakkelijk kon gehoord worden. Hij zei: *Heere Jezus Christus, sta mij bij, opdat ik deze wrede en schandelijke dood daartoe ik veroordeeld ben vanwege de predicatie van Uw heilig Evangelie en het Goddelijk Woords wil, volstandig mag verdragen; en vergeef het toch al mijn vijanden.*

Daarna werd hij van de beulen of sergeanten omgeleid en ondertussen vermaande hij al de omstanders, 'dat ze toch niet zouden geloven dat hij om enige dwalingen die hij geleerd of beweerd zou hebben, ter dood veroordeeld werd. Maar dat hem dit ongelijk door valse getuigen werd aangedaan die enige dwalingen waren opgedragen daar hij geen schuld aan had.'

Terwijl hij het volk zo aansprak, werd hij ondertussen van beul ontkleed. Ten laatste verzocht hij, dat hem mocht toegelaten worden de gevangenisbewaarders aan te spreken tot u wie hij als hij bij hen kwamen zei: *'Ik dank ulieden mijn zeer beminde broeders, voor al de weldaden die gij mij gedaan hebt. Want gij zijt mij veeleer zeer liefvallige broeders geweest, dan mijn bewaarders. En houdt voorzeker, dat ik volstandig mijn vertrouwen op mijn Zaligmaker stel om wiens Naam ik goedsmoeds deze soort dood begeer te lijden, verzekerd zijnde, dat ik heden met Hem in Zijn Paradijs zal wezen.'*

Deze woorden heeft hij in de Hoge Duitse taal tot hem gesproken.

Kort daarna hebben ze hem aan een dikke paal of staak die overal doorboord was, met 6 of 7 touwen, die goed nat gemaakt waren, zeer hard aangebonden, nadat ze zijn handen achter op zijn rug samen gebonden hadden. Eerst hebben ze zijn benen aan zijn enkels, ten tweede vlak onder zijn knieën, daarna recht boven zijn knieën, daarna op zijn buik of ingewand, daarna over het middel van zijn lichaam, ten 6e van achter onder zijn armen door en de 7e, ten laatste ook om zijn hals aan de paal vastgemaakt en gebonden. Deze staak of dikke en brede plank stond vast in de aarde geheid en zoals het wilde zijn, Jan Hus was daaraan met zijn aangezicht naar het oosten gekeerd. Daarover hebben enigen die daarbij stonden zeer ontevreden geweest. Ze zeiden: dat hij naar de opgang der zon niet behoorde te zien, omdat hij een ketter was; en begeerden dat hij naar het westen gedraaid zou worden. Hetwelk ook tegelijk geschiedde.

Verder gelijk al gezegd is, werd zijn hals of nek met een zeer zwarte en wel berookte keten, waaraan wellicht nog onlangs tevoren een pot of ketel over het vuur gehangen had, aan de brandpaal gebonden; naar welke ketenen Jan Hus zijn hoofd omkeerde om het te zien, hij zeer vriendelijk lachte en zei: *Mijn Heere Jezus Christus, mijn getrouwe Verlosser en allerliefste Zaligmaken is met veel wreder en harder keten om Mijnentwil gebonden geweest. Waarom zou ik ellendig mens, mijzelf dan schamen om Zijn allerheiligste Naams wil, met deze berookte keten te laten aanbinden?*

Onder zijn voeten, terwijl hij nog zijn laarzen aanhad en een boei aan zijn ene been, hebben ze 2 mutsaards met stro vermengd gelegd. Alzo hadden ze hem van zijn voeten af tot zijn kin toe rondom in het hout en de mutsaards gesloten. Ondertussen gebeurde het dat er een zekere boer zijn armen vol hout kwam bijbrengen, die Jan Hus ziende en zeer vriendelijk daarom lachte, en met een blij gelaat overluid de woorden van Hieronymus sprak: *O Santa simplicitas; dat is, o heilige eenvoudigheid.* Ziende op de onnozelheid van de blinde ijver van deze boer.

Voordat men het vuur in het hout, stro of mutsaards aanstak, is er in zekere Ritmeester of maarschalk van de keizerlijke steden met de zoon Clementis, Lodewijk de hertog

van Beieren voor het laatst nog gekomen om Jan Hus te vermanen, dat hij toch zijn dwalingen zou herroepen en afzweren om zijn leven te behouden.

Waarop hij met luide stem geantwoord heeft, ziende naar de hemel:

"Welke dwalingen zou ik verzaken, daar ik mij gans aan geen dwalingen schuldig ken. Want ik neem God tot Getuige dat ik nooit geleerd nog geschreven heb die dingen waar ze mij door valse getuigen, van beschuldigd hebben. Want ik weet dat ik die dingen nooit gedacht, veel minder gepreekt heb die ze vals tegen mij ingebracht hebben. Maar dit is mijn voornaamste doelwit en oogmerk geweest, in al mijn predicationen dat ik de mensen zou leren bekering en vergeving der zonden volgens de waarheid van het heilig Evangelie van Christus en de verklaring van de heilige Oudvaders. Want al mijn predicationen, leringen en geschriften, ten laatste ook al mijn werken, heb ik tot zulk oogmerk gericht opdat daardoor de mensen uit de tirannie der zonden verlost zouden worden. Derhalve ben ik ook heden met een blij hart en wel getroost gemoed vrijwillig en bereid deze zelfde waarheid die ik geleerd, geschreven en verbreid, ja met Gods woord en de heilige oudvaders bevestigd heb, met dit pand van mijn aanstaande dood te bezegelen."

Executie

Nadat Jan Hus deze woorden gesproken had, is Ludovicus (Lodewijk) met zijn metgezel van hem weggegaan. Ze maakten een handgeklap tot een teken van droefheid. Jan Hus zou zeer gaarne met vermaning afscheid genomen hebben van het volk, maar de Hertog Ludovicus wile het hem niet toelaten. Maar hij gebod dat men hem terstond zou verbranden. Zo haast als de beul het houtvuur aangestoken had, begon Jan Hus met luider kelen te zingen: *Heere Jezus Christus, Zoon des levenden Gods, ontfermt U mijner*.

Voor de 3e maal zingende: Qui natus es ex vergine, dat is: *Die van de maagd geboren zijt*. Toen is er zeer haast en onvoorziens een geweldige wind opgestaan die hem de vlam zo sterk in het aangezicht sloeg dat hij daarvan verstikte en alzo ophield nog meer te spreken. Maar ondertussen heeft hij nog zolang met zijn hoofd geknikt en zijn mond bewogen als iemand twee of driemaal maal het *Onze Vader* op zou zeggen. En heeft alzo stilzwijgend bij zichzelf biddende, zijn geest gegeven.

Nadat het hout meest verbrand was en het bovenste deel van zijn lichaam nog met ketenen aan de brandpaal vasthing, hebben de beuls het met staak en al voorover in het vuur gestoten. Dan hebben ze weer hout samengeraapt en een nieuw vuur gemaakt om zijn dode lichaam voorts tot as te verbranden. Maar hier is zeer merkwaardig hoe uitermate wreed de verwoedheid van de beulen is geweest tegen elk en ieder deel van zijn lichaam en alle ledematen ervan. Want al zijn beenderen werden met stokken te morzel geslagen opdat ze te eerder door het vuur verteerd zouden worden. Daarna hebben ze zijn hoofd met een paal of tuinstak verbrijzeld. Ten laatste ook zijn hart gevonden hebbende, onder zijn andere ingewanden, hebben ze het eerst wel terdege met stokken geslagen; en daarna op een hout gespitst wat voor scherp gemaakt was gestoken en apart zolang over het vuur gebraden totdat het ten enenmale tot as verbrand was.

Ondertussen was er een van de burgers die Jan Hus zijn klederen bewaarde of voor zichzelf wilde houden. Maar zodra als Lodovicus (Lodewijk) de hertog van Beieren dit ter ore kwam, dat het Jan Hus zijn rok of kleed was, gebod hij, dat men het tegelijk met zijn riem en alles wat tot zijn lijf behoorde, in het vuur zou geworpen worden. Hij zei: want de Bohemers zouden het voor een sacrament, dat is voor een

grote heiligheid houden en vereren. Daarna het beloofde hij ook de beul dat hij hem die schade zou vergoeden.

En ten allerlaatste nadat Jan Hus met alles wat hem aanging tot as toe verbrand was hebben ze zeer nauwkeurig al de as bijeen vergaderd en zelfs de aarde waarop hij verbrand was rondom afgespit en op wagens gelegd en zo tegelijk in de voorbijvlietende rivier doen werpen, opdat - gelijk zij meenden - zijn naam onder de gelovigen ten enenmale uitgeroeid zou worden en niet het minste stof op aarde van hem zou laten overblijven. Wiens gedachtenis nochtans noch door vuur, noch door water, noch door enigerlei doodstraf uit de harten der Godzaligen in der eeuwigheid niet uitgeroeid zal worden.

Hiermee hebt gij, zeer christelijke lezer de historie van de belijdenis, leven en dood van die voortreffelijke martelaar Jan Hus waarin - opdat gij niet te vrezen hebt, dat er iets is versierd of gelogen zou zijn, - hoort de auteur hiervan spreken, die een zichtbare getuige is geweest van alles wat hier van Jan Hus beschreven staat. (Hist. Utrobique; In Utrague editione)

Ik weet dat ik zeer slecht de historie van de getrouwe arbeid van Jan Hus die zeer voortreffelijke martelaar heb beschreven, met wie die oude Hercules geenszins te vergelijken is, die maar een weinig monsters heeft omgebracht. Maar deze onze Hercules heeft zeer moedig de moeder van alle monsters en van de allerwreedste beesten, te weten de wereld zelf overwonnen. Deze zaak of historie vereist wel een heerlijker stijl, of manier van schrijven. Maar omdat ik geen betere stijl daartoe kon geven, heb ik met de waarheid zelf die dingen die ik daarvan begrepen heb aan Godzalige gemoederen willen recommanderen; want ik heb ze van anderen niet ontvangen maar ben zelf bij al deze dingen tegenwoordig geweest. En heb ze ten beste dat ik kon, dit bij geschrift gesteld, opdat ik door deze mijn geringe dienst, de gedachtenis van die zeer heilige man en voortreffelijke leraar der Evangelische waarheid getrouw zou bewaren.

De auteur stelt zijn naam niet maar Cohleüs meent dat het Johannes Przibram een Bohemer is, die daarna Jan Hus plaats te Praag opvolgde; maar ten laatste weer afviel tot de papisten.

Deze verklaring van die auteur vindt ik in 2 verscheiden edities waarvan de ene staat voor de boeken van Jan Hus en de andere is van **Joachim Camerarius** uitgegeven in zijn boeken van *de Historische vertellingen van de Boheemse Broeders*. Welke beide niettegenstaande dat ze een weinig in woorden verschillen, komen ze nochtans in de zin overeen. Zodat wij waarschijnlijk denken, dat er een en dezelfde auteur is, alhoewel hij in het eerst wat wijdloperiger dan in het andere geschreven heeft.

Laat ons nu ook uit enige **andere boeken** sommige omstandigheden die in deze historie niet zijn begrepen en nochtans voorgevallen zijn verhalen.

Betreffende **de plaats** daar Johan Hus verbrand is geworden daarvan schrijft de auteur die de Kronieken van de Abt van Vrsperg¹⁴ voltrokken heeft. De kardinaal Pangratus had een zeer grote muilezel welke van ouderdom gestorven zijnde buiten de stad van Konstanz niet dieper onder de aarde werd begraven, juist op hetzelfde veld waar Jan Hus namaals verbrand zou worden. Omdat er door de hitte van het vuur uit de verrotte kreng van die muilezel, een ondraaglijke stank zou ontstaan en dat het gewone volk zou menen dat die grote stank voortkwam uit de brand van Jan Hus' lichaam daar ze

---

¹⁴ Leefde ca 1250

nochtans veroorzaakt werd uit de verrotting van dat dode krengh, die vlak onder de voeten van Jan Hus lag begraven.

Jan Hus is gestorven in het jaar onzes Heeren anno **1415, de 8e juli**. De dag voor zijn dood heeft hij een zekere brief geschreven aan zijn vrienden waarin hij verhaalt zekere schrikkelijke dromen. Hij zegt, niet omdat hij zichzelf uitgeeft over het voor een profeet, maar om zijn vrienden te laten weten, dat hij een grote strijd en zware bezoeken in zijn lichaam en gemoed had en in grote vrees gestaan had om de geboden zijns Heeren Jezus Christus te overtreden.

Van **zijn dromen** schrijft hij aldus: weet voorzeker dat ik een grote strijd heb gehad tegen de dromen, etc. Want ik had tevoren gedroomd dat Paus (Johannes XXIII) ontvloten was en nadat ik het verteld had, zei heer Johannes terstond des nachts: de paus zou nu wederkeren.

Daarna heb ik ook gedroomd van de gevangenis van meester Hieronymus van Praag hoewel niet bescheidenlijk.

Alsook al mijn gevangenschappen waar ik heengeleid of verplaatst ben geworden, en wat ik overal zou ervaren, heb ik tevoren in de droom gezien.

Mij zijn ook menigmaal vele serpentes verschenen, welke ook hoofden hadden in hun staarten maar geen van allen heeft mij kunnen bijten.

Deze en veel meer andere dingen heb ik in de droom gezien.

In diezelfde brief schrijft hij ook dat hij van verscheidenen tevoren gewaarschuwd werd eer hij naar het Concilie trok dat hem daar banden en de dood zelf genaken zou. Nu over denk ik, schrijft hij, het woord van meester Hieronymus, - daar hij verstaande Hieronymus van Praag, - dewelke tot mij zei: indien ik tot het Concilie zou komen, zo meende ik dat ik niet terug komen zal.

Tot mij heeft ook gezegd een zeker goed man, Andreas Polonus geheten, die een kleermaker was van zijn ambacht, als hij mij Adieu zei: "God zij met u, want me dunkt, dat ge niet behouden wederkomen zal. O, allerliefste en volstandige belijder der waarheid Johan Hus, de koning, niet van Hongarije, maar die Hemelse Koning vergelde u alle goeds voor uw getrouwe en naerstige onderwijzing en leer die ik van u geleerd heb."

Op diezelfde dag gelijk hij daaraan de sententie van de dood van het Concilie verwachtte, heeft Jan Hus mede een brief geschreven uit de gevangenis aan de koning het **koninkrijk van Bohemen**. Waarin hij verklaart: dat hij een vast betrouwen heeft op God, dat Hij hem niet zou verlaten, noch toelaten Zijn waarheid te verzaken en de dwalingen die de valse getuigen tegen hem versierd hebben te herroepen. Van meester Hieronymus van Praag, mijn beminde metgezel hoor ik anders niet dan dat hij in harde banden gehouden wordt, verwachende de sententie des doods zowel als ik en dat voor het geloof hetwelk hij zeer naerstig de Bohemers heeft geleerd.

Verder vermaant hij in deze brief allerlei staten en condities van mensen tot hun schuldige plicht, zowel in geestelijke als in wereldlijke zaken. En bijzonder, zegt hij, weet ik de burgers van Praag dat ze de kerk van Bethlem liefhebben en hun uiterste best doen, zolang als het God hen wilde toelaten dat Gods Woord daarin oprecht gepredikt moge worden. Want de satan is tegen die plaats vergramd en heeft de parochie-papen en kanunniken daartegen opgehitst, bemerkende dat zijn rijk daarin verzwakt wordt. Ik hoop dat God dat heilig Hus zal bewaren zolang als Hij wilt en dat Hij zal maken dat Zijn woord daar een meerdere vrucht zal verschaffen voor andere als het door mij, zwak mens, gedaan heeft. Ik bid u dat gij elkaar liefhebt en niemand

verhindert tot de waarheid Gods te komen maar dat gij zorgdraagt dat de vromen met geweld niet onderdrukt worden.

Er zijn nog veel meer andere brieven van Jan Hus uit de gevangenis te Konstanz geschreven, maar dit zijn wel de voornaamste die niet tot onze historie dienen. Laat ons nu ook **enige redenen** verhalen die hij voor zijn dood gesproken heeft.

Enige scribenten getuigen dat Jan Hus een weinig voor zijn dood gesproken heeft tot degene die hem ter dood veroordeelden: *daar ik nu om gedood wordt, dat zult gij lieden over 100 jaar wederom moeten horen en niet kunnen verhinderen.*

Dit is ook in der waarheid zo geschied. Want omtrent 100 jaren daarna is Huldrich **Zwingli** in Zwitserland opgestaan die aldaar het Evangelie zuiver heeft beginnen te prediken. En niet lang daarna anno 1517 heeft Martinus **Luther** het pausdom begonnen openlijk te bestrijden, die menigmaal verklaarde dat Jan Hus zijn zaak de zijne was.

Hiermee komt overeen wat Michael Slvata, Vrijheer van Chlum enz. rector van de universiteit van Wittenberg, die van de nakomelingen is geweest van dezen heer Johan van Chlum, die Jan Hus ter dood toe zo getrouw heeft bijgestaan, in zijn oratie die hij voor Martinus Luther en Filippus Melancton heeft gedaan; en van Jan Hus also getuigt: ik word indachtig die profetische stem van onze martelaar Jan Hus, die men zegt dat hij uitgesproken heeft, toen hij ten vure veroordeeld was tot de rechters¹⁵, zo hij in het houtvuur gezet zou worden: dat zijn vijanden naar het verloop van 100 jaar Gode en hem rekenschap zouden geven van hun afgoderij met moord versterkt; dat ze nu wel de Gans zouden braden, maar dat daarna 100 jaar een Zwaan zou opstaan, die ze niet zouden kunnen braden noch brand.

Wat Jan Hus hiermee wil zeggen, heeft de tijd en de bevinding zelf geleerd. Want zijn toename van Hus betekent in de Boheemse taal een Gans. En de toenaam van Luther beduid een Zwaan. Nu hebben ze Jan Hus verbrand en de grote moeite gedaan om even der gelijke gangen te gaan met Maarten Luther. Maar de keizer Carolus Quintus (Keizer Karel de IV) heeft zijn vrijgeleide niet willen breken die hij Luther had gegeven om te Worms op het Concilie of de Rijksdag te komen, gelijk Sigismund op het Concilie van Konstanz heeft gedaan. Hij brak zijn belofte van vrijgeleide waarop Jan Hus Konstanz gekomen was. Joachimus **Camerarius** verhaalt deze woorden wat anders. Hij schrijft: Jan Hus zijn spreekwoord van de 100 jaar wordt zeer verscheiden verhaald. Maar men weet voorzeker dat hij gezegd heeft: dat de wonde toentertijd óf aan de Kerkelijke Orde, óf aan hem geslagen was, na 100 jaar wederom openbersten zou. Maar de zin en de mening komen beide overeen.

Het heeft vele vromen en Godzalige personen in Bohemen en bijzonder de Vrijheren en edellieden aldaar en in Merherrenland zeer bedroefd en gemoeid, dat men deze Godzalige mannen te Konstanz zo wreed om de hals gebracht heeft, gelijk ook zijn discipel Hieronymus van Praag, zodat die heren van die voorschreven landen een zekere penning tot hun eer en gedachtenis gemunt hebben. Waar op de ene zijde van die penning Jan Hus zijn beeld stond en rondom met 2 lijnen geschreven: *Jan Hus in het jaar na de geboorte van Christus 1415*; te kennen gevend dat hij op dat jaar verbrand was. Op de bovenste regels stond: *ik geloof dat er is een heilige algemene Kerk*; hetwelk was de eerste van alle artikelen die hij als ketters' dwaalleer of ergerlijk ten laste werd gelegd.

---

¹⁵ Letterlijk: en de rechts

Aan de andere zijde van diezelfde penning stond Hieronymus van Praag, naakt aan een paal gebonden behoudens dat zijn schamelleden bedekt waren, met 3 koorden of ketenen vast gemaakt. De bovenste aan zijn hals, de middelste aan zijn armen, achter aan zijn rug en de onderste aan zijn benen recht onder zijn knieën en het brandhout als in een geringd gestapeld rondom zijn voeten. Rondom deze zijde was ook tweërlei opschrift. Het onderste was: *Hieronymus in het jaar na Christus geboorte 1416*. In het midden voor zijn borst stond Condenaus, wat betekent dat hij op het voorgeschreven jaar ten vure veroordeeld was. Het bovenste opschrift dat boven zijn hoofd en de papieren duivelshoed van een kruisje begint, staat: *Na dat er honderd jaren verstreken zullen wezen, zult gij Gode en mij ter verantwoording staan*.

Welke woorden enige als een profetische voorzegging hebben verstaan evenals de voorgaande woorden van Jan Hus. Ja enige menen dat Jan Hus deze woorden ook zelf gesproken heeft tegen het Concilie. Maar mij denkt, dat men geen profetie in die woorden behoeft te zoeken omdat al degenen die op het Concilie waren en beide Jan Hus en Hieronymus van Praag veroordeeld hadden, binnen 100 jaar na verloop van het menselijke leven zouden sterven; en na hun dood voor Gods oordeel staande Gode en hen rekenschap zouden geven van dat ze hen beiden toen onrechtvaardig veroordeeld hadden. Nochtans willen we hier niet mee omstoten de mening van anderen die in al de voorgaande spreekwoorden van Jan Hus en Hieronymus van Praag profetische verwijzing verstaan hebben zoals onder andere Martinus Luther zelf in *zijn verklaring van de profeet Daniel* zegt: Jan Hus, is geweest de voorloper van de verachting van het pausdom gelijk hij hen in de geest profeteerde, zeggende: *na 100 jaar zult gij voor God en voor mij dit moeten verantwoorden*. En wederom: nu zullen ze wel de Gans braden (want in de Boheemse taal is zijn toenaam Hus zoveel als gans) maar zij zullen de zwaan niet braden die na mij komen zal. En voorwaar hetgeen nu gebeurd is, heeft zijn profetie waarachtig gemaakt. Want Jan Hus werd verbrand anno 1415 na Christus en Hieronymus van Praag anno 1416. En de kwestie of de geschillen in de religie over de aflaten van de paus is begonnen in het jaar 1517 na. Christus net 100 jaar daarna.

Hieronymus van Praag, zo het schijnt afscheid nemend van Jan Hus, als hij naar het Concilie van Konstanz zou trekken, heeft hem vertroost met deze woorden: "Mijn beminde meester, ga also voort en blijf volstandig en versterkt in die dingen die gij tot nog toe geschreven en geleerd hebt, conform het Woord Gods tegen de hovaardij, gierigheid en andere gebreken van de priesters. Indien ik kom te hopen dat gij onderdrukt wordt in een goede zaak, zal ik desnoods zijnde uit mezelf u ten eerste komen volgen om u te helpen, zo veel als ik kan."

Deze belofte heeft hij ook getrouw gekweten. Want toen hij hoorde van het openbaar geweld dat men Jan-Hus op het Concilie deed, is vrijwillig en uit zichzelf van Praag maar Konstanz gereisd en daar aangekomen de 4e april in het jaar 1415.

Het zou wel nodig geweest zijn dat we tussen beide deze martelaar Jan Hus en Hieronymus van Praag de draad van de historie hadden opgesteld van die dingen die de Vrijheren en de Edellieden van Boheemse en Merrheere voor hen zo bij het Concilie als bij de keizer Sigismund hebben gedaan; maar opdat wij deze onafscheidelijke metgezellen daardoor van elkaar niet konden afscheiden zullen wij de raad van de historie uitstellen totdat wij het voorbeeld van Jan Hus ten volle verhandeld hebben volgens de getrouwste-akten van al onze martelaarsboeken.

Folio 568, 4^e kolom

Koning/ Keizer Sigmund

Wat dunkt u, beminde lezer van deze heilige vaders van het concilie van Konstanz? Stellen zij zichzelf hiermee niet tegen de eed, trouw en belofte van de keizerlijke Majesteit en verheffen zij zichzelf hiermee niet boven de opperste macht die God op aarde ingesteld heeft?...

De opperste oorzaak van alles was, die de keizer van binnen het allermeest bebewogen heeft, omdat hij nog van de Roomse Antichrist tot geen keizer was gekroond en nog niet meer als tot Rooms-koning van de Staten van het Rijk verkoren was. Daarom heeft hij ook het beest moeten aanbidden, opdat hij tegelijk ter eender uren met het beest, zijn macht als keizer zou ontvangen, Openbaring 12.

Zo haast was Otto Columna op de 11e november van het jaar 1417 niet dat Paus verkoren en genoemd Martinus de 5e, of de keizer Sigismund - in het conclaaf of kamer der verkiezing gekomen zijnde, zonder respect te dragen van zijn waardigheid, - is voor de paus neergevallen en heeft zeer eerbiedig zijn voeten gekust en heeft also gelijk voorzeggd, de antichrist aangebeden op hoop dat hij van hem te zijner tijd de keizerlijke kroon zou ontvangen. Etc.

5. Johannes Hus te Konstanz verbrand

Overgenomen uit:

ADRIAAN VAN HAAMSTEDE

Historie der martelaren die, om de getuigenis der evangelische waarheid, hun bloed gestort hebben, van Christus onze Zaligmaker af tot het jaar 1655.

JAAR 1415

In Engeland was het licht van het heilige Evangelie ontstoken, en verspreidde zich daar op buitengewone wijze. Andere landen waren weinig of niet met dat licht bedeed, en duisternis bedekte schier de gehele wereld. Door de geschriften van Johannes Wicklef deed God, de almachtige Vader, ook in het koninkrijk Bohemen, het licht opgaan in de ziel van Johannes Hus, bedienaar van het Goddelijk Woord in de Bethlehemskerk te Praag. Met de grootste ijver verkondigde hij het zuivere Evangelie van Jezus Christus aan het volk, toonde hun de afgodische misbruiken aan, en waarschuwde daartegen met allen ernst, hetwelk de roomsen antichrist grote schande en nadeel berokkende.

Ten gevolge daarvan werd hij, omstreeks het jaar 1414, door paus Alexander de vijfde beschuldigd, en te Rome als ketter ontboden, terwijl de paus deze zaken in handen gaf van de kardinaal Petrus de Columna.

Toen deze oproeping van Hus, om te Rome te verschijnen, te Praag openlijk was bekend gemaakt, zond Wenceslaus, koning van Bohemen, op verlangen van zijn vrouw Sophie en van de gehelen Boheemse adel en op het ootmoedig smeken der hogere scholen en burgers van Praag, zijn gezanten en redenaars naar Rome, om de paus dringend te verzoeken, Johannes Hus van dit onderzoek te verschonen, aangezien hij door de haat en nijd van sommige afgunstige mensen aangeklaagd en belasterd was. Hij voegde er bij, dat het Hus daarenboven onmogelijk was naar Rome te gaan, en wel wegens de gevaren, waaraan hij zich op de weg aan lijf en leven zou blootstellen. En, indien de paus meende, dat het koninkrijk Bohemen met enige valse leringen of ketterij besmet zou zijn, dat hij dan zijn gezanten naar Bohemen kon zenden, teneinde de dwalingen te verbeteren, te straffen en uit te roeien. Daarenboven beloofde de koning alle kosten, daaraan verbonden, te betalen en de roomsen gezanten in alles behulpzaam te zijn, enz. Maar alle arbeid, moeite en onkosten, welke de koning aanwendde, waren tevergeefs en ten een male vruchteloos.

Johannes Hus zond vervolgens op de bepaalde dag zijn wettige procureurs, om hem te verdedigen. Maar de kardinaal wilde van geen verdediging weten, maar ging verder en liet Johannes Hus als een ongehoorzame ketter verbannen, omdat hij op de bepaalde dag niet in persoon te Rome verscheen. Door de nood gedwongen, waren de procureurs genoodzaakt zich op paus Alexander te beroepen, die weer andere rechters aanstelde, die de zaak omtrent anderhalf jaar verschoven, en daarna hetzelfde oordeel velden en het vonnis uitspraken. Zij stemden toe in het uitspreken van de ban over Johannes Hus, en wilden zelfs niet, dat de procureurs meer onder hun ogen kwamen, en langer tot verdediging van Johannes Hus spraken. En, toen de procureurs zich niet lieten afwijzen, werden sommigen hunner in de gevangenis geworpen, waar zij geduchte straf ontvingen, terwijl de anderen naar Bohemen terugkeerden.

Toen het nu met de zaak van Johannes Hus aldus gesteld en hij gebannen was, dat zijn procureurs in de gevangenis gestraft waren, en hij te Rome geen gehoor verkrijgen kon, beriep hij zich op Christus, de hoogste Rechter van de wereld.

Daarna werd er in het jaar van onze enige Zaligmaker, Jezus Christus, 1414, een kerkvergadering bijeengeroepen te Konstanz, om het geschil en de twist te beslechten

van drie pausen, die, om het roomse pausdom te bezitten, schier de gehele wereld in oproer brachten. Toen paus Johannes de drie en twintigste en Sigismund, koning van Rome en Hongarije, te Konstanz aangekomen waren, zond de koning enige Boheemse heren naar Bohemen, teneinde Johannes Hus uit te nodigen in de kerkvergadering te verschijnen. Daartoe zou hij hem een vrijgeleide geven, zodat hij zou kunnen gaan en terugkeren zonder enig gevaar, waarvan hij hem schriftelijk bewijs gaf. Toen Johannes Hus dit vernam en de brieven gelezen had, voldeed hij gewillig aan de begeerte des konings, en vertrok met bovenbedoelde Boheemse edelen naar Konstanz. Toen na drie dagen Johannes Hus te Konstanz was aangekomen, gingen Johann, heer van Chlum, en Hendrik van Latzenbock, die Hus hadden vergezeld, naar de paus, en deelden deze mee, dat Johannes Hus was aangekomen. Zij voegden er ook bij, dat zij hem door een vrijgeleide van de roomsen koning Sigismund, dat verzegeld was, te Konstanz gebracht hadden, teneinde in de kerkvergadering te verschijnen. Zij verzochten ook zeer ootmoedig van de paus, dat hij, ter ere van de roomsen koning, zorg wilde dragen, dat genoemde Johannes Hus zonder gevangenneming, vrij, zeker, onverhinderd, en zonder bekommering en gevaar te Konstanz mocht vertoeven.

De paus antwoordde hierop: "Al had Johannes Hus zijn eigen broeder mishandeld en gedood, zal ik nochtans, voor zoverre dit in mijn macht is, in geen dele toelaten, dat hem, zolang hij te Konstanz blijven zal, enige smaadheid of onbillijkheid worde aangedaan. Daarop kan hij met alle zekerheid vertrouwen en getroost zijn."

Toen de ergste vijanden en aanklagers, die Johannes Hus had, Stefanus Palets en Michaël de Clausis, vernamen dat hij te Konstanz was, rustten zij niet, maar stelden met grote ijver enige stellingen samen, waarmee zij van de een kardinaal en aartsbisschop naar de anderen liepen. Zij toonden die aan de bisschoppen, monniken, priesters en anderen die het met hen eens waren, en zeiden dat zij nog meerdere zulke stukken bezaten, van nog groter gewicht, die Johannes Hus tegen de paus en de roomse kerk geschreven en openlijk gepredikt had.

De opperpriesters, door dit vuur als in vlam gezet, hielden raad, hoe zij Johannes Hus en zijn leringen onderdrukken en uitroeien zouden, waarin zij het al spoedig eens waren.

Op de zes en twintigste dag nadat Johannes Hus te Konstanz aangekomen was, vaardigden zij twee bisschoppen af, en wel die van Augsburg en die van Trier, en met hen de burgemeester van Konstanz en een ander ridder. Omstreeks de middag kwamen zij in de woning, waar Johannes Hus verblijf hield, en verhaalden hem, dat zij, op bevel van de paus en de kardinalen, tot hem waren gezonden, aangezien hij vroeger verlangd had voor hen rekenschap te geven van zijn leer. Zij verklaarden verder, dat zij nu vergaderd en bereid waren om hem te horen, zodat hij nu voor hen zou verschijnen.

Op deze boodschap antwoordde Johannes Hus: "Ik ben daar om niet hier gekomen, opdat ik in het geheim met de paus en de kardinalen alleen mijn zaak zou behandelen, wat ik ook niet begeerd heb, maar het was steeds mijn verlangen in de volle kerkvergadering te verschijnen, om daar openlijk, naar de genade, die God mij geven zou, te antwoorden op hetgeen mij gevraagd zou worden. Daarom weiger ik echter niet, om, volgens uw begeerte, eerst voor de kardinalen te verschijnen. Word ik door hen niet goed ontvangen, zo heb ik toch vertrouwen op mijn Heere Jezus Christus, dat Hij mij genade zal geven, om liever tot Zijn eer de dood te ondergaan en te sterven dan dat ik de waarheid, die ik uit de heilige, goddelijke Schriften ontvangen heb, verloochen zou." Daarna volgde hij, in gezelschap van de heer van Chlum, de bisschoppen naar het hof van de paus, om daar voor de paus en de kardinalen te verschijnen.

Toen Hus in die vergadering verscheen, en de kardinalen vriendelijk gegroet had, spraken zij hem aldus aan: "Meester Johannes Hus, wij hebben zeer veel van u gehoord, dat, als het waar is, niet is te verdragen. Men zegt, dat gij vele grote en openbare dwalingen tegen de leer der heilige kerk verkondigd en door het gehele koninkrijk Bohemen verbreid hebt; en daarom hebben wij u hier ontboden, om te weten, of het is, gelijk men zegt."

Hierop antwoordde Johannes Hus: "Hoogwaardige vaders, uw eerwaardigheid wete, dat ik bereid ben liever te sterven, dan dat ik mij aan enige dwaling (ik zwijg van vele) willens en wetens zou schuldig maken. Te liever ben ik in deze algemene kerkvergadering verschenen, omdat ik mij bereid verklaar, wanneer ik in waarheid van enige dwaling overtuigd word, ootmoedig de straf te willen ondergaan en mij te beteren." De kardinalen antwoordden: "Welaan, uw woorden behagen ons," waarop zij heen gingen, en Johannes Hus daar alleen onder gewapende en geharnaste mannen goed bewaard lieten staan, terwijl de heer van Chlum bij hem bleef. Tegen de avond kwamen de kardinalen weer samen, vergezeld van Palets en Michaël de Clausis, die, als onzinnigen, Johannes Hus belachten en bespotten, zeggende: "Ha, ha, ha, nu hebben wij u in onze macht en handen; gij zult er niet uitkomen, tot dat gij de laatste penning zult betaald hebben."

Tegen de nacht kwam de hofmeester van de paus tot de heer Johannes van Chlum en zei tot hem, dat hij wel naar zijn logement kon gaan, daar men met Johannes Hus wat anders zou doen. Op het horen van die tijding werd de heer van Chlum zeer toornig en bedroefd, en wel omdat zij de vromen man zo jammerlijk bedrogen hadden. Met de grootste spoed ging hij naar de paus, en bad en vermaande hem, dat hij aan zijn belofte en toezegging wilde denken, die hij enige tijd geleden hem en de heer van Latzembock gedaan had, en dat hij ook het vrijgeleide van de roomsen koning zo lichtvaardig niet mocht verbreken. Maar de paus wilde er niet voor uitkomen, dat, wat er met Johannes Hus gebeurd was, op zijn bevel was geschied; en terwijl hij zich tot de heer van Chlum wendde, zei hij: Waarom geeft gij mij de schuld, daar gij wel weet, dat ik zelf in de macht van deze kardinalen ben."

Treurig ging de heer Johannes van Chlum heen, en gedurende enige dagen klaagde hij in het geheim en openbaar over de onrechtvaardigheid en ontrouw van de paus.

Toen Sigismund, de roomse koning, vernam, dat Johannes Hus gevangen gehouden werd, was hij er niet tevreden over, dat zijn koninklijk vrijgeleide door de paus aldus verbroken werd. Maar de geleerden van de paus toonden de koning uit de pauselijke rechten aan, dat men, met geen recht, een ketter vrijgeleide kon of mocht geven of zich daaraan houden. Met deze woorden stelden zij de koning tevreden, zodat hij de zaak het rusten, en op het houden van zijn vrijgeleide niet verder aandrong. Nochtans werd hij door de edelen van het koninkrijk Bohemen met woorden en brieven vermaand en gebeden, dat hij zijn eer daarin handhaven, en zijn woord en verzegelde belofte houden moest.

Toen Johannes Hus in een gevangenis gezet was van het Jakobijnenklooster, die door stank en onreinheid als verpest was, kwamen zijn vijanden, terwijl hij door de groten stank ongesteld geworden was, met enige artikelen voor de dag, waarmee zij hem als ketter beschuldigden. Onder deze artikelen waren de volgende, die hij als de zijne erkende en tot het einde volstandig beleed.

1. Er is maar een heilige, Christelijke en algemene kerk; dat zijn allen, die door God ter zaligheid verordineerd en uitverkoren zijn.

2. Petrus was nooit en is ook nog niet het hoofd der christelijke kerk, maar alleen de Heere Jezus Christus.
3. Indien hij, die een stedehouder van Jezus Christus genaamd wordt, in zijn leer en zijn leven de Heere Christus navolgt, is hij een stedehouder van Christus. Indien hij in strijd met Christus leert en leeft, is hij een bode en Apostel van de antichrist, tegen de Heere Christus en de heiligen Apostel Petrus, ja een stedehouder van de verrader Judas Iskarioth.
4. De overheid met de priesters dwingen, om de instelling van Christus te onderhouden.
5. Een priester van Christus, die naar de regel van Christus, leeft, en de Heilige Schrift verstaat, behoort te prediken, en zich niet om de ban te bekommeren. En, wanneer ook de paus of enig ander geestelijke zulk een priester het prediken zou willen verbieden, moet hij hem niet gehoorzamen.
6. Wanneer de paus, bisschop of geestelijke zich aan doodzonde schuldig maakt, is hij geen paus, bisschop of geestelijke; want als hij geen lid van de gemeente van Christus is, kan hij geen hoofd der gemeente zijn.
7. Een getrouw dienaar van Jezus Christus behoort met vlijt te onderzoeken, of de geboden van de paus in nadruk zijn de geboden van Christus of van Zijn Apostelen. Wanneer dit zo is, behoort hij die geheel in ootmoed te gehoorzamen. Maar ziet hij, dat het gebod van de paus geheel tegen de Heilige Schrift strijdt, of schadelijk is voor de heilige kerk, zo behoort hij die met vromen zin tegen te staan, opdat hij aan deze zonden niet deelachtig worde, wanneer hij er in toestemde.
8. Ieder mens, wie hij ook wezen mag, mag de dingen, die de zaligheid aangaan, beoordelen, zo ook de daden van zijn geestelijken.
9. De geestelijken verdrukken de leken om zichzelf te verhogen; zij zijn geldgierig, beschermen en verdedigen allerlei boosheid, en bereiden alzo de weg voor de antichrist.
10. De Roomse kerk heeft geen macht of gezag om het sacrament te scheiden of te verdelen; zij heeft ook, op onbehoorlijke wijze, de leken het ene deel, namelijk de gemeenschap des bloeds, onttrokken.
11. De bisschop van Rome staat gelijk met een ander.
12. Er is geen vagevuur.
13. Het is te vergeefs, dat men voor de doden bidt; dit is ook alleen door de geldgierigheid der priesters verzonnen.
14. De beelden van God of Zijn heiligen behoort men in het geheel niet te achten of te verdragen, maar af te breken en weg te werpen.
15. De biddende orden der monniken zijn door boze geesten uitgevonden.

Hierbij waren nog vele andere artikelen gevoegd, die echter te uitvoerig zijn om te worden meegedeeld, en welke men hij andere geschiedschrijvers kan vinden.

Toen deze en andere opgeraapte artikelen aan Hus, in de gevangenis, waar hij ziek lag, getoond werden, begeerde hij een advocaat of pleitbezorger, ten einde deze zaak voor hem te behandelen. Dit werd hem echter op harde wijze geweigerd, met de bewering, dat het volgens de pauselijke wetten verboden is, dat iemand enige bijstand zou bewijzen aan hen, die van enige ketterij verdacht zijn. Aldus weigerden zij de goede man alle hulp, ofschoon de getuigenis van de andere door hen opgeraapte artikelen zo zwak waren, dat Johannes Hus geen verdediging daarin behoefde, wanneer zijn ziekte hem niet verhinderd had dat zelf te doen. Nadat de koorts hem

enigermate had verlaten, antwoordde hij daarop schriftelijk, welk geschrift wij echter, ter vermindering van te grote uitvoerigheid, niet zullen meedelen.

Geruime tijd daarna, in het jaar 1415, kwamen vele kardinalen, bisschoppen en andere geestelijken in het Barvoeterklooster bijeen, waar zij Johannes Hus voor de kerkvergadering brachten, hielden hem daar zijn boeken voor, en vroegen hem, of hij die voor de zijn erkende of niet.

Johannes Hus beleed openlijk, dat hij die opgesteld en geschreven had, en toonde zich ook bereid, indien er enige dwalingen in gevonden werden, die te verbeteren. Treurige verschijnselen hadden hierbij echter plaats; want, zodra er een artikel en enige getuigenissen daarop (die zeer weinig waren) waren gelezen, en Hus daarop wilde antwoorden, overviel de gehele vergadering hem met zulk een geschreeuw en misbaar, dat hij geen woord spreken kon. En, was er een ogenblik stilte, waarvan Hus gebruik wilde maken, om het een of ander uit de heilige Schrift of van oude leraars aan te halen, dan riepen zij ogenblikkelijk: "Het doet niets tot de zaak!"

Sommigen begonnen hem op lage wijze te schelden, anderen belachten en bespotten hem, zodat Johannes Hus eindelijk besloot te zwijgen, en de zaak Gode aan te bevelen. Toen riepen zij: "Nu zwijgt hij, dat is bewijs genoeg, dat hij zijn dwaling in alles bekent." In één woord, het kwam zo ver, dat het sommigen verstandige mannen begon te verdrieten, die er zich over schaamden, en de raadgeven, dat men voor dat ogenblik de zaak zou laten rusten. Aldus ging de vergadering uiteen, terwijl Hus daar in het monnikenklooster bewaard werd.

Spoedig daarna kwamen zij andermaal in hetzelfde klooster bijeen, waar Johannes Hus, door een groot aantal gewapende mannen omringd, werd voorgebracht. Ook verscheen daar de roomse koning zelf, vergezeld van de ridder Wenceslaus van Tuba, de heer Johannes van Chlum en Petrus, secretaris des konings, deze drie waren goede vrienden van Hus, die meegenomen waren om te zien, hoe de zaak eindigen zou.

Onder vele andere dingen, bevalen zij Johannes Hus eindelijk deze drie: vooreerst, dat hij met een ootmoedig hart zijn dwalingen zou bekennen, die hem in de artikelen aangewezen waren; ten andere, dat hij zweren zou, deze artikelen nu en ten eeuwige dag, nimmer meer te leren noch te prediken; ten derde, dat hij die ook openlijk zou herroepen.

Hierop antwoordde Hus, na vele andere woorden gesproken te hebben, het volgende: "Ik ben bereid de kerkvergadering te gehoorzamen, en door haar onderricht te worden, met de goddelijke Schrift, maar vooraf bid ik u om Gods wil, dat gij mij niet zoekt te dwingen tot dingen, die mijn geweten zouden bezwaren, en mij in gevaar zouden brengen om eeuwig veroordeeld te worden. Dat ik al mijn artikelen, die mij toegeschreven worden, zou afzweren, die toch voor het merendeel mij vals toegedicht, ja tegen mij verzonnen en gelogen zijn, dat zou ik niet kunnen. Ik herinner mij in Catholicus gelezen te hebben, dat afzweren niets anders is dan een dwaling, die iemand vroeger vastgehouden en geleerd heeft, te verloochenen en te herroepen. Aangezien mij vele artikelen toegedicht worden, die ik nooit omhelsd heb, en nooit in mijn hart zijn opgekomen, hoe mag of kan ik die met een eed afzweren? Maar aangaande de artikelen, die waarlijk de mijn zijn, die door mij zijn geleerd, gepredikt en geschreven, wanneer mij iemand uit de Heilige Schrift iets anders kan leren, dan wil ik die graag volgen, en doen, wat gij van mij hebt begeerd en gevorderd."

Daarna sprak koning Sigismund Johannes Hus zelf aan, en zei, dat hij zou herroepen en zich aan de genade der kerkvergadering overgeven.

Maar Johannes Hus antwoordde, dat hij voor God en zijn geweten zich van geen dwaling bewust was, en dat hij daarom niets kon herroepen.

Daarna traden Palets en Michaël de Clausis, de grootste vijanden van Hus, op, en verontschuldigten zich met de bewering, dat zij in de gehele zaak niet gehandeld of niets gedaan hadden uit haat, nijd of enige arglistigheid, maar alleen tot nut en welvaart der christelijke kerk. Johannes Hus voegde hun toe: "Dit beveel ik aan God, de hemelse Rechter, die ieders zaak naar recht oordelen zal."

Na deze woorden te hebben uitgesproken, werd hij weer naar de gevangenis geleid en welverzekerd bewaard. Toen hij daar heen ging, stond de heer van Chlum bij hem, die hem de hand gaf, vriendelijk toesprak en hem vermaande tot volharding. Dit verstrekke Hus tot grote vreugde en troost, omdat hij zich zijns niet schaamde, daar hij toch van alle mensen was verlaten, en als een boze ketter gescholden en gehaat werd. In de gevangenis schreef hij vele belangrijke boeken en brieven, waaruit men bespeuren kan op welk een bijzondere wijze de Geest Gods door hem sprak en werkte. Hij betuigde, dat hij de lofzangen van David nooit zo goed verstaan had, dan nadat hij in benauwdheid verkeerde. Wie zijn brieven verlangt te lezen, onderzoek de geschiedschrijvers, aangezien die hier, om het verhaal te verkorten, niet kunnen worden meegedeeld, ofschoon ze overwaardig zijn gelezen te worden, en er vele voorzeggingen in worden gevonden, die in later tijd uitgekomen zijn, zoals hij die vroeger uitgesproken en geschreven heeft.

De dag, voor Johannes Hus verbrand werd, de 6e juli van het jaar onzes Heeren Jezus Christus 1415, zond koning Sigismund vier bisschoppen en de beide Boheemse edellieden, de heer Wenceslaus van Tuba en de heer Johannes van Chlum, tot Hus in de gevangenis om te vragen, wat zijn voornemen was.

Toen Johannes Hus uit de gevangenis tot hen geleid was, sprak de heer Johannes Chlum hem het eerst aan en zei: "Meester Johannes, ik ben onwetend, en weet niet, wat ik u, die een geleerd man bent, raden moet; nochtans heb ik een begeerte aan u voor te stellen, namelijk, indien gij u aan enige dwaling schuldig kent in de dingen, die u in de kerkvergadering voorgehouden zijn, dat gij u dan niet schaamt om uw gevoel en mening aan de kerk vergadering te onderwerpen, en door haar u te laten onderrichten en alzo te herroepen. Maar is het, dat gij, naar het rechte oordeel van uw geweten u daaraan niet schuldig kent, zo wil ik u geen aanleiding geven, dat gij iets tegen uw geweten doen zou, maar veel meer, dat gij alles lijdt, wat te lijden is, dan dat gij de waarheid, die gij bekent, verloochen zou."

Met tranen in de ogen antwoordde Hus: "Gelijk ik vroeger dikwerf gedaan heb, betuig ik nog voor de almachtige God, dat ik van hart bereid ben terstond mijn mening te laten varen, ingeval de kerkvergadering mij uit de heilige Schrift beter onderrichten en bewijzen kan, en gezind ben alsdan openlijk onder ede te bekennen, dat ik vroeger gedwaald heb."

Toen zei een der bisschoppen op zeer bittere wijze: "Ik ben nooit zo stout of verwaand geweest om mijn gevoel hoger te achten, dan dat van de gehele kerkvergadering."

Hus antwoordde hierop: "Ik ben ook niet anders gezind; want indien mij de allermiste in deze kerkvergadering een dwaling kan aantonen, zal ik die graag horen en gewillig en bereid zijn voor de gehele kerkvergadering te herroepen."

"Ziet," zeiden de bisschoppen, "hoe hardnekkig hij bij zijn dwaling blijft." Na dit gezegd te hebben, bevalen zij, dat men hem in de gevangenis zou sluiten, terwijl zij naar de koning terugkeerden.

Des anderen daags werd er een algemene vergadering gehouden in de Munsterkerk, waar koning Sigismund, met zijn koninklijke kroon gesierd, en de rijks-edelen tegenwoordig was, waarbij ook gezeten waren vele andere geestelijken en

opperpriesters. In het midden van het gestoelte was een verheven plaats gewaakt, ter breedte van een tafel, en daar nevens stond een houten blok, waar het heilige misgewaad op gelegd was, waarmee men Hus ontwijden zou, eer men hem aan de wereldlijke rechter overleverde.

Toen alles gereed was, werd Johannes Hus binnengeleid, die terstond op zijn knieën viel, en geruime tijd op hoogst ernstige wijze tot God bad. Intussen hield de bisschop van Londen, uit Engeland, een Latijnse redevoering, en toen deze was geëindigd, trad de procureur fiscaal op, en begeerde, dat men het proces zou voorlezen, waaraan voldaan werd.

Johannes Hus nam de vrijheid elk artikel zo kort mogelijk te beantwoorden; maar, zo dikwijls hij begon te spreken, verbood hem dit de kardinaal van Kamerijk, zeggende: "Zwijg nu, later mag gij, zo veel gij wilt, op alles antwoorden."

Hus zei: "Och! hoe zal het mij mogelijk zijn in eens op alles te antwoorden? Ik kan alles niet in mijn geheugen bewaren."

Toen hernam de kardinaal van Florence: "Wij hebben u al genoeg gehoord." Toen Hus echter niet wilde zwijgen, lieten zij hun dienaren halen, om hem daartoe te dwingen.

Vervolgens begeerde, bad en smeekte de arme man, dat men toch naar hem horen wilde, opdat de omstanders niet zouden denken of geloven, dat alles waar was, wat men hem voorwierp. Toen hem dit niet werd toegestaan, viel hij op zijn knieën, en in een vurig gebed beval hij zijn zaak zijn Heere en Verlosser Jezus Christus aan, hopende bij Hem te verkrijgen, wat hij begeerde.

Onder de artikelen, die hem werden toegedicht en voorgelezen, werd ook beweerd, dat Johannes Hus geleerd had, dat de twee naturen, de Godheid en mensheid, één Christus waren. Nadat alle artikelen gelezen waren, verzonnen zij een zeer grote godslastering, die zij Hus aanwreven, namelijk, dat hij zou gezegd hebben, dat hij de vierde persoon in de godheid zou worden; terwijl een bisschop, die dit artikel voorgelezen had, zei, dat een leraar het uit de mond van Hus zelf gehoord had.

Toen Johannes Hus verlangde, dat men die leraar met name noemen zou antwoordde de bisschop: "Dat is nu niet nodig."

Op dit antwoord riep Hus uit: "O wee mij, arm mens, die zulke godslastering moet aanhoren!" Daarna werd weer het artikel voorgelezen, en als ketters verklaard, dat hij zich op Christus beroepen had.

Toen sprak Hus: *"O Jezus Christus, Wiens Woord en Evangelie door deze kerkvergadering openlijk veroordeeld wordt, ik beroep mij andermaal op U; want, toen Gij door Uw vijanden uitgelachen en bespot werd, hebt Gij U ook op God Uw Vader beroepen, en Uw zaak aan Hem, als de rechtvaardigste Rechter, overgegeven en aanbevolen, en ons daarmee een voorbeeld gegeven, opdat wij ook in zulke omstandigheden, wanneer wij ten onrechte en gewelddadig onderdrukt worden, een zekere toevlucht hebben zouden."*

Eindelijk las de bisschop Concordiënsis met luider stem het besluit en het vonnis van de kerkvergadering, waarin Johannes Hus als ketter verdoemd werd, om ontwijd en de wereldlijke rechter overgeleverd te worden.

Toen dit vonnis van de kerkvergadering voorgelezen werd, sprak Johannes Hus tussenbeide, ofschoon het hem verboden en verhinderd werd. Toen men hem daarom van hardnekkigheid beschuldigde, riep hij met luider stem: "Ik ben nooit hardnekkig geweest, aangezien ik vroeger begeerd heb en nog verlang, dat men mij uit de Heilige Schrift beter onderwijze en lere. Ik beken en belijd, dat ik de waarheid zo vlijtig en naarstig liefheb, dat ik alle ketterse dwalingen met één woord omver zou kunnen stoten, waarom ik niet zou schromen, mij aan gevaren bloot te stellen."

Toen in dit vonnis ook zijn boeken als ketters veroordeeld werden, zei hij: "Waarom veroordeelt gij die boeken, waarvan gij toch niet bewijzen kunt, dat zij iets tegen de heilige Schrift of tegen de artikelen van het geloof inhouden?" Bovendien zei hij: "Welk een onrechtvaardigheid is het, dat gij mijn boeken, die in de Boheemse taal geschreven, die gij gezien noch gelezen hebt, die gij wegens de taal niet verstaat, nochtans hebt veroordeeld."

Tussenbeide sloeg hij zijn ogen naar de hemel en bad. Toen eindelijk het vonnis gelezen was, viel hij op zijn knieën en sprak: *"Heere Jezus Christus. vergeef het mijn vijanden, want Gij weet het, dat ik door hen vals ben beschuldigd, en dat zij met valse getuigenissen en schandelijkheden mij bezwaren. Vergeef het hun o Heere door Uw grote barmhartigheid."*

Het merendeel van hen, en vooral de opperpriesters, spotte met dit gebed, als ware het uit geveinsdheid gedaan.

Daarna stonden er zeven bisschoppen op om hem te ontwijden, en bevalen hem, dat hij de priesterlijke kleding zou aantrekken, wat hij ook deed. Toen hij de lange witten rok zou aantrekken, zei hij: "Mijn Heere Jezus Christus, toen Hij door Herodes naar Pilatus gezonden werd, is ook in een wit kleed bespot."

Als hij het misgewaad aangetrokken had, vermaanden de bisschoppen hem nogmaals, dat hij zijn gevoelens zou laten varen, en prijs stellen op zijn eer en leven. Toen hij echter de stellage betrad, sprak hij met tranen in de ogen tot het omstaande volk: "Deze heren bisschoppen raden mij, dat ik voor allen belijden zal, dat ik gedwaald heb. Indien het nu een zodanige zaak gold, die alleen tot schande van een mens verstrekke, zouden zij mij er misschien gemakkelijk toe bewegen. Maar nu sta ik voor het aangezicht des Heeren, tot Wiens grote schande en om de wroeging van mijn eigen geweten, ik dit niet doen kan; want ik weet niet, dat ik ooit iets geleerd heb van wat zij mij ten laste leggen. Ik heb altijd daarentegen geijverd, geschreven, geleerd en gepredikt. Met welk aangezicht zou ik de hemel durven aanschouwen? Met welke ogen zou ik hen mogen zien, die ik onderwezen heb, en wier aantal groot is, wanneer ik er de oorzaak van werd, om wat zij tot nu toe voor zeker en waar hebben aangenomen, nu onwaar werd? Zou ik zovele gewetens die door de bondigste geschriften geleerd, door het heilig Evangelie van onze Heere Jezus Christus onderwezen en tegen alle aanvechtingen des duivels versterkt zijn, door mijn voorbeeld beroeren? Neen, gewis niet. Ook zal ik niet toestaan, dat dit mijn lichaam, dat aan de dood overgegeven is, beter geacht zou worden dan mijn zaligheid."

Nadat Hus deze woorden gesproken had, verweten de bisschoppen hem weer, dat hij hardnekkig in zijn boosheid voortging en versteend was. Men beval hem, dat hij van de stellage zou gaan, terwijl men hem daar ontzette van het priesterschap. Zij ontnamen hem de kelk, zeggende: "O Gij vervloekte Judas! gij die de raad des vredes hebt verlaten, u met de Joden hebt verenigd, zie, van nu aan ontnemen wij u deze kelk, in welke het bloed van Jezus Christus wordt opgeofferd tot verlossing der wereld."

Waarop Hus met luide stem antwoordde: "Maar ik stel al mijn hoop en vertrouwen op mijn God en Zaligmaker, dat Hij de kelk der zaligheid nimmermeer van mij zal nemen en ik vertrouw vast, dat ik, door Zijn bijstand gesterkt, die heden in Zijn Rijk zal drinken."

Daarop ging men voort, hem van de overige kleding te ontdoen, terwijl zij, als naar gewoonte, telkens wanneer zij hem van een kledingstuk beroofden, daarbij een schandelijke vloek voegden.

Hus antwoordde daarop, dat hij die bespotting voor Christus' naam en waarheid graag droeg.

Toen eindelijk de bisschoppen hem van dit veelvoudig priesterlijk gewaad ontbloot hadden, wilden zij hem verder de geschoren kruin ontnemen. Doch hierover ontstond tussen hen een hevige twist. Sommigen wilden hem scheren; anderen meenden, dat het genoeg was als de kruin slechts met de schaar hier en daar werd weggeknipt. Terwijl dit plaats had, wendde Hus zich naar de koning, zeggende: "Zie heer, hoe de bisschoppen met elkaar over deze zaak twisten. Het verwondert mij zeer, dat, aangezien zij allen even wreed zijn, zij in deze wreedheid niet overeenstemmen."

Maar zij die wilden, dat men zulks met de schaar zou doen, kregen de overhand en knipten het haar in drie delen, en wel in de vorm van een kruis, namen de kruin weg, en voegden er de woorden bij: "Heden ontzet de heilige kerkvergadering, hier te Konstanz bijeengekomen, Johannes Hus van de priesterlijke waardigheid en van het ambt, waarmee hij vereerd was, en betuigt daarmee, dat de tempel en de kerk van God deze mens van zich heeft gestoten. En aldus beroofd zijnde van haar bescherming, levert zij hem aan de wereldlijke macht over."

Eer dit echter geschiedde, lieten zij een papieren kroon maken in de vorm van een bisschopshoed, van omtrent een elleboog hoog, waarop drie vreselijke duivels geschilderd stonden, en waaronder met grote letters geschreven was: *Heresiarcha*, dat is: *ketterhoofd*.

Toen Hus die kroon zag, zei hij: "Mijn Heere Jezus Christus, Die onschuldig was, heeft Zich getroost voor mij, ellendig mens, een scherper en veel zwaarder doornenkroon tot de dood te dragen. Waarom zou ik ellendig zondaar, niet deze veel lichtere kroon graag, om Zijn Naam en waarheid, tot mijn spot op het hoofd hebben."

Toen de kroon op zijn hoofd geplaatst was, zeiden de bisschoppen: Nu bevelen wij uw ziel aan de duivelen van de hel."

Met gevouwen handen zei Hus daarop, terwijl hij zijn ogen naar de hemel sloeg: "Ik beveel haar mijn goede Heere Jezus Christus."

In de Hoogduitse taal zei de koning toen tot Lodewijk, Hertog van Beijeren: "Ga heen, en lever deze mens over aan de dienaren der Justitie." Terstond ontdeed Lodewijk zich van zijn hertogelijke kleding, nam Hus mee, leverde hem aan de scherprechters en dienaren der justitie over, en begeleidde hem tot aan de gerichtsplaats.

Met de papieren kroon op het hoofd tot de gerichtsplaats geleid, zag hij in het voorbijgaan voor de kerkdeur zijn boeken verbranden, teneinde daarmee de veroordeling ervan te betuigen. Toen hij dit zag, lachte hij even, en tot het vuur lopende, voegde hij het daarbij staande volk toe, dat zij niet moesten denken, dat hij om enige dwaling verbrand werd, maar dat hij vals beschuldigd, en door onwettige getuigen door zijn bittere vijanden onderdrukt was; "aangezien zij," zei hij, "niet beter uit de Heilige Schrift hebben geleerd, zoals ik heb ondervonden, wat ik altijd zeer heb gewenst en begeerd."

Het volk, dat hem vergezelde, was voor het merendeel gewapend.

Toen hij op de strafplaats kwam, viel hij op de knieën, vouwde de handen, verhief zijn ogen hemelwaarts, bad enige psalmen, vooral de 31e en de 51e herhaalde met een heldere stem en een blijmoedig gelaat verscheiden malen de woorden: "*In Uw handen, Heere, beveel ik mijn Geest;*" zodat de omstanders hem gemakkelijk konden verstaan. Toen hij aldus, gelijk gezegd is, gebeden had, zei sommige eenvoudige mensen uit het volk tot elkaar: "Wat deze mens vroeger geleerd en gepredikt heeft, weten wij niet; maar nu horen wij hem heilige woorden spreken en godvruchtige gebeden doen."

Anderen wensten, dat hij een biechtvader mocht hebben. Doch een priester, die te paard zat en prachtig gekleed was, zei: "Hij is niet waard, dat hij gehoord of, dat hem een biechtvader gegeven worde, want hij is een ketter."

Er is niet aan te twijfelen, of deze smaadredenen zonden het hart van Hus zeer geschokt hebben, indien het niet in zijn hart gegrift ware, dat hij om Christus' naam leed, gelijk hij getuigt in de zendbrieven, die hij uit zijn gevangenis heeft geschreven. Terwijl hij bad, viel de smadelijke kroon van zijn hoofd; toen Hus dit zag, kon hij niet nalaten even te lachen. Sommigen van de handlangers, van welke hij omringd was, zeiden tot elkaar: "Laat ons de kroon hem weer op het hoofd zetten, opdat hij met de duivels, die hij hier gediend heeft, verbrand worde."

Daarna stond hij, op bevel der scherprechters en dienaren der Justitie, op, en bad met luider stem, zodat alle omstanders hem konden verstaan: *"Heere Jezus Christus, dit wrede en verschrikkelijk gericht wil ik graag en ootmoedig ondergaan voor Uw heilig Evangelie en de prediking van Uw heilig Woord, en bid U, dat Gij al mijn vijanden wilt vergeven."*

Terwijl hij door de dienaren der justitie werd rondgeleid, zei hij tot alle omstanders, dat zij niet moesten geloven, dat hij aan enige dwaling schuldig was die hij zou geleerd hebben of voorgestaan; maar dat zij hem vals waren toegeschreven, en door valse getuigen verstrekt.

Eindelijk verzocht hij hun, om de bewaarders van de gevangenis ook eens te mogen toespreken, tot wie hij ging en zei: "Ik dank u, mijn lieve broeders, voor al de weldaden, die gij mij hebt bewezen; want gij was mij zeer aangename broeders en geen bewaarders van mij. *Weet, dat ik standvastig geloof in mijn Zaligmaker, om Wiens Naams wil ik deze dood gewillig onderga, zeker vertrouwend, dat ik heden met Hem in het paradijs zal zijn.*"

Terstond bonden zij hem de handen op de rug, en met zes touwen zeer stevig aan een dikken doorboorden paal, die in de grond geplaatst was. Met het eerste touw was hij gebonden aan de enkels, met het tweede beneden de knieën, met het derde boven de knieën, met het vierde om het onderlijf, met het vijfde om het lichaam en met het laatste onder de armen.

Enige van de omstanders namen het zeer kwalijk, dat hij met het aangezicht naar het Oosten geplaatst was. Zij bevalen, dat hij met het aangezicht naar het Westen moest gekeerd worden, omdat hij een ketter was; wat dan ook terstond geschiedde. Daarenboven was zijn hals vastgemaakt met een zwarte, berookte keten, die wellicht vroeger in de schoorsteen door iemand gebruikt was.

Toen Hus het hoofd een weinig omdraaide, zag hij die en zei: De Heere Jezus Christus, mijn Verlosser en zeer lieve Zaligmaker, was met veel zwaarder en harder keten gebonden om mijnentwil; waarom zou ik, ellendig mens, mij schamen, om Zijns Naams wil, met deze vuile kelen gebonden te worden." Verder werden onder zijn voeten, die ook geboeid waren, twee bossen hout gelegd. Toen hij dus gebonden stond, en een boer zag, die hout aandroeg om te helpen verbranden, zei hij lachende: *Sancta simplicitas!*" dat is, heilige eenvoudigheid.

Eindelijk werd hij met hout en stro, dat dooreen gemengd was, tot aan de hals bedekt. Voor het hout ontstoken was, traden de hertog Lodewijk en de rijksmaarschalk naar Hus, en verzochten hem, dat hij, om zijn leven te behouden, nu nog zijn, leringen zou intrekken en afzweren. Terwijl hij zijn ogen naar de hemel verhief, antwoordde Hus niet luider stem: Ik betuig voor God, dat, waarvan zij mij met valse getuigen beschuldigen, ik nooit heb geleerd noch geschreven. Al mijn prediciën, onderwijzingen, en geschriften en al wat ik heb gedaan, heb ik met zulk een hart en alleen met het oogmerk gedaan, om de mens uit het geweld des duivels te verlossen. Daarom wil ik die waarheid, welke ik geleerd, geschreven en met uitgegeven geschriften aan het licht gebracht en met de wet Gods dooi, heilige leraren bevestigd

heb, heden blijmoedig met de dood bezegelen." Nadat hij dit gezegd had, gingen de maarschalk en de hertog Lodewijk, de handen ineenslaande, heen.

Toen nu de scherprechter het hout aanstak, riep Johannes Hus herhaalde malen met luider stem: "*Jezus Christus, Zoon des levenden Gods, ontferm U mijner.*" En als hij daarna wilde zingen: "*Qui natus est ex virgine,*" (*Hij werd geboren uit een maagd*) stak er een wind op, die hem de vlam in het aangezicht sloeg, waardoor hij stikte.

Aldus liet deze vrome martelaar, om de belijdenis van Christus, zijn leven in het vuur. Toen het hout verbrand was, en het bovenste gedeelte van zijn lichaam nog aan de keten hing, wierpen zij de paal neer, staken op nieuw het vuur aan sloegen zijn beenderen met stokken en kliefden zijn hoofd, opdat het te eerder door het vuur zou verteerd worden.

Onder de ingewanden vonden zij zijn hart nog onverteerd, dat zij op een scherpe stok staken, het andermaal in het vuur wierpen, met stokken sloegen en daarna lieten verbranden.

De as van de verbranden martelaar werd in de Rijn geworpen, opdat er niets van de goede man zou overblijven.

Dit geschiedde de 6e Juli in het jaar onzes Heeren 1415.

Betreffende Johannes Hus werd het volgende versje gemaakt:

Constantem inconstans

Constantia sustulit Hussum,

Pro Christo ardentem cum subit ille rogum.

Dat is:

Konstanz, zeer inconstant,

Heeft Hus met vuur verbrand,

Door kracht vervreemd van rede.

Hij bleef constant ter dood,

Als Christus' bondgenoot,

En heeft het vuur geleden.

Hus heeft ook gezegd door een voorzeggende geest: gij kunt nu wel de Hus (hetwelk in de Boheemse taal *gans* betekent) braden, maar de *zwaan*, die nog komen zal, zult gij niet kunnen braden." Waarmee hij zeggen wilde, dat Maarten Luther, die later komen zou, door hun geweld niet gedood worden.

6. HIERONIMUS VAN PRAAG

Hiëronymus van Praag, Tsjechisch: Jeroným Pražský, was een Boheems geleerde, in sommige opzichten net zo radicaal als Johannes Hus. Ook was hij aanhanger van John Wyclif en betrokken bij het Kuttenger decreet van 1409.

Toen Johannes Hus op het Concilie van Constanz, gelegen aan de Bodensee aangehouden werd, spoedde Hiëronymus zich naar Konstanz om zijn vriend te helpen. Toen hij hoorde dat hij ook aangehouden zou worden, keerde hij terug maar werd kort daarop in Beieren aangehouden. Om de brandstapel te ontlopen, heriep hij zijn uitspraken, waarna hij tot levenslang werd veroordeeld. Kort daarop distantieerde hij zich van deze herroeping en werd in 1416 in Konstanz verbrand.

Fol. 561, 1^e kolom

Zoals Jan Hus en Hieronymus van Praag door grote gemeenschap in hun manier van leven en hun gemeenschappelijke studie in en de Godzaligen al vanouds aan elkaar verbonden waren, heeft ook dezelfde belijdenis des geloofs deze beiden aan elkander verknocht gehouden om zelfs de dood voor het Evangelie eendrachtig uit te staan. Er is nooit een verdrukking zo groot geweest die hen van deze zeer goede rechtvaardigen gemeenschappelijke zaak waarvoor zij de een aan de andere verbonden waren, konden afscheiden. Daarom, zoals voorzeggd is, als Hieronymus van Praag verstaan had dat Jan Hus op het Concilie ontboden en bereid was daartoe te vertrekken, heeft hij ambtshalve zijn getrouwe vriend getroost en moed in 't hart gesproken, dat hij hem indachtig maakte zijn oude moed en volstandigheid, om de zaak van Christus en Zijn waarheid getrouw uit zou voeren. En dat het nu voortaan een tijd zou worden om zichzelf ook zodanig te betonen als hij tot nog toe in zoveel predicaties voor al de wereld bewezen had, en gelijk hij zich altijd daarvoor gehouden had. Indien het gebeurde dat hij zijn hulp en bijstand nodig had, dat hij hem niet verlegen zou laten, maar als een getrouwe vriend elkander schuldig is, hem getrouw te helpen. En zo is Hieronymus van Praag en Jan Hus gescheiden, hem zo vertroost en welgemoed achtergelaten.

We zouden hier Hieronymus van Praag zijn voorgaande leven kunnen verhalen, hoe hij in de nieuwe stad van Praag geboren is, alsook zijn goede studiën, manieren en inborst, indien het de zaak zelf vereiste. Maar de orde en het voornemen van ons boek vereist veeleer, het bijzonder verhaal van de standvastigheid van de martelaren die in hun laatste strijd en getuigenis voor de waarheid tot het laatste adem van hun leven toe, niet minder vrijwillig als Godzalig zich betoond hebben.

Zo dan, Hieronymus van Praag, op het jaar onzes Heeren 1415 zeer bekommerd zijnde dat hij moest horen dat zijn vaderland van de vijanden en huisgenoten alsook van de naburen door vele valse lastering onderdrukt werd en dat Jan Hus mede van het Concilie zeer onwaardig gekweld en mishandeld werd, is hij op de 4e dag van april met een zeer vlijtig gemoed te Konstanz aangekomen. Daar horende dat men Jan Hus geweigerd had te verhoren en dat men hem zelfs listen en lagen legde om hem te vangen, is hij de andere dag uit Konstanz vertrokken naar Iberlingen een keizerlijke stad, niet meer als een mijl ver van Konstanz gelegen. Dat deed hij daarom, opdat het niet zou schijnen dat hij zichzelf willens en wetens in gevaar geworpen had. Vandaar heeft hij aan keizer Sigismond en andere heren die toentertijd te Konstanz waren, brieven geschreven, en daarin ernstig van de koning en het gehele Concilie verzocht vrijgeleide, om te mogen komen en weer weg te gaan in en uit de stad Konstanz, naar zijn gelieven. Hij verklaarde dat hij bereid was mits hem daartoe audiëntie vergund werd, al de wereld van antwoord te dienen op allerlei beschuldigingen, lastering en misdaden die tegen hem ingebracht mochten worden.

Maar de keizer weigerde Hieronymus van Praag vrijgeleide te geven omdat hij zeer grote moeite had ondervonden met de vrijgeleide brief van Jan Hus en om enige andere oorzaken wil, die hij voor wende. Bij de keizer dus afgeslagen gingen de goede heren van Bohemen die Jan Huis en Hieronymus van Praag zeer toegedaan waren beide gedeputeerden van de 4 naties, en het college van priesters, of, het Concilie zelf, die hem tot antwoord gaven, dat ze hem wel vrijgeleide wilden geven om op het Concilie te mogen komen, maar niet om weer weg te gaan.

Als zij deze antwoorden aan Hieronymus van Praag gerapporteerd hadden, heeft hij 's daags daaraan enkele intimatiën of brieven van verklaring geschreven in de Latijnse, Hoogduitse in de Boheemse taal en deze naar Konstanz gezonden om aan al de deuren van de kerken, kloosters, kardinaalhuizen en herbergen van de bisschoppen en andere herbergen van de voornaamste heren en edellieden, die op het Concilie van Konstanz vergaderd waren, te plakken. De inhoud volgt hier en luid van woord tot woord alzo:

Copie van de brief van Hieronymus van Praag. Zie Fox Angl. pagina 581.

"Aan de zeer edele Prinsen en Heren, Mijnheer Sigismund, door de genade Gods Rooms koning, altijd vermeerderend het rijk en koning van Hongarije, etc.

Ik, Hieronymus van Praag, meester in de goede kunsten van de generale universiteit van Parijs, Keulen, Heidelberg en Praag, maak bekend bij deze tegenwoordige brieven aan de koning, mitsgaders het gehele eerwaardige Concilie en zoveel als mij mogelijk is aan allen en een iegelijk, laat ik mits dezen weten, dat ik om zekere lasteraars, achterklappers en valse beschuldigers wil, uit mezelf vrijwillig en bereid ben te Konstanz te komen om mijzelf daar voor het Concilie openlijk te verklaren; de zuiverheid en oprechtheid van mijn geloof en de onnozelheid van mijn leven en niet heimelijk in hoeken of schuilwinkels, voor enige private of particuliere personen.

Derhalve indien er enige van mijn beschuldigers van welke natie, staat of conditie zij mogen zijn, die tegen mij enig aanklacht van dwaling of ketterij willen voortbrengen, laat ze zichzelf openlijk voor mij komen presenteren in de tegenwoordigheid van het gehele Concilie en in hun eigen namen; mij tegenwerpen wat ze tegen mij hebben. Dan ben ik bereid gelijk ik geschreven heb, openlijk voor het gehele Concilie mijn onschuld te beweren en de zuiverheid en oprechtheid van mijn ware geloof te verklaren. En indien het gebeurd, dat ik schuldig bevonden zal worden van dwaling of ketterij, weiger ik niet openlijk zodanige straf te dragen als enige dwaalgeesten of ketterij verdient en waardig geoordeeld zal worden.

Daarom bid ik mijn heer de koning en het gehele Concilie zeer ootmoedig, dat ik tot zulk een einde en voornemen als voorzegd, een vrije en zekere toegang mag hebben. En indien het gebeurde, dat ik - zulk een recht en billijkheid presenterende als ik doe, eer dat er enige schuld tegen mij bewezen was - gearresteerd, gevangen of dat mij enige kracht en geweld gedaan werd, dat als dan voor de gehele wereld openbaar mag blijken dat deze generale Concilie tegen mij niet procedeerde naar recht en billijkheid, indien ze mij wilden door enig middel van deze strenge gerechtigheid versteken; omdat ik vrijwillig en uit mijzelf tot hiertoe gekomen ben. Hetwelk ik voorzeker houd, dat verder wezen moet van zo'n heilige Concilie of vergadering van wijze en voorzichtige lieden."

Gevangennamen

Maar als hij door middel van deze intimatie brieven in de Latijnse, Hoog-Duitse en Boheemse taal geschreven; en overal aan de kerkdeuren en kloosters aangeplakt, geen vrijgeleide kon verwerven, noch van de keizer, noch van het Concilie, hebben de edellieden, heren en ridders van Bohemen die ook op het Concilie van Konstanz waren, hun patenten en brieven van recommandatie gegeven, bevestigd met hun zegels tot attestatie en getuigenis van de onschuld van Hieronymus van Praag; hoe dat hij al zijn vijanden en partijen gepresenteerd had tot antwoord te staan tegen hun lastering. Maar dat hij nog van de keizer, noch van het Concilie daartoe vrijgeleide had kunnen verkrijgen.

Als Hieronymus van Praag voorgenomen had met deze brieven terug te keren naar Bohemen is hij onderweg door verraad van zijn vijanden gevangengenomen door de officiers of dienaars van de **Hertog van Beieren** Clemens zoon en tot deze hertog te Sultzbach terug gebracht. Waar hij zo lang gevangen werd gehouden totdat hij van de keizer en het gehele Concilie gehouden of ontbonden werd.

In die tijd hebben Michael de Causis en Steven Paletz welke de 2 voornaamste ophitsers in het Concilie waren tegen Jan Hus en Hieronymus van Praag, met enkele anderen hun compliceren op het Concilie verzocht, dat Hieronymus mocht gedagvaard worden uit kracht van zijn voorgaande intimidatie brieven. En dat men diezelfde dag ook brieven zouden zetten op de deuren, poorten en portalen van de stad, kerken en kloosters, etc. Deze citatiebrief luidt aldus:

"Deze heilige en generale synode van Konstanz, getrouw in de Heilige Geest vergaderd, representerende de algemene strijdende Kerk, aan Hieronymus van Praag, die zichzelf schrijft te zijn meester in de kunsten van vele universiteiten, en gepresenteerd te gevoelen wat recht is tot matigheid en niets meer te gevoelen, dan hetgeen hij behoort te gevoelen.

Wij laten u weten, dat er een zeker schrift van uwentwege is geschreven en aan de kerkdeuren van Konstanz geplakt, tot onze kennis is gekomen op de zondag als men in de kerk zingt: Qasi modo geniti.

In hetwelk schrift gij beweert dat gij uw lasteraars ten antwoord wil staan die u openlijk enige beschuldigingen van dwalingen of ketterijen zouden mogen tegenwerpen. Waarvan gij veelvuldig bij ons beschuldigd zijt en bijzonder van de leer van Wicklef. Alsook van andere leringen, strijdende tegen het katholiek geloof, mits dat u alleen vrije en zekere geleide vergund werd, om op het Concilie te mogen komen.

En daar ons ten principale zeer veel aan gelegen is, dat wij die kleine vossen mogen vangen die de wijngaard des Heeren Zebaoth zoeken te verwoesten, hebben wij uw persoon die bij ons verdacht is van vele dwalingen en vermetelachtige leer, en

daarover veelvuldig bij ons berucht is, geroepen en gedagvaard, roepen hen dagen met de inhoud van dezen, dat gij binnen de termijn van 15 dagen, te rekenen na de datum van deze tegenwoordige, van welke 15 dagen de 5 eerste voor de 1e maal, de 2e 5 dagen voor de 2e maal, de 3e 5 dagen voor de 3e en laatste termijn en kerkelijke waarschuwing u voorgesteld, en bestemd worden in een openbare zitdag van deze heilige Concilie indien op diezelfde dag zitdag gehouden wordt, of dus anders op de naast volgende zitdag, dat gij gehouden zijt zijn te verschijnen volgens de inhoud van uw eigen geschrift om te verantwoorden op die dingen die u iemand of enige in het stuk van geloof zou willen tegenwerpen.

Alsook om daar te ontvangen en te doen alles wat de gerechtigheid zal vereisen. Daartoe wij, voor zoveel als in ons is en het recht gevoeld geloof toelaat, door de inhoud van deze tegenwoordige [brief], u presenteren, behoudens altijd de gerechtigheid, al onze vrijgeleide en bevrijding van kracht en geweld.

En laten u voor zeker weten, dat of gij op de voorzijde termijn compareert of niet, des niettegenstaande het heilig Concilie door haar commissarissen of hoofdcommissaris na verloop van de voorzijde termijn des tijds, tegen u zal procederen, noch zich enigszins zal laten verhinderen in haar voornemen door enige van uw weerspannigheid.

Gegeven te Konstanz op de 6e zitdag van de generale Concilie de 12e april onder de zegels van de presidenten van 4 naties.

Stond ondertekend

Grumpert Faber, notaris van de Hoog-Duitsen."

Hieronimus verhoord

Nadat de keizer Sigmund en die van het Concilie verstaan hadden, dat Hertog Johan, Mr. Hieronymus gevangen genomen had, hebben ze terstond brieven geschreven aan de voorzijde hertog dat hij Hieronymus gebonden voor hen zou brengen op het Concilie. Hertog Johan deze brieven van de keizer en het Concilie ontvangen hebbende, heeft hij Hieronymus geketend te Konstanz gebracht dewelke Hertog Lodewijk zijn broeder de andere zoon van Clement, aldaar ontvangen heeft en tot meerdere versmaadheid door de stad van Konstanz met ketenen gebonden achter zich doen leiden tot het Minnebroeders klooster, waar de overpriesters, oversten van het volk, Schriftgeleerden en Farizeeën van het pausdom vergaderd waren, wachtende op zijn komst.

Hieronimus van Praag droeg een grote ijzeren handboud of boei met een lange keten aan zijn hand. welke keten een groot geratel en gedruis maakte waar hij voorbij passeerde. En tot zijner meerder schaamroodheid en spijt, legden zij hem op diezelfde keten achter de hertog Lodewijk die als triomferende voor hem heenging, houdende en uitspannende die keten een groot stuk van de weg van hem. Met welke ketenen zij hem zo gebonden in het klooster gebracht hebben.

Toen Hieronymus voor de bisschoppen geketend stond, hebben ze voor hem opgelezen de brief van hertog Johan die hij met Mr. Hieronymus tot het Concilie gezonden had, welks inhoud was, dat de voornoemde hertog Johan, Mr. Hieronymus naar het Concilie zond die bij geluk in zijn handen was gevallen, omdat hij een kwaad gerucht van hem gehoord had; dat hij suspect was van Wicklefs ketterijen opdat het Concilie orde mocht stellen in zijn zaak omdat het hen toestaat zodanige dwaalgeesten en aanstekers van het geloof te corrigeren en te straffen naar behoren.

Deze en meer andere vleiende woorden tot lastering en prijs van het Concilie stonden in die brief geschreven.

Daarna werd ook opgelezen de dagbrief die van het Concilie tegen Mr. Hieronymus was uitgegeven die wij recht tevoren van woord tot woord overgezet hebben. Door welke brief hij onlangs tevoren terecht geroepen was. Nadat deze brief gelezen was vroegde hem een zeker bisschop: Mr. Hieronymus, wat oorzaak houdt gij om weg te lopen en uzelf op de vlucht begeven? En waarom zijt gij niet gekomen als gij terecht geroepen werd?

Hierop antwoordde hij: "Omdat ik noch van de keizer, noch van ulieden, enige vrijgeleide kon bekomen gelijk dit blijkt uit de brieven die de baronnen en Vrijheren aan mij hebben geschreven. Ik heb ook gevoeld, dat ik hier op het Concilie mijn volslagenste vijanden had, omdat ik zelfs door mijn intimidatie brieven of verklaringen geen vrijgeleide konden verwerven. Derhalve, opdat ik niet roekeloos alleen uit mezelf daar ik niet toe geroepen werd, zou schijnen mezelf in zo groot gevaar gestoken te hebben, heeft het mij best geraden gedacht, intijds van hier te wijken. Maar indien ik iets het minste van uw dagvaardiging had geweten, zou ik mijzelf geenszins hebben ontzien uit Bohemen zelf naar Konstanz terug te keren."

Nadat Hieronymus van Praag deze woorden gesproken had, is er een grote menigte van priesters, paarden en monniken tegen deze godzalige man opgestaan, valse getuigenissen en lastering met groot getier en geraas geleid zoals honderden bijen plegen te doen, tegen hem voortbrengende. Maar dit oproer wat gestild zijnde begon Jan Gerson, kanselier van Parijs hem alzo aan te spreken:

Hieronymus, als gij te Parijs woonde zo liet gij uzelf voorstaan dat ge schier een engel waart in welsprekendheid en verstoorde de gehele universiteit openlijk, in de school vele dwalende conclusies met hun coloratien voorstellende en bijzonder in die kwesties de *Universalibus en de Idaeis* met veel meer andere zeer ergerlijke kwesties of strijdwoorden.

Waarop Hieronymus hem weer zeer bescheiden antwoordde:

"Eerwaarde meester, in de tijd als ik in de universiteit van Parijs woonde, heb ik zodanige materie in de scholen van Parijs voorgesteld, waarmee ik antwoordde op de argumenten van de meesters; en ik stelde voor filosofische verwijzingen als een filosoof en meester van de universiteit zelf. En indien ik enig kwesties voorgesteld heb die ik niet had behoren voor te stellen, leert gij mij dat ze de dwaalachtig zijn geweest, dan wil ik mij ontmoedigd laten onderwijzen om deze te verbeteren. Maar in de oratie die ik in de openbare scholen deed en in de disputaties, die ik naar de wijze van andere meesters met krachtige redenen beweerde, daarop viel toentertijd gans niets te zeggen. Noch werd enig gewag daarvan gemaakt van die beschuldiging die gij mij nu zoekt op te leggen. Ja dat meer is, ik ben toentertijd onder het getal van de meesters van de hogescholen van Parijs opgenomen; en dat ik daar dikwijls beweerde daarvan zou ik nu ook geen zwaarigheid maken, om het in deze volle vergadering wederom te verhandelen. Indien gij daarin enige dwalingen bevindt, wil ik deze gaan verbeteren en goedsmoeds de rechtzinnige leer plaats geven.

Terwijl Hieronymus nog sprak is er een ander, ik weet niet wie (het schijnt dat het een meester van Keulen is geweest) opgestaan en zei tot hem: 'voorwaar uw oratie die gij eertijds te Keulen hebt gedaan stak vol dwalingen. En uw proposities of artikelen die gij daarvoor stelde, daarin waren vol van dwalende materies begrepen, die tot nog toe uit de gedachtenis der mensen niet zijn verdwenen.'

Welaan zei Mr. Hieronymus, *ik bid u brengt tenminste één van allen hier openlijk te voorschijn.*

Maar, hij verbaasd zijnde, zei: 'zij komen mij nu niet te binnen. Maar kort hierna zullen ze tegen u ingebracht worden'.

En meteen is er terstond een derde van Heidelberg opgestaan die zijn beschuldigingen in zodanige voege aanstelde: 'Als gij bij ons woonde, hebt gij verscheiden lasteringen, bijzonder van de Heilige Drievuldigheid rondgestrooid, daar gij ook een zeker schild geschilderd had, vergelijkende de Heilige Drievuldigheid bij water, sneeuw en ijs.'

Op vele woorden, antwoordde Hieronymus alles wat ik daar gezegd, geschreven of geschilderd heb, ben ik volvaardig - indien gij het ook nu wilde toelaten te zeggen, - te schrijven en te schilderen. En indien er enige valsheid in gevonden wordt, zal ik deze ootmoedig herroepen en beter gevoelens plaats geven.

Ondertussen riepen de omstanders overluid: *Verbrand hem! Verbrand hem!!*

Hetwelk Hieronymus alzo beantwoord heeft: *Indien mijn ondergang zo diep in uw harten ligt en gij zo groot behagen hebt in mijn dood, in Godesnaam, laat de wil des Heeren geschieden.*

Maar de aartsbisschop van Salisburg zei: geenszins Hieronymus; want er staat geschreven: *ik wil de dood niet, maar dat hij zich bekere en leve.*

Ten laatste als zij lang genoeg tegen Hieronymus getierd en geraasd en nu een einde maakten van al hun lasteringen en valse getuigenissen, werd hij aan de rakkers van de officier van de stad van Konstanz overgegeven om voor die nacht in de gevangenis gebracht te worden. Alzo is de vergadering voor deze keer gescheiden en is ieder van hen in zijn huis of logies teruggekeerd.

De rakkers hebben hem in een zeker huis gebracht waar een van de vrienden van Jan Hus, Petrus die Notaris, door een venster hem aldus aangesproken heeft: "Mijn beminde meester, wees goedsmoeds en volstandig en vrees niet voor de goede zaak van de waarheid de dood sterven waarvan gij eertijds toen gij nog vrij was, vele dingen zeer verstandig geleerd en gedisputeerd hebt."

Hieronymus antwoordde hem: "Mijn beminde broeder, ik dank u dat ge mij bezocht hebt en weet voorzeker dat ik de dood niet vrees, gelijk ik in verleden tijd met vele woorden gesproken heb, zo wil ik nu ook metterdaad nu het nodig is, beproeven wat ik voor de waarheid vermag."

Degenen in wiens bewaring Hieronymus was, heeft deze rede gehoord. En zich kerende tot het venster hebben ze met dreigementen Petrus vandaar gejaagd.

Meteen kwam daar een Vitus bij Hieronymus en zei tot hem: *meester, hoe vaart gij al?*

Hieronymus antwoordde hem: *voorwaar broeder, ik vaar zeer wel.*

Toen kwamen de bewakers van Hieronymus en legden de handen aan de genoemde Vitus en namen hem gevangen. Ze zeiden: *deze is ook een van hun getal.*

Als het tegen de avond begon te worden, heeft de aartsbisschop van Rige enige van zijn dienstknechten gezonden om Hieronymus weg te leiden, die streng met ketenen gebonden werd, beide aan handen en aan zijn hals en heeft hem zo zeker urenlang laten bewaken. Als de dag begon aan te komen hebben ze hem in een zekere toren gebracht op Sint Paulus kerkhof, waar ze hem aan een groot blok vastgebonden hebben met zijn voeten in de stok en zijn handen bovenop vastgemaakt, hebben ze hem zo laten liggen. Want het blok was zo hoog dat hij geenszins daarop kon zitten, maar zijn hoofd moest omlaag op de aarde hangen. Zo is hij vele dagen lang gepijnigd zijn leven onderhoudend met brood en water. Ook werd de voornoemde Vitus voor de aartsbisschop van Rige gebracht, die hem vroeg hoe hij zo stout had durven zijn te spreken met zodanige man die de grootste ketter en verworpelingen was van heel de wereld. En omdat hij geen oorzaak van gevangenschap in hem kon vinden, en hij

zeide dat hij een goede vriend was van heer Johan van Chlum, wiens metgezel deze Vitus was, heeft hij hem laten gaan en weggezonden. Hij nam een eed van hem af en beloften, dat hij nergens heen zou gaan daar het Concilie schade bij zou hebben, uit oorzaak van die gevangenis.

Mr. Hieronymus had nu 2 dagen en 2 nachten in die toren **op** water en brood gelegen eer dat wij wisten waar zij hem gebracht hadden.¹⁶

Toen ging een van die wachters tot meester Pieter de notaris en vertelde hem dat Hieronymus van Praag daaromtrent in banden en in ketens lag en hoe hij gevoed werd, met water en brood der droefenis. Toen verzocht Mr. Pieter dat hij toegelaten mocht worden Hieronymus eten te brengen. Wat de gevangenisbewaker hem vergunde.

Binnen 11 dagen daarna, alzo jammerlijk ophangende aan zijn hielen of voeten, doordien hij zo weinig rust en zo sober onderhoud had, viel hij in een zware ziekte, dat men meende dat hij daar van gestorven zou zijn. Daarom in zulke harde gevangenis liggende en zoals gezegd, is bijna doodziek zijnde verzocht hij een biechtvader te mogen hebben, hopende dat hij zachter met hem zou handelen omdat hij zichzelf naar hun ceremoniën vervoegde.

Maar die van het Concilie weigerden hem een biechtvader te geven, zolang, totdat hij standvastig aanhoudende, ten langen leste nog een verkreeg. Zijn vrienden toen ter tijd daar tegenwoordig zijnde, in dezelfde toren of gevangenis; waarin hem daarna zachter bewaring werd vergund. Zodat hij daar in verbleef bijna een rond jaar, min 7 dagen.

Ondertussen is niet lang daarna Jan Hus van de tirannen van het Concilie ten onrechte veroordeeld en verbrand op de 8e dag na het feest van Sint Pieter en Sint Paulus en omtrent de feestdag van de geboorte van de maagd Maria. In hetzelfde jaar anno 1415 hebben zij Hieronymus die in zijn langdurige banden wel dapper uitgeteerd was, voor zich doen brengen in de kerk van Sint Pauwels waar zij hem met vele dreigementen, ja met dood zelf bedreigden, ten ware hij van zijn gevoelens afstond en de condemnatie van Jan Hus, van wie zij zeiden dat hij terecht verbrand was, onderschreef.

Hieronymus' zwakheid en verloochening

Hier heeft Hieronymus van Praag zijn menselijke zwakheid vertoond. Want hij door vreze des doods en op hoop van uit hun bloeddorstige handen te ontkomen is afgevallen, en dat formulier van afzwering en wederroeping dat ze hem schriftelijk in handen gegeven hadden, op de openbare zitdag in de **Hoofdkerk** van Konstanz, voor heel de wereld opgelezen en nog daarenboven om die van het Concilie te gerieven, heeft verklaart *dat Jan Hus wettelijk was verbrand*.

De kopie van deze herroeping die de vaders van het Concilie zelfs met hun eigen hand geschreven en Hieronymus opgedragen hebben, wordt zeer gedenkwaardig hierbij gesteld, om hun praktijk daaruit te leren kennen die zij gebruikten om daardoor Hieronymus van Praag om te zetten, verdraaiden en verschonend zelfs zijn gevoelens, om hem daardoor des te lichter tot schipbreuk des geloofs en van goede consciëntie te brengen.

Waarvan de woorden in de akte van het Concilie van Konstanz aldus luidt:

... Op welken 19e zitdag Hieronymus van Praag door de eerwaardige heere Petrus kardinaal van Camerik en andere gedeputeerden van het Concilie in het stuk des geloofs nader onderwezen zijnde en beter geïnformeerd van het rechtzinnig gevoelen

¹⁶ J. Foxe schrijft dit; hieruit blijkt dat het van Hieronymus en Hus vrienden zijn die deze akte geschreven hebben.

onzer moeder de heilige Kerk, die tevoren van de ketterij beschuldigd was, en derhalve van het Concilie in de gevangenis geworpen was, heeft een zeker formulier van herroeping en afzwering op een papier geschreven, openlijk op de preekstoel staande met een luide en verstaanbare stem opgelezen, also dadelijk herroepende en afzwerende; gelijk in dezelfde brief stond, waarvan de inhoud deze navolgende is.

Folio 563 1^e kolom:

Afzwering en herroeping van Hieronymus van Praag

"Ik, Hieronymus van Praag, meester in de liberale kunsten, bekende de ware katholieke kerk en het apostolisch geloof, anathematische, dat is vervloek en verban alle ketterij, maar bijzonder degenen daar ik tot nog toe om berucht ben geweest en dewelke in voorleden tijden John Wiclef en Jan Hus geleerd en gehouden hebben in hun traktaten, boeken en predicaties, die ze voor het volk en de klerken gedaan hebben. Om welke oorzaak wil, de vorigen met hun leeringen hun dwalingen, van dit concilie van Konstanz als kettters veroordeeld zijn en haar voorzeide leer is bij sententie gecomdemneerd, doch allermeeest in zekere uitgedrukte artikelen, die in de sententie van dit heilige concilie tegen hen uitgesproken zijn.

Wat mij aangaat ik staat toe, en ben van eender gevoelen met de heilige Roomse Kerk en de Apostolische stoel, en dit heilige concilie en belijd met de mond en met het hart, dat ik in allen dele, ten enenmale en bijzonder van de sleutelen, sacramenten, ordonnaties, officies en kerkelijke censuur, aflaten en overblijfselen der heiligen en kerkelijke vrijheid, alsook van de ceremoniën en alle andere dingen die tot de Christelijke religie behoren, gevoel en belijd ik, gelijk de Roomse kerk zelf en de Apostolische stoel en dit heilige concilie daarvan belijden; enzovoort.

Hierna volgt een lange lijst van zaken waarin Hieronymus zijn vorige Belijdenis van het ware geloof verwerpt. Hij besluit:

... Zo wil ik mij zelf haar onderwerpen onder de gestrengheid van de kerkelijke ordinantiën en verklaar mezelf verbonden te wezen tot de eeuwige straf. Waarop ik deze mijn belijdenis en het schrift van deze mijn verklaring voor dit heilige generale concilie gaarne en vrijwillig overlever; en heb dit met mijn eigen hand onderschreven en al deze dingen en elkeen ervan met mijn eigen hand beschreven."

Nieuw beschuldigingen

Door deze afzwering en herroeping is Hieronymus van Praag de strikken van het concilie niet ontkomen. Want ze wisten wel, dat hij dat niet vrijwillig maar uit vreze voor de dood gedaan had. En daarom vertrouwden ze hem niet dat ze hem los en vrij zouden laten gaan. Maar zij hebben hem weer naar diezelfde toren geleid, doch aldaar zo streng niet meer geketend en gebonden als tevoren. Zij hebben hem wat meer vrijheid gegeven, nochtans zo, dat elke dag met gewapende soldaten hij wel nauwkeurig bewaakt werd.

Anno 1416 zijn er uit Bohemen nieuwe vijanden bijgekomen welker Carmelietermonniken waren en brachten nieuwe beschuldigingen in tegen Hieronymus van Praag. Door dezer komst waren zijn oude volslagenste vijanden Michael de Causis is en Steven Paletz, beide apostolaten, [afvalligen], zeer verblijd en met hen aanspannende, begonnen ze hun proces tegen Hieronymus opnieuw te hervatten en veel heftiger daarop aan te dringen als ooit tevoren. Want zij hadden verstaan uit zekere woorden van Mr. Hieronymus en uit enige andere tekenen en daaruit afgenomen dat hij niet

oprecht en uit de grond van zijn hart maar alleen uit vreze des doods en op hoop van verlossing, zijn leer en gevoelens had afgezworen en wederroepen. Daarom hielden zij zeer constant aan bij de kardinalen die in dat concilie presideerden, dat ze Hieronymus zouden dwingen te antwoorden op zekere nieuwe beschuldigingen die verscheiden waren van de voorgaande.

Maar de boven genoemde kardinalen die de rechters en presidenten van het concilie waren, te weten de kardinaal van Camerik, de kardinaal de Visemis, de kardinalen van Aquilegia en Florentze, bemerkende de moedwillige opgezette boosheid van zijn tegenpartijen en het ongelijk, kracht en geweld waarmee zij Hieronymus overstag zochten te werpen, hebben grote naarstigheid gedaan en zeer bij het concilie gearbeid om hem los te laten.

Ter contrarie, hebben ook zijn partijen hun uiterste best gedaan en bijzonder bij degene die zij in het concilie zeer toegedaan waren, constant aangehouden, dat men hem geenszins vrij zou laten noch sparen. Zij riepen overluid, dat er zeer verkeerd gedaan was, zulk een schandelijke ketter voor te spreken.

Zodat het op een zekere dag gebeurde, als de voorzegde kardinalen de zaak van Mr. Hieronymus van Praag zijn verlossing door het concilie zeer aandrongen, dat de Hoog-Duitsen en de Bohemers, die zij gezworen vijanden waren, met alle macht zichzelf daartegen opgesteld. Ze riepen overluid, dat men hem geenszins behoorde vrij te laten! En meteen stond er onder andere op, een zekere Naso, die de kardinalen met deze woorden aangesproken heeft:

"Eerwaardigste vaders. Wij moeten onszelf over ulieden zeer verwonderen, dat uw eerwaardigen heden voor zulke schandelijke ketteren spreken; om welkers wil wij met de gehele Clergie in Bohemen zeer vele beroerten en zwarigheden hebben te lijden gehad, en veellicht zullen uw vaderlijkheden ook nog dergelijke gevaren moeten doorstaan. En ik vrees grotelijks, dat gij van die ketteren of van de koning van Bohemen zelf giften en gaven ontvangen hebt, te weten om voor deze Hieronymus te spreken."

Als de kardinalen door het roepen en tieren van Naso en anderen zijns gelijke, wankelbaar begonnen te worden, hebben zij Hieronymus zijn goede zaak verlaten en haar rechters-ambt afgelegd. In welke plaats door het ingeven van enige kwaadwillige, die de allers-geslagenste vijanden der waarheid waren, gesucceserd zijn, de patriarch van Constantinopel en in zekere Hoog-Duitse doctor, welke rechters eertijds de Godzalige man Jan Hus ter dood veroordeeld hadden.

Maar Hieronymus verwierp deze nieuwe rechters waarvoor hij in banden staande, heimelijk in de gevangenis niet een woord wilde spreken. Maar hij verzocht openbare audiëntie dat hij mocht toegelaten worden, openlijk in de volle vergadering voor al de wereld zijn gevoelens te verklaren.

Hetwelk de presidenten en de oudsten van het concilie hem lichtelijk toegestaan hebben, menende dat Hieronymus zijn wederroeping die hij niet lang tevoren gedaan had, weer zal vernieuwen en nog meer versterken zal. Op deze mening dan hebben ze hem publiek audiëntie vergund.

Derhalve, op het voorzegde jaar onzes Heeren 1416 de 25e dag van Mei, welke was zaterdag voor de Hemelvaart van Christus, werd Hieronymus van Praag ter openbare audiëntie gebracht voor het gehele concilie, vergaderd in de **Hoofdkerk** van Konstanz. Waar, als bij de commissarissen van het concilie in de plaats van zijn vorige partijen, hem van nieuws voorgelegd waren 107 artikelen die zijn voornoemde partijen nu van nieuws tegen hem gedeposeerd en verleden hadden, tot zulk een einde opdat hij de ark strikken des doods die ze hem gelegd hadden, niet meer zou ontgaan.

Zodat reeds tegen hem uitgeroepen werd, dat hij van deze getuigen overwonnen en al overtuigd was. Ja, de rechters zelf met vooroordeel ingenomen zijnde, hadden zich reeds zichzelf laten ontvallen dat hij op het aanbrengen van deze getuigen in deze openbare audiëntie gecondemneerd [veroordeeld] zou worden. Zij verklaarden dat er reeds besloten was, dat zij Hieronymus ter dood zouden veroordelen.

Omdat er, zoals gezegd, tegen hem zeer veel beschuldigingen bijeengeraapt waren, waardoor hem zijn partijen van ketterij beschuldigden, en hun bezwaren met getuigen versterkt hadden, heeft het de laatste het concilie goedgeacht, dat hij ook moeilijk op elk en ieder tegenwerping zou antwoorden. Zie *Poggius in Epistel ad Leon. Aretinus*.

Rede voor het concilie

Zo dan binnengebracht zijnde, als men hem belastte daarop te antwoorden heeft hij zulks eerst lang geweigerd. Hij beweerde dat hij eerst zijn zaken behoorde te verdedigen eer hij op de lasteringen van zijn partijen behoefde te antwoorden. Hij verzocht derhalve dat ze hem eerst voor zichzelf wilden horen spreken, belovende dat hij daarna zou komen tot de lasteringen van zijn tegenpartij te weerleggen.

Maar als hem dit billijk verzoek werd afgeslagen, heeft hij in het midden van de vergadering aldus de gesproken:

"Wat is dit voor een onrecht en ongelijk dat gij mij voor ogen legt, dat gij mij niet 1 uur lang wilt horen spreken, daar gij mijn partijen en lasteraars tot nog toe altijd goed gehoor hebt gegeven, terwijl ik gehele 300 en 40 dagen lang in verscheiden gevangenissen, in stank en in vuilheid, in de drek en in boeien gelegen en aan alle dingen gebrek gehad heb? Hierdoor is het geschied daar ulieder oren voor elk en een ieder van mijn partijen gedurig opengestaan hebben, die u zo lange tijd geperst en wijsgemaakt hebben, dat ik een ketter, ja een vijand van het geloof en een vervolger van de kerkelijke personen ben, dat men mij de ganse week niet wil toelaten mijzelf te verdedigen?

Gij hebt alvorens in uw harten met een vooroordeel tegen mij ingenomen zijnde, mij als een goddeloos mens veroordeeld, eer gij mij terdege hebt kunnen kennen, hoedanig ik ben. Maar gijlieden moet evenwel weten dat gij mensen en geen goden zijt en dat gij niet eeuwig maar sterfelijk zijt en moet bekennen dat gij mede kunt missen, dwalen, vallen en verleid kunt worden.

Men zegt dat er hier bijeen vergaderd zijn de voornaamste lichten en voorzichtigste mannen van de gehele wereld. Daarom betaamt het ulieden wel, uw uiterste best te doen dat gij niet zo roekeloos, noch onverdacht, noch tegen de gerechtigheid in doet. Wat mij aangaat, ik ben maar een arm mens om wiens leven het te doen is. Doch ik spreek deze dingen niet voor mezelf, dewijl ik weet dat ik een sterfelijk mens ben. Maar mij dunkt, dat het uw waardigheid niet betaamt, dat zoveel wijze en voorzichtige lieden iets tegen mij zouden besluiten, hetwelk tegen recht en reden en alle billijkheid strijd en dat niet alleen met deze daad, maar ook in voorgaande tijden met dit kwade voorbeeld schadelijk zou zijn."

Nadat hij deze en meer andere dingen zeer welsprekend had gediscussieerd, doch zo dat er vele door hun murmuringen en oproer ter contrarie in zijn reden voerden; zo is nochtans ten lange laatste besloten dat hij eerst op de dwalingen hem ten laste gelegd werden zou antwoorden en dat men hem daarna vrijheid en volmacht zou geven om te mogen zeggen wat hij heeft.

Zo werd dan van de lessenaar afgelezen alle en ieder van de artikelen zijner beschuldiging. Daarna werden deze met getuigenissen versterkt en ten laatste werd hij ook gevraagd, of hij iets daartegen had?

Nadat van de verweerder aan Hieronymus tijd en de gelegenheid had gegeven om zijn goede zaak te mogen verantwoorden, heeft hij zeer wonderbaarlijk van de Heere versterkt zijnde, met een grote voorzichtigheid van gemoed niet anders dan alsof hij gans geen pijn of kwelling van de zo langdurige gevangenis had gevoeld, van 's morgens vroeg, met de dag tot de middag toe, onweersprekelijk 40 artikelen van zijn tegenpartijen weerlegd. Maar de andere, daar hij zichzelf niet aan schuldig kende en die van zijn valse getuigen als versierde beschuldigingen en lasteringen tegen hem opgeworpen waren, die heeft hij simpel ontkend en alzo zichzelf daarvan verontschuldigd en die plat afgeslagen; en loochenende deze voorbijgegaan is.

Het is ongeloofelijk zegt **Poggius** hoe loffelijk hij antwoordde en met hoe sterke argumenten hij zijn zaak verweerde. Hij heeft nooit iets voortgebracht dat de vromen niet zou betamen. Zodat er, indien hij iets met het hart geloofde, dat hij met de mond beleet; niet alleen gans geen rechtvaardige oorzaak des doods maar zelfs niet de minste oorzaak van vermoeden in hem te vinden was. Hij zei dat het alles vals was en dat al de beschuldigingen en lasteringen van zijn partijen tegen hem versierd waren.

Ondertussen als er opgelezen werd dat hij een lasteraar was door de Apostolische stoel en een bevechter van de paus van Rome, een vijand van kardinalen, een vervolger der prelaten, en tegenpartij van de geestelijkheid, en kerkelijke personen der Christelijke religie, is hij opgestaan en heeft met de klagende stem en uitgeslagen handen geantwoord: "O vaders van het concilie, tot wien zal ik mij nu keren? Wie zal ik om hulp aanroepen? Wie zal ik verbidden? En tot wien zal ik smeken? Of vlieden? Maar deze mijn vervolgers hebben ulieder gemoed van mijn behoudenis vervreemd als zij gezegd hebben, dat ik ulieder aller vijand ben; daar gij toch mijn zaak oordelen moet. Want ze hebben zichzelf laten voorstaan, al was het ofschoon dat die dingen die ze tegen mij versierd hebben, licht en van gene waarde schenen te wezen, dat gij nochtans door uw advies, mij als uw gemene vijand, voor zodanig een als ze mij vals belogen hebben, licht zou onderdrukken. Derhalve indien gij hun woorden wilt geloven, zo kan ik gans geen hoop van mijn verlossing hebben."

Velen heeft hij met deze schimpwoorden zeer aardig doorgestreken, velen heeft hij ook menigmaal in zijn droevige zaak doen lachen, gekkende met hun betwistingen.

Gevraagd zijnde wat hij gevoelde van het sacrament van het Altaar antwoordde hij: "Van nature en voor de consciëntie is het brood en wijn maar in en door de consecratie is het het ware lichaam en bloed van Christus."

En met meer andere woorden die hij daar nog bij voegde, conform hun Rooms-katholiek geloof. (Hieronymus heeft de transsubstantiatie toegestaan, Mellinus)

Daarna stond er een andere op, die zei: Hieronymus, er gaat nochtans een kwaad gerucht achter u, dat gij gezegd zou hebben, dat er na de consecratie nog brood blijft op het altaar.

Dewelke Hieronymus bespottende, al lachende antwoordde: *ja ik geloof, dat het brood blijft voor de bakkers.*

Op deze woorden begon een Dominicaner monnik zeer onstuimig tegen hem uittebaren. Hij zei: wat? Durft gij loochenen, waar niemand aan twijfelt?

Wiens ongebonden zot geklap en dartele redenen Hieronymus met deze woorden luid inbonden heeft, zeggende: *zwijgt gij stil, gij monnik, gij geveinsde huichelaar!*

De monnik zichzelf dus genepen vindende, zat stilletjes neer en bleef zo stom als een vis.

Na deze stond nog een andere op en riep met luide stem: *ik zweer bij mijn consciëntie dat het de waarheid is, hetgeen gij loochent.*

Deze antwoordde Hieronymus wederom in het Latijn met deze aanspraak: heus toe, sic jurare per conscientiam tutissima fallendi via est. Dat is: *hoort toe goede vriend, aldus bij zijn consciëntie te zweren, is de naaste en zekere weg om de mensen te bedriegen.*

Er was nog een andere, wel van de bitterste partijen tegen Hieronymus van Praag, die hij geen andere naam gaf als *hond of ezel.*

Nadat hij zo de een voor de andere na weerlegd had, konden ze gans geen schuld in hem vinden noch in deze, noch in enige andere zaak die ze tegen hem deposeerden. Maar ze werden allen van hen tot stilzwijgen gebracht. Maar omdat voor de menigte en het gewicht van de beschuldigingen de zaak op die dag niet geheel afgehandeld kon worden, noch zij rechters tot de sententie van contemplatie niet konden voortgaan, omdat hen de middag overlopen was, en Hieronymus derhalve geen tijd had om de voorgaande artikelen te beantwoorden, werd de zaak tot op de 3e dag te weten, tot Dinsdag naastkomende uitgesteld.

Concilie in de Munsterkerk¹⁷

Op welke dag hij opnieuw 's morgens heel vroeg tot de scène vriend Munsterkerk door het concilie gebracht werd, waar hij op de resterende artikelen van zijn beschuldiging met geen minder volständigkeit en scherpzinnigheid geantwoord heeft zoals de zaterdag tevoren. En zeer bekwaam de lasteringen en valse beschuldigingen die zijn tegenpartijen tegen hem gedeposeerd en verleden hadden, tegen henzelf gekeerd en hen zelf heeft verweten; zodat door zijn reden waarmee hij hun valse beschuldigingen en getuigenissen weerlegde, zij beschaamd gemaakt werden, en zeer schandelijk moesten stilzwijgen.

Nadat al zijn beschuldigingen opgelezen waren werden ook de valse getuigen binnengeroepen die tevoorschijn komende hun getuigenissen gaven op de artikelen die ze tevoren tegen hem ingebracht hadden.

Op welker aanklachten de onnozele en goede zaak van Hieronymus van Praag onderdrukt werd. Zodat die van het concilie tegen hem begonnen te besluiten, eer dat zij zijn verantwoording gehoord hadden.

Hieronymus dat bemerkende stond op en zei: "Omdat gij mijn partijen tot nog toe zo naarstig en aandachtig gehoord hebt, zo is het recht en billijk dat gij mij nu ook met goede oren aanhoort, voor mijzelf te verantwoorden.

Waarop eerst grote zwarigheid voorviel, of men hem gehoor zou geven of niet. Maar ten laatste na vele debatten, werd hem toch audiëntie vergund om voor het gehele concilie openlijk zijn gevoelens te verklaren en zijn woord te doen. Zo begon hij dan van de morgen en voltrok zijn rede tot de middag en verhandelde zeer vele en verscheiden materies met grote geleerdheid en welsprekendheid, beginnend vooreerst met het gebed tot God, Hem biddende om Zijn Heilige Geest dat Hij hem de mond wilde openen en de bekwaamheid geven om te mogen spreken. Tot profijt en zaligheid van zijn eigen ziel.

En alzo zijn oratie aanvangende zei hij aldus:

¹⁷ De Munster van Konstanz of de Onze-Lieve-Vrouwemunster is een basilica minor in Konstanz aan de Bodensee.

Hieronymus van Praag oratie voor het concilie.

Volgens Poggius

'Ik weet, zeer eerwaardige heren dat er vele voortreffelijke lieden ten onrechte geleden hebben en door valse getuigen onderdrukt en door verkeerde oordelen verwezen zijn geworden.

En zo beginnende van de heidense voorbeelden vertelde hij hoe onrechtvaardig dat Socrates veroordeeld was en daar hij wel had kunnen ontkomen, dat hij niet had gewild. Opdat hij ons zouden benemen 2 dingen die de mensen de bitterste schijnen te wezen, te weten: de vrees van de gevangenis en de schrik des doods.

Daarna verhaalde hij Plato's gevangenis, Annaxagora en Zononis tormenten, en bovendien veler heidenen onbillijke veroordelingen, zoals Rutily's ballingschap, Boety en anderer van welke Bolerius zelf schrijft: onverdiende dood.

Daarna overgaande tot de voorbeelden van de Hebreeën, is hij eerst begonnen met het exempel van Mozes, die het volk zelfs uit Egypte verlost en uit Gods hand hen de Wet zelf gegeven had. Deze zei hij, werd menigmaal van zijn eigen volk als een verleider en een verachte van het volk belast.

Jozef van zijn eigen broeders uit enkele haat en nijd verkocht. Daarna uit valse verdenking in banden geworpen.

Hierboven zijn ook Jesaja, Daniel en meest al de profeten als waren ze verachters Gods en oproerige mensen ten onrechte verwezen.

Hierbij heeft hij ook gedaan het verkeerd oordeel over Susanna en de vele anderen die, daar ze toch van de allerheiligste mensen waren, nochtans door onrechtvaardige vonnissen omgekomen zijn.

Ten laatste kwam hij tot Johannes de Doper en onze Zaligmaker zelf, neerdalende, zei hij dat er in al de wereld bekend was hoe ze door valse getuigen en verkeerde oordelen van de rechters gecondemneerd waren.

Bovendien, dat de heilige martelaar Stefánus van het college der priesters doodgestenigd en al de apostelen mede ter dood veroordeeld waren, niet als vromen en godzalige lieden, maar als oproerige verkeerders van het volk, verachters van de goden en openbare misdadigers.

Hij zei ook, dat het onrecht en onbillijk is, dat de ene priester van de andere veroordeeld zou worden. Maar veel onduidelijker is het dat zulks geschiedt van een geheel college priesters, gelijk hij zulks met voorbeelden bewees.

Maar het onrechtvaardigste van alles is dat zulks gebeurde van een vol concilie der priesters. Dit heeft hij ook vertoond dat het op zich verscheiden tijden zo toegedragen heeft.

Van deze dingen heeft hij lang en breed zeer welsprekend en met grote verwondering van allen die het hebben aangehoord gedisputeerd.

Maar omdat de voornaamste kracht van zijn zaak berustte op de getuigenissen, heeft hij met vele redenen bewezen dat men deze getuigen geen geloof behoorde te geven. Bijzonder omdat ze niet naar de waarheid maar uit moedwil, haat en nijd tegen hem getuigd had.

Daarna heeft hij ook de oorzaak van hun haat tegen hem, zó verklaart, dat het niet veel scheelde of ze zouden hem haast geloof gegeven hebben. Want zijn reden waren zo waarschijnlijk, dat men al de getuigenissen ter contrarie weinig geloof toedragen mocht; uitgenomen alleen de zaak van het geloof of het geschil in de leer tussen het pausdom en hem.

Zo krachtig had hij al de harten van het gehele concilie ingenomen dat hij ze bijna allen tot barmhartigheid tot hem had bewogen, te weten om hem los te laten.

Hij deed hier nog bij, dat hij vrijwillig en met zichzelf op het concilie gekomen was om zichzelf te verontschuldigen tegen alle valse beschuldigingen. Daarom vertelde hij de gehele loop van zijn leven en van zijn studiën en bewees dat hij vele goede diensten gedaan, deugdelijk en Godzalig had geleefd. Hij zei ook dat van oude tijden het gebruikelijk was onder de allergeleerdsten en Godzaligste mannen, dat ze in de zaak van het geloof van elkander wel verscheiden waren in hun gevoelens, maar niet om het geloof zelf teniet te maken, maar om door die verschillen de waarheid van het geloof des te beter te ondervinden. Dat alzo de heilige oudvaders Augustinus, Hieronymus verschillend hadden gedacht niet alleen in verscheiden zaken maar ook in contrarie gevoelens, zonder dat er nochtans enige verdenking van ketterij aan de een of andere zijde was.

Ondertussen verwachten zij allen, dat hij zichzelf zou beginnen te excuseren met die dingen die hem tegengeworpen waren, te retrakteren en herroepen, óf dat hij het concilie om vergiffenis zou bidden van zijn dwalingen en misverstanden daar hij in mocht gestoken hebben.

Maar Hieronymus van Praag volstandig voortgaande in zijn oratie verklaarde dat hij gans geen dwalingen wist, noch dat hij ook de valse beschuldigingen van andere geenszins wilde wederroepen.

Ten laatste komende tot de recommandatie of lofprijzing van Jan Hus, verklaarde hij dat hij een vroom, heilig en rechtvaardig man was en die zulk een dood niet verdiend had, nog waard was. Maar zei hij, dat hij hem van kindsaf goed gekend had en dat hij in hem nooit bespeurd had enig gebreken van kwade begeerlijkheden of dronkenschap, noch enige andere tekens van ondeugd, maar dat hij altijd zichzelf zeer eerlijk en matig had gedragen. Hij betoonde in alle delen een vurige ijver tot de waarheid van het heilig Evangelie hetwelk hij altijd als een getrouw en naarstig herder het volk oprecht heeft voorgedragen.

En wat aangaat de predicates en de geschriften van John Wicklef of Jan Hus die zij geleerd of geschreven hadden tegen de misbruiken van de Clergie, zowel als tegen hun ongebondenheid, boosheid, hoererijen, gierigheid, eergierigheid, brasserijen en dronkenschappen, daar de Papen en monniken vol van waren, dat hij diezelfde voor God hield en niet een strobreed daarvan begeerde te wijken. Maar dat hij tot de dood toe zou bekennen dat ze heilige en godzalige lieden waren en dat zij hem hij in alle delen van het katholieke geloof, geloofd en beleden hadden, hetgeen de heilige algemene Kerk daarvan gevoeld en geloofd; en dat hij ter contrarie alle ketterijen verzaakte en vervloekte.

Eindelijk besloot hij, dat hij al de artikelen van John Wicklef en Jan Hus beschreven en voorgesteld had tegen alle ongeleerdheden, pracht en praal, misbruiken en ongebondenheden van de prelaten, tot den dood toe standvastig zonder enige wederroeping wilde voorstaan.

En allerlaatst heeft hij dit nog daarbij gedaan, dat er van al zijn zonden waar hij tot die tijd toe God mocht vertoornd hebben, geen zijn consciëntie zo zeer knaagde noch zijn gemoed meer bezwaarde, als die hij op die schadelijke en schandelijke preekstoel begaan had, te weten dat hij uit zwakheid en vreze des doods afgevallen zijnde, van die van het concilie gedwongen werd te wederroepen, en de veroordelingen van Jan Hus te onderschrijven; en om zijn partijen te gerieven, vele dingen tegen die Godzalige mans leer had moeten spreken. Dat hij derhalve door Gods genade nu weer op diezelfde preekstoel gesteld zijnde hartelijk berouw en leedwezen verklaarde van

het grote schelmstuk dat hij eertijds begaan had. En dat hij hiermee zijn vorige ondertekening teniet maakte, bekennde tevoren gelogen te hebben alles wat hij tegen die Godzalige mannen gesproken had. Omdat hij zeker wist, dat Jan Hus het meeste ongelijk van de wereld was geschied, dat hem tot zó'n smartelijke dood veroordeeld had.

Betreffende zijn eigen persoon verklaarde hij 'gewillig en bereid te zijn volstandig en kloekmoedig allerlei doodstraffen te ondergaan en dat hij zijn vijanden en valse getuigen die zo onbeschaamd tegen hem gelogen hadden, gaarne wilde wijken; maar also dat te zijner tijd voor God, Die zij niet zullen kunnen bedriegen, in het laatste oordeel rekenschap zouden geven van die dingen die ze vals tegen hem gelegd hadden.'

Allen die dit aanhoorden waren van harte zeer bedroefd want ze wensten dat zulk een voortreffelijk man in leven had mogen blijven. Maar toen hij in zijn gevoel volhardde scheen hij veeleer naar de dood te verlangen. En voortgaande in de lof en prijs van Jan Hus, zei hij, dat hij gans niets tegen de staat van de kerk gevoeld, geschreven of geleerd had. Maar alleen tegen de misbruiken van de klerken, tegen de hovaardigheid pracht en praal van de prelaten. Want het dacht die goede man een onwaardige of oneigenlijke zaak te wezen, dat men de kerkelijke goederen, die men vooreerst aan de armen en daarna aan de vreemdelingen of hospitalen, - dat is aan de gasthuizen of weeshuizen, - en ten derde aan de reparatie en de bouw van kerken behoorde te besteden. Dat, zeg ik, deze kerkelijke goederen doorgebracht werden met hoeren en snoeren, grote maaltijden en banketten, paarden en honden te houden, kostbare kleren te dragen en andere dergelijke dingen, die de Christelijke religie geenszins betamen.

Ja, in al deze dingen op het heftigste voor te stellen was hij zo wonderbaarlijk welsprekend, dat er niemand zijns gelijke mocht wezen. Maar hetgeen nog wel het meest van allen te verwonderen was en daar hij zijn kloek verstand en stalen geheugen op het hoogst in betoonde, was daarin gelegen: dat als hij menigmaal in zijn rede verstoord werd door verscheiden beroerten en dergenen die hem in zijn rede zochten te vangen, dat hij nochtans daardoor in zijn geheugen niet geturbeerd [verward] werd. Maar hij gaf elkeen zijn stukken in zijn hand, zodat of beschaamd gemaakt werden of stil moesten zwijgen. Als ze begonnen tegen hem te murmureren hield hij op te spreken en soms bestrafte hij ook wel degene die de beroerte maakten.

Daarna zijn oratie achtervolgende bad hij de menigte, *dat zij hem toch wilde laten spreken, dewijl zij hem hierna niet meer zouden horen.*

Hij was nooit verschrikt, noch verbaasd, welk geraas of getier ze tegen hem mochten maken. Maar hij bleef altijd even moedig en onbevreesd.

Dit is wel het meeste teken van een wonderbaarlijke grote geheugen, zegt **Poggius**, daar hij 300 en 40 dagen lang in de donkere put van een stinkende en duistere toren gelegen had, over welks bitterheid hijzelf geklaagd heeft, protesterende gelijk een kloek man toestaat, dat hij daarover niet verzuchtte dat hijzelf daar ongelijk hun grote onwaardigheid geleden had. Maar dat hij zichzelf mocht verwonderen over de onmenselijke wreedheid van mensen.

In deze gevangenis werd hem noch boek, noch licht gegeven om te mogen lezen. Ik laat varen, zegt Poggius, de angst van zijn gemoed waardoor hij elke dag beangstigt werd en welke hem billijk al zijn geheugen had mogen benemen. Niettegenstaande heeft hij zoveel van de aller-geleerdste en aller-wijste mannen of auteurs tot getuigen van zijn gevoelens bijgebracht, zoveel kerkelijke leraars of Oudvaders om zijn

gevoelen daarmee te versterken voortgebracht, dat het genoeg zou geweest zijn, al had hij die gehele tijd in de meest ledigheid en rust in allerlei studiën der wijsheid gestudeerd had.

Zijn woorden en manier van spreken waren vriendelijk en aangenaam, zijn stem helder en klaar vermengd met de waardigheid van een orateur, zijn beweging of gebaren, wist hij te matigen naar de gelegenheid van de zaak; om aan de ene zijde tegen zijn partijen zijn gramschap uit te drukken en aan de andere zijde de rechters tot barmhartigheid te bewegen; hetgeen hij nochtans niet verzocht, noch begeerde te verkrijgen. Hij stond onbevreesd en onversaagd de dood niet alleen verwachtende, maar zelfs ook daar naar haastend. Zodat men hem wel terecht bij Plato zou mogen vergelijken. *O, voortreffelijk man, die waardig is van de mensen in eeuwige gedachtenis gehouden te worden.*

Ik prijs hem daarin niet, zegt de superstitieuze *Papist Poggius* indien hij iets tegen de ordinantiën van de Kerk gevoeld heeft. Maar ik moet me wel verwonderen over zijn geleerdheid en de kennis van velerlei zaken, over zijn welsprekendheid en de zoetheid in het leren; en over zijn scherpzinnigheid in het disputeren en beantwoorden. Maar ik vrees, zegt dezelfde de superstitieuze *Papist*, dat hem deze gaven van nature gegeven zijn, tot zijn schade en verderf.

Tot zover **Poggius** van de inhoud van Hieronymus zijn oratie.

Op dit getuigenis van Pontius staat ook wel te letten, want daaruit blijkt dat de vijanden van zélf dikwijls de waarheid getuigenis moeten geven, zoals wij lezen van de valse profeet Biliam in het 4e boek van Mozes hoofdstuk 22 en 23. Zo heerst God in het midden van Zijn vijanden. Hetwelk ook dient tot troost van de getuigen der Waarheid. Want het valt voor het vlees verdrietig, dat ze bevindt, hoe geweld dikwijls gaat voor recht en dat geen goede zaak kan gewinnen.

Maar op dezelfde tijd verwekt God zelfs onder de vijanden enigen die de vrome martelaren getuigenis geven van hun vroomheid, zoals ook te voren is geschied in het Hoofd van alle martelaren en gelovigen, namelijk in Christus. Die tegen de beschuldigingen van zijn broeders naar het vlees, Pilatus en zijn huisvrouw en ook de Hoofdman over honderd, getuigenis gaven van Zijn onschuld. Waarbij God het niet heeft gelaten maar heeft gewild, dat de stomme schepselen hun mond openbreken als er geen mensen werden gevonden die de waarheid getuigenis gaven. Hetwelk ik bij deze gelegenheid in het voorbijgaan even wilde aanroeren.

Nadat Hieronymus van Praag zeer veel van de lof en prijs van Wijcklef en Jan Hus gesproken had, hebben de leden van het concilie de hoofden samen gestoken en zeiden tot elkaar: *hiermee veroordeelt hij zichzelf!*

Daarom werd hij terstond weer naar de gevangenis gesleept en daar zeer wreed aan handen en voeten en om zijn lijf met ijzeren ketenen gebonden. *Vanaf de voorzegde dinsdag tot 's zaterdags toe.*

Ondertussen, zegt Poggius, zijn er zeer vele geleerde mannen bij hem gekomen om hem was het mogelijk van zijn gevoelens af te trekken. Van wie wel een van de voornaamste was de kardinaal van Florence.

Maar als hij even volstandig bij zijn geloof bleef, werd hij op de voorzegde zaterdag na Hemelvaart van Christus met een grote bende gewapende soldaten omsingeld en bewaakt, tot diezelfde kerk geleid. Daar waren toen een zeer grote menigte priesters en monniken bijeengekomen om de sententie van condemnatie tegen Hieronymus van Praag uit te spreken.

Vooreerst vermaande hij hem, dat hij bij zijn vorige wederroeping zou volharden en de leer van Wicklef en Hus als tevoren opnieuw verzaken en verdoemen zou.

Maar integendeel heeft Hieronymus zeer moedig en onbevreesd met vele woorden zeer heftig tegen hun order uitgevaren en onder andere voor zichzelf geprotesteerd. Hij zei:

"Ik neem God mijn Heere en u allen tot getuigen, dat ik niets ketters gevoel, maar dat ik al de artikelen des geloofs also geloof en belijd, gelijk de heilige algemene Kerk deze gelooft en beleidt. Maar ik kan geenszins uw sententie of vonnis toestaan waarmee gij gedreven zijnde door een tuimelgeest, die heilige en Godzalige christenen veroordeeld hebt, omdat ze uw schandelijke leven ontdekt en met levende kleuren in hun boeken afgeschilderd hebben. Want hoewel ik zeker weet, dat gij om geen andere oorzaken in uw harten voorgenomen hebt, om mij ter dood te veroordelen, zal ik nochtans tegen mijn consciëntie niet het minste tegen hen voortbrengen, omdat ik weet dat ze recht en billijk van uw schelmstukken en verkeerde tradities geschreven en gesproken hebben."

Deze en veel meer andere dingen heeft hij zeer grondig en welsprekend voor het gehele concilie uitgesproken; en daar zo'n voortreffelijke rekenschap van zijn geloof gegeven dat al degenen die daar tegenwoordig waren, zijn welsprekendheid en geleerdheid niet genoeg konden prijzen. Maar in het tegendeel konden ze hem ook door geen middelen opnieuw tot afval en verloochening van zijn gevoelens brengen.

Preek van de bisschop van Londen

Ten laatste, volgens (Fox & Pantaleon vbi supra) is de bisschop van Londen op de preekstoel gegaan om het concilie tegen Hieronymus op te hitsen dat ze de sententie des doods tegen hem zouden uitspreken.

Hij nam zijn tekst uit het evangelie van Marcus, *daar Christus Zijn discipelen verwijt hun ongelovigheid en de hardigheid huns harten*. Markus 16:16.

Van gelijke, zei hij heeft dit heilig concilie onlangs gestraft de ongelovigheid van de aller-booste ketters Wicklef en Hus, hun leer verworpen als vol dwalingen, bezoedeld met ketterijen en zijn de heilige Kerk zeer tot schade geweest. Laat het concilie zo ook straffen deze Hieronymus hun navolger, die een zeer hardnekkig mens is, trots en hovaardig, en halsstarrig in zijn boosheid; opdat hij anderen tot een voorbeeld gesteld mag worden, dat ze nooit dergelijks durven doen. Maar indien er hierna nog enige aanhangers van deze sekte opstaan, laat dan zonder onderscheid allen en een iegelijk volle macht gegeven worden om tegen zodanige te getuigen, zonder onderscheid. Ik zeg, al ware het zelfs dat ze anders infaam waren, hoerenvoogden, moordenaars, hoereerders, ja hoeren zelf en de aller-booswichtigste mensen ter wereld, laat die als getuigen tegen hen gehoord worden. En indien het nodig is, laat hun belijdenis alsoo ook door de aller-zwaarste tormenten uit hun monden geperst worden, opdat zij kort daarop van kant geholpen worden. En hetzij dat ze afvallen of wederroepen, laat er voor hen geen genade noch vergeving wezen. Wat u aangaat Hieronymus, wie zou dat toch medelijden met hebben? Omdat gij uw wederroeping die gij tevoren uitgespogen had, nu als een hond wederom inslikt. En dit hebt gij niet gedaan, zonder grote ergernis en tot de uiterste schande van dit heilig concilie. Daarom hoedanige sententie van condemnatie dit concilie tegen u zal strijken, deze zal recht en billijk zijn.

Deze bisschop zijn predicatie geëindigd hebbende, heeft Mr. Hieronymus van Praag zeer voorzichtig en vrijmoedig daartegen geprotesteerd. Hij zei, "Dat men hem het meest ongelijk ter wereld aandeed, omdat hij gans niet schuldig was aan enig vergrijp

of dwaling, strijdende tegen het christelijk geloof; tenzij dat gij wellicht voor de meeste zonde rekent, dat ik de goddeloze priesters en de ongebonden mispapen en monniken bestraft heb. Want voorwaar, ik heb niet kunnen verdragen dat ze hun ambt misbruikten en dat hun leven streed tegen hun belijdenis en schuldigen plicht. *Maar indien gij alleen steunt op de valse getuigen, mij weigert te horen, dan protesteer ik voor God en de mensen dat gij onrechtvaardige rechters zijt, die uit enkele haat en nijd mij ter dood veroordelen."*

Enigen van zijn partij deze reden gehoord hebbend, vermaanden hem heimelijk of in de oren, dat hij terstond opnieuw zijn gevoelens zou wederroepen of dat het anders om zijn leven te doen was.

Maar Hieronymus de dood als voor ogen ziende, heeft zeer vrijmoedig tegen hen gesproken en geprotesteerd. Hij zij:

Gij hebt nu vast besloten mij onnozel mens ter dood te veroordelen. Maar ik zal u na mijn dood een gedurige angel en knagende worm in uw consciëntie nalaten. En ik appelleer en dagvaarde u voor de Allerhoogsten en rechtvaardig Rechter, God de Almachtige, dat gij na 100 jaar allen samen uzelf voor God en mij zult komen te verantwoorden.

Maar de leden van het concilie hebben deze zijn woorden bespot en belast dat men terstond de sententie van condemnatie tegen hem zou oplezen.

Fol 566, kolom 2. Zie Fox en Abbas Vtsberg authentici

Sententie van combinatie tegen Hieronymus.

In de naam van God, amen; Christus onze God en Zaligmaker, die Zijn wijngaard, waarvan de Vader de Landman is, Zijn discipelen en andere gelovigen onderwijzende, zegt: *zo wie in Mij niet blijft die wordt uit geworpen, als een afgesneden rank van de wijngaard en verdort.* Deze Opperste Meester en Leraars leer volgende, en Zijn geboden nakomende, heeft deze heilige synode van Konstanz in de zaak van de inquisitie tegen de ketterse boosheid, volgens het rapport van het algemeen gerucht en de openbaring insinuatie tegen Mr. Hieronymus, gezegd van Praag, meester in de kunsten, maar leek-mens geprocedeerd.

Uit wiens acten, processen van zijn zaak blijkt, dat de voorzeide Mr. Hieronymus gevoelt, beweert en geleerd heeft, enige ketterse en de dwaalachtige opinies, die over lang van de heilige vaders voor zodanig gecondemneerd zijn. Enige hiervan zijn lasterlijk en ergerlijk, waaraan zich Godzalige oren mochten stoten. Anderen zijn roekeloos, vermetel en oproerig, eertijds door John Wicklef en Jan Hus - verdoemden gedachtenis - beweerd, gepredikt en geleerd en in enige van hun boeken en schriften begrepen. Welke John Wicklef en Jan Hus met hun kleren en boeken en bijzonder Wicklefs memorie en Jan Hus persoon, door dit zijn heilig concilie van ketterij gecondemneerd zijn.

Welke sententie van condemnatie deze Hieronymus daarna, gedurende zijn proces van inquisitie, in deze zelfde synode voor goed erkent, toegestaan heeft. En het ware katholiek Apostolische geloof geaprobeerd en ter contrarie alle ketterijen vervloekt en heeft gebannen. Maar bijzonder degene waarvan hij berucht was geweest en had bekend dat hij in faam was om zijn levens wil die in voorgaande tijden John Wicklef en Jan Hus in hun boeken, geschriften en predicaties gevoeld

en geleerd hadden. En om welks wil zij - te weten Wicklef en Hus, met hun leerlingen en dwalingen van deze zelfde heilige synode als ketters gecondemneerd zijn. Welke condemnatie van al de voorzegde personen met hun artikelen hij openlijk geaprobeerd en voor goed gekend en gezworen heeft; dat hij in deze waarheid des geloofs zou volharden. En indien hij zelf iets zou vermeten daartegen te gevoelen, of te prediken, dat hij onder de gestrengheid van de kerkelijke ordinantiën zou staan en aan de eeuwige straf wilde verbonden wezen. Hij heeft ook deze zijn belijdenis met zijn eigen hand beschreven, aan dezelve heilige synode gepresenteerd en overgegeven.

Na welke bekentenis en aflevering hij na vele dagen als een hond wedergekeerd zijnde tot zijn uitbraaksel, opdat hij zijn pestilentieus venijn, dat hij zolang in zijn hart verborgen had gehouden, openlijk zou uitbraken; daartoe hij het publiekelijk audiëntie in deze synode had verzocht; en heeft hij gezegd, beweerd en geprotesteerd met der daad, dat hij de voorzeide sententie van contemplatie van de meer gemelde John Wicklef en Jan Hus ten onrechte toegestaan had en met dezelve te hard proberen dus gelogen had.

Ook ontzag hij zichzelf niet te bekennen, gelogen te hebben, ja dat meer is, hij weder liet voor nu en ten eeuwigden dagen zijn voorgaande professie of bekentenis en approbatie, waarmee hij in hun condemnatie bewilligd had. Verklarende daar tegenover, dat hij in de boeken van Jan Wicklef of Jan Hus nooit enige ketterij nog dwalingen gelezen had, niettegenstaande hij tevoren zulks bekend had en klaar bewezen werd, dat hij in hun boeken zeer naarstig gestudeerd, gelezen en daaruit geleerd heeft. En waarin blijkt dat er vele dwalingen en ketterijen vervat zijn.

Maar deze Hieronymus heeft openlijk verklaard en beleden dat hij van het sacrament van het Altaar en van de transsubstantiatie van het brood in het lichaam gevoelt en gelooft, dat de kerk daarvan gevoeld en geloofd. En zegt, dat hij meer gehouden is te geloven St. Augustinus en andere doctoren of oudvaders van de kerk dan John Wicklef of Hus.

Nochtans blijkt uit het voorgaande dat de gemelde Hieronymus een aanhanger en voorstander is van Wicklef en Hus en hun verdoemelijke dwalingen; en dat hij geweest is en nog is een favoriet of discipel van hen.

Derhalve besluit het voorzegde heilig concilie dat de voornoemde Mr. Hieronymus als een verrotting en verdorde wijnrank, die in de wijnstok niet blijft, behoort uitgeworpen te worden. En zij verklaart dat hij een ketter en andermaal in ketterij is vervallen en derhalve geëxcommuniceerd en vervloekt is.

Leverende hem mits deze over tot het oordeel en gericht van de wereldlijke rechter, opdat hij naar de hoedanigheid en de grote van zijn delict en misdaad rechtvaardige en welverdiende straf zal ontvangen.

Niettegenstaande spreek dit heilig concilie voor hem ten beste dat de voorzegde rechters zijn sententie alzo willen matigen dat zijn vonnis buiten perikel [gevaar] van leven is.

Deze sententie van condemnatie voor Hieronymus opgelezen zijnde, werd hij aan het wereldlijk gerecht overgegeven, aan de Graaf Everhardus van Nellenburg en de Heer Johan Grave van Lupssen, stadhouder of commissaris van de keizer Sigmund; die leverden hem over in de hand van de beul.

Naar de brandstapel

Maar eer hij naar de gerichtsplaat uitgeleid werd, is een papieren kroon of hoed binnengebracht waarop rondom zeer lelijke duivels geschilderd waren. Zo haast als hij

deze papieren mijter zag, heeft hij zijn hoed van zijn hoofd genomen en onder de hoop van de priesters en prelaten geworpen en deze papieren duivels-hoed op zijn hoofd gezet. Hij zei: *Onze Heere Jezus Christus, als Hij voor mij arm zondig mens de dood zou sterven, droeg op Zijn hoofd een veel zwaardere doornenkroon. Daarom wil ik ook gaarne insgelijks om Zijner liefde en heilige Naams wil, deze lichte hoed tot het vuur toe dragen.*

Nadat hij uit de kerk weg geleid was tot executieplaats heeft hij onderweg de Artikelen des geloofs in het Latijn gezongen, zoals ze gewoonlijk in de Paapse Kerken gezongen worden. *Credo in unum Deum*. Dat is, ik geloof in één God. Houdende zijn ogen naar de hemel, met luider stem en een blij gelaat, beginnende van dat hij uit de kerk trad.

Nadat hij deze bekentenis des geloofs geëindigd had, - nu al een stuk weg gegaan zijnde, - begon hij enige kerkelijke gezangen of geestelijke liederen te zingen, totdat hij buiten de poort kwam daar men naar Godleben gaat. Daar ving hij aan te zingen de lofzang die begint met: *Felix namque*. [Wees verblijd!]

Als deze geëindigd was, is hij bij de gerichtsplaats aangekomen daar Mr. Jan Hus 's jaars tevoren onschuldig gestorven was.

Op hetzelfde veld is hij neergevallen op zijn knieën voor de brandstapel, waar hij aangebonden en verbrand zou worden; en heeft daar zeer lang stilzwijgend bij zichzelf gebeden, met een zeer vurig en ijverig gebed tot God. Terwijl hij zo bad, hebben hem de beuls van de aarde opgenomen. En hij heeft zelf zijn opperste kleren uitgetrokken maar de beuls hebben hem voorts van zijn onderkleren ook beroofd en ten enenmale naakt gemaakt; behalve een linnen kleed, dat ze om zijn schamele leden gorden. Alzo is hij met een blij gelaat, geen tormenten noch de dood zelf vrezende, bereid gestaan om de sententie aan hem te laten volbrengen.

Eerst werd hij met natte touwen en ijzeren ketenen aan de brandpaal vastgebonden, daarna werden rondom hem van onder tot boven aan zijn borst, geen mutsaards maar zware droge houten aangelegd, met stro tussen beiden, omdat grote hout in brand te steken.

Verbrand tot as

Hieronymus aan de brandstaak staande, begon met luide stem het Paasfeest lied te zingen, beginnende: *Salve festa Dies*, etc. [Welkom Feestdag, etc.] Deze lofzang geëindigd zijnde, heeft hij weer de artikelen des geloofs van voren tot het einde toe uitgezongen. Alzo heeft hij zijn geloof beleden en heeft hij de onmstaande schare in de Hoge Duitse taal aangesproken:

"Zeer beminde vrienden, houdt voorzeker, dat ik niet anders geloof, dan ik nu gezongen heb en dat ik van de Artikelen van ons geloof, geloof en gevoel gelijk een oprecht Christen toestaat. Maar nu word ik ter dood geëigend en overgegeven, omdat ik het concilie niet heb willen toestaan, noch inwilligen in de condemnatie van Jan Hus, die - opdat ik van de oprechtheid van zijn leven en de zoetigheid van zijn manieren en de vriendelijkheid van zijn omgang, handel en wandel, die ik van mijn jeugd aan in die man bespeurd heb niet met al kan zeggen, - een getrouw prediker van de Goddelijke Wet en het Evangelie van Jezus Christus is geweest."

Nadat hij zoals gezegd is, van zijn voetzolen af tot boven zijn hoofd toe, rondom met brandhout bezet was, zijn klederen op het hout gelegd hebbende, zijn de beulen van achter gekomen om met toortsen het hout aan te steken. Maar als hij bemerkte dat de beul achter zijn rug het hout wilde aansteken, opdat hij het niet zou zien, heeft hij met

een groot kloekmoedigheid de beul vóór zich geroepen. Hij zei tot hem: *kom hierheen en doet het hout branden voor mijn ogen*. Want indien ik het vuur gevreesd had, zou ik nooit tot deze plaats gekomen zijn, omdat er middelen genoeg waren om die te ontvlieden.

Meteen, zoals als hij de vlam zag, begon hij een zekere lofzang te zingen die, zoals Poggius zegt, noch de rook, noch het vuur nauwelijks heeft kunnen doen afbreken. Onder andere woorden zong hij met luide stem: ***Heere, in Uw handen beveel ik mijn geest.***

Toen deze lofzang geëindigd was, als het vuur zeer geweldig begon te branden, riep hij overluid dit gebed in de Boheemse taal uit: *"O Heere God, Vader, almachtig, ontferm U mijner en vergeef mij mijn zonden; want Gij weet dat ik een getrouw liefhebber geweest ben van Uw waarheid."*

Daarna als zijn stem door het geweld van de vlam gestopt en verhinderd werd, dat men niet langer iets kon horen, heeft hij evenwel gedurig zijn mond en lippen bewogen, alsof hij heimelijk bij zichzelf gebeden of gesproken heeft; totdat hij zijn geest gaf.

Als dan zodanig zijn gehele lichaam met zijn baard verzencht was en dat men bovenop zijn naakte lijf door het geweld van de brand ook zekere vuurbladeren zag, die zo groot als een ei waren. Niettegenstaande zag men hem gedurig zijn hoofd en mond veroeren, bijna een kwartier uur lang. Alzo brandende in het vuur, leefde hij met grote pijn en smart zolang dat men licht zou kunnen lopen van St. Clemens over de brug tot onze Lieve Vrouwe kerk; zo hard en sterk was hij van nature.

Nadat hij zo in het vuur gestorven was werd terstond zijn bed met het stro daar hij op gelegen had, met zijn laarzen, hoed en alles wat hij in de gevangenis aan zich had, daarbij gebracht en dit werd alles tot al toe met hem in hetzelfde vuur verbrand. Welke as, nadat het vuur uitgegaan was, zij zeer naarstig bijeenvergaderden en op een kar gelegd en in de rivier de Rijn, die door de stad van Konstanz loopt, geworpen hebben.

De auteur van deze akten welke JOHN FOX meest van woord tot woord gevolgd heeft, en wij uit hem, die deze schriftelijk uit het concilie van Konstanz naar Praag gezonden heeft, besluit deze akten aldus: "Al deze dingen, zegt hij, heb ik zelf met mijn eigen ogen gezien en met mijn oren gehoord en deze vorm en manier eens geschied zijnde, gelijk ik ze u hier beschreven. En indien iemand van u iets ter contrarie zou willen vertellen, geloof hem niet. Want al deze dingen die hun wedervaren zijn, van dat hij te Konstanz kwam uit zijn eigen en vrije wil en daarna als hij te Konstanz werd gebracht, zoals voorzeggd is, heb ik zelf perfect gezien en goed onthouden en tot een eeuwige gedachtenis van die, heb ik u dezelve akten overgezonden, zonder dat men er enige het minste puntje daarin van leugen of valsheid zou kunnen overtuigd worden. Gelijk degene die een Onderzoeker is van aller mensen harten en nieren mij daarvan getuigenis kan geven.

Maar heb veel liever de naam willen voeren van *een slechte stijl in het schrijven daarvan gebruik te hebben*, om oprecht en getrouw de waarheid getuigenis te geven, dan dat ik om de oren van de toehoorders te kittelachtig en te geflatteerd met een verbloemde en opgemaakte manier van spreken, gedwongen zou worden enigszins van de rechte waarheid af te dwalen of bezijden te gaan."

Zo eindigde deze twee tragische historische akten van martelaarschap van meester Jan Hus en Hieronymus van Praag, getrouw bijeenvergaderd van een zekere Bohemer die

daar zelf tegenwoordig was en zichtbare getuige van alles is geweest. Welke akten eerst in het Latijn geschreven zijn en alzo van de auteur zelf naar Bohémen gezonden en uit de Latijnse taal, met gelijke getrouwheid in de Engelse taal overgezet en van ons wederom uit het Engels in onze moeder, de Nederlandse taal oprecht vertaald; zonder dat wij ons nochtans daaraan alleen gebonden hebben.

Maar ondertussen hebben wij zullen nu als dan enige woorden van Poggius een mede zichtbare getuige, in deze onze akten te pas gebracht dewelke in zijn brief aan Leonardus Aretinus aldus heeft geschreven over Hieronymus van Praag.

Poggius' visie

"Daarna, als ik te Konstanz wedergekomen was, is naar weinig dagen de zaak of het proces van Hieronymus begonnen veranderd te worden, die men zegt dat een ketterij is en zelfs openlijk daarvoor gehouden wordt. Deze historie heb ik voor mij genomen u te vertellen eensdeels om de zwaarwichtigheid en voortreffelijkheid van de zaak, ten andere ook onder welsprekendheid en geleerdheid van die man. Ik moet bekennen, dat ik mijn levensdagen lang, niemand gezien hebt die, in zijn zaak te bepleiten bijzondere dat het zijn leven goldt, dichter kwam tot de welsprekendheid van de oude orateurs; daarover wij onszelf zo grotelijks verwonderen. Het was een wonder om te zien, met hoedanige woorden, met hoe grote bekwaamheid of bevalligheid van zeggen, met voortreffelijke argumenten, met hoedanige gelaat en gebaren en met hoe groot vertrouwen dat hij zijn wederpartijders geantwoord en de laatste voor zijn zaak gediscourseerd en gepleit heeft.

Zodat het bedroevend is dat zowel edelen en voortreffelijke verstanden tot die studiën van ketterij vervallen is; indien dat die dingen waar zijn, die hem verweten en tegen hem geworpen worden, want het staat mij niet toe in zo grote zaak te oordelen.

Ik wil tevreden zijn met adviezen dergenen die wijzer zijn dan ik."

Dus zoveel in het begin van deze brief.

"Op het einde zegt hij alzo: een zodanige voege is die voortreffelijke man verteerd geworden door het vuur. Ik heb deze uitgang gezien, elk en ieder van de akten, of onderhandelingen met hem gehouden, heb ik ook nauwkeurig doorzien. Voorwaar men zou uit scholen van de oude filosofen deze mans dood beschreven hebben.

Ik heb u een lang liedekje verteld om tijdkorting wil, en omdat ik niets te doen had, heb ik nochtans wat willen doen. Ik heb u zodanige dingen willen verhalen die dicht bij de historie van de oude voortreffelijke helden en filosofen gelijk zijn. Want nóch die Mutius Scaevola heeft met zo'n kloekmoedig hart niet geleden, toen hem zijn ene lid, te weten zijn hand, afgebrand werd, als deze, namelijk Hieronymus van Praag zijn gehele lichaam heeft laten verbranden. Nóch Socrates heeft zo vrijwillig het venijn niet ingedronken als deze wel goedwillig het vuur aangegaan heeft. Houd het mij ten beste, indien ik wat te lang geweest ben, nochtans vereist de zaak zelf wel een langdurige vertelling. Maar ik heb niet al te veel sprekende willen wezen.

Vaartwel mijn aller-genoeglijkste vriend Leonardus.

Geschreven uit Konstanz de 29e Mei, op dezelfde dag als deze Hieronymus om zijn ketterij werd gestraft."

Dit is het getuigenis van een Papist zelf die zeer perfect overeenkomt met de akten van de voorzegde Bohémer, die wellicht is geweest dezelfde Johannes Pizibram, van wie Cochlaeus meent dat de Akten van Jan Hus ook beschreven zijn. Óf die notaris Petrus, die hierboven Hieronymus allereerst aansprak, toen hij van zijn eerste verantwoording kwam en gevankelijk naar de toren werd gebracht. Maar hieraan is

niet veel gelegen of wij de auteur van beide deze Akten weten of niet. De zaak zelf wijst klaar genoeg uit dat ze getrouwd en waar zijn.

Jeroen van Praag in de gevangenis en op de brandstapel in Konstanz. Uit *Historiën der vromer martelaren* van J. Gysius, 1658. Foto Universiteitsbibliotheek Utrecht.

Bron: Th de Vries, Ketters, etc

Einde

7. HIERONIMUS VAN PRAAG, IN PRAAG VERBRAND

Door Adr. van Haamstede

JAAR 1416

Toen Johannes Hus geruime tijd te Konstanz gevangen gehouden werd, verscheen ook daar Hieronymus van Praag met grote kloekmoedigheid, om de onschuld te bepleiten van zijn meester, en zijn leer te handhaven. Aangezien hij een zeer geleerd en welsprekend man was, meende hij er zich van verzekerd te mogen houden, dat hij de zaak, wanneer hij geen bijzondere tegenstand ontmoette, zou winnen. Maar, daar hij bemerkte, dat hem daar lagen gelegd werden, begaf hij zich des anderen daags naar Ueberlingen, een Rijksstad, een Duitse mijl van Konstanz gelegen, om de schijn niet op zich te laden alsof hij zich lichtvaardig in gevaar had begeven. Van daar schreef hij brieven aan **keizer Sigismund**,¹⁸ waarin hij vrijgeleide verzocht om op de kerkvergadering te kunnen komen. Toen hem dit niet werd toegestaan, was hij voornemens naar Bohemen weer te keren.

Op weg derwaarts werd hij betrapt, en door de dienaren van Johannes, zoon van de hertog van Beyeren, gevangen genomen, die hem aan de kerkvergadering overleverden, waar hij voor een ketter en navolger van **John Wicklef en van Johannes Hus** beschuldigd werd.

De artikelen, waarvan zij hem beschuldigden, waren deze:

1. De roomse bisschop is gelijk aan een ander.
2. De waardigheid van het ambt maakt geen bisschop of pastoor, maar de heiligheid des levens.
3. Er is geen vagevuur.
4. De biddende orde is een duivelse uitvinding.
5. Paulus is nooit een lid van de duivel geweest, hoewel hij enige dingen deed, die plegen te geschieden door de boze gemeente.
6. De twee naturen in Christus, de goddelijke en menselijke, zijn één Christus.
7. De veroordeling van de 35 artikelen van John Wicklef, die door de leraars geschiedde, is geheel onrechtvaardig.
8. Het vormsel, dat door smouten en smeren geschiedt, is geen sacrament.
9. De oorbiecht is een ijdel verzinsel en leugen, door mensen bedrieglijk uitgedacht. Het is genoeg, dat ieder zijn zonde aan God belijdt.
10. De doop behoort men alleen met water te bedienen, zonder olie of andere dingen.
11. De heiligheid, die men de kerkhoven toeschrijft, is niets anders dan ijdel en dwaas bijgeloof of een opraapsel.
12. Er is niet aan gelegen, waar het lichaam begraven wordt.
13. De gehele wereld is heden de tempel of kerk; want God wil Zijn godheid overal verbreid hebben. Zij, die enige tempels, kapellen of bedplaatsen bouwen, willen Gods heerlijkheid en macht op enge wijze besluiten.
14. De klederen en versierselen, die de priesters op de altaar gebruiken, zo ook alle gereedschappen, zijn ten enenmale onnodig en dwaas voor de godsdienst ingevoerd en er bijgevoegd.
15. Het avondmaal des Heeren mag men ten allen tijde en aan alle plaatsen houden, waar ook de gelovigen en ware boetvaardigen vergaderen.
16. Zij, die de gestorven heiligen aanroepen, en van hen enige hulp wachten, doen vergeefse arbeid.

---

¹⁸ Zijn broer was koning van Bohemen

17. Dit geldt ook van hen, die hun getijden lezen en opluisteren of zingen,
18. Op iedere dag mogen de mensen arbeiden, uitgenomen op de Sabbatdag.
19. De heilige dagen behoort men af te schaffen.
20. De vastendagen, door mensen ingesteld, hebben niets te betekenen.

Toen de geestelijke gezanten deze artikelen veroordeeld hadden, beijverden zij zich ook om Hieronymus van Praag te veroordelen en als ketter te doden. In de gevangenis werd hij zeer wreed behandeld, daar zij hem gedurende een jaar in een kuil legden, waar hij zon noch maan zag, en met water en brood gespijzigd werd, terwijl zijn voeten in een blok gesloten waren, en zo geplaatst, dat het hoofd op de grond onder hem rustte. Omdat hij in zulk een ellende verkeerde, herriep en verloochende hij, op aandringen van de geestelijkheid, zijn gevoelens. Dit deed hij uit menselijke zwakheid, maar later, door Gods genade versterkt, beleed hij de eenmaal omhelsde waarheid met grotere vrijmoedigheid.

Op de 25e mei 1416, Zaterdags voor de Hemelvaart des Heeren, hield men in de hoofdkerk te Konstanz een algemene zitdag of samenkomst der kerkvergadering. Nadat de mis van de Heilige Geest gezongen was, en de plechtigheden afgelopen waren, werd Hieronymus voorgebracht en scherp vermaand, dat hij van al zijn dwalingen afstand zou doen, de leerlingen van Wicklef en Hus herroepen en afzweren, en voorts alle ketterij verloochenen, dan zou de kerkvergadering hem alle vriendschap bewijzen.

Hierop antwoordde Hieronymus aldus: "Ik betuig heden voor mijn God en Heere en voor u allen, dat ik mij aan geen ketterij of valse leringen schuldig ken, want ik geloof van hart at de artikelen van het heilige, algemene christelijk geloof, en houd vast wat de algemene christelijke kerk belijdt. Ik kan ook Wicklef en Hus, als vrome, eerlijke en godzalige lieden, niet verwerpen. Zij werden ook van vele dingen vals en onwaar beschuldigd, en vele leringen van hen worden verkeerd voorgesteld. Dat ik dan zeggen zou, dat zij niet goed geleefd, geschreven of geleerd hadden, of dat het oordeel en vonnis, over hen uitgesproken, recht is, wil ik in geen geval doen. Wat ik weet, ja de gehele wereld bekent het, dat zij u geen onrecht gedaan, maar de waarheid gezegd hebben in wat zij tegen uw onrechtvaardige instellingen en verkeerde misbruiken gesproken en geleerd hebben. En ofschoon ik voorzie, dat gij mij doden zult, kan ik nochtans de waarheid niet verloochenen, en beveel mijn zaak aan God mijn Heere; Zijn wil geschiedde op aarde als in de hemel, Amen." –

Hierna bevalen zij, dat het vonnis, dat uitvoerig tegen hem beschreven was, zou gelezen worden, waarvan dit de inhoud was: "De heilige kerkvergadering van Konstanz snijdt af en verdoemt Hieronymus van Praag, als een verrotten en dorre tak van de boom, en als een vervloekten en verdoemden ketter, en dat wegens zijn dwalingen, lichtvaardig bestaan en hardnekkigheid, en voornamelijk, omdat hij zijn vroegere herroeping heeft geschonden, en wel met grote verachting van deze heilige kerkvergadering; levert hem over aan de wereldlijke overheid, opdat zij hem straft, zodanig als zijn goddeloosheid verdient."

Toen het vonnis aldus tegen hem uitgesproken was, werd Hieronymus een kroon (zoals vroeger aan Hus was gedaan) gebracht, rondom met duivels beschilderd. Zo spoedig hij die zag, wierp hij zijn hoed onder de daarbij staande priesters, zette de papieren kroon op het hoofd en zei: "Toen mijn Heere Jezus Christus voor mij, ellendig mens, zou sterven, droeg Hij op Zijn hoofd een veel zwaarder doornenkroon. Ik zal daarom ook gaarne met deze, om Zijner genade en liefde wil, in het vuur gaan."

Nadat hij die woorden gesproken had, werd hij terstond door de gerechtsdienaren gewapenderhand uit de hoofdkerk naar de gerechtsplaats geleid. Onder het gaan zong hij, met luide stem en een blij gemoed, terwijl hij zijn ogen naar de hemel hief, het algemeen geloof, gelijk dit gewoonlijk in de kerken gezongen wordt, en daarna andere lofzangen, totdat hij buiten de poort kwam aan de plaats, waar Hus vroeger werd verbrand.

Hij de paal gekomen zijnde, waaraan hij zou verbrand worden, viel hij op de knieën, en hield zich geruime tijd in stilte met bidden bezig. Daarna richtten de scherprechters hem op, trokken zijn klederen uit, en hingen hem een bemorst kleed over de schouders. Toen hij nu aldus met ketenen aan de paal gebonden stond, werd er rondom hem hout met stro vermengd opgestapeld, en terwijl men hiermee bezig was, zong Hieronymus andermaal met luider stem de lofzang van het Paasfeest: "Salve festa dies; toto venerabilis aëro, crua Deus infernum vicit, et astra tenet, &c.

*(Wees gegroet Feestdag;
gans het indrukwekkend heelal,
de God van kracht, veroverde de hel,
en Die in het bezit is van de hemel.)*

Na het aanheffen van de lofzang, beleed hij het berijmde algemeen geloof, en sprak het volk in de Hoogduitse taal aldus aan: "Weet, zeer lieve mannen, dat ik niets anders geloof dan wat ik daar even heb gezongen, en van de hoofdzaak van het geloof aanneem, gelijk het een christen betaamt. Maar nu ben ik ter dood veroordeeld, omdat ik aan deze vergadering van priesters in het veroordelen van Hus geen gelijk heb willen geven; en hij was toch, om van de oprechtheid zijns levens niet eens te spreken, een getrouw leraar van Gods wet en het Evangelie van Jezus Christus."

Nadat zij hem van het hoofd tot de voeten met hout hadden omstapeld, en zijn uitgetrokken klederen daarbij geworpen hadden, wilde de scherprechter het vuur van achteren aansteken, opdat hij het niet zien zou.

Hieronymus zei tot hem: "Kom vrij hier, en steek het vuur voor mijn ogen aan, want indien ik voor het vuur bevreesd ware geweest, zou ik op deze plaats, die ik wel had kunnen vermijden, niet gekomen zijn."

Daarna riep hij met luide stem: *Heere, in Uw handen beveel ik mijn Geest.*"

Vervolgens sprak hij op zeer luide toon in de Boheemse taal: *"Heere God, almachtige Vader ontferm U mijner, en vergeef mij mijn zonden; want Gij weet, dat ik een liefhebber ben van Uwe waarheid."*

Toen hij eindelijk door het vuur geheel was aangetast, zag men aan de beweging der lippen dat hij bad, totdat hij de geest gaf.

Intussen bracht men zijn bed en andere voorwerpen uit de gevangenis, en deze werden met hem door het vuur verteerd, terwijl de as van zijn lijk, zoals men ook met die van Hus gedaan had, in de Rijn werd geworpen. Aldus werd deze geleerde man, om de Naam van Christus, tot as verbrand, op de 30e Mei, in het jaar onzes Heeren 1416.

Poggius uit Florence een pausgezinde, die hij de gerichtshandel tegenwoordig was, deelt in zekere brief aan Leonardus Bruno van Arrezzo (Aretinus), de laatste woorden van Hieronymus, aan de geestelijken mee, waarin Hieronymus, zegt hij, een ongelooflijk verstand getoond heeft, zodat ieder van de omstanders met verwondering werd aangegrepen. Hij voegt erbij, dat Hieronymus nooit iets heeft verricht, dat een goed man niet betaamde. Indien hij het geloof in zijn hart dus omhelsde, als hij met woorden beleed, kon er hij hem niet alleen geen oorzaak des doods, maar zelfs niet van de minste belediging gevonden worden."

Aan het einde van deze brief zegt hij: "Aldus is deze (boven het geloof) voortreffelijke man door het vuur verteerd. Ik heb zijn uitgang gezien, en elke onderhandeling, met hem gehouden, naarstig onderzocht. Waarlijk, men zou uit de school van de oude wijsgeren de dood van deze man hebben kunnen beschrijven. Ik heb u zulke dingen verhaald, omdat zij niet ongelijk zijn aan de geschiedenis van de ouden. Want Mutius, te weten Scaevola, heeft met zulk een kloek hart niet geleden, toen er slechts één lid van zijn lichaam namelijk, zijn hand, verschroeid werd; en Socrates dronk niet zo vrijwillig het vergif, als deze zich vrijwillig in het vuur begaf."

Sommigen schrijven, dat deze Hieronymus tot de bisschoppen en andere geestelijken, die hem veroordeelden, zou gezegd hebben: "Ofschoon gij geen schuld of enige rechtmatige oorzaak tot veroordeling des doods in mij hebt kunnen vinden, bemerk ik nochtans, dat gij het besloten hebt en het uw voornemen is, mij eindelijk te doden. Nu sta ik hier voor de almachtige God, Die alle harten kent; en op Hem, als op de opperste en rechtvaardigste Rechter beroep ik mij, opdat gij over honderd jaren God en mij verantwoording en rekenschap geve. Ik weet ook zeker, dat ik na mijn dood u een scherpe steek in het hart, en een smartelijke knaging in het geweten zal nalaten. God kome mij met Zijn genade te hulp en vergeve ulieden uw zonden, amen."

Door een profetische geest voorzegde hij dit aangaande de tijden, die na honderd jaren aanbraken. Immers, deze martelaar van Jezus Christus werd gedood in het jaar 1416; maar later heeft Maarten Luther, door de prediking van het Evangelie, de waarheid aan het licht gebracht in het jaar 1517.

8. KERKGESCHIEDENIS VOOR EN NA DE TIJD VAN HUS

Uit: Geschiedenis van de kerk, 10^e hoofdstuk
door Prof Dr. G.M. den Hartogh.
Uitgave Kok Kampen, 1963

X. Verval van krachten en streven naar vernieuwing

In de tijd voorafgaand aan Joh Hus werden tegen de leer en het leven binnen de pauselijke kerk ernstige bezwaren ingebracht, met name in Engeland en Bohemen. Het ging langs lijnen van geleidelijkheid.

In Engeland kreeg de oppositie tegen de curie eerst een nationaal karakter. De afkeer toch van de vreemdelingen, die zichzelf te Avignon voor geld ingekocht hadden en de tegenzin om aan allerlei drukkende "kerkelijke" belastingen te voldoen, opdat het pauselijke hof en zijn onwaardige gunstelingen zich ruim zouden kunnen bewegen, werd nog. groter, toen de Avignonse pausen in de 1337 begonnen honderdjarige oorlog tussen Engeland en Frankrijk geacht werden de Franse koning te steunen. Scherpe wetten werden er uitgevaardigd, om geld binnen het land te houden en de Engelse onderdanen aan de rechtspraak van de curie te onttrekken. De beduchtheid voor excommunicatie en de onbetrouwbaarheid van de koning, die allereerst op zijn eigen belang bedacht was, stonden echter aan een strenge uitvoering in de weg. De koning gaf de verkregen vermeerdering van zijn macht in de kerk niet prijs, doch wierp het overigens telkens op een akkoord met de curie. Het Parlement was veel bestendiger en radicaler in zijn antipapale en anti-clericale houding. En de geest van verzet bleef in brede kring van de natie levendig.

Vooral **John Wiclif** (ca. 1324-1384) wierp nieuwe brandstof op het vuur en wist het telkens hoog te doen oplaaien. Afstammeling van een adellijke familie in Yorkshire, had hij zich ondanks zijn bijzondere aanleg voor mathematica, fysica en filosofie, in Oxford speciaal toegelegd op de theologie en met name op de studie van het kerkrecht en van de kerkelijke politiek in zijn vaderland. Als academisch docent (het realisme toegedaan), en als kanselredenaar verwierf hij zich een grote naam. Ook nadat hij een parochie en nóg een kerkelijke, betaalde post (in deze tijd had hij geen overwegend bezwaar tegen de later ook door hem zozeer veroordeelde cumulatie), zich zag toegewezen, bleef hij aan de Universiteit verbonden. Doctor in de theologie geworden, ontving hij door de gunst van het hof de benoeming tot pastoor van Lutterworth.

Eerst op ongeveer vijftigjarige leeftijd trad Wiclif in het verzet tegen de curiale politiek naar voren. Zijn bestudering van de Heilige Schrift had hem de ogen geopend voor verschillende afwijkingen van de kerk en had in hem het verlangen gewekt de kerk voor zijn deel tot de toestand in de apostolische tijd terug te leiden. Zijn mondeling met bezieling voorgedragen en in vurige geschriften neergelegd betoog, dat de wereldlijke macht van de clerus en haar bezit in strijd waren met de leer van Christus en de hoofdoorzaak van het verval der kerk, was koren op de molen van het toonaangevend deel van het Parlement. En de regering, die tijdens de laatste levensjaren van Eduard III (1327-1377) althans ten dele door zijn derde zoon, de hertog van Lancaster, de beschermer van Wiclif uit politieke zelfzuchtige overwegingen, werd waargenomen, betrok hem als raadsman in haar overleg om ten behoeve van het vaderland, dat door de tegenslagen in de oorlog dringend behoefte had aan versterking, het zeggenschap van de curie ook praktisch terug te dringen.

Tegen zijn openlijke aansporing van de staatsoverheid om langs de weg van annexatie aan de verkwisting van de kerkengoederen, eigenlijk armengoederen, door de clerus een einde te maken, verhieven de goed gesitueerde orden en bisschoppen hun stem. Februari 1377 werd Wiclif voor de bisschop van Londen gedaagd. Toen hij, omringd door een viertal theologen, die van hogerhand hem als helpers waren meegegeven, en door Lancaster met een gewapende bende, aan de oproep had gehoorzaamd, kwam het tot een heftige woordenwisseling tussen de bisschop en de hertog en de zitting werd onverrichterzake opgeheven.

Wiclif werd nu aangeklaagd bij de curie, die van een terugkeer tot apostolische armoede meer dan ooit afkerig was.

Mei 1377 vaardigde paus Gregorius niet minder dan vijf bullen tegen hem uit, gericht aan de universiteit van Oxford en aan verschillende kerkelijke en wereldlijke hoogwaardigheids-bekleders. Achttien van Wiclifs uitspraken werden als ergerlijk, onwaar, gevaarlijk voor kerk en staat gebrandmerkt. Indien de aartsbisschop en de bisschop er niet in konden slagen Wiclif in de gevangenis te doen werpen, moesten zij hem oproepen om binnen drie maanden in Rome te verschijnen. De dood van Eduard III, een maand later, sloeg aan de hoop van Wiclifs tegenstanders, hem als een revolutionair op politiek gebied te doen behandelen, de bodem in Immers stond' de jonge opvolger, Richard II (1377-1399), sterk onder de invloed van Lancaster, die openlijk zich aan de zijde van Wiclif stelde. En toen de aangeklaagde zijn in veel verspreide vlugschriften gegeven weerlegging, mondeling zou voortzetten in het aartsbisschoppelijk paleis te Lambeth, nam de volksmenigte tegen de kerkelijke autoriteiten een dreigende houding aan. Zo in het nauw gebracht, durfde de aartsbisschop niet verder te gaan dan tot een waarschuwing om niet over de betwiste leringen zich uit te laten. Maar Wiclif stoorde zich niet aan het verbod en ging voort voor de curie aanstotelijke stellingen te verdedigen en uit te breiden, waarbij de opzienbarende feiten van het schisma hem nieuw materiaal verschaften,

Voor de principiële fundering van zijn strijd, die, aanvankelijk overwegend nationaal, langzamerhand hoofdzakelijk een godsdienstig karakter had aangenomen, beriep Wiclif zich steeds meer op de Heilige Schrift, die hij uitdrukkelijk aanwees als de enige grondslag voor het geloof en vooral als de wet Gods, de ook voor het wereldlijk gezag in alles volkomen genoegzame norm. Het gezag van de onfeilbare Schrift rustte voor hem niet op de kerk, maar op het feit, dat zij het Woord Gods is, dat van begin tot eind de leer van de zaligheid door Christus bevat.

Van de ene algemene kerk leerde hij, dat zij voor alles is *de onzichtbare gemeenschap van de uitverkorenen*. En hij onderscheidde daarvan scherp de kerk als vergadering van alle belijdende christenen. Het lidmaatschap van de werkelijke kerk is geen criterium voor het lidmaatschap der ware kerk. Van de kerk, triomferend, strijdend en in het vagevuur verkerend, is Christus, niet de paus, het hoofd. De paus openbaart zich niet als een uitverkorene, maar als een anti-christ, omdat hij in rijkdom, leugen en geweld volkomen het tegendeel van Christus is. Paus zijn kan alleen, wie in leven en leer Christus navolgt en wiens rijk niet van deze wereld is. Zulk een paus te ontvangen, niet van de kardinalen, maar van God, is van belang voor de goede orde in de kerk. De voorschriften van de paus moeten steeds aan Gods Woord getoetst worden. Het zou het beste zijn, wanneer de kerk terugkeerde tot de stand van zaken voor de verwereldlijking onder Constantijn. Het heil van de mensen berust op de genade Gods in de voorverordining, niet op de verbinding met de ambtelijke kerk en de bemiddeling van de hiërarchie. Men behoeft niet naar Rome of naar Avignon te gaan, om de drieenige God te vinden. De paus heeft geen sleutelmacht en de priesters kunnen de zonden niet vergeven. Het priesterlijke en het koninklijke gezag zijn beide

door God ingesteld, het eerste om geestelijke dienst te verrichten in prediking en uitdeling van de sacramenten, het laatste om bescherming te verlenen en recht te spreken, ook om een "evangelische" heerschappij uit te oefenen over een verwereldlijkte clerus, die op grond van ontrouw aan de hoogste Leenheer van zijn wereldse macht en bezit moet bevrijd worden. De clerus kan door de paus niet van de gehoorzaamheid aan de staatswetten worden ontheven. De koning moet onder zijn raadslieden theologen hebben, die de Schrift kunnen verklaren.

Inzake de sacramenten leerde Wiclif, dat de Schrift het vormsel en het laatste oliesel niet kent en evenmin de priesterwijding-naar-de-heersende-opvatting. De biecht wordt door Wiclif een uitvinding uit, de latere tijd genoemd, het coelibaat onzedelijk en verderfelijk. De prediking van het Evangelie achtte hij van veel hogere waarde dan de bediening der sacramenten. Hij onderwerpt al verder de verering van heiligen, beelden en relikwieën, de aflat, de bedevaarten, dodenmissen en tenslotte ook de leer van het vagevuur aan scherpe kritiek. De leer van de overtollige verdiensten van Christus en de heiligen, welke een onuitputtelijke schat ter beschikking zouden stellen van de paus en de bisschoppen, is een verzinsel. Met het verwereldlijkt pausdom zijn de monnikorden, inclusief de bedelorden, die aanvankelijk Wiclif steunden, volgens hem schuldig aan de invoering van misbruiken en dwaalleringen. Ook tegen die "sekten", waarvoor in de Bijbel niet de minste grond aanwezig is, moet de strijd aangebonden worden.

De Bijbel wilde **Wiclif** in aller handen brengen. Daarom gaf hij de stoot tot een vertaling van de Vulgata in de volkstaal. Al waren er ook honderd pausen en al waren alle bedelmonniken kardinalen, dan moest men hun leer alleen aanvaarden in zover zij overeenkomstig de Schrift was.

Om zijn arbeid als prediker en zielszorger te vermenigvuldigen, zond Wiclif door hem opgeleide "arme priesters" uit onder het volk, eerst clerici, later ook leken, die naar de aanwijzing van Christus in Mattheüs 10, twee aan twee, de staf in de hand en barrevoets, het Evangelie moesten verkondigen. Onder de van hun tegenstanders afkomstige naam Lollarden (=onkruidzaaiers) werden zij bekend. Wat zij als Evangelie brachten, was *"de wet van Christus"*, de leer van de armoede met felle kritiek op een hiërarchie, die zelf niet eens ontleend was aan de Schrift, welke alleen presbyters of bisschoppen en diakenen kende.

Die hiërarchie werd in een van haar meest gevoelige plekken aangetast, toen Wiclif openlijk de "nieuwe leer" van de transsubstantiatie loochende. Hij noemde het een heidense beschouwing, een ongerijmdheid en een godslastering, dat iedere priester het lichaam van Christus "maken" kon. Zó werd de Godheid tot beneden het creatuur verlaagd. En in plaats van de Schepper aanbad men in werkelijkheid het schepsel, de hostie. Naar de Avondmaalsleer van de oude kerk bleef het sacrament van het altaar gewoon brood en wijn, werd het alleen figuurlijk en sacramenteel lichaam en bloed des Heren, d.w.z. de Heiland, al was Hij ook lichamelijk tegenwoordig, werd er niet met lichamelijke ogen in gezien en met de mond in gegeten, maar in het geloof (zoals men zichzelf bij gelijkenis in de spiegel ziet) door de mens in de geest tot zich genomen.

De aanval op het centrale dogma der middeleeuwse kerk bracht ontsteltenis teweeg, zelfs onder sommige van Wiclifs beste vrienden en bezorgde hem opnieuw een veroordeling van enige van zijn leerstellingen. Wiclif ging in beroep, maar bij de koning. Zijn aanhang onder het volk nam inmiddels zozeer toe, dat een tijdgenoot kon schrijven: bijna iedere tweede man is een Lollard.

Het ligt voor de hand, dat de grote opstand der Engelse boeren in 1381 aan Wiclifs invloed werd toegeschreven. In werkelijkheid deden hier hoofdzakelijk factoren van sociale aard zich gevoelen. Ook keurde Wiclif de opstand niet goed. En de boeren waren gebeten op Wiclifs beschermer Lancaster. Het is waar, dat Wiclif de zelfzuchtige houding van de landheren had afgekeurd en tegenover de wrede bestraffing van de opstandelingen op verzachtende omstandigheden wees. De nieuwe aartsbisschop van Canterbury, een oude vijand van Wiclif, achtte in ieder geval het ogenblik gunstig om hem onschadelijk te maken. Hij belegde mei 1381 een vergadering van kerkelijke notabelen te Londen. En ofschoon hij als gewaarschuwd werd door een aardbeving, die de saamgekomenen verschrikte, dreef hij door, dat tien stellingen van Wiclif, wiens naam niet werd genoemd, ketters en veertien onjuist werden verklaard. De koning en het Hogerhuis, door de boerenopstand in hun wiek geschoten, waren bereid tegen de aangewezen "ketterij" op te treden. Maar het Lagerhuis was daarvoor niet te vinden.

Een synode te Oxford, die hem herfst 1382 voor zich citeerde, maakte een verdere werkzaamheid aan de universiteit voor Wiclif onmogelijk, maar waagde het niet verder maatregelen tegen hem te nemen. Terwijl zijn aanhangers werden vervolgd, kon hij zelf in zijn laatste levensjaren uit zijn pastorie te Lutterworth ongestoord voortgaan met de voorlichting van geleerden en ongeleerden. Met bijzondere scherpste richtte hij zich op nationale, economische, godsdienstige en morele gronden tegen de bedelorden, ja, het gehele monnikenleven achtte hij in strijd met de vrijheid en de actieve geest van het Evangelie.

Kort voor zijn sterven voltooide hij zijn hoofdwerk *Dialogus, een samenspraak tussen waarheid en leugen en voorzichtigheid*, een rijpe samenvatting van zijn theologische en filosofische leringen.

Een herhaalde beroerte was oorzaak van zijn dood op 31 december 1384. Zijn stoffelijk overschot werd niet met rust gelaten. Volgens besluit van het Concilie van Constanz 1414-1418 en op bevel van paus Martinus V werd zijn gebeente 1427 opgegraven en verbrand en de as in de Swift geworpen.

Wiclif leefde en stierf in de hoop, dat de beweging voor de door hem gewenste Hervorming van de kerk, zich zou uitbreiden en na korte tijd haar doel zou bereiken. Inderdaad maakte het Wiclifisme aanvankelijk nog vorderingen. Daardoor aangemoedigd, nodigden de Lollarden in 1395 het parlement uit tot medewerking aan de uitvoering van een program van religieuze en politiek-sociale aard. Dit viel in slechte aarde bij de absolutistisch-gezinde koning, die tot dusver, vooral sinds hij (1390) op gespannen voet stond met de curie, de Lollarden tegenover de bisschoppen de hand boven het hoofd gehouden had.

De grote omkeer in de uitbreiding van het Wiclifisme kwam echter bij de val van Richard II (1399). Zijn opvolger moest de aartsbisschop, die mede hem op het kussen had gebracht, te vriend houden. Voor het eerst in de geschiedenis van Engeland werd het overheidsapparaat ter beschikking gesteld van de kerkelijke rechtspraak. Vele Lollarden lieten hun leven op de brandstapel. De koning spaarde nog de edele **John Oldcastle**, de Lord van Cobham, die zelf een overtuigde Wiclifiet was en die zijn geestverwanten zoveel mogelijk steunde. Maar onder een nieuwe vorst is ook **Cobham**, nadat hij, uit de gevangenis ontsnukt, een opstand ontketend had, als "rechteloze hoogverrader en ketter" aan de vuurdood overgegeven (1417). Het Wiclifisme is echter in Engeland en Schotland niet uitgeroeid. In conventikels van "known men", die tegenover misbruiken in kerk en staat zich vastklemde aan de "wet van Christus", leefde het voort, totdat het in de zestiende eeuw zich verloor in de grote reformatische beweging.

Echt reformatoirsch was het Wiclifisme zelf niet. Wiclif is niet genoeg doorgedrongen tot de kern van het Evangelie van de in het geloof toegerekende gerechtigheid van Christus. Hij zag het Evangelie nog te veel als een "nieuwe wet". Armoede was voor hem een wezenlijk kenmerk van Christendom. Voor de vrijheid van de kerk tegenover de staat had hij niet voldoende oog. Maar toch hield hij zich consequenter dan zijn landgenoot Ockham aan de Heilige Schrift als enige regel voor leer en leven, waardoor zijn nog in scholastieke vormen gegoten kritiek positiever en meer op de praktijk gericht was. Het algemeen priesterschap der gelovigen ontvangt bij hem sterke nadruk. Vooral in zijn gedachten over de predestinatie en over het Avondmaal grijpt hij terug naar Augustinus. Een treffende profetie was Wiclifs woord: *Ik ben er zeker van, dat de waarheid van het Evangelie voor een tijd teruggestoten en tengevolge van de dreigingen van de antichrist voor een kleine wijle verzwegen worden kan; maar uitgeblust kan zij niet worden, omdat de Waarheid Zelve spreekt: Mijn woorden zullen niet vergaan, al zouden ook hemel en aarde vergaan.*

Johannes Hus

Buiten Engeland heeft de leer van Wiclif in Bohemen sterke weerklank gevonden. Ook hier deden factoren van nationale en sociale aard zich gelden. De tegenstelling tussen het over het algemeen sober levende Tsjechische volk en de tot grote welvaart gekomen Duitsers, die onder hen woonden, werd niet opgeheven, toen in het midden der veertiende eeuw door toedoen van koning Karel I (de Duitse keizer Karel IV) ook het levenspeil van een deel der Tsjechen enigszins werd verhoogd. Stootten de lagere klassen der bevolking zich in het algemeen aan de weelderigheid en losbandigheid in de koninklijke residentie Praag, sinds 1348 universiteitsstad, bijzonder ergerden zij zich aan de Duitse prelaten, die alleen op eigen zingenot en op de uitwendige machtspositie van de kerk bedacht waren, maar zich om het religieus-zedelijk leven niet bekommerden. De prediking van de z.g. voorlopers der Hussietenbeweging, die met een beroep op de Bijbel toornden tegen de verwereldlijking van kerk en clerus, was naar het hart van velen. Hun apocalyptische beschouwingen over de antichrist in de kerk lieten niet na indruk te maken. En hun aan ieder gerichte opwekking tot persoonlijke ascese en veelvuldig gebruik van het heilig Avondmaal bleef niet zonder gevolg. Van veel grotere betekenis is echter geweest het optreden van Johannes Hus.

De nationale en religieuze held van de Tsjechen werd in 1369 of 1370 in Husinec geboren uit arme Boheemse ouders. Aan de Praagse universiteit verwierf hij in 1396 de graad van magister artium. In 1400 ontving hij de priesterwijding. Zonder tot doctor gepromoveerd te zijn, werd hij reeds in 1402 rector van de universiteit. Tevens werd hij, de geweldige redenaar, de vurige patriot, aangesteld tot prediker in de volkstaal aan de speciaal voor het volk bestemde Bethlehemskapel in Praag. Hij was dus volop in de gelegenheid om zijn roepstem tot hervorming en zijn aanklacht tegen de ontaarde clerus te doen uitgaan.

Naar zijn eigen getuigenis hebben de boeken van de Evangelische doctor (Wiclif) hem de ogen geopend voor het diep verval van de kerk. *Sinds in 1382 de zuster van de Boheemse koning Wenzel huwde met de koning van Engeland, was de trek van Tsjechische studenten naar Oxford toegenomen.* Zo vonden eerst de filosofische, later de theologische geschriften van Wiclif hun weg naar Bohemen. Hus sloot zich zeer nauw aan bij de gedachtengang van Wiclif. In zijn geschriften nam hij soms gehele bladzijden woordelijk van Wiclif over, zonder naar de eigenlijke auteur te verwijzen.

En ook, waar hijzelf zijn meesterschap over de taal toonde en op onnavolgbare wijze de Tsjechen tot de door hem gewenste conclusie drong, was toch de zakelijke hoofdinhoud van zijn betoog veelal aan Wiclif ontleend. Niet in alles kon hij evenwel de meester volgen, met name niet in diens verwerping van het dogma der transsubstantiatie. Hij bleef trouwens zich hoofdzakelijk richten tegen verkeerde levenspraktijken van de clerus en niet zozeer tegen bepaalde onderdelen van de heersende leer.

Met zijn Duitse mededocenten, die Wiclifs beschouwingen volstrekt veroordeelden, had hij grote moeilijkheden, welke hem te meer hinderden, omdat de Duitsers in de zaken der universiteit praktisch drie stemmen hadden tegen de Tsjechen één. Deze verhouding werd door de koning omgekeerd, toen in 1409 de Duitse meerderheid niet voldeed aan Wenzels bevel om het Concilie van Pisa en Alexander V te erkennen. De Duitse docenten en studenten, die daarop Praag verlieten en zich te Leipzig vestigden, waar een nieuwe universiteit werd gesticht, bezorgden Hus 'alom de reputatie van een ketter.

De aartsbisschop van Praag, Sbynko, die aanvankelijk Hus de hand boven het hoofd gehouden had, maar door diens uiterst felle aanvallen op de clerus meer gereserveerd geworden was, werd tengevolge van de kwestie van de erkenning van Pisa Hus' verklaarde vijand. Sbynko toch had zich aan Gregorius XII willen houden en schreef het vertrek van de Duitsers, op wie hij daarbij steunde, aan Hus toe. Noodgedwongen, wendde hij nog juist bijtijds het roer om en onderwierp zich aan Alexander. Hij liet zich door de paus belasten met de taak 'om tegen de dwaalleraars streng op te treden.

Op grond van het onderzoek van een door hem ingestelde commissie veroordeelde hij 17 geschriften van Wiclif, en gaf bevel tot hun uitlevering en verbranding. Het resultaat van deze maatregel "tegen onschuldige traktaatjes", die door Hus en zijn medestanders aan de universiteit aan de kaak werd gesteld, was een sterke uitbreiding van het Wiclifisme in Bohemen. Een andere maatregel was het verbod van prediking in alle kapellen, dat bedoelde vooral Hus te treffen. Hus ging van beide maatregelen in beroep bij de nieuwe paus Johannes XXIII (1410-1417), die als kardinaal mede de stoot had gegeven tot het Concilie van Pisa en vaar de verkiezing had doorgezet van Alexander V, op wie hij zeer grote invloed had uitgeoefend.

Toen Hus door de aartsbisschop in de ban werd gedaan, kwam het door de verontwaardiging van de burgerij in Praag tot heftige tonelen. Hus ging voort met zijn prediking en weigerde, mede op aandrang van de koning, die meet zijn gemalin hem goed gezind was, gevolg te geven aan de oproep om in Italië voor een vertegenwoordiger van de paus te verschijnen. Een veroordeling door deze vertegenwoordiger bracht Hus en zijn steeds toenemend getal aanhangers niet tot andere gedachten, evenmin als het interdict, had gedaan, dat door de aartsbisschop over Praag was uitgesproken.

De kruistocht, door de soldateske Johannes XXIII geproclameerd tegen de koning van Napels, die Gregorius XII beschermde, en de daaraan verbonden aflaat werden door Hus in het openbaar scherp veroordeeld. Elke aflaat leidde trouwens volgens hem tot ijdele hoop en maakte het zondigen gemakkelijker. Hij verklaarde zelfs, dat een zondaar ook zonder priesterlijke absolutie vergeving van zonden kan ontvangen. De priester kan alleen verklaren, dat God de werkelijk berouwvolle zondaar vergeeft. Door deze uitingen kwam hij in conflict o.a. met de tot die tijd hem volgende Tsjechische theologische faculteit te Praag. Tijdens de hierop volgende onlusten in Praag werd wat de pauselijke aflaatbul moest voorstellen, in het openbaar verbrand. De zwakke koning sloot zich aan bij de veroordeling door de, theologische faculteit van vele van Hus' beweringen. In Rome werd de grote ban over Hus uitgesproken en

zijn gevangenneming gelast en het interdict gelegd op elke plaats waar men hein schuilplaats zou verlenen (okt. 1412). De spanning in Praag werd steeds groter. En Hus ontzag zich niet de paus een hond van de duivel en een vijand van Christus te noemen en zich van hem op de Here Jezus Christus te beroepen. Op verlangen van de koning verliet hij einde 1412 Praag en vertrok naar de burch van een zijner aanhangers in Zuid-Bohemen, in de nabijheid waarvan later de Hussietenstad Tabor ontstond. Van heinde en ver kwamen grote scharen om naar zijn prediking te luisteren. Hus was de grote leider van bijna geheel zijn volk geworden.

In zijn ballingschap schreef hij veel brieven aan zijn vrienden en ook voltooide hij in de geest van Wiclif zijn meest belangrijk werk *Over de Kerk*. Bij alle erkenning van het bestaansrecht van priesterschap en pauselijke hiërarchie leerde hij: wanneer een priester, zij het ook de paus, in strijd handelt met de wet Gods, d. i. met het Oude en Nieuwe Testament, dan is hij voor God niet langer priester, dan behoort hij niet tot de kerk, die alleen uit gepredestineerden bestaat, maar dan is hij een dienst- knecht van de anti-christ of de anti-christ zelf en dan is het plicht hem de gehoorzaamheid op te zeggen. In ' gehoorzaamheid aan Christus, het Hoofd der kerk moest tegen Johannes XXIII, die zich deed kennen als het Beest uit de Apocalypse, verzet worden geboden. De Tsjechische natie is inderdaad de eerste geweest, die (met uitzondering van clerici en theologen) in feite het pauselijk juk afwierp.

Wenzels broeder Sigismund, die Rooms-koning was, achtte het mede voor zijn in grote beroering verkerend erfland Bohemen van veel gewicht, dat een nieuw Concilie zou worden gehouden, om aan de verwarring in de kerk met haar drie pausen een einde te maken. En terwijl van de opvolger van de te Pisa aangestelde paus, die terecht een slechte reputatie had, niets goeds werd verwacht, wees men van alle zijden ook in geschrifte hem, Sigismund, aan als de rechtmatige advocaat en verdediger van de kerk, die de kerkelijke eenheid zou herstellen. Sigismund wist „Johannes XXIII, die door de koning van Napels uit Rome verdreven was, door belofte van hulp te bewegen mee te werken tot de bijeenroeping van een Concilie te Constanz eind 1414.

Met grote pracht en praal en een schitterend gevolg trok de begaafde, maar zedeloze paus de stad binnen. En daarna kwamen steeds meerderen aan in de schone stad aan het meer. Tenslotte waren er met 29 kardinalen, 3 patriarchen, 33 aartsbisschoppen, 150 bisschoppen, ruim 100 abten, 50 proosten, bijna 300 doctoren in de theologie en de rechten en 100 artsen, wel 17000 dienstbare mannen en vrouwen, waarbij dan nog kwamen de wereldlijke vorsten met hun gevolg, vele nieuwsgierigen, zakenmensen, amusementslieden, lichtekooien enz., in totaal wel 70.000 personen. Men moest barakken bouwen, om hun allen een onderkomen te verschaffen. Het ging er dikwijls frivool naar toe. Velen, van hoog tot laag, gaven zich aan allerlei zingenot over. Het was als een demonstratie van de verdorven toestand, waarover geklaagd werd, niet als een belofte van beterschap.

Een zeer droevig verloop had de zaak van Hus.

Sigismund stelde Hus vóór om niet als aangeklaagde, maar vrijwillig voor het Concilie te verschijnen en door een openlijke rechtvaardiging zich van de op hem rustende verdenking van Wiclifitische ketterij te zuiveren. Ingewilligd werd Hus' verzoek om een geleidebrief, waarin hem de bescherming van de koning en van het rijk werd beloofd en de geestelijke en wereldlijke instanties verplicht werden voor de veiligheid van zijn heen- en terugreis te zorgen. En na de mondelinge toezeggingen van de koning was Hus overtuigd, dat deze brief hem ook tegen de rechtsgevolgen van een eventuele veroordeling zou vrijwaren. Hus was echter vol goede moed en rekende op een gunstig resultaat van zijn tocht. Hij leefde in de verwachting, dat hij de

Concilievaders, die toch beoogden verbeteringen in de kerk aan te brengen, tot zijn standpunt zou overhalen.

Hoe geheel anders was de werkelijkheid! Spoedig na zijn aankomst in Constanz, werd hij door enige theologen uit Praagvroeijs medestanders, aangeklaagd van Wiclitische ketterij en verzet tegen de kerkelijke verordeningen. Het bericht, dat aanhangers van hem in Boheme bij het Avondmaal aan de leken dok de drinkbeker gaven, kon de aanklacht slechts versterken. Wel had Hus een afwachtende houding aanbevolen, maar met beroep op de woorden van Jezus verklaarde hij het gebruik van de drinkbeker toch principieel juist te zijn. November 1414 werd Hus in een donkere cel van het Dominicaner klooster van Constanz opgesloten. Sigismund, die eerst op het Kerstfeest in Constanz verscheen, was zeer verstoord over het ingaan tegen zijn bedoelingen. Maar toen hij begreep, dat bevrijding van Hus ontbinding van het Concilie zou betekenen, berustte hij in de gevangenschap van de man, die hij trouwens een gevaar voor zijn erfland Boheme achtte.

Met opzet stelden Hus' beschuldigers zijn uitspraken over kerk, pausdom en priesterschap, waarin zijn vernietigende kritiek op de bestaande toestanden en zijn verwantschap met Wiclif het duidelijkst uitkwamen, op de voorgrond. 4 mei 1415 werd Wiclif met zijn leer door het Concilie veroordeeld. Hus werd telkens opnieuw verhoord in de kerker van een burchtslot, waarheen hij na enige maanden was overgebracht. De ellendige behandeling, die hij had ondergaan, had zijn, geestkracht niet gebroken.

Op zijn dringend verlangen mocht hij eindelijk 5 juni voor het Concilie verschijnen. Hij kreeg echter op die dag en op 7 en 8 juni geen gelegenheid voor een rustige verdediging. Hoofdzaak was voor de heftig bewogen vergadering de vraag, of hij zijn beweringen wilde herroepen dan wel handhaven. Hus antwoordde, dat hij een deel van de hem ten laste gelegde stellingen (als de verwerping van de transsubstantiatie) nooit had geleerd en dat hij,)hetgeen hij werkelijk geleerd had, slechts kon herroepen, wanneer hem uit de Heilige Schrift zijn dwaling was aangetoond. Ook Sigismund keerde zich nu tegen hem. Het Concilie besloot eerst, dat leken de drinkbeker bij het Avondmaal niet mochten ontvangen. Vervolgens werd Hus, na herhaalde vergeefse pogingen om hem in een of andere vorm tot herroepen te bewegen, 6 juli 1415 op grond van dertig stellingen, die grotendeels aan zijn hoofdwerk ontleend waren, als ketter tot de vuurdood veroordeeld.

Onder grove verwensingen werd het misgewaad, waarmee men hem bekleed had, hem ontnomen. Daarop werd hij met een papieren muts op het hoofd, waarop drie "duivels afgebeeld waren met het opschrift: "Dit is een aartsketter", naar de gerichtsplaats gevoerd. Een laatste opwekking om zijn dwalingen af te zweren werd zonder aarzeling door hem afgewezen. Overtuigd, voor de waarheid van het Evangelie te sterven, onderging hij biddend de marteldood op de brandstapel.

Hus is tot de dood getrouw geweest aan de door hem erkende roeping om aan de kerk de toetssteen der Heilige Schrift aan te leggen en daarnaar de gehoorzaamheid aan de ambtsdragers te bepalen. Deze opvatting was, gelijk zijn tegenstanders misschien beter dan hijzelf begrepen, in beginsel de verwerping van alle hiërarchie in de kerk. Het rechte licht over de volheid van de genade in de Christus der Schriften was ook hem echter niet opgegaan. Zelfs hield hij nog meer dan Wiclif vast aan de dwalingen der middeleeuwse kerk. Niet alleen leerde hij de verdienstelijkheid der goede werken, maar hij aanvaardde ook zeven sacramenten en tornde niet aan de leer der transsubstantiatie, evenmin als aan de leer van het vagevuur en van de voorbede der heiligen. De Maria-verering nam bij hem zelfs een grote plaats in.

Nog eer een jaar verlopen was, volgde de zeer begaafde **Hieronymus van Praag** zijn vriend op de brand- stapel (30 mei 1416). Biddende ging hij moedig in de vuurdood. Met deze beide doodvonnissen en een nieuwe veroordeling van Wiclif volstond het Concilie, waarop de wat ongestadige d'Ailli (in 1411 kardinaal geworden) en Gerson leidende figuren waren, in de geloofskwestie.

De grote conciliën

Men was echter ook voor de zaak der eenheid bijeengekomen en zij was zelfs tegen de wil van de paus vooropgesteld. Om op dit punt de zelfzuchtige bedoelingen van Johannes XXIII, die vele aan hem verbonden Italianen meegebracht had, te vrijdelen, besloot het Concilie, dat niet door de bisschoppen hoofd voor hoofd, `maar dat volgens "naties" zou worden gestemd (de Duitse, Engelse, Franse, Italiaanse natie elk één stem). Binnen de "naties" konden de hogere en lagere "geestelijken en de doctoren stemmen, en zelfs ook de "leken" hun gewicht in de schaal leggen. Even later werd aan het college van kardinalen een vijfde stem toegekend. Deze anti-hiërarchische regeling was trouwens in overeenstemming met de grondgedachte, dat het Concilie de gehele christenheid vertegenwoordigde en alle standen en verbanden van de christenheid, ook de universiteiten en de wereldlijke vorsten, hun invloed moesten kunnen doen gelden.

Weldra bleek, dat het Concilie met steun van Sigismund, die aanvankelijk het overwicht had, er toe neigde om, met terzijdestelling van het besluit van Pisa, niet alleen de beide andere pausen, ' maar ook Johannes XXIII, goed- schikt of kwaadschiks van de baan te schuiven. Aan Johannes werd een hele reeks van misdrijven ten laste gelegd en hij meende niet beter te kunnen doen dan een en ander maal bereidwilligheid om terug te treden te huichelen. Enige weken later (20 maart) vluchtte hij onverwacht, als stalknecht verkleed, uit Constanz, met de bedoeling het Concilie, van paus beroofd, tot zelfontbinding te brengen. Inderdaad bracht zijn plotseling vertrek hevige deining teweeg. Maar Sigismund greep met vaste hand in, de kardinalen besloten in Constanz te blijven en na Gersons beroemde rede van 23 maart over Concilie en paus verklaarde het Concilie, dat het ook zonder de paus, die slechts zijn ondergeschikte was, wettig kon vergaderen.

In de **befaamde zitting van 6 april 1415** werden onder protest van bijna alle kardinalen de vijf decreten van Constanz vastgelegd, waarin de grondregels van het conciliarisme zijn neergelegd: de synode van Constanz, wettig in de Heilige Geest vergaderd, is een algemeen Concilie, vertegenwoordigt de strijdende kerk, heeft, haar volmacht onmiddellijk van God, en alle gelovigen, ook de paus, zijn verplicht haar te gehoorzamen in hetgeen betreft de geloofszaken, de hervorming in hoofd en leden en de beëindiging van het schisma enz.

De procedure tegen Johannes XXIII, die door Sigismund gevangen werd genomen, leidde tot zijn afzetting (29 mei 1415). De negentigjarige Gregorius. XII liet weten, dat hij wilde aftreden, als genoeg werd genomen met zijn beschouwing van het Concilie als een kerkelijk niet- wettige vergadering, waaraan hij voor het vervolg de rechten ener algemene synode wilde verlenen. Aldus geschiedde.

Om aan het verlangen van Benedictus XIII naar een persoonlijk onderhoud te voldoen, begaf Sigismund zich naar Perpignan. Hij slaagde er niet in, Benedictus het voorbeeld van Gregorius te doen volgen. Maar wel wist hij te bewerken, dat de Spaanse koninkrijken en de Franse graafschappen, die aan de zijde van Benedictus stonden, van hem afvielen. Weldra liet ook Schotland hein in de steek. Alleen vier kardinalen bleven hem trouw. De bijna negentigjarige, die tot aan zijn dood (1424) in

zijn bergvesting Penniscola (bij Valencia) pretendeerde de ware kerk te vormen, werd 26 juli 1417 als meinedige en ketter afgezet. Het schisma behoorde hiermee tot het verleden.

Wat het derde programmapunt betreft, *de hervorming van de kerk in hoofd en leden*, men dacht er niet aan de officiële leer en de nog wijd verbreide volksvroomheid aan te tasten. De bedoeling was, het veelszins diep gezonken zedelijk peil van de gehele kerk op te heffen en bijzonder de misstanden van het pauselijk absolutisme, de verwereldlijking van de pauselijke rechtspraak, begeving van ambten, belastingheffing en de met dit alles samenhangende verwildering van clerus, monnikendom en "leken" tegen te gaan. Met name de Duitse en de Engelse "natie" drongen op spoedige en rechtstreekse verbeteringen aan. De kardinalen en de Italiaanse "natie" wensten evenwel grotendeels behoud van de bestaande toestand, die voor hen in meer dan één opzicht profijtelijk was. Zij stonden er op, dat eerst een nieuwe paus zou gekozen worden.

Als gevolg van de oorlogstoestand tussen Frankrijk enerzijds en Engeland, dat in Sigismund een bondgenoot vond, anderzijds, sloot ook de Franse "natie" zich bij het college van kardinalen aan. De Duitsers en de Engelsen kwamen zodoende in de minderheid. In de negenendertigste zitting werden de weinige tot stand gekomen hervormingsbesluiten afgekondigd. Het belangrijkste was de bepaling, dat het algemeen Concilie een blijvende instelling van 'de kerk was en eerst na vijf, vervolgens na zeven en dan regelmatig na tien jaar en in geval van een schisma automatisch bijeen zou komen. Ook werd er nog een regeling getroffen, krachtens hetwelk de toekomstige paus verplicht werd in gemeenschap met het Concilie het hervormingswerk ter hand te nemen. Achttien misbruiken werden met name genoemd.

11 November 1417 kozen de kardinalen, aan wie ditmaal dertig vertegenwoordigers der "naties" toegevoegd waren, de kardinaal Colonna, Martinus V (1417-1431), tot paus. Hij nam dadelijk de leiding in handen. Hij liet de vermoeide "naties" zich uitputten in veelal vruchteloze debatten. Eindelijk werden in de drieënveertigste zitting (maart 1418) ten aanzien van slechts zeven misbruiken decreten afgekondigd. Er kwam zodoende te meer plaats voor de door Martinus beoogde concordaten (voor het eerst werd het woord "concordaat" officieel gebruikt) met de Duitse, met de Franse (uitgestrekt o.a. tot de Spaanse) en met de Engelse "natie".

22 April 1418 sloot Martinus V plechtig het Concilie, dat ondanks de beëindiging van het schisma in zijn gevolgen aan de hooggespannen verwachtingen van de anti-curialisten volstrekt niet heeft beantwoord. Hadden de betrokken instanties zich aan de besluiten en concordaten gehouden, dan zou er in de uitwendige aangelegenheden der kerk nog een niet onbelangrijke verbetering zijn ingetreden. Nu bleef het bij regelingen op papier.

De gang van zaken beloofde niet veel goeds voor het Concilie, dat na vijf jaren te Pavia moest gehouden worden en waarheen alle resterende hervormingswensen verwezen werden. Wat baatte het vergaderen, wanneer veelal de neiging overheerste om wel bij anderen, maar niet bij zichzelf hervormingen toe te passen, wanneer de plechtig genomen besluiten niet werden uitgevoerd, wanneer men hetgeen een blijvend karakter moest dragen, slechts als in verlegenheid geboren, eigenlijk krachteloze bepalingen voorstelde?

De zelfbewuste, krachtige Martinus V, die er in slaagde de stad Rome uit haar puinhopen en de kerkelijke staat uit zijn verval en versnippering te doen verrijzen, waarbij zijn bevooroordeelde familieleden hem goede diensten bewezen, gevoelde volstrekt geen behoefte aan een Concilie.

Maar het verlangen naar een Concilie was in een tijd, waarin de **Hussietenoorlogen** woedden, de strijd tussen Engeland en Frankrijk een hoogtepunt bereikte en in Spanje nog een schisma zich deed gelden, te sterk in de christenheid, dan dat de paus zich blijvend en openlijk daartegen kon verzetten. Er kwam op de bepaalde tijd een Concilie te Pavia bijeen (1423). De samenkomst werd terstond wegens pestgevaar naar Siena verlegd. Toen er voorstellen tot hervorming van de curie werden gedaan, nam Martinus o.m. het gering getal aanwezigen tot voorwendsel om het Concilie te ontbinden (1424). Door een in werkelijkheid onbeduidend hervormingsdecreet (1425) hoopte hij de ontevreden te kalmeren. Maar zijn hoop was ijdel en ook zijn overige pogingen om afleiding te bezorgen, waren tevergeefs. Hij zag zich gedwongen de nodige voorbereidingen te treffen, om na de aangewezen termijn in 1431 een Concilie te Bazel te doen samenkomen. Vóór de opening (23 juli) stierf hij.

In het daarna gehouden conclaaf stelden de kardinalen in een zgn. kapitul tie verschillende voorwaarden vast, waaraan de toekomstige paus zich moest houden, o.a. hervorming van de kerk in hoofd en leden en afstand van de helft van alle inkomsten der curie aan de heren van het kiescollege. De gekozen kardinaal, als paus Eugenius IV genaamd, een onberispelijk levend man uit de orde der Augustijner-Eremieten, was in zijn hart een vijand van het conciliarisme. In een bul van 18 december hief hij voor zijn deel het Concilie op. Het hielp hem niet, dat hij terstond tegen anderhalf jaar later een nieuw Concilie bijeenriep te Bologna, waar hij alles meer in zijn hand dacht te zullen hebben. De te Bazel verzamelde "vaders" besloten "in het Concilie standvastig te volharden en onder de bijstand van de Heilige Geest aan de taak daarvan te arbeiden." Zij gevoelden zich gedragen door de verwachting der christenheid, dat van Bazel een hervorming van de kerk zou uitgaan. Het conciliarisme beleefde nu tot 1437 zijn hoogtij.

Om niet door nationale tegenstellingen grotendeels tot machteloosheid te worden gedoemd, gelijk in Constanstanz was geschied, werd een indeling van vier deputaties geconstrueerd, waarvan één over het geloof, de tweede over de vrede, de derde over de hervorming en de vierde over algemene aangelegenheden te beraadslagen had.

De samenstelling en het presidium wisselden naar vaste regelmaat. Er werd hoofdelijk gestemd en een besluit werd geacht aangenomen te zijn, wanneer drie deputaties zich er vóór hadden uitgesproken. Op deze wijze kregen de lagere clerici, die naast bisschoppen en vorsten in veel groter getal dan in Constanstanz toegelaten werden, het overwicht en het Concilie een democratisch karakter. De decreten van Constanstanz over het oppergezag van het Concilie boven de paus werden hernieuwd; de paus en de kardinalen werden onder bedreiging met een proces gesommeerd persoonlijk te verschijnen. Althans een schorsing van de paus scheen op komst, want het Concilie trok de kerkelijke strafzaken voor zijn rechterstoel en begon met de uitzending van legaten!

De tussenkomst van Sigismund, die Pinksteren 1433 zich in Rome tot keizer liet kronen, het dreigend gevaar van een schisma en de tengevolge van burgeroorlog en opstand precaire positie van de paus in Rome en Italië bewogen hem na veelvuldige onderhandelingen ten langen leste (15 dec. 1433) de opheffingsbul in te trekken en de wettigheid van het Concilie van het begin af, te erkennen.

Nu kon het Concilie, dat zich in steeds drukker bezoek en in de algemene belangstelling mocht verheugen te meer aandacht wijden aan de hervormingsarbeid. Sinds Constanstanz was er al een programma en de kardinalen hadden sinds de voorbereiding van het laatstgehouden Concilie van Siena nog een concept geleverd. Op een algemene uitnodiging waren ook vele hervormingsgeschriften verschenen, o.a. van de later beroemde Nicolaas van Cusa, die toentertijd wel conciliarist was, maar

toch enigszins de geit en de kool zocht te sparen door enerzijds te poneren: de paus kan het Concilie noch opheffen, noch verleggen, ja zijn samenkomen niet tegenhouden, het universele Concilie van Bazel staat boven de paus; anderzijds te waarschuwen, dat de vergadering, als een Concilie van het Westen, de schuldige onderworpenheid niet mocht weigeren aan de patriarch van Rome.

Zestien hervormingsbesluiten werden genomen, onder meer tegen het algemeen voorkomende concubinaat van de geestelijken, de te spoedige aanwending van de tuchtmiddelen van excommunicatie en interdict, de ongegronde beroepen op de curie. De decreten van 9 juni 1435, waarbij ook om Eugenius te dwarsbomen in zijn streven zelf de vereniging met de Griekse kerk te bewerkstelligen, de annaten aan de paus volledig werden ontzegd en de heffing van "rechten (afgezien van de kanselarijbelasting) bij bezetting van kerkelijke posten als strafbare simonie werd gebrandmerkt, maakten de tegenstellingen uiterst scherp.

Toen de paus het aan het Concilie had afgesnoept om afgevaardigden van de Oosterse kerk, die in verband met het opdringen der Turken in het Westen versterking zocht, tot zich te trekken, beval hij in een bul van 18 sept. 1437, dat het Concilie van Bazel naar Ferrara zou worden verlegd en daar als unie-Concilie geopend zou worden, zulks onder voorgeven de Grieken daarmee tegemoet te komen. Een reeds lang gebleken verdeeldheid op het Concilie bereikte nu een hoogtepunt. Een sterke minderheid, waaronder de voorzitter en Nicolaas van Cusa, schikte zich. In Ferrara zouden ook de bisschoppen, abten en prelaten meer een plaats der ere krijgen. De meerderheid riep de paus wegens ongehoorzaamheid ter verantwoording binnen dertig dagen, en bleef als Concilie haar werkzaamheden in uitgesproken parlementair-constitutionele zin voortzetten. In nieuwe decreten werd o.a. voor de pauskeuze de eed op de besluiten van Constanz en Bazel verplichtend gesteld en het kardinaalscollege beperkt tot een getal van vierentwintig, die uit alle naties moesten genomen zijn, terwijl minstens een derde deel academische graden moest hebben en onderlinge familieverwantschap uitgesloten werd. Voorts werd de gelegenheid voor pauselijke en curiale benoemingen, rechtspraak en geldwinning nog meer ingekrompen, dan tevoren reeds door het Concilie beslist was. De hervormingswetgeving liep uit op een nieuwe laatste formulering (16 mei 1439) van het conciliarisme over de "drie waarheden van het katholieke geloof": 1. een algemeen Concilie staat boven de paus; 2. een algemeen Concilie kan buiten eigen toestemming door de paus noch ontbonden, noch verdaagd, noch naar een andere plaats verlegd worden; 3. wie deze beide waarheden hardnekkig verwerpt, is als ketter te beschouwen. De superioriteit van het algemeen Concilie boven de paus was hiermee plechtig tot dogma verheven.

Middelerwijl was in Ferrara een pauselijk Concilie vergaderd geweest met de Griekse keizer, de patriarch van Constantinopel en talrijke Griekse bisschoppen. In 1439 werd dit Concilie naar Florence verlegd. Daar kwam de zesde juli de Unie tussen de kerken, die vierhonderd jaar van elkaar gescheiden geleefd hadden, tot stand. De Grieken aanvaardden, zij het in wat dubbelzinnige woorden, de Roomse leer en het primaat van de paus, behielden echter in kerkinrichting en eredienst bijzondere rechten. Wèl bleek deze unie na korte tijd alleen op papier te bestaan en kwam er in de praktijk zo goed als niets van terecht, maar voor het ogenblik was het toch een schitterend resultaat voor Eugenius IV, zeer geschikt om zijn positie tegenover het Concilie te Bazel te versterken.

Toen dit Concilie de consequentie van zijn besluiten trok, Eugenius als ketter afzette en de hertog van Savoye als nieuwe paus koos (Felix V, de laatste tegen-paus), vielen dan ook alleen Zwitserland met Savoye en enige Duitse steden (voor een korte poos ook Aragon) van Eugenius af. Verschillende landen, waar men overigens conciliaris-

tisch gezind was, hielden zich aanvankelijk neutraal en gingen later tot de Roomse paus over. Men wilde zich niet opnieuw aan de ellende van een schisma wagen. En politieke overwegingen legden mede gewicht in de schaal. Het Concilie, grotendeels uit lagere geestelijken bestaande, sleepte zich onder leiding van de enig overgebleven kardinaal voort zonder enige arbeid en invloed van betekenis. In 1448 uit Bazel verdreven, week de armzalige rest uit naar Lausanne. Nadat Felix V in 1449 zich had teruggetrokken, kozen de nog vergaderden Nicolaas V, die na de dood van Eugenius IV (1447) de zo goed als algemeen erkende paus geworden was. Het Concilie, dat op deze wijze eigen nederlaag erkende, ontbond daarop in de volgende zitting (5 april 1449) zichzelf.

Tot een generale uitvoering van de besluiten van het Concilie te Bazel kwam het niet. Dat er in de praktijk in een enkel land nog iets van effectief werd, was te danken aan de staatsmacht. In Frankrijk namelijk, waar door het optreden van Jeanne d'Arc (1429 kroning van de koning te Reims) het nationale eergevoel krachtig herleefd was, kwam de pragmatieke sanctie van Bourges tot stand (7 juni 1438), in welke rijkswet de Gallicaanse vrijheden haar klassieke formulering vonden. Drieëntwintig hervormingsbesluiten van Bazel werden er in opgenomen, zij het met enige wijziging, vooral hierin bestaande, dat ze dikwijls door de Franse kerk nog scherper waren toegespitst, dat aan de koning een zekere invloed op de vervulling van vakante plaatsen werd toegekend en gerekend werd met een schadevergoeding voor de paus. In Duitsland, waar de staatkundige eenheid ontbrak en de keizer, die Sigismund opvolgde, uit politieke overwegingen steeds meer naar de pauselijke zijde overhelde, was op enige stappen in de richting van de pragmatieke sanctie van Bourges gevolgd het Wener concordaat (17 febr. 1448), waarin de bepalingen van het voor de paus gunstig concordaat van Constanz definitief werden vastgelegd, daarentegen de resultaten van de hervormingsarbeid in Bazel geen rechtsgeldigheid ontvingen. Dit algemene concordaat werd echter niet op eenmaal in alle delen van Duitsland erkend. Vandaar dat nog een reeks van verdragen tussen de rijksvorsten en de curie tot stand kwamen, waarin ten dele meer bereikt werd.

Zo werd door concordaten nog iets gered van datgene, wat men voor de gehele kerk had willen bereiken. Maar tegelijk werd de invloed van de wereldlijke vorsten in de kerk en daarmee de ontwikkeling van de landskerken sterk bevorderd.

Had het conciliarisme, ook tengevolge van internationale en politieke tegenstellingen en van interne conflicten tussen aristocratische en democratische stromingen, de nederlaag geleden, de conciliaire idee leefde voort en de gedachte, dat een beroep op een Concilie eens mogelijk was geweest en weer mogelijk kon worden, werd in de geschiedenis der reformatie van essentiële betekenis. En de officieel ingebrachte en de in allerlei geschriften geuite bezwaren tegen de pausen, die toch weer zwart op wit de erkenning van verschillende benoemings- en belastingrechten verwierven, grijpen steeds weer terug naar de bepalingen van Bazel.

De overwinning van het curialisme in de kerk was waarlijk niet volkomen geweest. Zij was mede een voorbereiding voor de zwaarste slagen, die aan het pausdom zouden worden toegebracht. Dat zou evenwel geschieden niet door een "hervorming in hoofd en leden", maar door een hervorming door Gods Woord en Geest in het hart, vanwaar de uitgangen des levens zijn.

Hussieten

Buiten de paus om heeft het Concilie van Bazel in zijn eerste, voorspoedige periode althans enig succes geboekt bij zijn onderhandelingen met de Hussieten, die in de loop der jaren een zeer geduchte macht waren geworden.

Had het Concilie van Constanz gehoopt door de terechtstelling van Hus en Hieronymus een einde te maken aan de onrust in Bohemen, het tegendeel geschiedde. De tijding van de verbranding van de hoogvereerde, geliefde leidsman wekte een storm van verontwaardiging en het bericht van de terdoodbrenging van zijn vriend deed de toorn van een groot deel van het Tsjechische volk te meer ontvlammen. Weldra ging men tot daden over. Een bond van adellijke heren werd gesloten om de vrije prediking van het Evangelie op alle bezittingen van de leden te beschermen en de bisschoppelijke macht slechts in zoverre te erkennen, als dit met de eis der Schrift overeen te brengen was. In de praktijk kwam het er op neer, dat de priesters verbannen werden en door hussietische voorgangers werden vervangen. Ook de lagere standen moesten aan hun godsdienstige en nationale bewogenheid uiting geven. Een fascinerende strijdleuze was spoedig gevonden. Sinds een van de volgelingen van Hus, na diens vertrek naar Constanz, aan de universiteit van Praag had geleerd, dat tot het volledig ontvangen van het sacrament des Avondmaals beide tekenen van brood en wijn moesten worden genoten, waren verschillende pastoors er toe overgegaan ook aan leken de kelk te geven. Van de gevangenis uit had Hus daaraan, zij het aarzelend, zijn goedkeuring gegeven. Het Concilie van Constanz had evenwel, gelijk wij opmerkten, een verbod uitgevaardigd. Het gehele hussietendom trok intussen partij voor het gebruik van de kelk voor leken en de veel zwakkere Roomse groep in Bohemen, waartoe vooral de Duitsers behoorden, verzette zich tevergeefs daartegen. De kelk voor leken vormde voortaan het strijdsymbool der gehele beweging, die steeds radicalere vormen aannam en zich almeer van Rome afkeerde.

Koning Wenzel, die aanvankelijk mede onder invloed van zijn gemalin alles op zijn beloop liet, nam op sterke aandrang van de paus en van zijn broer Sigismund eindelijk in 1419 enige tegenmaatregelen, o.a. door in Praag antihussietische raadsheren te benoemen en door verdreven Roomse priesters terug te roepen. De op hun beurt verjaagde hussietische predikers namen de wijk naar een door een zijrivier van de Moldau omspoelde heuvel ca. 75 km ten Zuiden van Praag, waar Hus vroeger een toevlucht gevonden had.. Zij noemden de plek Tabor en ontwikkelden er een geestelijke werkzaamheid, die tienduizenden trok. De steeds toenemende spanning ontladde zich tenslotte in daden van geweld.

Toen 30 juli 1419 een hussietische kerkprocessie voorbij het Praagse raadhuis trok, namen zeven raadsheren een vijandige houding aan. Daarop werd onder leiding van Ziska het raadhuis bestormd. De zeven raadsheren werden uit het venster naar beneden geworpen en gedood. Enige weken later stierf Wenzel aan een beroerte. Zijn broer Sigismund was de aangewezen opvolger. Tegen hem, de Duitser, die als de trouweloze moordenaar van Hus werd beschouwd, richtte zich zeer bijzonder de woedende haat der Hussieten. Het ging in zijn erfland er te wild naar toe, dan dat hij het terstond in bezit kon nemen. In Praag en op vele andere plaatsen werden kerken en kloosters verwoest en veel priesters, monniken en nonnen om het leven gebracht. De Duitsers werden uit Praag verdreven.

Toen paus Martinus V maart 1420 in de gehele Christenheid de kruistocht uitschreef tegen de volgelingen van Wiclif en Hus, begon de verschrikkelijke **Hussieten-oorlog**, die jarenlang in midden-Europa dood en verderf verspreidde. De eenogige Ziska, een geboren veldheer, voerde met grote wilskracht en geniale strategie de legers aan en leidde ze tegen talrijke rijkslegers van overwinning tot overwinning. In de Bethlehemskapel had hij eens „de wet van Christus" leren kennen en het werd zijn levensdoel deze tegenover de wereldgroten tot gelding te brengen. Door zijn invloed werd Sigismund in 1422 op een landdag als "vijand van de Boheemse natie" afgezet.

Zelfs toen Ziska blind geworden was, bleef hij de erkende opperbevelhebber in de strijd. Na zijn dood werd door de meerderheid der Hussieten overeenkomstig Ziska's aanwijzing Prokop de grote tot leider gekozen. Als generalissimus was hij de evenknie van Ziska, als diplomaat overtrof hij hem in beleid. In 1427 begon Prokop de aanvalsoorlog, ook buiten Bohemen. Beieren, Brandenburg, Saksen, Silezië, Hongarije en Oostenrijk werden geducht geteisterd door de niemand en niets ontziende, van fanatieke hartstocht vervulde troepen.

De naam van Procopius alleen was in hetzelfde jaar genoegzaam om een groot kruisleger, tegen de Hussieten uitgezonden, op de vlucht te doen slaan. Toen op een vijfde kruistocht (1431) 130.000 man een verpletterende nederlaag leden, zette de gedachte, dat de Hussieten niet door krijgsgeweld overwonnen konden worden, zich te meer vast. De pauselijke legaat Cesarini, die het ongelukkige kruisleger had begeleid, werd voorzitter van het Concilie te Bazel en hij sloeg de weg der onderhandelingen in. Voordat deze tot enig resultaat leidden en nog meer daarna kwam de onder de Hussieten bestaande, ernstige verdeeldheid, die van algemene bekendheid was, weer sterk naar voren.

Van 1417 dateerde het verschil, dat bij alle eenheid in de strijd voor verandering in de kerken en tegen Sigismund en de Duitsers, toch belemmerend werkte. In 1420 poogde men, door de gemeenschappelijke aanvaarding van de 4 artikelen van Praag, verder uiteengaan te voorkomen. De inhoud van deze artikelen was: 1. vrije prediking van het goddelijk Woord in Boheme; 2. de kelk voor leken; 3. apostolisch leven van de clerus en secularisatie van de kerkelijke goederen; 4. uitroeiing van alle doodzonden en openlijke overtredingen van de "wet Gods" door de bevoegde overheden. De onderscheiden groepen tekenden zich echter steeds scherper af. Er waren hoofdzakelijk partijen: de **Pragers, Utraquisten of Calixtijnen** (calix = kelk) en de **Taborieten**, naar de reeds genoemde heuvel en de daarop gebouwde sterke vestingstad (Richt. 4 : 6).

De eerste partij, die vooral uit de burgerij en de universitaire kring van Praag en uit de adel bestond, trok zich al meer terug achter de hervormingseisen van Hus. Zij wilden laten bestaan, wat niet in strijd was met de "goddelijke wet". Zij vorderden slechts de lekenkelk, de secularisatie van het kerkelijk goed en de tsjechische taal in de prediking. Overigens naderden zij weer tot de erkenning van de Roomse rechtsorde en eredienst.

De Taborieten, die vooral onder het Tsjechische landvolk en de bewoners der kleine steden hun aanhang hadden, stonden het dichtst bij Wiclif en poogden de genoegzaamheid van de "wet van Christus" in de praktijk toe te passen. Alles wat niet in de Bijbel een vaste grond vindt, dus heiligenverering, beeldendienst, relikwieën, de menigte der feestdagen, monnikenwezen, wijdingen, kruisteken, vagevuur, aflaten, gebeden voor de doden, biecht, confirmatie, laatste oliesel, en vooral de leer van de transsubstantiatie verwierpen zij met alle overvloedige pracht in kerkgebouwen en priestergewaden. Het onderscheid tussen clerici en leken werd door hen ten dele opgeheven. Zij gingen anders dan Wiclif tot de propaganda van de daad over, waarbij naast religieuze en politieke, ook sociale ideeën zich deden gelden. De rijke prelaten en weelderig levende monniken, de uitzuigers van het arme tsjechische volk, moesten voor hun goddeloosheid gestraft worden. Het strijdlid der Taborieten, dat teruggreep naar de strijd van Israël tegen de Kanaänieten, eindigde met de woorden: slaat toe, slaat toe, laat niemand in het leven! Tegen de bestaande maatschappelijke orde, die als een gevolg van de zonde werd beschouwd, kwamen zij op met de afwijzing van de tienden en andere lasten en met nog veel verder strekkende eisen van bijna communistische aard, die in de latere boerenopstanden nog nader uitgewerkt werden.

Bij dit alles kwam nog een krachtige apocalyptische gezindheid. Men geloofde, dat de tijd van de wederkomst van Christus en van het wereldgericht zeer spoedig zou aanbreken en men gevoelde zich geroepen door vernietiging van al het anti-goddelijke het komen van het Godsrijk voor te bereiden. Ook in eigen kring was de tucht op bepaalde punten zeer streng.

Wanneer de beide partijen elkander niet rechtstreeks nodig hadden in de strijd tegen de gemeenschappelijke vijand, stonden zij scherp tegenover elkander en kwam het soms (vooral tussen 1422 en 1424) tot bloedige worstelingen.

15 oktober 1431 werden vertegenwoordigers van alle Hussieten op het Concilie te Bazel uitgenodigd. Hun werd volledig gehoor en veilig geleide toegezegd. Aan het gezantschap, dat begin januari 1433 te Bazel verscheen, namen alle partijen deel, o.a. Prokop en Rokycana, die de leider was geworden van de Utraquisten en in 1433 hun aartsbisschop werd. Peter Payne, een om het geloof uit Engeland verdreven Wiclifiet, was tijdens de maanden lange onderhandelingen door de theologen van het concilie het meest geducht, omdat hij bijzonder de gave had om uit alle ingewikkelde onderscheidingen de weg terug te vinden tot de eenvoudige eis van de "Goddelijke wet".

Nadat het gezantschap vertrokken was en een afvaardiging van het Concilie in Praag op de bestaande partij groepering gespeculeerd had, werden november 1433 de Compactata van Praag voorgelegd, waarin enerzijds de kelk aan leken werd toegestaan, wanneer de priesters de verklaring erbij gaven, dat Christus onder de beide gedaanten tegenwoordig is, anderzijds aan de geestelijken die geen monniken zijn, wel werd vergund goederen te bezitten, terwijl de stof van de overige artikelen van 1420 in Roomse geest aangevuld, werd overgenomen.

Over deze compactaten ontbrandde weer een hevig strijd tussen Utraquisten en Taborieten. De laatsten wilde niets van een verzoening met Rome weten. Zij leden evenwel 30 mei 1434 in een bloedige slag bij Lipan, in nabijheid van Praag, een beslissende nederlaag. Prokop sneuvelde. De Utraquisten zagen evenwel hun wens ook niet bevredigd. Zo weigerden paus en Concilie Rokycana als aartsbisschop te erkennen.

Pius II verwierp zelf in 1462 de Compactata, die trouwens nooit als kerkelijk recht van kracht zijn geworden. Aan de strijd tussen Utraquisten en de Roomsers kwam eerst in 1485 een eind. De Utraquisten behielden de lekenkelk en mochten kerkinrichting, die zij zich na de dood van Rokycana hadden gegeven, behouden.

De Taborieten, die in 1453 bij Tabor nog weerwa gedecimeerd, stichtten in 1467 met enige Utraquisten Waldenzers in een afgelegen oord de **vreedzame Broederunie**, het begin van de beweging der **Boheemse en Moravische broeders**, waarin de oude hussietische gedachten tot nieuw leven kwamen. Deze beweging, die tegen de verdrukking in groeide, stond bijzonder open voor het Lutheranisme. Ook de Utraquistische kerk kwam na de Schmalkaldische oorlog sterk onder de invloed der reformatie. En dat voor het eerst een volk zich, bijna in zijn geheel, jarenlang tegen het verwereldlijkt pausdom had gekeerd, was in verschillende landen niet zonder betekenis voor de algemeenheid van de keus vóór de Reformatie tegen Rome.

Renaissance en Humanisme

Het was op de Concilies van Bazel en Florence, dat wat men sinds het midden van de vorige eeuw met de beide namen Renaissance en Humanisme pleegt aan te duiden, van aanwijsbare rechtstreekse betekenis werd voor de kerkgeschiedenis. Verschillende van de theologen, die in Bazel zich weerden, gaven in hun optreden, in hun rede-

voeringen, in hun beroep op de geschiedenis, blijkt door het humanisme beïnvloed te zijn. En in Florence heeft de Italiaanse renaissance door het contact met de élite van de Griekse beschaving nieuwe prikkels ontvangen en is Eugenius IV begonnen met als paus van de diensten der humanisten gebruik te maken.

Van het begin der veertiende eeuw had Italië een op de heidense oudheid georiënteerde cultuurbeweging beleefd. Zij heeft tot in het midden van de zestiende eeuw in Italië een grote rol gespeeld en haar invloed ook in andere landen van Europa krachtig doen gevoelen. Wordt deze cultuurbeweging als geheel Renaissance genoemd, Humanisme is bijzonder de benaming voor de literaire wetenschappelijke herleving van de klassieken van Hellas en Rome in en door de studie der geleerden. Het Humanisme houdt in een "hogere literaire omgang" en "een streven naar een hogere levensvorm".

In de scholastiek en in de rechtswetenschap had men stellig reeds lang van de vruchten der oudheid dankbaar genoten en de middeleeuwse mystiek was via Dionysius Areopagita door het Neo-Platonisme sterk geïnfecteerd. Maar men had zich toch beperkt tot enige weinige klassieke auteurs. En men maakte ze bewust ondergeschikt aan het een of andere doel, dat men zich voor ogen stelde. In de nieuwe cultuurbeweging daarentegen wierp men zich met hartstocht op alles wat men uit de oudheid kon opdiepen en men verlustigde zich in de klassieke cultuurschatten om wat ze in zichzelf waren en boden, vooral in het daarin uitkomende vorm- en schoonheidsideaal.

Kenmerkend voor de machtige stromingen der Renaissance is het streven naar autonomie, naar het zichzelf ten wet zijn. Niet langer wilde men onvoorwaardelijk buigen voor autoriteiten van buiten-af, vooral niet voor de kerkelijke grootheden van verleden en heden. In vrijheid wilde men toegeven aan eigen dadendrang en zich met optimistische gedachten over al wat menselijk is, vermeien in de schoonheid en de vreugde van de wereld, in de hogere en de lagere geneugten van het leven. Daarmede werd de ascese, die in de middeleeuwen zo hoog was geschat, teruggedrongen om plaats te maken voor het volop genieten van de weelde der natuur en de voortbrengselen der beschaving. De nadruk werd niet gelegd op de hemelse en eeuwige dingen, maar op de tijdelijke goederen der aarde. Geen wonder, dat bij een heerlijke ontplooiing van vele gaven in kunst en wetenschap, bij een in de wereld-geschiedenis vrijwel enig samentreffen van geniale mensen, die als filologen, prozaschrijvers, schilders, beeldhouwers, uitblonken, ook een schrikkelijke openbaring van ongerechtigheid kwam en de gruwelijkste onzedelijkheid en de meest geraffineerde moorden niet uitbleven.

Hoe Italië het land voor de Renaissance werd? Door de kruistochten was de handel en het verkeer tussen Oost en West levendig geworden, waarvan steden als Genua, Venetië, Pisa en Florence zeer hadden geprofiteerd. De rijkdom bracht weelde en gaf een besef van macht. De kennismaking met een geheel andere, niet-christelijke wereld schonk nieuwe inzichten en vergezichten. En met geld en goed kon kunst en wetenschap bevorderd worden. Steeds minder was de hogere cultuur het monopolie der "geestelijkheid". Steeds meer drongen de "leken" Cp in het bewustzijn van hun recht en hun macht. En er was ruimschoots gelegenheid om naast de kennis en de zin voor schone vormen de persoonlijkheid te ontwikkelen.

Italië was voorts het land, waar na de unie van Florence tussen de **Roomse kerk en de Orthodoxe kerk van het Oosten** onderscheidene Griekse geleerden zich vestigden. Vooral na de verovering van Constantinopel door de Turken (1453) trokken velen naar het Apennijnse schiereiland. Verscheidene scholen werden opgericht, waarin de leerlingen, die van heinde en ver kwamen, vertrouwd werden gemaakt met de

voortbrengselen van de beschaving der heidense oudheid, die niet meer, als tot dusver veelszins geschiedde, aan kerk en theologie werden getoetst. En op verschillende plaatsen verrezen bibliotheken, die de vermeerdering van de kennis in de hand werkten. Vooral Plato was zeer in trek.

Italië was ook het land, waarin het gezag nog niet gecentraliseerd was in één staatsgeheel, maar waarin vele personen door individuele voorrechten en gaven hun krachten konden ontplooiën op politiek gebied en ook op ander terrein.

BIJLAGE 1

LEVENSSCHETS POGGIUS

Poggius is vooral bekend geworden door zijn geschriften met betrekking op de verhoudingen binnen de Rooms Katholieke kerk en zijn visie op de zgn. voorlopers van de Reformatie.

Gian Francesco Poggio Bracciolini (11 februari 1380 ^[2] - 30 oktober 1459), vooral bekend als **Poggio Bracciolini**, was een Italiaanse geleerde en een vroege humanist. Hij werd bekend voor het herontdekken en terughalen van een groot aantal klassieke Latijnse manuscripten, die meestal vervallen en vergeten waren in Duitse, Zwitserse en Franse monastieke bibliotheken. Zijn meest gevierde vondst was *De rerum natura*, het enige overgeleverde werk van Lucretius.

Poggio woonde in Florence in 1434-36 met Eugene IV. Op de opbrengst van een verkoop van een manuscript van Livius in 1434, bouwde hij zelf een villa in de Valdarno, die hij versierde met een verzameling antieke beeldhouwwerken (met name een reeks bustes bedoeld om denkers en schrijvers uit de oudheid te vertegenwoordigen), munten en inscripties, werken die bekend waren aan zijn vriend Donatello.

In december 1435, op 56-jarige leeftijd, het moeizame karakter van zijn leven beu, verliet Poggio zijn vrouw en liet de veertien kinderen die hij had gehad bij zijn vrouw, en trouwde met een meisje dat nog geen achttien was, Selvaggia dei Buondelmonti, van een adellijke Florentijnse familie. Ondanks de akelige voorspellingen van al zijn vrienden over de leeftijdsverschillen, was het huwelijk een gelukkig huwelijk, met vijf zonen en een dochter. Poggio schreef een serie lange brieven om zijn keus te rechtvaardigen, en componeerde een van zijn beroemde dialogen, *An Seni Sit uxor ducenda* (*On Marriage in Old Age*, 1436)

De bekendste vondst van Poggio was de ontdekking van het enige bewaard gebleven manuscript van Lucretius ' *De rerum natura* ("*On the Nature of Things*") dat destijds bekend was, in een Duits klooster (nooit genoemd door Poggio, maar waarschijnlijk Fulda), in januari 1417. Poggio zag de naam, die hij zich herinnerde zoals geciteerd door Cicero. Dit was een Latijns gedicht van 7.400 regels, verdeeld in zes boeken, en gaf een volledige beschrijving van de wereld zoals deze werd gezien door de Griekse filosoof Epicurus (zie Epicurisme). Het manuscript gevonden door Poggio is niet aanwezig, maar gelukkig heeft hij de kopie naar zijn vriend Niccolò de 'Niccoli gestuurd, die een transcriptie maakte in zijn beroemde boekhand (zoals Niccoli de maker was van cursief schrift), wat het model werd voor de meer dan vijftig andere exemplaren die in die tijd circuleerden. Poggio zou later klagen dat Niccoli zijn originele exemplaar al 14 jaar niet had teruggestuurd. Later werden twee manuscripten uit de 9e eeuw ontdekt, de O (de Codex Oblongus, gekopieerd ca. 825) en Q (de Codex Quadratus), nu bewaard aan de Universiteit van Leiden. Het boek werd voor het eerst gedrukt in 1473.

Poggio, net als Aeneas Sylvius Piccolomini (die Pius II werd), was een grote reiziger, en waar hij ook ging, bracht hij verlichte waarnemingsmachten die getraind waren in liberale studies om de manieren van de landen die hij bezocht te ondersteunen. We hebben zijn pen opmerkelijke opmerkingen over Engelse en Zwitserse gebruiken, waardevolle aantekeningen over de overblijfselen van oude monumenten in Rome, en

een opvallend portret van **Hieronimus van Praag** toen hij verscheen voor de rechters die hem tot de brandstapel veroordeelden.

Bron: Gedeeltelijk Wikipedia

Poggius was in 1414 abt van het klooster St. Nicolaas te Baden. Als pauselijk legaat moest hij Johan Hus naar het Concilie van Constanz dagvaardigen. Poggius kwam onder grote indruk van de toespraken van Hus. Hij heeft in 2 brieven aan zijn vriend Leonhard Nikolai, in het Latijn Leonardum Aretinum, een prachtig overzicht geschreven van het verloop van de procesvoering van Hus. Deze brieven zijn met een omschrijving van het Concilie en anderen interessante gegevens **vertaald en ingeleid door ds. L. H. Oosten. Het boek werd uitgegeven door BV Uitgeverij de Banier, 2011.**

Ds. van Oosten schrijft: ... Verder trof ik op aanwijzing van prof. Balke een Duitstalige uitgave van de twee brieven van Poggius aan in de bibliotheek van de Rijksuniversiteit Groningen. Deze verscheen in 1957 als uitgave van Friedrich Bahn Verlag te Konstanz, onder de titel Todesgeschichte des Johannes Huss und des Hieronymus von Prag, beide um ihres Glaubens willen verbrannt zu Konstanz, 1415 und 1416, geschildert in Sendbriefen des Poggius Florentinus = Giovanni Francesco Poggio Bracciolini (1380-1459).

Ik heb deze Duitse uitgave vergeleken met de hierboven genoemde Engelstalige uitgave en kwam toen tot de overtuiging dat wij hier te doen hebben met een authentiek en historisch betrouwbaar verslag van een ooggetuige.

In een paar boeken van de afgelopen 50 jaar wordt de betrouwbaarheid van de 2 brieven van Poggius verdacht gemaakt. Zie: Beda von Berchem, vertaling: *De onfeilbaarheid van de paus tijdens het Concilie van Konstanz; het proces tegen Hus, zijn vonnis en zijn dood op de brandstapel, in twee letters* (C. Granville, 1930)

De authenticiteit van dit werk is in debat sinds de vroegste editie die werd ontdekt in het Duits was in de jaren 1840.

Wanneer we de het Groot Martelaarsboek van Abraham Philips Mellinus, anno 1619, lezen, - wat vooral gebaseerd op het historische werk van Joachim Camerarius - vinden we een duidelijk verslag van Poggius over de dood van Hieronimus van Praag. Opvallend is dat dezelfde verteltrant, woordgebruik en inzicht van Poggius die daarin voorkomen, overeenkomt met de inhoud van de 2 brieven over Hus. De weergave is zo karakteristiek dat we geen reden vinden om de betrouwbaarheid te verdenken

BIJLAGE 2

Boheemse en Moravische Broeders

Gepubliceerd R.D. 19 maart 1997. H.R. Bisschop

Een speurtocht door Tsjechië

Wie waren de Boheemse en Moravische Broeders? Waar leefden ze? Wat beleden ze? En is er in hun vaderland nog iets van hen terug te vinden? Op onze speurtocht kwamen we terecht in twee kleine Tsjechische dorpjes, Kunvald en Kralice, waar de Broeders tot op de dag van vandaag duidelijk hun sporen hebben achtergelaten.

Kunvald ligt in het noordoosten van Tsjechië, vlakbij de Poolse grens. Het dorp is niet veel meer dan een wegwijzer met een kiosk, een winkel en een handvol huizen. Aan de kant van de weg zien we een standbeeld van **Comenius**, de laatste bisschop van de Boheemse en Moravische Broederschap. De plek waar de eerste Broeders zich in de 16e eeuw vestigden, vinden we echter pas na lang zoeken.

Bij het standbeeld van Comenius loopt een paadje naar beneden. Daarnaast staat een bord met de woorden "Domek na sboru". Iets verderop, half verscholen achter het hoge gras, omgeven door een bruin houten hekwerk, staat een eenvoudig huisje. Het doet in het geheel niet denken aan een overblijfsel uit een ver verleden. Eerder aan een moderne vakantieungalow. En toch blijken we hier te staan aan de wieg van de Boheemse en Moravische Broederschap. Een papier op de deur laat er geen twijfel over bestaan:

"Dit kleine huis, "Na sboru" genaamd, staat op de plaats van het eerste gemeenschapshuis van de oude Boheemse Broederschap. Sinds 1926 is het in het bezit en onder de zorg van de Evangelische Kerk der Boheemse Broeders, die zich samen met andere Evangelische Tsjechische kerken als erfgenaam van de oude Broederschap beschouwt. Geopend in juli en augustus van 9 tot 17 uur".

Dal der gebeden

Het pad voert naar een snel stromende beek. Dit moet het dal zijn dat door de Broeders Bethlehem genoemd werd. Later, in de tijd van de vervolgingen, kreeg het de naam "Dal der gebeden", omdat de gelovigen er 's nachts heimelijk hun gebedssamenkomsten hielden. Een bord met het woord "Jordaan" wijst over een bruggetje naar links, waar een smal paadje langs een zijstroompje loopt. Het voert naar een plek waar vroeger een bron geweest moet zijn. Volgens de overlevering hielden de Broeders daar hun doopplechtigheden.

Als we na enige tijd terugkomen bij ons uitgangspunt, staat daar iemand op ons te wachten. Het is Srefl Miloslav, die samen met zijn vrouw het Broederhuis beheert. Hij vraagt, of we het Hus van binnen willen bezichtigen en op ons bevestigend antwoord verdwijnt hij in een van de woningen aan de overkant. Weldra komt hij, vergezeld van zijn vrouw, terug met de sleutel.

Museum

Het achterste deel van het Hus blijkt dienst te doen als museumwinkel. In het voorste deel van de benedenverdieping is een klein kerkzaaltje ingericht. Je zou het eigenlijk beter een kerkkamer kunnen noemen, want de drie glanzend gelakte banken bieden slechts plaats aan een man of twaalf. Van tijd tot tijd wordt hier een kerkdienst

gehouden voor de verspreide leden van de huidige Broederschap, die de traditie van de Tsjechische Broeders in deze streek probeert voort te zetten.

Op zolder bevindt zich een klein museum: vitrines met geschriften, kaarten, afbeeldingen en kerkelijke gebruiksvoorwerpen die betrekking hebben op de geschiedenis van de Broederschap. We zien ook een uit hout gesneden Johannes Hus op een miniatuurbrandstapel naast een plaquette met het borstbeeld van Comenius. Zo eren de huidige Broeders nog steeds hun vaderen.

Gregor van Praag

Onze gastvrouw vertelt hoe zich in 1457 op deze plek een groep jonge christenen vestigde. De meesten waren afkomstig uit de hoofdstad Praag. Hun leider was Gregor, een monnik. Omstreeks 1446 moet Gregor als monnik ingetreden zijn in het Slavenklooster in Praag. Zijn oom Rokycana was pastoor van de Praagse Tynkerk. Deze uitte in zijn preken veel kritiek op de verdorvenheid van de kerk en op de onchristelijke levenswandel van de priesters. Gregor was een van zijn aandachtigste toehoorders. Hij wilde ernst maken met het Evangelie en zijn dagelijks leven inrichten naar de wet van Christus.

Gregor werd in Praag het middelpunt van een kleine groep gelovigen die zich wilden verdiepen in de bijbelse boodschap. Ze bespraken en verspreidden de preken van Rokycana. Ook gingen ze op zoek naar "goede priesters", die hun knieën voor de tijdgeest niet gebogen hadden. Hier en daar vonden ze op het platteland nog Taborieten, de volgelingen van Johannes Hus van het eerste uur. Ook kwamen ze in contact met enkele andere christelijke groeperingen, waaronder de vriendenkring van Peter von Cheltschitz, met wie ze zich min of meer verwant voelden.

Rondtrekkend prediker

Peter von Cheltschitz had de Hussietenoorlogen nog heel bewust meegemaakt. Hij had ondervonden hoe oorlogen het geestelijk leven te gronde kunnen richten. Daarom keerde hij zich als rondtrekkend prediker tegen oorlog en geweld. Priesters als middelaars tussen God en mens wees hij af. En van onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan de overheid wilde hij niet weten. Het enige richtsnoer in zijn leven was het Woord van God. Ondanks alle bewondering voor de persoon en het werk van Peter von Cheltschitz en de zijnen sloot Gregor zich uiteindelijk toch niet bij hen aan. Hij deelde wel diens kritische houding tegenover kerk en overheid, maar hij wilde meer de nadruk leggen op een positieve christelijke levenshouding. Hij zocht naar mogelijkheden om te komen tot de opbouw van een leefgemeenschap, gebaseerd op de Bijbel.

Gregor en de zijnen vroegen de koning hun ergens in het land een plaats toe te wijzen waar ze, afgezonderd van de wereld, een rein en godvruchtig leven zouden kunnen leiden. Op voorspraak van Gregors oom Rokycana stond de koning hun toe zich te vestigen in Kunvald. Op 1 maart 1457 kwamen ze daar aan. Ze bouwden een houten kerkje en noemden het "Na sboru", "Voor de gemeente". De Hussitische priester Michael uit een naburige plaats was bereid hun geestelijk leider te worden. Gregor trok van dorp naar dorp en probeerde net als Paulus met een handwerk de kost te verdienen. Hij deed vooral eenvoudig kleermakerswerk en dat bezorgde hem al spoedig de bijnaam "Gregor de Snijder".

Nieuwe gemeenten

Onder invloed van de prediking van Gregor werden in de dorpen en gehuchten rond Kunvald nieuwe gemeenten gesticht. Het aantal volgelingen werd zo groot, dat

priester Michael op den duur al het werk niet meer aankon. Daarom werd besloten om door middel van een geheime stemming drie nieuwe priesters te kiezen. Er werden negen Broeders afgezonderd, van wie er drie priester zouden moeten worden. Men maakte twaalf briefjes gereed, waarvan drie met het woord "jest", wat betekent: "hij is het". De overige negen briefjes waren blanco. De twaalf papiertjes werden dichtgevouwen en uitgedeeld aan de negen kandidaten voor het priesterschap. Op deze manier wilde men de mogelijkheid open houden dat de drie briefjes met "jest" over zouden blijven. Dat zou voor hun het teken zijn dat God de verkiezing niet goedkeurde.

De drie briefjes met "hij is het" werden echter wèl getrokken en zo kwamen er drie mannen naar voren, Mathias, Elias en Thomas. Een van hen zou hoofd van de Broederschap moeten worden. Volgens Gregor had God hem in een "gezicht" geopenbaard dat het Mathias moest zijn. Het lot bevestigde het "gezicht" van Gregor. En zo werd Mathias de eerste bisschop van de Broederschap. Dit betekende een volledige breuk met de gevestigde rooms-katholieke kerk.

Luther

De kerkhervorming in Duitsland vond veel weerklank in Bohemen en Moravië. Een groot aantal geschriften van Luther werd in het Tsjechisch vertaald, verspreid en gretig gelezen. Aanvankelijk beschouwde Luther de Broeders als ketters. Hij verweet hun onder meer dat ze de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus in het avondmaalsbrood ter discussie stelden. Bij nadere contacten slaagde men er evenwel in Luthers wantrouwen weg te nemen. Maar weldra doken er nieuwe struikelblokken op. Er was verschil van mening over het aantal sacramenten en ook over de geldigheid en de werkzaamheid ervan. En toen Luther in 1523 in een van zijn geschriften leerde dat oorlog "Christelijk en een werk van liefde" kon zijn, konden de Broeders zich daarmee onmogelijk verenigen.

Naarmate er echter meer Tsjechische jongeren aan de universiteit van Wittenberg afstudeerden, ontstond er weer een zekere toenadering tussen lutheranen en de

Tsjechische Broeders.

Toch is de Reformatie in Tsjechië nooit vast geworteld. In 1547 verbood keizer Ferdinand I de Broederschap in Bohemen. De meeste Broeders verlieten Kunvald. Volgens de overlevering staken ze bij hun vertrek drie lindetakken in de grond, waaruit een boom met drie toppen zou zijn gegroeid. In het huidige Kunvald wijst men een eeuwenoude linde nog aan als "de linde van de Broeders". Tijdens het bewind van de opvolgers van keizer Ferdinand keerden sommigen uit het buitenland terug naar hun vaderland. Het protestantisme in Tsjechië leek een periode van opbloei tegemoet te gaan. In 1609 wisten de verenigde protestanten de keizer zelfs een belofte van totale godsdienstvrijheid af te dwingen.

Om de groeiende Broederschap van bekwame leidslieden te voorzien bouwden de Broeders in 1618 het kerkje van Kunvald om tot een opleidingsschool. Maar twee jaar later, toen de rooms-katholieke legers de protestanten in de slag bij de Witte Berg versloegen, was het met de vrijheid van de Broeders gedaan. Duizenden protestanten vluchtten naar het buitenland. Onder hen was ook de laatste bisschop der Broederschap, Johan Amos Comenius, de beroemde theoloog en opvoedkundige die later in Amsterdam overleden is en in Naarden begraven ligt.

Kralice

In het Moravische deel van Tsjechië is Kralice een belangrijk centrum van de

Broederschap geweest. Beheerster Marka Bochnickova van het museum in Kralice leidt ons rond door de grote museumzaal. Achter glas zien we de zes bijbeldelen, zoals ze hier door de Moravische Broeders werden gedrukt. Aan de wand toont een grote oude landkaart de plaatsen waar de Boheemse en Moravische Broeders in het verleden actief zijn geweest. In vitrines liggen voorwerpen die men daarvan teruggevonden heeft. Een andere zaal is helemaal gewijd aan de grote leidsman van de Tsjechische Broeders, Johan Amos Comenius. Ten slotte brengt Marka Bochnickova ons naar de tuin. Met een zaklamp laat ze ons de ondergrondse ruimten zien, waar de Kralicer Bijbels in het geheim werden gedrukt.

Hernhutters

Ook op andere plaatsen in Tsjechië worden vandaag de dag nog grotten en andere schuilplaatsen van de Boheemse en Moravische Broeders aangewezen als stille getuigen van een ondergronds en verdrukt christendom uit de periode na 1620, die in de annalen van de Broederschap bekend staat als "het tijdperk der duisternis". Toch bleven ook in die tijd van meedogenloze vervolging nog kleine vonkjes van protestants Bijbelgeloof gloeien. Van tijd tot tijd weken sommigen uit naar het buitenland. Het meest bekend is de groep geworden die zich in 1722 in Duitsland op het landgoed van graaf Zinzendorf mocht vestigen. Zij groeide uit tot de internationale beweging van de Herrnhutters, die zich tweehonderd jaar geleden ook in ons land vestigden en die in Zeist nog altijd als Evangelische Broedergemeente de traditie van de Boheemse en Moravische Broeders voortzetten.

Literatuur:

Abraham Philips Mellinus, geboren te Vlissingen, studeerde in Leiden waarna hij predikant werd de St. Anthonypolder en Cellershoeck. Daar schreef hij het: *Groot rechtgevoelende Christen Martelaarsboek, algenoegzaam vervattende een kerkelijke geschiedenis van de opgang, voortgang en ondergang der vervolgingen, enz., alles uit de H. Oudvaders en getrouwe kerkelijke historieschrijvers bijeenvergaderd en in orde gesteld*. 1e deel. Te Dordrecht 1619. In folio. Gangbare titel is: **GROOT MARTELAARSBOEK**. Bestaat uit 2 delen, totaal 632 foliobladen elk van 4 brede kolommen.

ADRIAAN VAN HAAMSTED

Historie der martelaren die, om de getuigenis der evangelische waarheid, hun bloed gestort hebben, van Christus onze Zaligmaker af tot het jaar 1655.

JOHN FOXE

Beschrijving van de martelaren in de regeringsperiode van koningin Mary Tudor 1555 – 1558. Vertaald door Adriaan van Haamstede en beschreven in: De Historie der MARTELAREN

Prof. Dr. G. M. den Hartogh. Geschiedenis van de kerk deel 4. Verval van krachten; streven naar vernieuwing.

Ds. H.AJ. Lütge. Der Aufschwung der Bohmisch-Mährischen Kirche, 1888.

Johannes Hartung, Predikant en Licentiaat in de wijsbegeerte, en zijn negen ballingschappen. Levensschets van een Gereformeerd Predikant uit de dagen van de Dertigjarige oorlog, 1618-1648. door **Lic. theol. Fr. W. Cuno**

Johannes Hus, veroordeeld. Ontroerend ooggetuigenverslag. Vertaald en ingeleid door **ds. L. H. Oosten**. Uitgegeven door BV Uitgeverij de Banier, 2011.

Colijn, J.J.A. Schets van de geschiedenis van de Hongaarse Gereformeerde Kerk; toegevoegd schets van het Christendom in Polen.

Farrell, Monica. Het lijden van de protestanten in Servië in 1941-1942;

Kurtz, dr. Johan Heinrich. Beknopt leerboek der christelijke kerkgeschiedenis. (uit het Duits vertaald 1873)

Wikipedia